[redacted] 1558.

Ex

libris Adolphi Szále

1829. Szabariae die

19. Novembri

[redacted]

HISTORIAE DE GENTIBUS SEPTENTRIONALIBUS,

Auctore Olao Magno, Gotho, Archiepiscopo Vpsalensi, Suetiæ & Gothiæ Primate,

A CORNELIO SCRIBONIO GRAPHÆO, *in Epitomen redactæ.*

LIBRI XXII.

Adiecto duplici Capitum & Materiarum Indice.

ANTVERPIÆ,
Apud Ioannem Bellerum.

Seefrid

CLARISSIMO VIRO D. VIGLIO ZVICHEMO, *Frisio, in supremo Sereniß. Philippi Hispaniarum, &c. Regis Consilio Præsidi æquiß.*

Christophorus Plantinus.

S. D. P.

OBLATA est mihi nuper à D. Cornelio Scribonio Grapheo, præclaræ huius vrbis à secretis, viro antiquorum monumentorum peritissimo, Historiæ rerum Septentrionalium ab Olao Magno, Gotho, Archiepiscopo Vpsalensi conscriptæ, Romæ circa annum Domini M. D. LV. satis incommodo volumine excusæ, magnoque ab omnibus

propter inauditam variarum rerum nouitatem applausu exceptæ Epitome, non minus fidelis, quòd ne verbo quidem à suo prototypo differat (ne sit, in quo iniuriam sibi vllam Auctor in oratione factam esse queri possit) quàm graui iudicio facta, quòd & omnia, & sola ea, quæ ad Septentrionalium rerum cognitionem faciebant, magno compendio complectatur, sublatis summa modestia iis, quas aliunde citat historiis, fabulosis narrationibus, & veris quidem illis, sed tritis, atque adeò otiosis Physicis, Geometricis, Astrologicis, Meteorologicis, ac nonnunquam Theologicis rationibus, tum superfluis quorundam Autorum citationibus, & aliquot non admodum necessariis ipsius Autoris præfationi-

tionibus: prætereà ritibus, moribus, consuetudinibus, non Septentrionalibus modò, sed & aliis gentibus plerisque communibus.

Hanc Epitomen vt typis excuderem, etsi doctissimorum virorum reique literariæ in primis fauentium, qui hoc à me cupidè efflagitabant, auctoritas consilij, cui me non obtemperare nefas esset, loco esse debebat: ratione tamen vna, quòd studiosis omnibus propter characterum elegantiam, in excudendo diligentiam (quæ vt à me sperabant, sic, an ex voto eorum præstiterim, ipsorum esto iudicium) & commoditatem voluminis sic gestando aptioris, & emendo vilioris, gratum me facturum esse confirmarent, facilè, vt opus aggrederer, persuaserunt.

Omnibus itaque ad eam rem instructis, reliquum erat, vt quemadmodum ex Olai Magni Archiepiscopi operis huius Auctoris nomine gratissima hæc multis prodiit historia, sic illius Epitome vniuersis per se, vt speramus, placitura, audaciùs tamen clari alicuius viri patrocinio freta in lucem emitteretur. Quòd autem te potissimùm mihi proposuerim, Præses æquissime, cuius sub auspiciis hanc Epitomen edendam esse ducerem, multis iisque grauissimis rationibus omissis, duas duntaxat (vt breuior sim) hîc adscribam.

Efficiet profectò celeberrima eruditionis, iudicij, prudentiæ tuæ fama, vt ab omnibus, qui non eò me temeritatis & impudentiæ processurum fuisse

fuisse iudicabunt, vt, nisi lectione dignissima esset, eam Amplitudini tuæ dicarem, fide certiore legatur.

Accedebat recens humanitatis, gratiæ, fauoris, quo me his paucis diebus, quibus Antuerpiæ fuisti, complexus es, memoria: cuius ego testimonium, quum non modò priuatim, qua potero semper obseruantia, obsequio, industria: sed etiam publicè, vt & magnitudo tuorum in me meritorum, & meum erga te officium notius esset, edere vehementissimè cuperem: nullum mihi præsentius nunc occurrebat, quàm vt hunc artis nostræ impressoriæ fructum, Amplitudini tuæ dicarem.

A te igitur etiam atque etiam peto, primùm, vt audaci gratitudinis meæ

omnibus testandæ studio, cùm eorum, qui Epitomen hanc legent, & voluptate & vtilitate coniuncto, pro humanitate tua ignoscas: tum vt eo animo opellam hanc nostram accipias, patrocinioque tuo tueare, vt me propensa voluntate tua in posterum reddas alacriorem.

Vale.

Ordo

Ordo Librorum, & Argumenta capitum Septentrionalis Historiæ.

EPITOME LIBRI I.

DE ritu gentium, & natura rerum, ac vsu bellandi populorum Septentrionalium.

ARGVMENTA.

LIB. II.

De mira natura rerum Septentrionalium.

CAP. ARGVMENT.

LIB. III.

De superstitiosa cultura dæmonum populorum Aquilonarium.

CAP. ARGVMENT.

LIB. IIII.

De bellis,& moribus ſyluestrium paganorum, ac vicinorum:

CAP. ARGVMENT.

LIB. V.

De Septentrionalium Gigantibus.

CAP. ARGVMENT.

LIB. VI.

De mineris & metallis.

CAP. ARGVMENT.

LIB. VII.

De bellicis instrumentis, ritu, causa, & cautelis præliandi.

CAP. ARGVMENT.

LIB. VIII.

De statu Regentium & officiorum & exercitio militari.

LIB. IX.

De Bellis campestribus.

CAP. ARGVMENT.

LIB. X.

De Bellis naualibus,

ARGVMENT.

CAP.

LIB. XI.

De Bellis glacialibus.

INDEX.

CAP. ARGVMENT.

LIB. XII.

De Structuris Aquilonaribus.

LIB. XIII.

De Agricultura, & humano victu.

LIB. XIIII.

De variis conditionibus Aquilonarium populorum.

CAP. ARGVMENT.

LIB. XV.

De diuersis hominum exercitiis.

CAP. ARGVMENT.

LIB. XVI.

De Ecclesiasticis disciplinis.

LIB. XVII.

De Animalibus domesticis.

LIB. XVIII.

De Animalibus sylueſtribus.

CAP. ARGVMENT.

LIB. XIX.

De Auibus.

LIB. XX.

De Piscibus.

LIB. XXI.

De Piscibus monstrosis.

CAP. ARGVMENT.

LIB. XXII.

De insectis Animalibus.

CAP. ARGVMENT.

FINIS INDICIS CAPITVM.

INDEX RERVM INSIGNIORVM QVÆ IN HOC OLAI MAGNI DE GENtibus Septentrionalibus libello tractantur.

Prior numerus librum, Posterior libri caput designat.

Amnes

Boloma

gnis

F.

Orbem

Spe-

Triti-

FINIS.

ELENCHVS REGNORVM,

Prouinciarum, Regionum, Dominiorum, ac Insularum principaliorum, in Septentrione consistentium.

Alandiæ insulæ.
Angermania olim regnũ.
Biarmia olim regnum.
Blechingia.
Bothnia Occidentalis.
Bothnia Orientalis.
Bothnia Septentrionalis, in qua ultima Ecclesia S. Andreæ.
Carelia.
Curonia.
Dalecarlia.
Dalia.

Dania, siue Dacia, regnum insulare, & potens.
Esthia.
Faroe insula.
Finlandia olim regnum.
Finmarchia olim regnum.
Gestricia.
Gislemarchia.
Gothia regnum fortissimum.
Gothlandia insula.
Gronlandia, in qua olim IIII. Episcopatus, sub Archiepiscopo Nidrosiensi regni Noruegiæ.
Hallandia.
Helsingia olim regnum.
Hetlandia insula.
Hetmarchia.
Hybernia regnum populosum.
Iempthia olim regnum.
Islandia insula.
Iuthia.
Lapponia Occidentalis.
Lapponia Orientalis.
Liuonia.
Moringia.
Middelpadia.
Nericia.
Noruegia regnum vastissimum.
Nylandia.
Oplandia.
Orcades insulæ XXXIII. olim regnum sub Noruegia.
Ostrogothia.
Prussia.
Russia alba.
Samogethia olim regnum Gepidarum.
Schoningia.
Scotia regnum amplissimum.
Scricfinnia olim regnum.
Selandia.
Smaalandia.
Sudermannia.
Suetia regnum latissimum.
Tauestia.
Tylemarchia.
Vermelandia olim regnum.
Vestrogothia.
Vichia olim regnum.

Sunt & aliæ regiones quam plurimæ & latissimæ, è quibus tumultuariè 5.10.15.20. millia sagittariorum tempore hostili ingruente educi possunt: sed earum nomina hîc non sunt expressa, partim quod non occurrebant, partim quòd minimè necesse videbatur, ne videlicet lector superflua nomenclatura obrueretur.

GOTHORVM SVEONVMQVE Regum tam externorum quàm internorum Catalogus.

Interni, qui domi & in patria regnarunt.

MAgogus, Noë ex filio Iapheto nepos, primus Gothorum Rex internus.
2. Suenno.
3. Gethar siue Gogus.
4. Vbbo.
5. Siggo.
6. Ericus.
7. Vddo.
8. Alo.
9. Othen.
10. Carolus.
11. Biorno.
12. Gethar.
13. Siggo.
14. Berico, internus, & ab egressu primus.
15. Humulphus.
16. Humelus.
17. Gothilas.
18. Sigthunius, siue Sigtrugus.
19. Scarinus.
20. Sibdagerus.
21. Asmundus.
22. Vffo.
23. Hunnigus, siue Hundingus.
24. Regnerus.
25. Hothebrotus.
26. Attilus.
27. Hotherus.
28. Rodericus.
29. Attilus.
30. Botuildus.
31. Carolus.
32. Grimmerus.
33. Tordo.
34. Gotharus.
35. Adulphus.
36. Algothus.
37. Ericus.
38. Lindormus, siue Lidorus.
39. Gestilius, siue Gestiblindus.
40. Ericus disertus.
41. Getricus.
42. Haldanus.
43. Vilmerus.
44. Nordianus.
45. Siuardus.
46. Carolus.
47. Ericus.
48. Haldanus.
49. Euginus, siue Vginus.
50. Ragnaldus.
51. Amundus.
52. Hacho.
53. Siuardus.
54. Ingo.
55. Nearchus.
56. Frotho, siue Froë.
57. Vrbarus.
58. Ostenus.
59. Fliolmus, siue Siolmus.
60. Suercherus.
61. Valander.
62. Visbur.
63. Domalder.
64. Domarus.
65. Attilus.
66. Dignerus.
67. Dagerus.
68. Alaricus, siue Aluerus.
69. Ingemarus, siue Ingo.
70. Ingellus.
71. Germundus.
72. Haquinus Ringo.

73. Egillus Vendilkraaca.
74. Gotharus.
75. Fasto
76. Gudmundus.
77. Adelus.
78. Oſtanus.
79. Ingemarus.
80. Holſtanus.
81. Biorno.
82. Raualdus.
83. Suartmannus.
84. Tordo.
85. Rodulphus.
86. Hathinus.
87. Attilus.
88. Tordo.
89. Algothus.
90. Goſtagus, ſiue Oſtanus.
91. Arthus.
92. Haquinus.
93. Carolus.
94. Carolus.
95. Birgerus.
96. Ericus.
97. Torillus, ſiue Totillus.
98. Biornus.
99. Alaricus.
100. Biornus, ſiue Bero.
101. Bratemundus Fro.
102. Siuardus Fro.
103. Herotus.
104. Carolus, ſiue Sorlus.
105. Biornus.
106. Ingeuallus, ſiue Ingellus.
107. Olaus Tretelia.
108. Ingo.
109. Ericus à ventoſo pileo cognominatus.
110. Ericus Segerſel, cognomento Victorioſus.
111. Ericus Aorſel, ſiue Stenchillus.
112. Olaus Schotkonung.
113. Amundus annoſus, ſiue Carbonarius.
114. Amundus.
115. Haquinus Rode, ſiue Rufus.
116. Stenchillus.
117. Ingo.
118. Halſtanus.
119. Philippus.
120. Ingo.
121. Ragualdus Knaphoſde.
122. Magnus.
123. Suercherus.
124. S. Ericus.
125. Carolus.
126. Canutus.
127. Suercherus.
128. Ericus.
129. Ioannes cognomento Iuuenis, ſiue Pius.
130. Ericus cognomento Bleſus, ſiue Balbus.
131. Valdemarus.
132. Magnus Ladalaos.
133. Birgerus.
134. Magnus Smeech.
135. Albertus.
136. Margareta Regina.
137. Ericus Pomeranus.
138. Chriſtoph. Bauarus.
139. Carolus Canuti.
140. Steno Sture ſenior.
141. Suanto.
142. Steno Sture iunior.
143. Goſtauus modernus Rex.

Externi qui foris & extra patriam regnarunt.

REGVM.

BErico primus Gothorũ Rex externus.
2. Gaptus.
3. Augis.
4. Amalus.
5. Baltus.
6. Gadaricus dictus Magnus.
7. Philmerus.
8. Tannausius.
9. Zentes Philosophus.
10. Sagillus.
11. Penaxagoras.
12. Telephus.
13. Euriphilus.
14. Thamyris Regina.
15. Anthinus.
16. Antheas.
17. Gothilas.
18. Sitalchus.
19. Dromgethes.
20. Tanabonta.
21. Boroista.
22. Commositus.
23. Corillus.
24. Dorpaneus.
25. Decibalus.
26. Ostrogotha.
27. Sinna, quem alij Echinam, alij Ombram vocãt.
28. Cannabas, siue Cannabandes.
29. Hildericus.
30. Gebericus.
31. Armanaricus.
32. Vinnitarius.
33. Hunimundus.
34. Torismundus.
35. Valamirus.
36. Theodemirus.
37. Vindemirus senior.
38. Vindemirus iunior.
39. Theodericus.
40. Amalasuenta Regina.
41. Atalaricus.
42. Theodatus, siue Theodeatus.
43. Vitiges.
44. Ildouadus, siue Ildibaldus.
45. Ataricus.
46. Totilas.
47. Teias.
48. Fridigernus.
49. Alatheus.
50. Safra.
51. Atanaricus.
52. Radagasius.
53. Alaricus.
54. Athaulphus.
55. Sigericus.
56. Vallia.
57. Theodericus.
58. Thorismundus.
59. Theodericus.
60. Euricus.
61. Alaricus.
62. Amalricus.
63. Gesalaricus.
64. Teudes, siue Teuda.
65. Teudisclus, siue Teudegislus.
66. Agilaus.
67. Atanagildus.
68. Luiba.
69. Leonegildus.
70. Recaredus.
71. Luiba.
72. Vitericus.
73. Gũdemarus, siue Gunnarus.
74. Sisebutus.
75. Ricardus.
76. Cintila.
77. Sisenandus.
78. Cintila.
79. Tulgas.
80. Cindasuindus.
81. Recinsuindus.
82. Bamba.
83. Eurigius.
84. Egita.
85. Vitisa.
86. Acosta.
87. Rodericus.

FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE RITV GENTIVM, ET NATVRA rerum, ac vsu bellandi populorum Septentrionalium.

EPITOME LIBRI PRIMI.

Biarmiæ descriptio. *Cap. I.*

BIARMIA est regio Septentrionalis, cuius zenith est in ipso polo arctico, eiusq; Orizon est idem cum circulo æquinoctiali: qui Zodiacum in duas partes æquales intersecans, efficit, vt vna medietas totius anni sit vnus dies artificialis, & altera medietas vna nox: & ita totus annus esset ibi vnus dies naturalis. Diuiditur autem Biarmia, secundum Saxonem Sialandicum, in vlteriorem, & citeriorem. In hac citeriore sunt montes perpetuis, sed innocuis niuibus offusi, æstiuique ardoris expertes, inter quos invijs nemoribus & saltibus abundat, pascuorum feracissima, inusitatisque alibi bestijs frequens. Crebri in ea fluuij, ob insitas alueis cautes, stridulo, spumantique volumine perferuntur. In vlteriore verò Biarmia sunt quidam monstrosæ nouitatis populi, ad quos aditus inuius & insuperabilibus periculis obfusus est, nec facilè mortalibus patere potest. Maior siquidem itineris pars præaltis niuibus perenniter obsidetur: quas si quis superare velit, ceruis iugalibus (quorum maxima copia illic est,

vt apud Italos asinorum) currum instruit, cuius incredibili celeritate, eximio gelu rigentia iuga trãscẽdat. Meminit Saxo, Memingum quendã syluarum Satyrum, insignibus diuitijs præditum, illic mansionem tenuisse: ad quem Hotherus Suetiæ Rex domitorum ceruorum cursu perueniens, maximorum spoliorum, opumq; adeptione ditatus & felix euasit. Vtraque tamen hæc terra vallibus, campisque distincta, fruges, si seminarentur, haud negaret: sed inexhausta piscium vbique copia, & ferarum frequentissima venatio, efficit, ne ibi panis vsus magnopere concupiscatur. Pugnaturi Biarmienses, arma artibus plerunque permutant, carminibusque in nimbos soluere cælum ac lætam aeris faciem tristi imbrium aspergine confundere consueuerunt. Sunt Biarmi idololatræ & Amaxobij, Scytharum more, atque in fascinandis hominibus instructissimi. Quippe aut oculorum aut verborum, aut alicuius alterius rei maleficio, homines ita ligant, vt liberi non sint, nec mentis compotes, sæpeque ad extremam maciem deueniant, & tabescendo dispereant.

Finmarchiæ descriptio. Cap. 2.

FInmarchia regio est Septentrionalis, partis Noruegiæ, olim ob sui amplitudinem Regio titulo decorata. Hæc rigidiore orbis parte, culturam ac mansionem sortita est, attamen homines robustis corporibus, & animo magno habet, qui ab hostium incursu se strenue defendere solent. Aer illius regionis, sicuti & vicinarum, semper frigidus est & serenus, innocuus tamen humanis corporibus, rarissimas pluuias tempore æstiuo

admittens:

admittens:tantaque est illic aëris temperies, vt pisces nullo sale conditi, sed solo aëre siccati, toto decennio à putrefactione durent. Ab octauo Calend. Aprileis, vsq; ad sextum Idus Septembris, est illic continuus dies, nullis interuenientibus tenebris, videturque sol à IIII. Nonas. Maij vsque ad Calend. Augusti, nulla intercidente nocte. Ab hac Finmarchia Septentrionali ad Australiora Gothorum vltra CCCL. milliarium Gothicorum est distantia: vbi medijs noctibus solstitij æstiualis in distinctis locis, Lincopiæ videlicet, & Scaris, minutissimæ litteræ sine lumine legi, ac scribi, imò pecuniæ numerari possunt. Quibus etiam in locis sub eleuatione poli Arctici gradibus 60. à principio Maij ad initiũ Augusti, nullæ penitùs conspiciuntur stellæ, præter lunare corpus, quod in plenilunio veluti ardens rubus, penes terræ superficiem paululum, eo temporis interuallo (omnium admiratione, & horrore) peruidetur.

Scricfinniæ descriptio.
Cap. 3.

SCricfinnia regio est inter Biarmiam, ac Finmarchiam sita, angulum tamen longiorem versus Austrum, & mare Bothnicũ emittens, quasi cauda sit principaliter appellata, quia incolæ eius admirabili quadam celeritate, certis planis lignis instar arcuum in anteriori parte curuatis, ac pedibus affixis, directione manualis baculi vtuntur, quibus sese arbitraria voluntate sursum, deorsumq; vel obliquè, super niuiũ cacumina transferunt: eo tamen modo seruato, vt vnum lignũ altero sit longius mensura vnius pedis, iuxta virorum, vel mulie-

rum proceritatem: vtpote si vir, vel mulier sit octo pedum longitudine, lignum vnius pedis totidem habebit pedes in longitudine iusta, reliquum verò nouem. Prętereà prouident, quòd ligna illa subducta sint tenerrima pelle vituli Rangiferorum: cuius forma & color ceruino colori assimilatur, sed longè procerior, & maior est. Cur autem pellibus tam teneris hæc ligna subducãtur, variæ reddũtur causæ, vt videlicet celeriori lubricitate sese trãsferant per altas niues, vt expeditiùs rupiũ voragines, & præcipitia transuerso motu euitẽt, vt sursum dirigentes cursum, retrorsum nõ excidant: quia pili instar sudium, aut echinorum se erigunt, miraque naturæ potentia, ne relabantur, obsistũt. Talibus igitur instrumentis cum ingenio currendi instructi, montium inaccessa, valliumq; ima, hyberno præsertim tempore assequuntur. Sed non ęquè facilè in æstate, licet habeãt niues: quia impressioni lignorum citissimè cedunt. Neque

que enim vlla rupes adeò prominet, quin ad eius fastigium callida cursus ambage perueniant. Primò siquidem vallium profunda relinquentes, scopulorum radices tortuosa gyratione perlabuntur: sicq; meatum crebrę declinationis obliquitate perflectunt, donec per sinuosos collium anfractus destinatum loci cacumē exuperent: idipsum interdum venationis ardore facientes, nonnunquam de ingenio, & artis magisterio cōtendētes, veluti stadiorum cursores cōstitutum brauium suscepturi.

De vehementia venti Circij. *Cap. 4.*

POrtus est in Islandia (terra scilicet mari Glaciali vicina, sub dominio regni Noruegiæ, vulgari sermone *Vestrabort*) Occidentalis dictus, penes quem in littoralibus spatijs & campis, obequitantes armati, potenti flatu huius venti Circij quasi stupa prosternūtur in terram. Similiter penes portucrypticos, id est, in cauernosis rupibus, & antris habitantes, eò præcipuè tēpore brumæ, quo Sol regreditur ad solstitialia signa, quando in marinis fluctibus venti sunt temperatiores. Sunt prætereà montes in Hybernia mediocri sublimitate in pluribus locis eminentes: in quibus, si quis iter hoc Circio vento flante perficere tentauerit, nedum periculū, & ruinam expectare cogetur, sed spiritus suffocationem in præcipitijs voraginosis. Prętereà quā formidabiles & noxij sint venti, in occidētalioribus Noruegiæ ripis, ipsi incolæ, imò & alienigenæ eò confluētes, non ignorant. Nullum enim lignum, neque fruticē, ob violentiam huius venti, ibidē germinare intuentur.

Quo fit, vt ob eorum defectum, in ignibus instruendis cibisque coquendis, ossibus magnorum piscium vtantur. Quantum etiam sæuiat ventus iste in Occidentalioribus Bothniæ littoribus, ipsi habitantes magno incommodo suo sæpiùs experiuntur. Rapit enim integra tecta domorum, eaque per immensa terrarum spatia dissoluta dispergit.

De Septentrionalium ventorum violentia.

Cap. 5.

TVrbines ac tempestates Septentrionalium locorum, vim habere terribilem ac periculosam, nemo qui secreta naturæ didicit aut scrutatur, ignorat: præsertim cùm multiplex ac indeficiens eius originis causa materiaque reperiatur. Ex mari itaque sæpe auferunt aquas sub nauibus, nauesque subuehunt in sublime: etiam ex terra lapides ac alia animalia, & paululum erepta dimittunt. Nec solum ea, sed plumbea tecta templorum ac ædium diuersarum, imò & fortissima tigna, quæ ad aëra rapiunt, atque alio accedente spiritu vehementiore, transuehunt in spatia longiora. Sæpissimè etiam integra molendina ventorum, cum ingentibus saxis turbine inuoluta, saluis hominibus in loca remota euehuntur: imò adeò ingens turbo descendit, vt vrbes, castella, & villas inuoluens, tecta longius (vt dictum est) ad campos dispergat. Aestate ab Occidente, Septentrioneque, perflant tanta vi, impetuque venti, vt lapides, quantos manus posit continere, à terra rapiant, ac veluti arenæ, lapillorum aceruos haud paruos cumulent: &, vt aliquando ab hominibus arma, & vestes, quandoque ascensorem vi ab equo auferant.

Quini-

Quinimò in Vichia Noruegiæ aliquando accidit, vt aëre, Soleq́ue maximi piſces torrendi, è perticis inſtar tabularum, vi turbinum, in magna congerie à diuitum piſcatorum locis in ædes pauperum eiecti, tanquam donum diuinitus datum recipiantur.

Diuerſi effectus tonitruum, fulminum, & coruſcationum in locis Septentrionalibus.

Cap. 6.

FOrmidabilem vim, & effectum habent tonitrua, fulmina, atque coruſcationes in Septentrionalibus terris, preſertim verſus loca oppoſita Meridiei. Apparent ſepiſsimè in partibus Aquilonis, ſub ſereno cælo, totis noctibus, in Septembri, clara atque continua fulmina, quæ magis minantur, quàm lacerant inſpectores. Fulmen verò natura nubium exortum, tonitruq; elapſum, grauiſsima damna mortalibus, alijsq́ue rebus ibidem infert. Plures etenim homines ſublimiora loca inhabitantes, cum iumentis interimit: excelſas etiam turres, & ædes dura pice linitas (quod mirum non eſt) inextinguibili flamma conſumit. altas arbores, vel ex ſummo vertice directè findit: vel obliqua corroſione contundit.

De frigoris aſperitate.

Cap. 7.

QVantã potentiam gelu, ſeu frigus, in Septentrione tanquã proprio loco poſsideat, multis rationibus potius, quàm autoritatibus, per ſenſum oſtendi poteſt. Sentit enim vim & vredinẽ eius, trepida animãtiũ multitudo, pluribus ſtadiorũ millibus inde diſtãs, corpuſq; & reliqua membra modico eius allapſu comprimit,

& perhorret. Quid non faceret, vbi proprijs viribus, & naturæ legibus imperat ipſum frigus? Sub quo quia natus, & verſatus ſum (etiam circa eleuationem graduum poli Arctici 86.) arbitror me poſſe hoc, & multis ſequẽtibus capitulis, nonnihil cæteris vaga opinione ſcribentibus, clarius demonſtrare, quàm vehemens & horrendum ſit illic frigus: quod inde ſucceſſiuè, veluti radij, ex centro tandem per totum orbem ampliatur, quemadmodum omnes nationes, quas penetrat, eius aſperitate commotæ atteſtantur.

De pruinis, & caſu niuium. Cap. 8.

TAnta eſt plerunq; in Aquilonaribus terris vis pruinæ, & caſus niuium, támq; dira tẽpeſtas, vehemẽtésq; caligines aëra obſcurantes, vt viatores proximum quemq; obuium, etiam ſi amicus vel inimicus ſit agnoſcere, vel euitare non poſſint. Quod omnimodam parit difficultatẽ, eò quòd in vtroq; latere, vel alta pręcipitia imminent, vel cõdenſatæ niues tam eleuatæ ſint, vt ferentes ſarcinas dextrorſum, vel ſiniſtrorſum vix ſeſe extricare poſſint. Attamen quia contra præcipitia rarò conceditur optabile remedium pro ſtatione iumentorũ mutuo labore niues exoluũt, plauſtraq́; ſuper eas euertunt, vt inſtitutum iter abſoluant: hocq́; ea celeritate faciunt, quaſi rapido incẽdio, moleſtiſſimoq́; periculo celerrimè auertendo vrgerentur: ne lõgiore interueniente mora, ex ſubito caſu niuium, & pruinarum, repletio fiat itinerum, & ſyluarũ: vt quæ ſit via, vel campus, difficilius agnoſci poſſit. In glacie verò nulla, vel rara difficultas occurrit, eò quòd omnia placabili æqualitate itinerantibus

nerantibus offerūtur, saluo quòd caueant à ruptura glacierum per opposita signa ad os rupturæ. Quę signa, vel crustatis glaciei particulis ad os aperturę relictis, vel virentibus abietum, seu iuniperorum ramis in glacie congelatis, & eminētibus ostenduntur: idq́; longo ordine, & milliaribus multis, sumptu & diligētia piscatorum, ne viatores aberrare contingat, fideliter obseruatur. In syluis autem non leuia quandoque mutuò sibi obuiantibus obstacula è ruptura, seu motione arborum occurrunt. Stant enim præsertim populeæ arbores, ob densitatem niuiū, veluti arcus extenti, niuibus oneratæ: quarum leuissimo motu maxima niuiū moles in viatores descendens, eos non parū retardat: imò & ipsæ arbores cancellato casu, grauitate niuis, abruptæ, viam omnino immeabilem faciūt, vt non nisi securibus ad eum vsum cōportatis, sibi exitū parare possint, prout mihi, meoq́ comitatui sæpius accidisse contestor.

De niuium & vitrorum varietate.
Cap. 9.

VNo eodemq́; die, ac nocte, xv. vel xx. aut plures quandoque distinctæ niuium formæ reperiuntur. Præterea non minor varietas in vitris cōtingit, quæ arcendi frigoris causa, æstuariorum fenestris imponūtur. Dum enim loca huiusmodi, caloribus cōtra immēsum gelu tepidius instaurātur, forinseco frigore, atque miro naturæ artificio sub diuersis imaginibus ita depicta videntur illa vitra, vt quiuis artifex talibus inspectis, naturæ excellentiā potius possit admirari, quàm imitari. Ingenio tamē adhibito, plurima ex his pro doméstico or-

natu,ac decore,artificum industria excogitãtur, ac perficiuntur,qualia ab alijs nationibus prece,vel pretio vix acquiruntur. Vnde euenerat,vt eo ingenio plurimi argentei crateres excellenter fabricati,viderentur. Prętereà laneæ,lineæq; texturæ pretiosæ, atque picturæ mirabiles, & decentes, quemadmodum inferius nonnihil dicetur de pictoribus , ac texturis.

De castellis niualibus iuuenum.
Cap. 10.

MOs est Septentrionalium populorũ, prouida quadam sagacitate adolescentes,diuersis bellandi exercitijs & artibus castella impugnandi exercere, & excitare,quibus præsertim tyrocinia sine cæde,&sanguine,ac quouis vitæ periculo,hæc aggredi putant voluptuosum: & ob id quotannis hyeme durantibus niuibus, loco aliquo eminenti turmatim à maioribus excitati congrediuntur adolescentes, conformi labore immensas niuium moles comportantes: è quibus propugnacula ad formam castrensium mœniorum , feriatis saltẽ diebus solicitè fabricant, aqua structurã huiusmodi fenestris distinctam , continuò aspergentes , vt nix cum aqua taliter congesta , accidente frigore validius induretur. Qua diligentia adeò fortificantur , vt non solùm leues ictus,sed æreos globos,atque impulsum testudinũ (quatenus opus esset) possent sustinere . Quibus paratis, adolescentes prædicti in diuersas turmas segregati, pars menia ingreditur contuẽda,pars foris remanet eadem impugnanda . Nec desunt in candidis castris atra, seu fusca vexilla,aut virides Iuniperorum rubi: sub quibus non pecuniæ, sed solius laudis appetitu, voluptuosum

ſum ingrediuntur certamen : quod alijs armis vtrobique non committitur, niſi niueis globis in alterutrum è manibus proiectis. Statuta enim pœna eſt nudi corporis in gelidam aquam immergendi, ne quis globis huiuſmodi niualibus ſaxum, ferrum, lignum, aut glaciē proiecturus inuoluat. Sunt prætereà inter oppugnantes, qui more cuniculorum inferiores niuium baſes perforant, ac ingrediuntur, vt propugnaculi defenſores coërceant à ſtationibus ſuis. Nec ſegnior intercidit mora, qua pugnis certatur cominus, donec vexillo rapto pars victa ſuccumbat, alio tempore reſtaurato prelio contra partem victricem in eiſdem caſtellis (ſi poterit) triumphatura. Neque ſegnius, aut debilius ludos huiuſmodi committunt, aut perferunt, quàm ſi pro patria, pro legibus, pro focis (vt dicitur) & aris, publico ſpectaculo in agone certarent. Profugos verò, & meticuloſos pugnam excedentes, niuibus dorſotenus inter cutē, veſtemque immiſſis, vbi deprehenſi fuerint, inſolentibus verbis, ac vocibus punitos abſoluūt, vt aliàs fortius reuerſuri perſiſtant, & acrius defendant caſtra. Quoſdam aquis congelatis in caput & collum tempore horrendi frigoris guttatim dimiſſis, caſtigant, prout inferius, de pœnis glacialibus manifeſtiùs exponetur. Et hæc omnia veluti voluptuoſa ſpectacula ad irrogandū rebellibus, & ſtupidis mitiores pœnas.

De curſu glaciali equorum pro palliis.
Cap. 11.

OLim apud veteres Gothos mos erat, brumali tempore ad finem menſis Decembris (dum niuibus, & frigore lacus, ſtagna, atque terræ omnes validiſſima gla-

cie cõstringerentur) optimos quosq; equos, forma elegãtiores, in singulis prouincijs ad edenda publica spectacula colligere: quantũ verò ad voluptuosa spectacula attinet, die 26. Decembris super stagna, ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarũ incolæ in qualibet prouincia (distinctis licet cõmunitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. Terminus verò, seu meta cursus huiusmodi, longitudinem quatuor, aut sex milliarium continet Italicorum. Brauium autem aliquot mensuræ, seu modij annonæ seminãdæ, & noua vestimenta apponũtur, & deniq;, vt equus metam non attingẽs, victori cedat, Verùm hæc spectacula nullibi frequẽtius in toto Septentrione super glaciem, quàm apud Ostrogothos, ac Vestrogothos committũtur. Abundat enim terra eorũ vberrimis pascuis pro equitijs ad multa millia in ele-

ctissimis

ctissimis herbis naturaliter conuenientibus equis enutriendis, licet valde spaciosis, & dispersis campis, & non in vno prato.

De cursu glaciali hominum pro brauio. Cap. 12.

DVO genera hominū ad stadia, & brauia celerrimè sub præsignatæ artis cōpendio currentiū, superiori figura mōstrantur. Primū syluestre, seu Lapponicū, quod pandis trabibus, siue longis stipitibus plātis pedū affixis, supra niues in vallibus, ac mōtibus flexuoso, ac arbitrario motu cursum præcipitem dirigendo se transfert: idq; perfectissima arte facit, siue aduersis casibus congrediendum sit, siue venationibus voluptuosis, quarum quæstu viuunt, & fortuna assequuntur vberiores, siue brauij, aut gloriæ causa hoc ipsum sit attentandum. Hocque genus præcipuum inter Scricfinnos. Hîc satis est dixisse, eos homines talem, tamque celerē in percurrendis cacuminibus niuosorū montiū, etiam pro brauio, habere agilitatem, qualem vix reliqui planioribus, ac breuioribus instrumentis innixi, in plana, & lubrica glacie pertingere valent. Quinimò qui niues calcant, & constitutam metam attingunt, feram occurrentem sagittis occîdunt. Qui verò seruat glacialē cursum, vix ab hiatibus subtus latentibus est securus, prout infra de glacialibus bellis dicetur. Aliud verò genus, quod ferro plano, & polito, siue planis ossibus ceruinis, vel bouinis scilicet tibijs, naturalē lubricitatē ob innatā pinguedinem habētibus, pedali longitudine sub plantis affixis, in sola glacie lubrica cursum intendit velocissimū, quemq; in glaciali æqualitate semper currēdo cōtinuat.

tinuat. In quo etiam genere vbiq; reperiuntur homines voluptuosè pro brauio cursitantes: quorum meta super cõgelatos lacus instar speculi glaridos, spatio VIII. vel XII. milliariũ Italicorum ab vtrisque partibus est constituta, vel minus. Brauiũ verò cochlearia argẽtea, amphoræ æreæ, gladij, & nouæ vestes, ac iuuenes equi: sed hi frequentius, cæteris brauium lucraturi, currendo præueniunt, qui ceruinas tibias latè limatas plantis affigũt, porcina axungia perunctas, quia gelidis aquę guttis velut per poros glaciei, in vehementi frigore surgentibus, tibiæ sic vnctæ impediri, aut constringi non possunt, sicuti ferrum quantumcunque politum, aut vnctum. Nulla nempe vnctio ferro conformior est, quàm ossium tibiarum ceruinarum, aut taurinarũ, connaturalem habentium lubricitatem. Eóque modo quotiescunq; glacies clara fuerit, ac niuibus discooperta, duobusque, vel tribus digitis spissa, tunc huiusmodi spectacula facilius, securiusque exercẽtur. Sed aliàs nequaquam, quia nunquam periculosior, mortique vicinior casus est, quàm cursum intendere, dum glacies tenuissima niue sit cooperta. Amnes etenim, seu riuuli tacita celeritate è littoribus lacuum intrantes, corrosione, & motu continuo agunt, ne glacies inspissari, solidarique posit, nisi gelu fortisimo constringatur. Sed interim contingit temerarios cursores glacierum naturam ignorantes vel cõtemnentes, audacius quàm cautius accurrentes, glacie confracta (corpore deorsum, atque capite sursum, acumine glaciei velut securi absciso, miserè derelicto) submergi. Veruntamen eo periculo, vel simili, rarò pereũt indigenæ, sed peregrini terrarũ exploratores: qui dum

celerius

celeriùs proditionibus perficiendis compendioſo itinere inſeruiunt, ſubita glacierũ doloſitate, ac fragilitate abſumuntur.

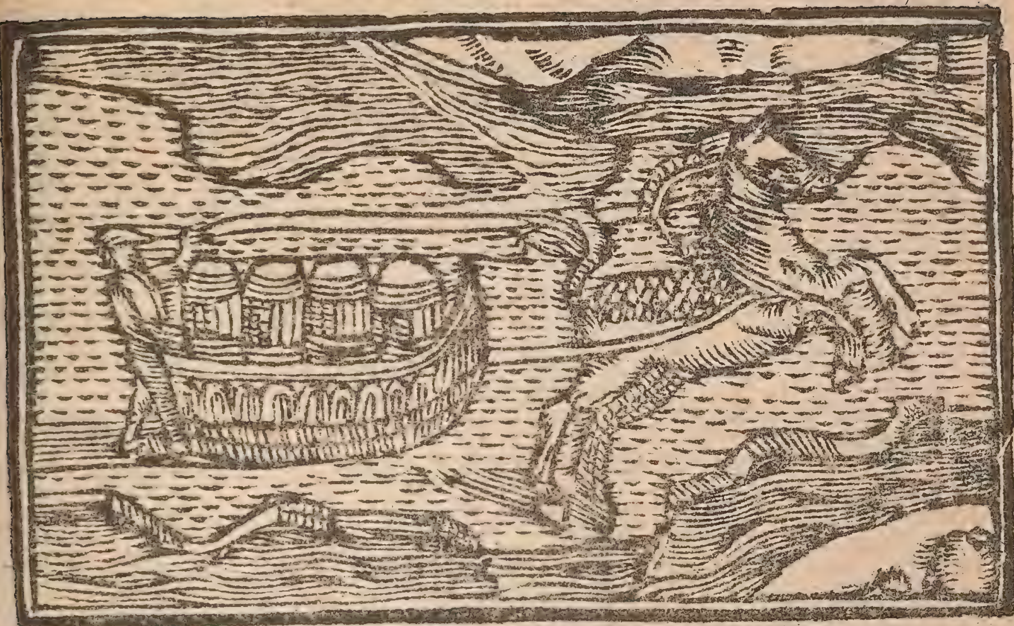
De glacialibus hoſpitijs itinerantium.
Cap. 13.

VSus habet, vt publicæ viæ tempeſtatibus lignorum ſyluarumq́ue caſu obſtructæ, communi ſumptu, & labore, dolabris ac ſecuribus reficiantur: denſitate verò niuium occluſæ, iumentorum vehiculorumq́ue niualium tranſitu viritim aperiantur, vel penes littora marina aut ſuper ipſum mare congelatum ſignis in glacie conſtitutis viæ generales deducantur, è quibus ad humanas habitationes pateat apertũ iter. Ne autem ſimili ratione, inferiores Germani Vandalicas vrbes, ac regiones inhabitantes, magnitudine niuiũ ſylueſtres ſeu campeſtres vias replentium, in maximis cõmercijs negotiatorum impediantur, hoſpitia ſuper littus maris, & planis ſcopulis, vel ipſa aperta glacie mira quadam induſtria collocant. Trabes enim oblongas duorum vel trium pedũ ſuper glaciem eleuatas ad fundamẽtorũ, & ædiũ diſtinctionẽ ordinant, ac deſuper domos neceſſarias, haſq; tabulatas lateraliter imponũt, foco carbonario in æſtuarijs abũdanter (quẽadmodũ omnibus alijs ad læta cõuiuia requiſitis) vtẽtes, nulliuſq; exploratoris, aut latronis, inſidiatoriſue verſutias formidantes, quoniã plus ſecuritatis in glacie quã palatio gaudẽt ſe adeptos: eoq́; ſecuriores alacrioreſq; permanẽt, quo frigora ſurrexerint acriora, & vẽti fortiores: qui fundamẽta hoſpitiorũ ſubtus perflantes, firmiora efficiunt atq; ſolidãt, & cõſeruãt, donec calidis auſtri ſpiraculis tota hęc

domorũ machina circa vernale equinoctiũ dissoluta, in continẽtem terram, nulla pensione localis hospitij persoluta, deportetur. De frigoribus aũt illius Germanici, seu Getici maris, plura meminit Albertus Crãtzius diligentiss. harum regionum scriptor. Ait enim, Anno M.CCC.XXIII. gelidissimo frigore cõstringebatur mare, vt pedestri itinere per glaciem de littore Lubecensi in Daniam, & in Prussiam mare transiretur, dispositis per loca opportuna in glacie hospitijs. Anno Domini M.CCC.XCIX. per brumam gelu terras, ac maria constrinxit, vt sicco vestigio è Lubeca per mare in vrbẽ Sũdensem, & inde in Daniam perueniretur. Anno Dom. M.D.XXIII. gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quòd equites è Gedano Prussiæ in Lubecã, per viam nauigantium transirent incolumes, & deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hospitia habentes in glacie. Anno M.CC.XCIIII. congelatum est mare Cimbricum, vt à Iuthia in Aslogiam equitaretur. Præterea, etsi multis seculis posteà secuta sunt asperrima frigora, & marinorum fluminũ congelationes, tamen quia frequentiùs acciderant, vix annotata reperiuntur.

De transitu glaciali inter voragines.
Cap. 14.

CVM superiore capitulo de glacialibus hospitijs minus expressum sit, quibus signis viatores niuoso aut pruinoso tempore dirigantur, vt hospitia pertingãt destinata: ex quo tam amplus & planus vndiq; imminet transitus, vt nihil præter cælum, & glacies, ac niues, plerunque inspiciatur, vtputa dum eodem itinere sub brumæ

brumæ rigore iumẽtorum agilitate contendũt incedere, vbi æſtiuo tempore maximæ claſſes ventorum impulſu celerrimè nauigarunt. Idcirco aduertendum eſt, quòd glacie paululùm perforata, arbores Iuniperorum, ſeu Abietum, ſingulo ſtadiorũ ſpatio, vt erectæ ſtantes congelentur, mari ſecus viam imponi ſolent, maximè vbi fortior ſit glacies à viarũ ſcrutatoribus explorata. Et vbi hæc ſigna non eſſent, nõ minor formido, aut vitæ periculũ inter glaciales voragines immineret, quam in aperto mari inermibus nautis inter crudeles piratas, aut in horrida ſolitudine inter beluas truculentas. Lege ergo ſeueriſſima cautũ eſt, ne quis huiuſmodi ſigna, niſi tempore hoſtili, propter proditores, ac exploratores, alteret aut exportet. Quàm præthereà periculoſus ſit hominum tranſitus inter voragines glaciales ſuperiùs annotatas, ſequentibus cauſis oſtendetur. Ante omnia ta-

men præmittendum eſt, quòd generaliter omnes lacus, & ſtagnales aquæ in menſe Octobri incipiunt congelari, glacieſq; aucto frigore in pleriſq; locis tantùm condenſari, vt vbi venæ lacus, & ſtagna viuentis aquæ non intrant, piſces ſuffocati tempore reſolutionis glaciei inſpiciantur. Verùm ne hæc ſuffocatio tam diſpēdioſa fiat, diligentia piſcatorum continuè glacies ipſa perfringitur, ne congeletur, prout inferiùs libro de piſcaturis hyemalibus oſtendetur. Glacies itaq; primæ, ac mediæ hyemis adeò fortis, & tenax eſt, vt ſpiſſitudine ſeu denſitate duorum digitorum, ſufferat hominē ambulantem, trium verò digitorum equeſtrem armatum: vnius palmæ & dimidiæ, turmas, vel exercitus militares: trium vel quatuor palmarum, integram legionem, vel myriadem populorum, quemadmodum inferiùs de hyemalibus bellis memorandum erit. Hæc glaciei fortitudo, etſi tam valida cernitur, naturalibus tamen venis, & exhalationibus ſubtùs in pleriſq; locis æſtuantibus, ita diuerſis rimis, ſeu aperturis finditur, vt lōgiſſimo tractu hiatum relinquat quaſi campeſtris viæ, vel plateæ: quam tamen fiſſuram prudens viator gyrando penetrat, ne inſtitutum iter, & tempus amittat. Cùm autem fiſſurę huiuſmodi præcipuè de nocte contigerint, non aliter, quàm ſæua tonitrua, vel ſonoroſi terræ motus à longè percipiūtur. Sed ob hoc ſolicitus viator nihil intentatum relinquit, quin inter voragines conficiat iter. Liqueſcente tamē glacie ad principiū Aprilis, nullus eius ſpiſſitudini, minus fortitudini, niſi in aurora ambulando, confidit: quia Solis diurno aſpectu tam fragilis redditur, vt quæ equeſtres armatos paulò antè

por-

portauerat, vix hominem nūc sufferre possit inermem. Viæ autem hyemales, ob inductā frigoris duriciē, qua factæ sunt spissiores, ac solidiores, diutius tanquā pontes in lacubus manent. Descēsuri tamen viatores à glacie in terram, vel è contrà, necessum erit, vt habeant tabulatum pontem. Sol enim calefacto littore, decoquit omnem glaciei connexionem. Nec prætereundū hic puto, lacum esse LX. milliariū in longitudine, & XX. in latitudine Italicorū, Veter appellatum, in regno Ostrogothorum: qui talis est naturæ, quòd cum tempestuoso vento congelatus fuerit, & tempus resolutionis immineat, vehementissimo strepitu incipit in fundo ebullire, & commoueri, magnaq; violentia prorūpere in paruas rimas, vel scissuras, quæ fiūt in glacie: & has in modico tēporis spatio faciens valdè latas, licet pro tunc glacies in spissitudine habuerit plusquā vnū, vel duo brachia. Tūcq; cooperāte superiore impetu, diuiditur tota glacies in plures particulas: in quibus viatores constituti, vix aliter, quā Dei præseruatione ad littora dimittūtur, eo quòd ibi vis naturæ secretius, & mirabilius quā alibi in lacubus operetur. Est etiam lacus prope Metropolim regni Noruegiæ Nidrosiam, qui nunquam congelatur.

De glacialibus instrumentis.
Cap. 15.

QVemadmodum calidæ, aut temperatæ regionis gentes à gelu, frigore, niue, pruina, glacie, & hyemali stridore videntur liberæ: ita vix deprehendere possunt, quàm diuersis artibus, remedijs, & instrumentis aduersus huiusmodi austeritates, sub ipso frigidissimo Septentrione habitantes se muniant, & dirigāt, vtpote

cùm impoſſibile ſit lubricam percurrere glaciem, aut per eam onera grauiſſima, ſub maxima diſtantia, ad loca deducere deſtinata, niſi id arte fieret, pro viribus ſubleuãdis, apparent ſuperius calcei lignei, ferreis ſubducti cuſpidibus, quoniam viatorum, piſcatorũ, ac bellantiũ congruunt vſibus opportunis. Prætereà tricuſpides, ſeu trianguli ferreos ſtylos habentes, tribus angulis, pro firmiori greſſu fabricati: demum circuli flexibiles vndiq; aculeos habentes, dentato more acuatos: quibus omnibus, vt pedibus adhæreãt, fortiſſimæ ligulæ ſunt annexæ, vt ea firmitate quiuis curſus vel tranſitus ſit ſecurior, & onus quodlibet, vnius vel duorum hominũ vi ducibilius: quod alioquin in arena vel niuibus, fortitudine equorum non traheretur. Sunt & dolabræ, ſiue ſecures, omni glaciei perfindendæ prima, atque aptiora inſtrumenta: quia talibus inſtrumentis aperiuntur gelata

lata flumina plurium stadiorum, dum classica fieri debeat expeditio in piratas: vel quod Reipublicæ ita videntur vrgere negotia, vt nuntij vltra maria emittãtur. Quo etiam casu, nauigia iumentorum opera, in vehiculis ab vrbibus, & castellis super glaciem ad apertum mare repenté educũtur, vt agilitate ventorũ, ac velorũ, subito cursu iter aquarum absoluãt, quod plurimis diebus haud perficerent in iumentis. Videntur præterea ferrei ligones præsenti tabulæ insculpti: quia his spissa, atque indurata glacies cæteris instrumentis ferreis non cedens, facilius infringitur, dum aliæ secures chalybe permixtæ, in vehementi frigore ad solum glaciei, vel virentis arboris ictum instat vitri rumpuntur, vbi ligones prædicti, siue ferreæ hastæ, fortissimi manent. Cæterum videtur harpagines adunco mucrone formatæ, quibus glacialia frusta prædictis instrumẽtis cõfracta, quo opus fuerit, facilius trahantur, vel extrudãtur, etiã in aperto mari tempore hyemalis solstitij, quando non tantùm contra molem glacialem arcendam, ne naues rumpat, prouidendum erit: sed contra latentia saxa, sed denique contra crudeles inimicos sit congrediendum. Cernuntur deinde sotularia, vel socculi, quibus aptius ad arbitrarium motum in glaciali pugna ad fortiter resistendum, vel cautè fugiendũ, lubrica glacies securius calcari possit.

De bellicis Gothrum obeliscis, & erectis saxis.
Cap. 16.

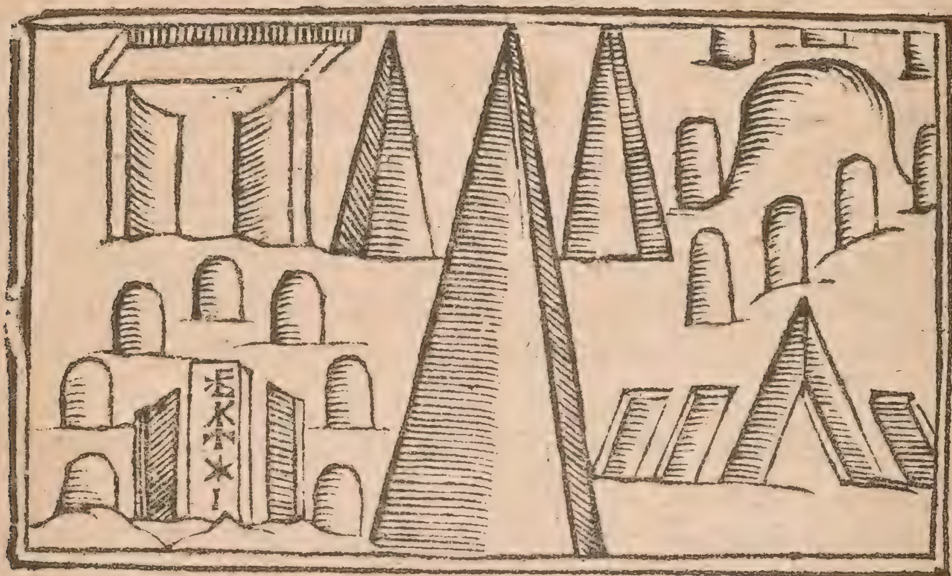
VEterum Gothorum, ac Suecnum antiquissimus mos erat, vt vbi acriores in campis seu montibus instituissent, & perfecissent pugnas, illic erectos lapides

quasi Aegyptiacas pyramides collocare soliti sint: quibus huiusmodi præclara gesta breuissimo aliquo titulo insculpentes, memoriã nominis, & gestorũ suorũ perpetuari putabant, prout eorundẽ temporũ vsitatæ cãtiones rhytmicis compendijs cõpositæ, cõtinuatisq; seculis in presentem vsq; diem deriuatæ, hanc rem ad posterorum memoriam propagarunt. Extant enim in Septentrionalibus locis durissimi montes cinericij coloris marmoream duriciem longè exuperantes: hi plerunq; terræ motu, fulgure vel alio naturæ impulsu ita concuti solent, vt excisa, deorsumq; cadentia saxa partim formam pyramidis, partim quadratarum columnarum, partim quadrangulorum, & obeliscorum, quasi insigni naturæ opificio forent fabricatæ suscipiunt, vt inutile vanumque aliquid his superaddere videatur. Sed hæ pyramides seu columnæ, apud Hesslingos plu-

res quàm alibi reperiuntur in Aquilone. Obelisci verò, seu sublimia saxa, viribus gigantum ac pugilũ erecta, nullibi frequentius, quã apud Ostrogothos, & Vestrogothos, ac superiores Sueones, in biuijs seu triuijs conspiciuntur: atque etiam in vastis solitudinibus, quæ dudum peste, fame, & bellis, habitatoribus euacuatæ, nec dum ob inertiam seu negligentiam incolarum, ad pristinum cultum (terra vltro exultante hactenus, nisi rarissimè in formam noualium) sunt reductæ. Habent itaque hæc saxa in plerisque locis erecta longitudinem x. vel xv. xx. aut xxx. & amplius, ac latitudinem quatuor, vel sex pedum, mirabili situ, sed mirabiliori ordine, ac mirabilissimo charactere, ob plurimas rationes collocata: literato, rectóque, & longo ordine videlicet pugilum certamina, quadrato turmas bellantium, & sphærico familiarium designantia sepulturas: ac cuneato equestrium, ac pedestrium acies ibidem, vel propè fortunatiùs triumphasse: Scripturæ verô à dextro latere in pede saxorum inchoatæ, vsque in verticem, & tandem reflectendo in sinistro pede finitæ, vel iterum eodem ordine interius eleuatæ, depressæque terminantur. Habentq; singulæ literæ spissitudinem, atq; longitudinem digiti maioris humani. Licet verò imbrium, atq; luti iniuria, multæ earum in imo saxorũ, ob immemorabilem antiquitatẽ, sint exesę, attamẽ similes earũ effectus clarissimè eo modo leguntur: Ego Vffo pro patria certans, 32. pugiles occidi, & tandem à Roluone pugile occisus hîc requiesco. Præterea: Domitor violentorũ, ac defensor oppressorũ, cicatricibus, & senectute plenus, gladioq; cinctus, hîc situs sum Ingoluus.

Cùm alij bellicis rebus gloriam quærerent, ego Halſtenus paci operam nauans, laudem merui immortalem.

De obeliſcis ſepulchralibus. Cap. 17.

SEd neque veteribus Gothis, alijsq́ue gentibus in Septẽtrione defuit memoria maiorum, quin & eis exhiberent, quos humi recondere placuit, honorabiles ſtatuas lapidum excelſorum, prout hodie cernuntur mira compagine immenſa ſaxa, in modum altiſsimæ, latiſsimæq́ue ianuæ ſurſum, tranſuerſumq́ue viribus gigantum erecta, pręſertim duobus milliaribus magnis à ciuitate Scarenſi ad ruralem Eccleſiam *Kelby* proficiſcendo. Ibi enim in quodam triuio tria ingentiſsima ſaxa (vt pręmittitur) characteribus Gothicis pulcherrimè ſculpta videntur. Si quis etiam curioſus indagator de ſimilibus ſaxis, tam ſolitudines, quàm apertos

campos

campos ſcrutandi gratia peragrare voluerit, infinita ſpectacula comperiet, quæ præſentibus haud opus eſt tædioſius inſinuare. Vna tamen cauſa promptior eſſe poſſit, quòd non longa diſtantia ab ea vetuſtiſsima vrbe Scarenſi erat, arx regia *Aaranes* dicta (de qua ſpecialiter alibi dicetur) circa quam ſucceſsiuis ſeculis, & generationibus, committebãtur acerrima bella: de quibus chariſsimus frater & anteceſſor meus Ioãnes Archiep. Vpſalenſis mirifica ſcripſit. Sunt & apud Oſtrogothos itidem, & ſuperiores Sueones, magnatum ac nobilium arces latè per regiones in locis natura munitis extructæ: penes quarum muros, & agros, veterum ingentia ſaxa, cuneato, rotundo, oblongo, & erecto ſitu terris infixa cernuntur: quorum ſublimiora Gothicis ſcriptis inſignita, quaſi viuentis alicuius Ducis imperio edocent, quid ſequi, vel fugere debeant eorum ſucceſſores, virtutẽ ſcilicet amplecti, & vitia deteſtari, &c. Nec dubitandum eſt, quin eo æuo edictum ſimile ſeruatum ſit in Aquilonaribus regnis, contra malignorum principum & tyrannorum condienda corpora, ne honeſta potirentur ſepultura. Bonorum principum obeliſci, & ſaxa, multis ſeculis ante plantatam fidem Catholicam in Septentrionalibus regnis ſigno Crucis inſignita adhuc apertè videntur, ſimilem habentia inſcriptionem: Poſtquam dæmonum fallacia ſeductus erraueram, ad Chriſtianorum Deum conuerſus morior, & hîc ſepultus iudiciũ eius expecto Germundus. Prætereà alibi in ſaxo hæc verba exprimẽtia: Relicta idolorum cultura mortuus, & in Chriſti fide viuus, ſub hoc lapide requieſco Holmſtanus.

De saxis figuratis, &c.
Cap. 18.

REperiuntur etiam alibi lapideæ tabulæ admodum latæ, & excelsæ, gigantum robore terris impressæ, imagines habentes draconum, serpentum, ac vrsorum insculptas: contra quos non minores sumpsére triumphos, quàm hostes armatos, prout inferiùs lib. de gigantibus, & pugilibus ostendetur. Præthereà insignes petræ sunt in littorib. aquarum immissæ, quæ veteri charactere monstrant ibidem illustres personas vario euentu fluminum, tempestatum, fulgurum, turbinum, vel insidiatorum impulsu fuisse necatos. Indéque nomen inditum æuo perpetuo perseuerat. Sunt & lapides alti, quorum aspectu & signo, prouinciarum, præfecturarum, arcium, communitatum, nobilium, ac plebeiorum antiquissimæ possessiones, sine legibus, sine

litibus,

litibus, sine iudicijs vnicuique pacificæ permittuntur: documento cæteris nationibus ostenso, quòd inter has simplices gentes plus iuris, & æquitatis ex limitaneis saxis habetur, quàm alibi in multis legum voluminibus, vbi homines se reputant doctiores, & ciuiliores. Sunt & lapides littorales satis sublimes, sine scripturis maiorum industria versus infidos portus reflexi, notabili signo nautas informantes, vt naufragia euitent. Est etiam lapis ingens, & rotundus, circum circa duodecim minores adiacentes habens, cuneatis petris paululũ è terra eleuatus, non procul à metropoli Vpsalensi *Morasten* dictus: super quem nouus Rex eligendus infinita populi multitudine præsente suscipitur, ac postmodum sacrioribus ceremonijs à Catholicis Episcopis, iuramento defendendæ fidei præmisso, confirmatur.

De horologiis umbrosis.
Cap. 19.

SCiendum est, incolas extremi Septentrionis vltra gradum eleuat. poli Arctici 86. habitantes, nullum habere solaris horologij vsum, quale Anaximenes Milesius Lacedæmoniensis primùm (teste Plinio) inuenisse dicitur: neque alterius cuiusuis horologij ponderum rotarum, aquarum, mensurarum per lineas, & interstitia fabricati. sed tantummodo eos vti præaltis, ac depresſis rupium cautibus, partim natura, partim ingenio dispositis, qui radios solares infallibili coniectura obumbrant, partesque dierum distinguunt, veluti hyeme, noctibus & diebus (luna non splen-

dente) volatilium, & campestrium animalium vocibus, & gestis (quorum copia illic est infinita) clarissimè per experientiam temporum rationem metiuntur. Talibusque, velut obeliscis, aut syluestribus signis, sunt contenti.

De baculis temporum designatoribus.
Cap. 20.

QVemadmodum Latini, & Græci authores asserunt, Gothos in armis, & militaribus disciplinis consummatam habere experientiam, & cautelàm: ita & Gothici scriptores aiunt, eos domi forisq; multarum, & vtilium rerum tenere notitiam, & experimentum, & præsertim astrorum scientiam, qua plurimum possint diuinare futura, prout his annexa figura in parte demonstrat. Cernitur hic homo senex, atque adolescens, baculum Gothicis characteribus insignitum habentes,

habentes, tali ratione insculptum, vt videatur, quibus instrumentis vetustissimo tempore, dum librorum vsus non esset, Lunæ, Solisue & cæterorum syderum virtutes, & influentias infallibili euentu cognouerint, prout hoc tempore ferè incolæ omnes agnoscunt. Baculus itaque humana longitudine formatus est, vtroq; latere numero hebdomadarum anni, pro qualibet hebdomada Gothicas literas septẽ habens, quibus aurei numeri, & literæ Dominicales (post acceptũ Christianismum) patria voce, ac figuris distinguuntur. Nec alijs libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus vtebantur. Cæterum parentes filios suos laicos, imò matres filias, vel domi feriatis diebus, vel in accessu Ecclesiarum, ita instruunt, vt non minus eruditione, quàm experientia artis indies efficiantur perfectiores. Vetusta enim gentis consuetudine, baculis his rurales Ecclesias visitando in prolixis itineribus laici se sustentant, atque pariter conuenientes, certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicãt qualitates, quàm forsitan alij speculatiuis scientijs, aut præstigiosis prognosticationibus inhærentes. Præterea polum Arcticum mirè obseruant, vti gnomonem totius cælestis horologij. Item Plaustra, seu Vrsas, Colum ac Fusum Veneris, tanquam familiaris antiqui Numinis signa: quorum natura inspecta, mirè prouident casibus euenturis.

De Alphabeto Gothorum. *Cap. 21.*

AB antiquissimo tempore cùm essent gigantes in Septentrionalibus terris, hoc est, longè ante inuentas

ALPHABETV̄ GOTHICV̄

uentas literas Latinas, & antequā Carmenta ex Gręcia ad hostia Tyberis, & Romanum solum cum Euandro perueniret, expulsisque Aboriginibus gentem illam rudem, ac planè syluestrem mores, & litteras docerent, habuerunt Aquilonaria regna suas literas. Cuius rei indicium præstant eximiæ magnitudinis saxa veterum bustis, ac specubus affixa. Quod si quis vi gigantea, & vetustissimo seculo patratum ambigat, eò accedat, miraque maiora ad stuporem vsque videat, quàm scriptura aliqua polliceatur, vel præstet. His itaque (vt in historia charissimi fratris mei Ioannis Magni antecessoris Archiepiscopi Vpsalensis libro primo capite septimo habetur) res gestas lapidibus imprimentes, sempiternæ memoriæ tradiderunt. Nonnulli etiam pro priuatis computis instar Aegyptiorum, varijs animalium figuris pro literis vtebantur, & adhuc domestica

saga-

ſagacitate vtuntur, vt inferius mox dicetur: quarum ſimiles adhuc Romæ in veteribus obeliſcis conſpicari licet, in quibus ſingulæ litteræ ſingula nomina exprimebant, vtputa, lupus, auarum: vulpes, inſidioſum: apis, Regem: quia moderatorem populorum oportet cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel habere commixtum. Præterea, vt epiſtolæ papyro inſcriptę nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ, literas ligno inſculptas pro celebri genere chartarũ ad inuicem deſtinabant: imò & nunc non ſuppetente papyro, in militaribus caſtris, aut obſidione vrbium, cortice ſeu codice arboris Betullæ, in laminas imò ſubtiles bracteas diſciſſo, pro ſcribendis epiſtolis opportunè vtuntur, eoque ſecurius, quò cortex huiuſmodi nulla imbrium aut niuium iniuria deuaſtatur. Reperiuntur etiam hamones Septentrionalis plagæ adeò ſagacis ingenij, vt cùm neque Gothicas, neque Latinas literas vnquam didicerint, ſibijpſis ex rerum figuris & inſtrumentis alphabeta componant: eiſque pro ſubleuanda memoria in pelle, charta, vel cortice ſingulariter ſcribendo vtuntur. Hocque ſecretum nullis niſi domeſticis communicant, atramentum fieri iubentes ex carbone trito, & lacte, vel communi aqua.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MIRA NATVRA RERVM Septentrionalium.

EPITOME LIBRI SECVNDI.

De venis sulfureis, & combustione aquarum. Cap. 1.

SVnt quædã sulphureæ venæ riuis aquarum vicinæ, quæ plerunque accensæ latius, in modum flammarum, cuncta in circuitu depopulaturæ vagantur. Quod spectaculum in Islandia, & Scotia, terris frigidissimis, continuo ardoris incremẽto habitatores intuentur. Præterea in Meridionali Gothia, non procul à ciuitate Vexionensi, campestris & limosus lacus est, qui ignea sua virtute, quodcunque coctile in eo dimissum chordaq́ue extractũ, quasi momentaneo vel exiguo temporis momento, coctum vel adustum remittit. Hancq́ue naturam, lacum similem, prope metropolim Nidrosiensem regni Noruegiæ, habere compertum est, eo præcipuè argumento, quod in medijs frigoribus nunquam congelatur.

De quorundam montium admirabili natura. Cap. 2.

IN Islandia qualis naturæ montes sint, iã arbitror ferè toti mundo compertũ: eò quòd vltra veterum relationem,

lationem, in charta nostra Gothica descriptionem Ptolæmæi supplendo, horum mõtium situm, & naturam ostendimus esse singularem, scilicet in eorum vertice niuem fore quasi perpetuam, & in base ignem sulphureum continuè sine sui consumptione exardescentem. Qui propius accedunt, vi pulueris & fauillæ scaturientis facilè suffocantur, & maximè cùm in multis locis, torridæ voragines cum cinere apparent montium combustorũ & vallium: quæ iterum tacitis incrementis sulphureis succrescentibus, quasi circulari temporum spatio disponuntur ad combustionem. Sunt etiam intra Noruegię limites vastissimi, altissimique montes: quatuor dietarum ascensuros, totidemque è vertice descensuros admittentes.

Islandia & eius gentis descriptio. Cap. 3

ISlandia terra est subiecta polo Arctico, vento præsertim Circio opposita, ac mari Glaciali propinqua,

atque ob id dici meretur Terra glacialis, seu vltimum Tyle, nulli veterum non celebrata: cuius incolæ à Saxone Sialandico continentissimi dicuntur, religione satis Christiani, propriam scripturam, historiamq; rerum magnificè gestarum habentes. Suique temporis adhuc acta conscribunt: quæ cantibus, ac rhythmis recolunt; atque promontorijs, seu scopulis insculpunt, vt nulla, nisi cum naturæ iniuria intercidant apud posteritatem. Situs insulæ extenditur inter Austrum, & Boream, longitudine centum milliarium Germanicorum. Pro maiori parte montosa est, & inculta, præsertim versus plagam Septentrionalem, ob austera spiracula prædicti venti Circij, qui nec frutices eleuare permittit. Insula est insolitis miraculis prædicanda. Rupes etenim, siue promontorium in ea est, quod instar Aetnæ perpetuis ignibus æstuat. Ibique locus esse creditur pœnæ, expiationisque sordidarum animarum. Illic nempe spiritus, seu vmbræ, comperiuntur se exhibentes manifestos humanis ministerijs, siue alio violento casu enectorum. Spectra sese offerunt congressibus notorum hominum tam manifesta, vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorũ, data dextra. Nec deprehenditur error, priusquàm disparuerint vmbræ. Incolæ plurimum præsagiunt fata principum, quidve remotius in orbe peragatur, reuelationibus apparentium spectrorum non ignorant.

De sonitu horribili littoralium cauernarum. Cap. 4.

EST præterea in Septentrionalibus plagis insignis quædam prouincia Angermannia appellata, cuius

incolæ

incolæ peritiſsimi ſunt venatores : eo etenim quæſtu, videlicet pellium pretioſarum venditione, ingentes diuitias conſequuntur. Sunt & agricultores optimi, ita vt præter planos ac decliues agros, ſublimia montium latera, beneficio ignis ac niuis, in natura fertiliſsimorum agrorum adaptare norint. Ignem nanque in denſum fruticem, atq; herbas autumnali æquinoctio immittunt, cineremq́ue, & puluerem exinde productum, ſuperuenienti niuium caſui ſtudioſè diſponunt, vt eius viſcoſitate veluti bouino ſtercore pingueſcant. Quo fit, vt lætiorem ſegetem, meſſemq́ue vberiorem exinde reportent. Sed de his inferius de agricultura dicetur. Habet etiam hæc prouincia plures altiſſimos montes: quorum vertices continuo candore niuium, toto anni tempore, excelſum aſpectum nauigantibus in Bothnico mari præbent, ita vt eminentiſsimo ſigno perſpecto, plurima portentoſa pericula euadere, atque ſecuriores portus attingere poſsint. Prætereà vbi ad baſes eorum in profundiſsimo gurgite ſtantes, caſu aliquo vel propoſito nautæ acceſſerint, tantum horrorem ex alta fluctuum colliſione percipiunt, vt niſi præcipiti remigio, aut valido vento euaſerint, ſolo pauore ferè exanimes fiant, multoq́ue dierum curriculo, ob capitis turbationem, priſtinæ mentis, & ſanitatis compotes vix euadant. Habent baſes illorum montium in fluctuum ingreſſu & regreſſu tortuoſas rimas, ſiue ſciſſuras, ſatis ſtupendo naturæ opificio fabricatas : in quibus lõga voragine formidabilis ille ſonitus quaſi ſubterraneum tonitru generatur. Cuius cauſam vt improba iuuentus aliquando curioſius, quàm ſecurius ſcru-

tabunda, aggressa est, ita illico oppletis aqua nauigijs ex superioribus rimis, ac ventorum strepitu, cum admiratione vitam amisere. Vt tamen periculum hoc euitetur, immensa montium altitudo niuoso verticis sui candore signum remotius nauigantibus lucidè ostendit, monetque anticipare fugam, ne natura inscrutabilis soni parens, nullum remedium contra latens, & insidiosum malū concessisse videatur. Imò etiā ad plura milliaria per aëra ab eisdem montibus exhalatus, terribilis ille sonus aures nauigantium allabitur, admonens tristissimæ garrulitatis eius ruinam procul effugere, quam cominus positi nequeant sustinere. Quid autem Vincentius in Spe. hist. libr. trigesi noprimo capite vigesimoquarto de simili materia sentiat, verbis eius, vt iacent, ostendetur. Apud Tartaros mons quidam exiguus est, in quo foramen quoddam esse dicitur, vnde in hyeme tam maximæ tempestates ventorum exeunt, quòd homines inde vix, & cum magno periculo transire possint. In æstate verò semper quidam ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. In Septentrionalibus autem lacubus congelatis sub ipsa glacie, ob ventum inclusum, non minor auditur sonus, quàm sæui tonitrui ex densitate nubium in lateribus coarctati. De quo infra capite de Piscaturis glacialibus aliquid ostendetur.

De rupe Monachi marini. Cap. 5.

SVb dominio quondam ditissimi regni Noruegiæ prope insulam Farensem, mons est eminens in Oceano, quem appellatione conformi nauigantes Monachum

nachum vocant. Habet enim naturali suo situ, & incisione partium, præsertim verticis, cappam contextam, imò & proprietatem, vt omnes in dira tempestate ad eum confugientes, tutissimè susceptos consoletur. Quinimò væ omnibus his, qui vi ventorum agitati nō attingunt fimbriam, vel sinum eius: quoniam ibidem adeò sæuiunt venti Circij, & Septentrionales, vt eius asperitatem euasuri nautæ, cogantur intentissima arte, & viribus, labore, & summa experientia omni momento attendere, & vigilare, qualiter effugiāt ad Monachum illum, tanquam portum securiorem. Præterea in septentrionalibus aquis plurimi excelsi montes, quasi signa securi portus, in qualicunque tempestate, vel tranquillitate petendi videntur. Sed ante eorū introitū plura latent cæca saxa, quæ vt remissiore vento plura nauigia obruunt, ita tempestate prodita, ob eleuatas vndarum spumas, mirabilius saluant. Sunt præterea

montes falconum, aquilarum, & coruorum, nautis recessuris securitatem, vel fugientibus cautelam, ne appropinquent, ostendentes. Insuper montes litium, imò arces fortissimæ, præsertim in orientali Finlandia, occasione præliorum Moscouiticorum super fauces rupium erectæ, talique munitione artis & naturæ firmatæ, vt facilius montes, quàm ipsas arces, vndecunque emergat insultus, intercipiant obsidentes.

De rupe Coronata, & multitudine piscium. Cap. 6.

NE vllum sileatur rerum naturæ opus, monstratur hic in occidentali Bothnia versus extremas Septentrionis partes in parochia Lula Vpsalēsis diœcesis, rupem esse maritimam, *Biuraklubben* vulgariter appellatam, quæ excelso suo vertice à longè nauigantibus tridentata, seu coronata videtur. Cuius aspectu, vmbra, aut portu, si nō fruerentur indigenæ maris expertissimi

tiſsimi piſcatores, neque tutam haberent viam, neque commodum victum inuenirent. Sua etenim mira celſitudine, orta denſiſsima nubium caligine, proſpecta in medijs vndis (prout anno Domini M. D. XIX. expertus fui) ſaluantur errantes. Tanta etenim cōdenſati aëris, ac caliginis ſolet eſſe obſcuritas, vt vix in exigua naui proram tenens è puppi reſpiciatur. Applicando tamen ad littus, tanta in baſe eius piſcium multitudo hinc inde inſpicitur, vt magnum ſtuporem viſui generet, & omnimodam ſtomacho adferat ſatietatem. Pars etenim huiuſmodi piſciū, marini laticis ſalſugine in planitie montani pedis aſperſa, ventoq́ue torrefacienda, ſpatio duorum vel trium iugerum dilatari ſolet ſuper tellurem planam: pars haſtis erigi, perguliſq́ extendi, præcipuè piſces maioris ſpeciei, vt ſole & aëre deſiccentur. Omnes tamen vel domeſtico vſui, vel negociatorum lucroſo quæſtui, etiam vltramarinis neceſsitatibus, ac voluptatibus reſeruantur, maximè, vt horum commutatione copiam annonæ (quæ tenuiter ibidem ob circunſtans frigus matureſcit) acquirant, ac his, qui ſolitudines inhabitant, loco deliciarum, vt rurſum ſylueſtres opulentias in pellibus pretioſis recipiāt, valeant exhibere. In pede igitur huius Coronati montis tantus odor ſuſpenſorum piſcium exoritur, vt longo maris interuallo eundē adnauigantes ſentiant præcurrentem. Eoq́ue odore percepto, ſub tempeſtuoſa caligine laborantes ab imminente naufragio ſeipſos, & bona præſeruare nouerunt.

 De fluxu

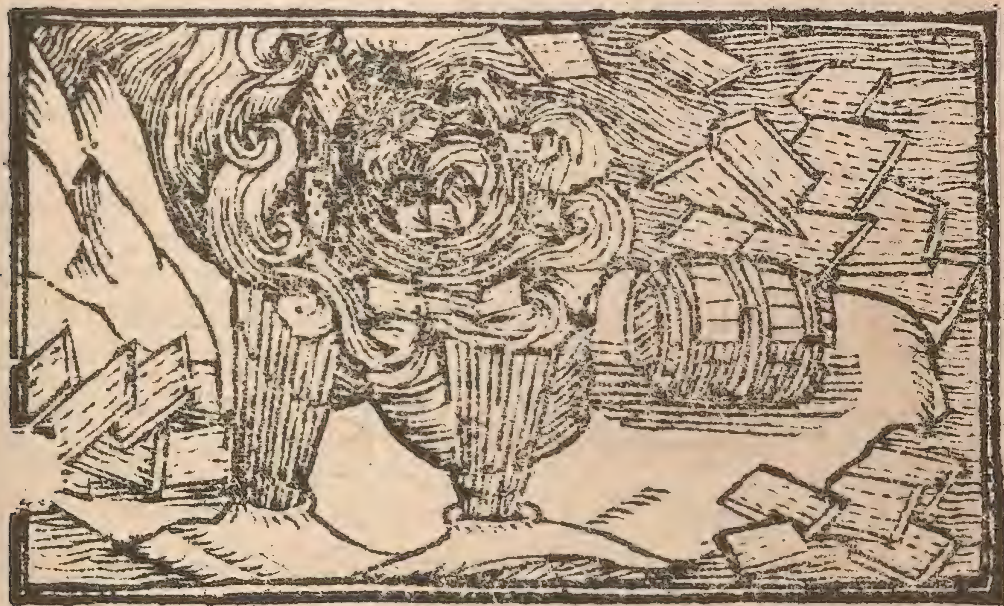

De fluxu & refluxu Oceani.
Cap. 7.

SVnt in charta mea Gothica, seu descriptione Septentrionalium regionum, certi sinus Oceani littoribus Noruegicis hic insculpti, scilicet *Ro St*, & *Loffoeth*: inter quos tantus est maris hiatus vel Charybdis, vt incautè appropinquantes nautas sua repentina circumuolutione, vi & industria gubernatoris adempta, absorbeat in momento, maximè naturam loci ignorantes, vel aliàs vi tempestatum appulsos, aut periculum imminens per contemptum paruipendentes. Quocirca volentes ex Germanicis oris eò nauigare, peritissimos quosque conducunt Naucleros, seu Gubernatores, qui longa experientia, quomodo obliquando, dirigendoq; tutius pericula euadere possint, didicerunt. Hique longo maris spatio Gnomonis directione, ne in Charybdim incidant, iter variando instituere solent: & maxi-

mè

mè circa populosissimas villas Andanes, & Trondanes, & tres alias insulas vbi pars maris *Most. Stroom* appellatur: quo loco æstus est altior cæteris adiacentibus aquis. Mare etenim ibidē intra cauernas accedente fluxu inflatur, & effluxu reflatur, quanto maximo impetu deferuntur torrentes, vel rapidi fluctus. Nauigatur hoc mare (vt dictum est) periculosissimo euentu, quia iniquo tempore nauigantes subitò rapiuntur in voragines circulares. Naufragiorum reliquiæ perraró redduntur: & si redduntur, ita collisione scopulorū attrita robora videntur, vt quasi lanugine obducta appareant, & comminuta.

De Charybdi, & mira natura glacierum. Cap.8.

PRoximè præcedenti capite dictum est, quàm periculosa sit nauigatio Noruegici Oceani, maximé vbi inscrutabili ratione vasta Charybde, nisi valde præ-

uiderint, nautæ periclitantur. Hic igitur longiſsimæ noctes, frigora intenſiſsima, rupes alicubi quaſi turres latentes, beluæ truculentæ, & formidabiles, vt infrà de monſtris oſtendetur. Præterea cruſtatæ glacies, quaſi parietes ingentium domorū tempeſtatibus dirutarum, tanquam ineuitabilia naufragia è proximo producturæ. Sed hæc omnia tolerabiliora ſunt in quauis periclitatione ſubeunda, quàm experiri commiſerationē Hybernicæ gentis, quæ (vt plurimis probari poteſt exemplis hic omiſsis) per lachrymas inuitare ſolet afflictos, vt bonis nudatos ,ſemiuiuos dimittant ad laceras naues. Quantum verò admirari glacierum naturam attinet,hoc pro certo ſeruatur,quòd littori Iſlandico(teſte Saxone) magnis molibus glacies appellitur : cuius ſi cruſta in vaſe aſſeruetur, quanuis magna diligentia,tamen diſparet ſtatim atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum. In vaſtis autē ſolitudinibus, maxime ſub ſpinis Iuniperorum,itidē & ſub paleis ingentiū horreorū, & ſcandulis picearū arborū, adhuc Sole in Leone ſtationem habente,conſeruatur:eaq́; inde extracta voluptuoſi potatores , æſtu Solis durante, in vino vel ceruiſia immerſa vtuntur. Nulli tamen niuē epotandis calicibus cuiuſcunque liquoris , ob viſcoſitatem eius haud depuratam,immiſcēt: tineas enim habet ſecretas; & cannatas,veluti lanei panni.

De ſcorteis, ſeu coriariis nauibus piratarum Gruntlandiæ. Cap. 9.

Hinc oſtendendum erit iter à portu *Veſtrabord* eiuſdem Iſlandiæ ad marinam, excelſamq́ue rupem

Hutiſark

Hutisark dictam, quæ mediam nauigationem continet ad Gruntlandiam: in qua genus piratarum reperitur scorteis nauibus vtens, arbitrariaque nauigatione non tam supernè quàm infernè, forinsecus sentinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas huiusmodi nauiculas coriarias Anno M. D. V. super Occidentalem portã intus in Ecclesia Cathedrali Asloensi, Diuo Haluardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas: quas eiusdẽ regni rex Haquinus bellica classe littora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisiuisse, fortè nauigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim illius regionis, non exilem spoliorum quæstũ sibi comparare solent, per has & similes artes insidiosas, quas furtiuo ingenio tacitè tabulas nauium inferius (vt dictum est) terebrando, aquæ ingressum procurant, & illicò præsentissimam suffocationem.

De inscrutabili profunditate littorum Noruegiæ. Cap. 10.

TAnta est in plerisque montosis littoribus Noruegiæ immensurabilis profunditas, vt funibus quantis repleri possit nauis ingentissima, bolide plumbea infernè demissa, fundus aliquis nequeat inueniri: eaque naturæ vis est, vt quantò sublimiùs mõtes in excelsum promineant, tantò in eorum radicibus inscrutabilior profunditas appareat: licet eorum sublimitas respectu cœli minima super terram reputatur. Pedes etiam horum montium ita cauernosi, profundique, & obliqui sunt, vt funibus immissis, quorsum tendat eorũ hiatus, difficillimè cognosci possit. Prætereà in insula *Bornholm*

holm Regi Danorum subiecta, lacus non admodum ampli reperiũtur, quorum profunditas non inuenitur. Demum apud montanos *Dalecarlos*, id est, viros vallium, lacus *Runden*, id rotundus dictus est, qui mensurabilem fundum non concedit. Deinde non longè à regia Holmensi Suetiæ, locus in scopulis marinis est Rundisualia vulgariter appellatus, id est, rotunda vorago, vt neque ibi rimari possit, quàm altus sit eius fundus. Putei prætereà plures reperiuntur, & exigui lacus, quorum profunditas sæpissimé explorata inuestigari non posit. Apparent etiam longissimæ, sed valde angustæ rupium, ac montium specus, quasi ferro cauatæ, vel excisæ, in opacos currentes recessus: in quibus constrepentibus aquis tranquillitate, vel tempestate accedentibus, sonus terribilis excitatur: à quo nisi celeriter aures retraxerint appropinquantes, tã vehementi tinnitu obruuntur, vt pluribus horis sine auditu, ob excellissimum obiectum, remaneant tabescentes.

De portubus annulorum ferreorum. *Cap.* II.

DIcto superiore capite, quam inscrutabilis in littoribus Noruegicis inter excelsiores montes sit profunditas: nunc ostendendum erit, quomodo inter sinuosas, scopulosasque voragines adnauigantes securius absque anchoris inuenire, firmareq; poterint suas stationes. Quocirca cernuntur hic annuli ferrei, clypeo militari ampliores, fuso plumbo lateribus multorum montium, successiuo maris tractu, quondam bonorum Regum magnificentia, & sumptu, præcipuè versus opulentam ciuitatem Bergensem infixi, vt æstu vel tem-

pestate

pestate vrgente, subitò funibus immissis, quasi inter abditas cauernas solidentur nauigia magna. Sed oportebit vt ignari viarum non sint, qui tam periculoso labyrintho sese committere velint. Littus enim scopulis &rupibus ita obuium est, vt inde egredi, vel progredi nequaquam valeant inexperti: imò propter eius, & similium locorum (vt infrà de inimicis classibus, specialius dicetur) difficultatem, & asperitatem naufragabuntur. Et si bellicæ naues eò vel piratarum hostili impetu, vel tempestatum impulsu appulerint, consiliis auxiliisque destitutæ, sæpissime tum fame, tum frigore, tum aggressu incolarum, miserabili spectaculo veluti contra elementa pugnaturæ consumuntur. Huiusq; calamitosi euentus in simili casu, si quis legerit Noruegianorũ Danorumq; annales, præsertim Regis Christierni secundi, horribilem in omnibus reperiet infelicitatem. Ideoque sæpissimè terrentur hostes ab ingressu ho-

ſu horum ſcopulorum, ne ſeuerius, & ſecretius ab apertis vel latentibus ſaxis inter montes, quàm patentibus inimicis in gurgite conterantur.

De periculoſo tranſitu montium Scars & Sula, inter Suetiam & Noruegiam. Cap. 12.

PRouincia eſt in Septentrionalibus regnis Iempthia dicta, Archiepiſcopo Vpſalenſi cum manerie ſeu curia Veſterhuſia appellata, ex immemoriali tempore ſubiecta. De qua Iempthia per excelſiſsimos montes prædictos in titulo, non minus terribile quàm periculoſum iter æſtiuo tempore conficiunt incolæ terrarum & peregrini viatores: qui aliàs hyeme per congelatas paludes, ſtagna & amnes breuioribus compendijs & ſemitis, quocunque placuerit proficiſcuntur. Montes enim illi vaſtiſsimi, quales in Europa vix ſunt, Orientali parte ſub pedis ingreſſu portas ſeu aperturas habent duriſsimo ſilice, partim naturali ſciſſura, partim antiquorum principum ſumptu, pro publica vtilitate exciſas aut perforatas. Poſt quas inter montium latera tantum etiam in media æſtate ſentitur frigus, vt niſi viatores more hyemis multiplicato veſtitu ſeſe munierint, ferè irremediabile periculum ſubita aëris mutatione incurrant, donec ea montana viſcera valleſque frigidas exire contingat. Deinde à montibus plurium dierum itinere deſcenſuris, maius quandoque periculum imminet, vbi penduli pontes ligneis montium ſulcimentis lateribus affixi, propter caſum niuium ac tempeſtatem arborum euulſarum aut cadentia ſaxa confracti vel ſemirupti videntur. Nec alia perplexis ſpes ſuffragatur,
quàm

quàm quôd pontium reparationem communi opera incolarum expectent, cùm nullus per altiſsimos montes ac profundiſsimas valles viarum circuitus inueniatur. Hæc & ſimilia cū viatores imminere prouiderint, expenſas ſecū afferunt ſufficientes, ac ſi caſtrenſem aliquam obſidionem illicò ſubituri, ac ſeruaturi eſſent: iumentorum alioquin paucam curam, ob herbarum copiam & aquarum commoditatem habentes. Scaturiunt enim toto viarum tranſitu ex brachiis montium abundantiſsimi fontes, ſatis grato ſapore ab omnibus commendati. Quòd verò tantam difficultatem illic patiuntur itinerantes, mirum nō eſt: quia propter excelſa rupium pręcipitia, quæ difficillimè euitari, vel reparari poſſunt, omnia ſagaciſsimo ingenio penetranda videntur, & maximè cum in vno ſitus ſit inuius, & in altero ruinis, aut ſaxis oppletus. Prætereà limites adeò anguſti, vt viatoribus, ac iumentis, præſertim inſuetis, vertiginem capitis, & oculorum caliginem afferāt, & plerunque irreparabilem lapſum.

De ſtatuis viarum in montibus niuoſis. Cap. 13.

MOntes etiam ſunt alio vocabulo vulgari *Doffraſiel*, ſiue malueris, Doffrini appellati, Suetiam à Noruegia diuidentes, tantæ molis, & ſublimitatis, vt multorum dierum itinere verſus Occidentem, ſeu Orientem proficiſcentibus, ob indigeſtas niues, perpetuò appareant albicantes, quaſi candidæ nubes in altiſsimo aëre condenſatæ. Quo euenire ſolet, vt eò itinerantes, ob repentinum caſum niuium, per vias intueantur cōcludi, è quibus tandē laborioſis viribus non minus ſeſe explicare

explicare contendunt, quàm si inter glaciales vndas constricti conarentur exire. Quocirca veterum Regum (qui quondam piissimi in Noruegia erant) prouida magnificentia factum est, vt excelsæ statuæ è viuis lapidibus excisæ, per cacumina montium videantur erectæ, ac fortissimè, ne vi ventorũ decidant, plumbo vel ferro firmatæ. Compertũ etiã est in Sueticis terris, auiculas volatu excitasse globulos niuium, quorum augmento, casuque, flante Australi vento, arces, & villæ sunt prostratæ. Habetur tamen in his Doffrinis montibus hospitium, quo recreentur huius periculosi itineris viatores: non tamen vino prouisi.

De transitu tenebroso. Cap. 24.

QVandoque etiam vtilitate, vel necessitate vrgente, satis ingeniosum modum habent populi Septentrionales, in nemoribus nocturno tempore pertrãseundis, imò & diurno, quando in remotioribus Aquilonis partibus ante, & post Solstitium hyemale continuæ noctes habentur. Quique his remedijs indigent, cortices quercinos inquirunt putres, eosque collocant certo interstitio itineris instituti, ut eorum splendore, quò voluerint, perficiant iter. Nec solùm hoc præstat cortex, sed & truncus putrefactus, ac fungus ipse Agaricus appellatus, in summitate arboris glandiferæ crescens: cuius virtus, & natura est, vt noctu reluceat, sicut i & vermes alati, volantes ad æquinoctium autumnale: hi tamen, quia frigore correpti mox deficiunt, ad nullum vsum deputantur. Ideoque frequentius quercum putridam, agaricumque (seipsos propria luce proden-

tes

tes) colligunt, ad prædictum ſylueſtrem, imò domeſticum viſum, ſcilicet vt eius luce tanquam ardenti lumine, ſecurius accedant loca combuſtibili materia plena, vt ſunt horrea hyemalia, matura meſſe, fœnoque repleta. Inueniuntur etiam homines eo acumine oculorum prediti, vt ſine quouis lumine materiali fere omnia videre, tractareque ſe poſſe glorientur.

De luminibus, & tedis piceis. Cap. 15.

POpulus Septentrionalis longiſsimis noctibus ſubiectus vario vtitur genere luminum, quo neceſſaria exerceat officia pro domeſtica commoditate. Igitur fatendum eſt, Suppolares homines tempore hyemali vſu pinguedinis marinarum belluarum, in omni ſua commoditate perficienda viuere. Quam quidem pinguedinem vulgari eorum *Traan*, aut *Lyſe* vocant, à lucendo, quia lampadibus immiſſa, clariſſimè ac ampliſsimè lu-

cet, maximè in ædibus magnarum familiarum, & Ecclesiarum, vbi perpetuum pro reuerentia corporis Dominici requiritur luminare. Sed ne à coruis nocturnis seu noctuis aut vespertilionibus absorbeatur, ferreis craticulis os lampadum occlusum seruant. Præterea tedis pineis connaturalem picem habentibus, vniuersali varietate, quemadmodum vsualibus candelis in toto Septentrione vtuntur, eo videlicet modo, vt ambabus manibus occupatis, diuisas subtiliter scandulas piceas baltheis certo numero submissas, ori vel capitis tegumento, à fine altero ardentis imponant: sicque, quò libuerit nulla ventorum iniuria impediti proficiscũtur, atque alia, quæcunque placuerit operantur. Parsque candelis communibus brachiali longitudine, iuxta nostrum prolixitatem, accensis vtuntur. Tempore autem bellorum, quæ frequentius obscura longaque hyeme, quàm æstiua committuntur, tedis exquisitæ picis, per equestres seu pedestres turmas, facilius etiam abietina resina confectis incedunt.

De irruptione aquarum stagnatarum. **Cap. 16.**

INter mirabilia Septentrionalis plagæ aquarum spectacula vnum est, non tam frequens quàm noxium habitantibus in prouincia Middelpadensi versus Boreales partes Sueciæ superioris, vbi ferè maior pars virorum Huni nomine appellantur, tanquam populi clarius contra Hunos olim belligerantes ac triumphantes. In ea prouincia vastus amnis est, cuius aquæ lapsus tam præcipiti volumine defertur, vt animalia nãdi vigore defecta plerunque pessundare soleat. Ex summis

enim

enim montium cacuminibus manans, dum per cliuorum prærupta saxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum strepitu cadit. Verùm cõtinuo saxorum obstaculo repercussus, celeritatem impetus eadem semper æqualitate conseruat. Itaque toto aluei tractu vndis vniformiter turbidatis, spumeus vbique candor exuperat. Hæc tamen consideranda est eius natura terribilis, quòd singulis annis paululũ ante Solstitium æstiuale, tanta glacierum arborumq́; connexa congerie tribus locis oppletur & constringitur, vt inferiores aluei eius ripas inhabitantes, imminente eius irruptione, fugere cogãtur ad loca eleuatiora. Intereà tamen nuntijs, quo in termino formidabilis ille lapsus maneat explorant, ne rapidus eius cursus improbas exerceat vires. Amnis itaque ipse, etsi in omni sua irruptione cunctis vicinis imminet, tamen vbertate electorum piscium, Salmonum scilicet ac aliorum, omnibus affert opulentum quæstum: qui nedum illius terræ incolis ad vsum domesticum sufficiunt, sed & vltra marinas partes ingentibus nauigiis exportãtur. Hancq́ue virtutem perpetuò retinet, vt quantò marinis alueis vicinior extenditur, tantò melioribus piscibus superabundet. Nec deest offerentium liberalis & grata piscium exhibitio ac donatio, si quis occurrerit hospes donaria recepturus.

De tribus famosis lacubus Gothorum. Cap. 17.

PLurimi insignes lacus sunt in Aquilonaribus terris, magnitudine, & situ mirabiles: quorum præcipuus est in regione Vestrogothorum *Vener* dictus 130. mi-

liaria Italica in longitudine, & ferè totidem in latitudine habẽs, in multas variasq́; diuisus insulas, & vastis illabentibus fluuiis ijsq́ue maximis oneratus vltra viginti quatuor, vnum solummodo exitum (de quo mox infrà dicetur) continens. In hoc lacu, & circa hunc plures sunt magnificæ ædes nobilium: quarũ præcipua est arx Leckio in alta rupe, opera episcoporum Scarẽsium fabricata, puteũ habens saxo durissimo incisum super altitudinem 200. pedum. Incisio autem hæc non ferro tantum, sed flamma trecẽtis porcorum pinguissimis lateribus igne successiuis diebus immisso, & extracto enutrita. Nil enim celerius petrarum duriciem gentibus illis penetrare compertum est, quàm laridum, vel axungiam porcellorum. Adiacentettereà huic lacui oppida vetustissima, Lindecopia, & Tinguallia, ex mineris electissimi ferri, & chalybis retinentia quæstum opulentum. Est præterea lacus alius *Vether* dictus, adeò cla-

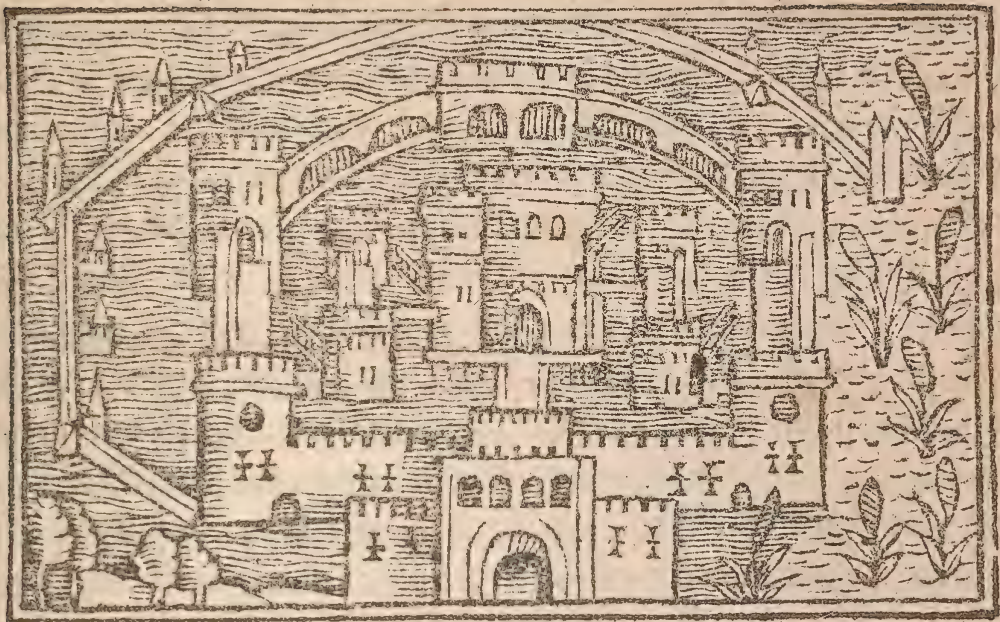
eò claras & perſpicuas aquas habens, licet virenti colori conformes, vt obolus in profundo ſitu videri poſsit. Super hunc lacum eſt inſigne monaſterium diuæ Brigittæ, aliàs Brigidæ, & filiæ eius ſanctæ Catharinæ, vtriuſque opulentia, & deuotione fundatũ, & dotatum. Prætereà aliud oppidum Ionacopia dictum in Auſtraliori parte, magnificis Regum comitiis memorabile in omni æuo ſecuturo. Extant & mineræ inexhauſtæ huius lacus verſus littus oppoſitum Septentrioni. Demum monaſterium Aluaſtra diui Bernardi temporibus ſumptuosè ædificatum, & dotatum. Prope hũc locum in villa Tolſtada, Rex Suercherus in nocte natalis Chriſti à proprio ſtabulario freno pro armis vtente, occiſus fuit. Tertius lacus *Meler* dictus: in cuius littoribus ciuitates, arces, & nobilium magnificæ ædes ſitæ ſunt. Præterèa non longè inde in terra firma, mineræ argenti inexhauſtæ, cupriq́ue, ac ferri, vltra humanam æſtimationem pretioſæ. Et hinc prouenit, Regem Suetiæ, ac Gothiæ, reliquis Europæ principibus in omni theſauro, & opulentia nunquam eſſe, aut fuiſſe inferiorem. Sunt etiam lacus recentis aquę in montibus Lapponiæ, *Lulatreſch* dicti, longitudine 300. miliariũ Italicorum 120. latitudine. Præterèa alia multa collateralia ſtagna, & lacus paulò breuiores, ac latiores, adeò piſcoſi, vt in tota Europa, ne dicam orbe integro, vix habeant pares. Deinde famoſiſsimus lacus Albus ſub polo: demum *Pienthen* in Finlandia cum ſimilibus infinitis lacubus, ſtagnis, fluuijs, & altis venis.

De ſpecubus inſidioſis. Cap. 18.

DIctum est superiori capite, in vnum lacum Vener ex altissimis montibus Noruegiæ, & Suetiæ viginti quatuor maxima flumina ingredi. Et licet eorum introitus valde stridulus, & verticosus sit in omni descensu, tamen montibus tam amplo circuitu resistentibus nusquam nisi vnicum inueniunt exitum: huncque tam rapidum, & sonorum, vt vltra viginti Italica miliaria audiri possit. Nomenque vulgare habet *Trolhetta* hoc est, caputium dæmonis, fortè propter horrorem, quem sono, stridoreque generat, in paludinosam planitiem cadens: vel quia sub eius descensu præcipiti, reperitur insignis spelunca latronum: ad quam angusto tramite fit accessus, solùm ab ipsis latronibus ac furibus frequentatus, eò quòd fluuius ille rapidus, & verticosus sit, suspicionem omnibus adimens, quòd nequaquam ibidem malefactorum collectio fiat, præsertim tempore æstatis. Sed hyeme ob exhalationem fumi deprehensi, velocissimè rapiuntur ad pœnam, spoliaque pretiosissimæ supellectilis, argenti, auri, & pellium pretiosarum ad Principis fiscum. Vnde nullo intra semestre tempus legitimo comparente accusatore, cui bonorum ablatorum, lege & consuetudine restitutio fiat, iussu Principis pro tuenda publica pace, exinde cõfecta nauigia, fluminibus maris influentibus immittũtur, vel aliis munitionibus fossarum, seu murorum sagacitate præfectorum prouincialium deputantur.

De excellenti antiquitate Regiæ arcis Vestrogo: horum Aaranes. Cap. 19.

Etsi

ETſi Gothicis Principibus maior olim inerat bellorum ardorum, quam delectatio quarũcumq; aliarũ voluptatum, cum ſummum animi, corporiſque exiſtimarent ſolatium, rigida arma tractare, ac arduiſsimis prę-liis varios comparare triumphos: attamen plerique eorum voluptati huic magnificentius aliquid ſuperaddere meditantes, poſteris ſumptuoſa, ſimulque vtilia ædificia reliquerunt: quemadmodum Scarinus quidam totius Gothici principatus Monarcha potentiſsimus, ſingulari exemplo deprehenditur perfeciſſe, præſertim in Veſtrogothorũ regione, quã frequentiore ſua præſentia illuſtrabat; idque ob vicinũ Noruegiæ Regẽ Sidagerũ: cui vt erat ſanguine coniunctus, ita etiã terrarum ſitu, & amicitia propinquior eſſe volebat. Hic ex ſuo nomine Scarã ciuitatem Veſtrogothorum in loco ſtagnis & paludibus admodum munito, tam prudenter erexit quàm imprudenter eius ſucceſſores ipſam deſo-

lari, ac collabi permiserunt. Antiqua hæc erat regni Gothorum sedes. Verum non procul ab ea adhuc extant vestigia alterius Regiæ arcis *Aaranes* dictæ, cuius situs, muri, & structuræ quoslibet inspectores ita in admirationem alliciunt, vt firmiter iudicent, nullum præstantius ædificium ea tempestate in toto Septentrione, vel Europa repertum fuisse. Sed quid non mutat æui longæua vetustas? At saltem signa ruinarum posteritatem vrgent, magnificentiam meminisse heroum antiquorum. Habebat hæc arx in circuitu omnes commoditates, quas vnquam felix mortalium sedes à superis impetrare potuerat, & obtinere. Siquidem vno latere versus Occidentem & Boream, vastum, ac piscosum lacum Vener ante dictum pro regiis & mēsalibus deliciis habuit: altero versus Meridiem longissimo spatio, pro perpetua securitate cœnosam, ac limosam paludem, cuius superficies tenero vestita gramine, ac frutice, non solùm vestigia negat, sed modicè calcantes absorbet. Nam limo funditus subsidente, in luteas voragines, sordidamque colluuiem liquescens, attrahit accedentes. Nec minus riuuli plures & profundi, vti venæ per paludes discurrentes, arcis accessum denegant, vt impossibile esset, nisi multitudine pontiū (qui olim quadraginta erant) longis ambagibus, veluti labyrintho, illuc peruenire. Eaque difficultas in asperrima hyeme perseuerat. Nam rarissimé propter calidas venarū sulphurearum exhalationes, paludes illæ congelantur. Ab Orientali verò latere ex opposito primæ portæ arcis, quæ vnicum terrestri itinere habebat accessum, adeò amœna prata ac fertilitas agri pro solatio castrensi

erant

erãt, vt nihil amplius naturæ beneficio poterat concupisci: etiam pascua, & venationes in campis, & saltibus optimæ, quod & præsens humi eius facies ostendit. Quæ licet horrendam nemorum densitatem, multis retroactis annis & seculis, cultore vacua, ob bella, famem, pestem, & domesticam discordiam induerat: tamen sulcorum vomerumq́ue vestigia quibusuis eam intuentibus vltrò ostentat, frequentesq́ue lapidũ congeries (quibus agri ob maiorem feracitatẽ purgari ampliariq́ue solent) ibidem inter altissimas arbores offert conspiciendas, argumento fideli ad posteros relicto, multò numerosiorem prioris æui fuisse populum, strictioribusq́ue agellis contentum, quàm cernitur hac ætate præsenti. Hæc igitur arx feliciùs florere visa est circa annum Domini nongentesimum quinquagesimumquintum, quando magnificentissimus Rex Olaus cognomento *Schotkonung* baptizatus est à Sancto Sigfrido Eboracensi Archiepiscopo, ex Anglia, ob fidem Christi prædicandam, ad eundem Olaum Regem, Eldredi, siue Mildredi Regis Angliæ exhortatione ac petitione proficiscente: qui & in hac arce paulisper moratus est, donec alia sedes regia *Husaby* dicta, pro vsu eiusdem sancti Sigfridi & cleri eius parari poterat & consecrari. Quo facto paganos ac idololatras in fide Catholica instructos baptizabat: quod & tres nepotes eiusdem Archiepiscopi, Vnamannus, Sunamannus, ac Vinamannus (quorũ vnus fungebatur sacerdotis officio, secundus diaconi & tertius subdiaconatus) alibi in Verendia post tergum relicti, faciebãt. Omnes tamen, vti beatus Ioannes Baptista, ob adulteræ mulieris indignatio-

dignationem, gladio interempti fuerunt: quorum corpora in Cathedrali Ecclesia Vexionensi magno honore ab omnibus venerantur. Sed de hac re latiùs in Historiis charissimi fratris, & antecessoris mei Io. Magni Gothi, suis locis est ostensum.

De mirabili horto montis Kindaberg prope prædictam arcem. Cap. 20.

MOns est eminentissimus apud Vestrogothos, non longè à prædicta arce Regia, & lacu *Vener*, vulgari gentis sermone *Kindakulle* dictus, tantæ altitudinis, vt à longè nauigantibus vltra 40. miliaria Italica in eodem lacu, quasi atra nubes inter cœli hiatus appareat. Ideoque multi tempestatibus, viique ventorum agitati, summis viribus conantur eius pedes attingere, vbi tranquillissimum portũ adesse nouerunt. In huius montis summitate ea amœnitas frondium, herbarum, fructuum diuersarum arborum (excepta vite) suapte sponte nascentium non raritate magis, quàm suauitate, velut satarum, aut plantatarum, reperitur, vt vix delectabilior in tota Septentrionali plaga inuestigari possit, aut inueniri. Illic suauitas inenarrabilis, etiam concentu variarum auium, præter Papagallos, multiplicata. Sed valde paucis, iisque solùm senibus notus est amœnissimus ille locus. Neque lasciuiori ætati perfacilè monstrandus, ne forte seueriori disciplina soluta, in omnem voluptatem, vel verius spurcitiem sese prosterneret, difficillimè vel nunquam ad honestatem & bonos mores reuersura. Voluptas enim ipsa vsum & consuetudinem: consuetudo necessitatem: necessitas despera-

deſperationem inducit, & coarctat. Extra hunc montanum locum, imò & alibi latius per Aquilonem ſatis boni ſuaueſque fructus pyrorum, pomorum, ceraſorum, prunorum, ſed nulli ante medium Iulij, vixque tunc in debita maturitate reperiuntur. Imò quædam horum fructuum genera tam domeſtica, quàm ſylueſtria ſolo frigore accedente matureſcunt, durantque pendētia maiori parte hyemis etiā in ramis, foliis omnibus denudatis. Sed hi fructus quouis aceto (pro gratiori ſapore) ſunt eligibiliores, licet exiguæ magnitudinis, ob frigus continuè circunſtans. Exoticos verò fructus per mare à Germanicis oris, vt ſunt poma celerrimè portata, ob ſuauitatem inhærentis muſti, tam auidè manducant incolæ, vt nunquam, vel rarò ſine diſcrimine variorum morborū (præſertim Gallicorum) vel mortis euadant.

De pulchri-

De pulchritudine, & vbertate insula Gothorum Elandia. Cap. 21.

ELandia, siue Oelandia, vna est ex insulis Gothici maris, breuissimo maris interiectu à Gothia meridionali diuisa, omnium insularum pulcherrima: multis enim bonis adeò referta est, quòd spatij breuitatem (duorum dierum itinere absoluendam) soli fertilitas recompenset. Prata, & campi odore herbifico, indicibili suauitate mirabundi. Ibi plurimi greges equorum paruorum, sed validissimorum, vtputa qui fortitudine, & agilitate multis eximij corporis equis præualeãt: quosq; domestici & exotici negotiatores pro voluptate emunt, atque in terras remotas, veluti naturæ miracula venales exportant. Ingeniosissimi enim sunt, vt saltibus & choreis ad buccinæ vel tympani sonum per eos adaptari possint, quorum exercitium est huiusmodi spectaculis acquirere quæstum. Insuper instruuntur, vt circulos ferreos aut ligneos non admodũ amplos, more canum transiliant, saltuatimq́ue viuacissima pernicitate sese gyrando reuoluant. Proprio etiam nomine moniti, magis vel minus id faciunt, iuxta arbitriũ imperantis. Pascuntur huiusmodi equi, vbi opus est, piscibus sole tostis & lignis abietinis: ceruisiaq́ue & vino vsq́ue ad ebrietatem potantur, prout infra de Alcibus ostendetur. Hæc igitur insula frugibus, pascuis, pecudibus, armentis, & piscibus tantum abundat, vt propriis commoditatibus sufficiat & alienis: eamq́ue gratiam & æstimationem boues & pecora, ac butyrum vltra mare exportata habent, quasi medicinalia forent. Habuit olim hæc insula arces plures, tam naturæ, quam

artis

artis præſidio locis opportuniſsimis fabricatas,& munitas, quarum aliquæ in templa Chriſtiani ritus commutatæ ſunt, hodie nõ minus patriæ defenſioni, quam religioni deſeruientes: aliquæ bellorum turbine penitus deſolatæ. Vna tamen vſque in præſentem ætatem omnium altior & fortior *Borcholm* dicta, permanſit: cuius celſitudine Gothicum mare eminus nauigantes, veluti ſpecula pro ventorum, ac portuũ directione adhuc vtuntur, præſertim Angli, Scoti, Zelandi, Hollandi, quibus admodum neceſſaria eſt illuſtrium locorum cognitio in eo mari Hęc inſula ferè tota ambitur marmoreis ſaxis ſurſum, deorſumq́ue, penes littora 20. vel 30. pedum altitudine, quaſi artificum manu ex induſtria collocatis. Imò & in oris eius Orientalibus aperto mari obiectis, plures amœniſsimi portus ſunt: ad quos non minus curioſitatis quàm neceſsitatis cauſa extranei nauigantes, veluti naturæ ſpectaculum viſuri accedere ſolent. In hac inſula tempore pacis reges Gothorum, & Sueonum, ob inſignem eius amœnitatem & venandi exercitiũ, æſtates tranſigere conſueuerunt. Etiam quia viciniori maris tractu vltramarini principes commodius cum eis in arduis cauſis expediendis ibidem congredi poſſunt. Præterea prope Aquilonare littus eius exurgit mons excelſus, quem nauticum vulgus, vitãdi infelicis ominis & marinæ tempeſtatis gratia, Virginem vocat. Nam in eius portu manentes certis munuſculis puellis dari ſolitis, vtpote chirothecis, ſericeis zonis, & ſimilibus, eas, tanquam amico munere placant. Nec ingratũ montis numen ſentire videntur, prout aliquando factum meminit antiquitas, voce

lapſa

lapsa iussum fuisse donantem mutare portum, ne periclitaretur: & ita faciendo saluus factus est, vbi alij sunt periclitati. In eo monte certis anni temporibus dicitur esse conuentus Aquilonarium maleficarum, vt examinent præstigia sua. Tardius ministerio dæmonum accedens, dira afficitur correptione. Sed hæc opinioni, non assertioni cedant.

De famosissima insula Gothorum, Gothlandia dicta. Cap. 22.

ORientalis Gothiæ pars est, sic dicta, quasi Gothorũ terra vel bona patria. *Goth* quippe bonum siue Deum Lingua Gothica significat, & Landia terram. Est enim multis rationibus bona: bonus in ea populus, boni & securi in circuitu eius portus: bonus & electus in ea ager, bona armentis, equis, bobus, piscatione, venatione, aquis, syluis, pascuis, pulcherrimo marmore, &

omnibus

omnibus rebus humano vſui neceſſariis. Eſt in eius Boreali parte præclarũ oppidũ Visby, in quo eſt arx munitiſsima. Fuit hæc vrbs quondam Gothorum, & multarum regionum emporium, tantis opibus, & negotiatorum mercimoniis frequens, vt vix illi par in Europa ſimile haberetur. Cõfluxêre illuc Gothi, Suedi, Ruſsi, ſeu Rutheni, Dani, Pruſsi, Angli, Scoti, Flandri, Galli, Finni, Vandali, Saxones, Hiſpani, ſinguli ſingulæque gentes ſuos proprios vicos, & plateas incolentes: nulli præcluſum municipium. Ingredientesque terra & mari omnia pacata inuenerunt, donec diſcordia, quæ omniũ regnorum, & hominum pernicioſiſsima deſolatrix eſt, ſubuerteretur: ſicuti infinitæ aliæ nationes, quæ ab initio floruerunt. Extant hodie marmoreæ ruinæ, quæ teſtantur veterem eius claritatem, amplitudinem, & vetuſtatem. Sũt adhuc teſtudinatæ domus, portæ ferreæ, aut cupreæ aut æreæ feneſtræ, olim argentatæ, atque deauratæ, argumentum inæſtimabilium diuitiarũ exhibentes. Vnde poſtmodum ortis odiis & dolis, ex tumido earum rerum vſu diſgregati incolæ abierunt in Vandalicas ciuitates: quæ non parum ex opibus huiuſmodi hoſpitũ ſunt ditatæ, vti olim Roma Carthagine deſolata. In hanc inſulam prima Gothorum armata caſtra, poſt exitum à ſua terra, in Europa & Aſia nouas terras, ob importabilem gentis ſuæ, multitudinẽ, quæſitura deſcenderunt. Demũ multis ſeculis euolutis, Lõgobardi ex Scandiana inſula ob ſimilem, vel grauiorem cauſam exeũtes, per hanc inſulam in Rugiã agmine vaſtiſsimo in exteras regiones abierunt: & tandem regno conſtituto in Italia ſedes firmauêre: quod & Paulus

Paulus Diaconus eorum Historicus Lib. I. attestatur. Præterea Magnus Rex Suetiæ anno Domini M C C. L X X X V I I I. sedauit periculosum bellum, quòd erat inter ciues Visbycenses, & plebem illius insulæ, permisitq́ue ciuibus instaurare collapsos muros ciuitatis, mœnibusq́ue, & propugnaculis communire. Albertus Rex Suetiæ rogatus à principibus inferioris Germaniæ, vt à mari eorũ eiiceret potentissimos piratas Vitalianos, impignorauit hanc insulam Gotlandiæ Magistro Prussiæ, pro viginti millibus Duplonum, id est Nobilionum, quorum summam Regina Margareta eidem succedens, ex Suetia collegit, atque eam insulam regni Suetiæ iuribus, & proprietatibus restituit, iure perpetuo possidendam. Hancq; insulam Saxo Grammaticus, Danorum insignis historicus, in pluribus suis scriptis, ad Suetiam sine quauis hęsitatione spectare attestatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, cõsuetudinibus & morum cõformitate & vicinitate perpetuò vtuntur: etiam quia Gothorũ Episcopo Lincopensi, tanquam primo fidei plãtatori sunt subiecti: à quo & Episcopalia iura petunt, & consequuntur. Ab hac etiam insula in omni nauigantium controuersia, præsertim à consulatu Visbycensi, petitur, & datur ius, & sententia diffinitiua, quid vnicuique permittendum, vel auferendum erit. Certè ius hoc mercatorum, ac nautarum, valde prudenter digestum, citius lites adimit pro fluidis aquis, quàm aliorum decisio pro terra firma.

De Clypeis principum montibus Hangœ insculptis. Cap. 23.

QVantam olim Reges, ac Principes Gothorum, de perpetuanda nobili fama, ac bellica claritate curã habuere, arma, ſignaq́ue, & clypei eorũ illuſtribus locis inſculpta, ac poſteris relicta, euidenter oſtendunt, præſertim in Oſtrogothia, ac Veſtrogothia, & Auſtrali Finlandia, in magnifico portu Hangœ appellato: qui tam lætus, ac ſecurus eſt, vt in toto Septentrionali mari, & forſitan amplo Oceano parem non habeat, qui eidem valeat comparari. Omnes enim vndecunque nauigantes liberè recipit in ſuum ſinum, ſecureq; introrſum tam à tempeſtatibus, quàm hoſtili claſſe, ſua naturali munitione (modò ipſi ſibi deeſſe non velint) protegit, & conſeruat. Portus etenim iſte in modum ampliſsimæ arcis in medijs montibus, ac vallibus amœnè

ſitus eſt: habetque in cautibus vetuſtiſsima heroū Gothorum, ac Sueonum inſignia, literato ordine, ſed antiqua ſimplicitate inſculpta, maximè ad oſtendendum poſteris, ibi olim claſſem pro regnorū defenſione contra quoſcunque hoſtiles inſultus continua expeditione ſtationem tenuiſſe, atque inde ad aperta arma, quoties opus fuerat, prodijſſe. Hodieque frequentiùs in eodem portu, ob similē cauſam, armatas claſſes tam Princeps, quàm Nobiles habent, præſertim quia vicina loca omnia ſuppeditare poſſunt, quæ ſubitò requiri videntur ad confœderatorum armatam claſſem: omniaque in hoſtes contraria verti, ſi perniciem ſtructuri in hunc acceſſerint portum. Olim diuus Ericus Gothorū, Sueonumque Rex, oblata pace & contempta, Taueſtos, Carelos, ac Bothnienſes bellica claſſe, & equeſtri expeditione deuictos, ad fidem & Chriſti religionem accelerare coēgit. Indocile enim genus Barbarorum, niſi per arma ad iugum Chriſti cogi, vel pertrahi, vel inuitari non potuit: nimirum (vt Albertus Crantzius lib. 9. cap. 37. Vandaliæ refert) magnus eſt amor paternarum traditionum. In hoc portu Suetici Reges graui iniuria laceſsiti, vltramarinis principibus claſſe inſtructa, vel inſtruenda hoſtilitatem indicere ſolent, præſertim Ruthenis, ſeu Moſcouitis: rurſumque in eodem portu, ſub æquis conditionibus, eorundem principum nuntijs pacis fœdera præſcribere, & accipere conſueuerunt. Quòd autem eo loco frequentiùs, quàm alio id fieri contingit, vrget antiquata maiorum obſeruantia, qui illic in montibus impreſſerant inſignia ſua, vt eorum perenni firmitate perſpecta, quæ Reipublicæ vtilia fore crediderint,

rint, posteris eodem vnanimi cōsensu, & iuramenta per arma, ac libertatem maiorum stabiliant obseruanda. Quibus autem armis, clypeisque veteres Gothi, Suecique sint intus & extra patriam vsi, signis præsentibus aduerti poterit, imò & rationibus ostendi: leonem scilicet coronatum, super tres aquas candidas in campo cœlestini coloris impetuosè salientem, ac retrospicientem, olim habuere Gothi, atque nunc habent solùm originis inhabitantes: vt vincendo parcant, & retrospiciendo caueant, quàm citò salientes ab impetu cessant. Methodio tamen placet asserere, Gothorum Principes in exteris terris militantes, ac dominantes, vrsam in vexillis habuisse. At ex eisdem Gothis veluti parentibus originem trahentes, varietate signorum secundum diuersitatem gentium distinguebantur: vt Cimbri tauro, Slaui dracone, Gepidæ nauicula, Alani, Burgundi, ac Sueui catto in militaribus signis, vt Plutarcho videtur. Suecis autem, siue Sueonibus antiquitus erant arma, videlicet duæ virgines coronatæ, aureo vestitu sese mutuò in virenti sylua amplexantes, tanquam dearum nympharum excellentiam in regione ostendentes. Nunc verò Suecorum Principes tribus aureis coronis in campo cœlestini coloris, ob inscrutabilem dominiorum amplitudinem, magnifica bellorum gesta, & inexhaustam minerarum vbertatem, vtuntur. Sunt & priuatorum nobilium insignia mira varietate distincta: similiter & vrbium, ac prouinciarum, quatenus in bellicis expeditionibus pro patria & legibus susceptis, tot hominum turbæ distinctius ad vnum tandem finem dirigantur, prout infra de directio-

ne armatæ multitudinis, diffusius erit ostendendum.

De rupibus galeatis. *Cap. 24.*

NAuigando è Germanico mari versus Septentrionem tribus dietis, antequam introitus appareat ad Regiam ciuitatem Holmensem regni Suetię, occurrit admirabilis portus lingua vulgari gentis *Hielmsnabben*, vel *Elgxnabben* appellatus, eò quòd onagri, qui Elga dicuntur, propter attractum suauis venti eò concurrere consueuerunt: vel etiam quia montes, in quorum lateribus portus sunt, ita à natura formati videntur, vt Galileæ militares putentur insculptæ: quasi ars non sufficeret in armis fabricandis, nisi & natura monstraret, quid bellicosis populis Aquilonem inhabitantibus conueniat in armorum tractatione. Sed reuerà, vti portus is ob omnes ventos, & tempestates arcēdas insignis est, vt vix similem in tota Europa habeat: ita & hostili sanguine

ſanguine reſperſus, vt ibidem quaſi omnium Aquilonarium bellorum initium, medium, & finis inueniatur. Sæpe etenim claſsis hoſtilis, quæ violentia tempeſtatum, in vaſto mari vario Marte congredi non poterat, huc depulſa, vel inducias ab aduerſario petere, vel ipſa ſua ſponte, vel ſimulatione cogitur offerre, vel ineuitabile mortis, aut captiuitatis diſcrimen inire: quò enim vt ſaluus euadat armatus non inuenit. Si enim littus, aut portum exierit, cæca ſaxa, rupesq́ue minaces apparent: quæ eum leui motu in gurgitem, vt pacem præſtet, immittunt. Si verò in apertum mare exire voluerit, obſtat horrenda tempeſtas, ne viſu quidem ad ictum oculi toleranda: quia Aquilonaris, Orientalisq́ue ventus ea in loca totaliter eſt procelloſus. Prætereà tempore hoſtili terrarum incolæ ſubtrahunt littoralia ſigna, ne hoſtis accipiat tantillulum quidem ſpatium, vt effugiat pœnam: alioqui inceſſabili ferocia impetu facto, latronum claſsis, manusq́ue impiorum, hunc portum occuparet: vbi nihilominus claſsica bellorum prędudia frequentiùs inchoari ſolent.

De anguſtiis portuum lapidoſorum. Cap. 25.

SVnt prætereà nō exiguæ formidinis anguſti exitus, & introitus æquoris Aquilonaris, præſertim ab aperto mari nauigando verſus Holmenſem ciuitatem: quæ regia eſt, & inſigniter à natura, ac arte munita, vt meritò trepidare cogantur aggreſſuri, quæ fides, vel fraus ſit nautarum, in imminentibus periculis proſperiùs exuperandis. Præcipuus tamen, & periculoſior eſt locus *Steendor*, id eſt, porta lapidum appellatus, eò quòd

arctis faucibus, & lunatis cornibus, quoquouerſum obliquatur, hoc eſt, quandoque per modum Scythici arcus, quandoque mucronis aſpectu euitatur à nautis: in quibus longè periculoſiùs, ob exortas denſiſsimas nebulas, & caligines, errare contingit, quàm in ampliſſimo Oceano, ſuborta validiſsima tēpeſtate. Nec procul ab eo ſinu ſaxoſæ rupes imminent, ſub aquis latitantes: in quas quicunque inciderint, quaſi viui ſepulchro teguntur. Nec ſilent annales Gothici, quondam in eiſdem rupibus multa millia Germanorum, ac Danorum repentino deſcenſu fuiſſe perempta. Magis nanque præſumptuoſa, quàm experta nauigatione, ſaxeas has anguſtias ſunt ingreſſi: veluti etiam in alios ſinus Septentrionales, qui non ſecus in mari nauigantibus apparent, quàm ingentiſsimæ trabes eminentes in aquis, quæ ſolo aſpectu territant inſpectores: nomen ab euentu, cauſa, geſtis & natura (prout ſuperiùs de irruptione

aquarum

aquarum eodem libro est ostensum) assumentes. Terribilioresque hostibus piraticis videntur, quàm acies aliquæ militaribus armis instructæ.

De scopulis lapidosis, & via per Idebenckia periculosa. Cap. 26.

SVnt insuper in littoribus Ostrogothorum, & Sueonum ingentia saxa, partim apparentia, partimque latentia longissimo ordine, quasi scamna arte, vel industria collocata, vulgariter *Idebenckia* nominata: super quæ infelicissimi naufragantes quandoque sedere solent: mihiq́, nisi Deus in graui tempestate anno Domini M.D. XVII. opem tulisset, parata fuerunt. Vehementia enim ventorum nauis vrgebatur in ea latentia saxa: quæ velut decliues muri oppidorũ, vel castrorum longo tractu apparent. In quos lapides qui negligentia vel ineuitabili tempestate inciderint, maximè ho-

ſtiles claſſes auiditatem prædæ in littoralem populum (ſatis opulentum) meditantes, profectò omnium infelicisſimi reputabuntur, dum terra, marique horribilius, quàm in carcere circundantur inimicis. Terra quidem (quia fugientibus incolis cum armentis, pecudibus, ac ſupellectili ob ſubitum hoſtilem incurſum) fame, quæ omnibus hoſtilior eſt, & frigore omni tormento grauiore citiſsimè conſumentur. Mari etiam, quoniam eo in loco (vt dictum eſt) ſæuiſsima ſolet eſſe tempeſtas: à qua etiam ſi arte, & labore vellent euadere, naturæ tamen ſeueritati reſiſtere non valebunt. Vbique enim præter aëris impetum (vt dictum eſt) ſaxa, ſeu rupes, in acutum apicem inſtar turrium eleuata, periculum adminiſtrant: quæ arcuata flexilitate, & circuitu, ſpuma prodente, ſagaciter ſunt circumeunda. Solent in his locis ſtratagematibus vtētes bellicæ claſſis præfecti aliquot, præliares naues vel ſimulatas, ex induſtria tempore hoſtili, ſignis inimicorum ornatis ſtatuere, vt claſsis hoſtilis eiſdem viſis, ſecuriùs in periculum ruat. De quibus, quando videlicet ſic interceptæ ſint inimicæ naues, patriæ annales me tacente atteſtantur, atque hoſtilia oſſa in ſcopulos diſiecta, diligentiùs quid cauendum ſit, apertè demonſtrant.

De torrentibus rapidis. Cap. 27.

TOrrentes rapidi quaſi infiniti, præcipuè tempore reſolutionis niuiũ ac glacierum, poſt finem Aprilis in Septentrionalibus terris maximam ruinam indigenis afferentes reperiuntur. Suo etenim impetu, qui vehemens, & horridus eſt, tam villas, vicos, ædes, & pontes

pontes lapideos, quàm suffossas arte arbores, vel naturali propagine in terra radicatas rapiunt, & exportant, quemadmodũ de stagnorũ irruptione & superiùs alio casu fuerat enarratũ. Qui torrentes iuxta impetuosam naturam suam nomen imprimunt vrbibus, ac locis, vbi elabuntur: vti antiquissimum Ostrogothorum oppidum Scheningia dicitur ab amne, vel verius torrente, qui ob rapidissimum cursum vulgariter Schena appellatur, quasi equus abiectis habenis ad omnem præcipitem cursum accensus. Præterea alteri fluuio nō longè exinde distanti, à continuo stridore dentium nomen impositum est. Ita & rapido torrenti in prouincia Midelpadiæ, vt suprà dictum est, nomen nodi impositum est: quia instar nodorum crustata mole glacierum arbores compressas, imò & ingentissimos lapides in sui dissolutione secum impetuosissimè rapit & portat: eóque formidabiliùs hoc accidit, quò celeriùs prouincias, & populos terrere, atque obruere solet. Nec aliud remedium huius horrendæ depopulationis hactenus repertum est, quàm viritim publica manu, collibusque effossis aliorsum diuertere cursum: quem etsi Septentrionales populi in plerisque locis auertunt, impetum tamen hunc sinunt, vt temerarium hostem cataractis adhibitis præcipiti ruina, laxatisque nodis inuoluant. Licet autem superius nomina torrentibus ab infelici euentu imposita sint (vt alibi etiam dicetur de submersis Episcopis euangelizantibus, & sponsalibus ludis, & raptu virginum) tamen prudentioribus placuit, vt à triumphis & victorijs, non à calamitatibus rei appellatio fiat.

D diuersis formis littoralium saxorum. Cap. 28.

IN littoribus Ostrogothorum, id est Orientalium, freti *Brauiken* dicti, vbi etiam torrens vehementissimus per oppidum Norcopense illabitur, variæ admodum littoralium saxorum figuræ, quasi humana arte sculptæ, vel politæ forent, reperiuntur: quod procul dubio cæli, & elementorum secreto influxu fieri æstimatur. Quidam etenim horum lapidum, formam capitis humani, manus, pedes, & digitos habent: non tamen integro corpore compaginatam, sed distinctione naturæ taliter expoliti. Gens autem illa talibus assueta spectaculis, nil hæc, & similia curat, nisi in quantum solidis eorum muris, & structuris poterint inseruire. Reperiuntur etiam in montibus longè à mari distantibus, rupes naturali compagine, & rotunda concauitate formatæ, vt maximum aliquod caldarium æreum, vel thermarum concha putetur: prout videre licet

licet apud Ostrogothos in monte *Ketelberg* vulgariter dicto (id est monte cacabi) prope ciuitatem Lincopensem: vnde mihi origo est. Cernuntur etiam in multis vallibus montium, infiniti lapides globali formati figura, quantitate capitis vitulini, vel oui anserini, vel maioris, aut minoris: qui nulla artificum apposita arte bombardis aptantur. Item cotes plana longitudine repertæ ilicò bono vsui applicantur. Similiter & petræ marmorei generis apud Vestrogothos, tam varij coloris & quantitatis habentur, vt sine dolabris quasi sculptæ sepulchrorum vsibus adaptentur, quemadmodum libro duodecimo dicetur de naturali varietate saxorum ad quasuis structuras applicandorum. Sunt & Crystallini lapides, non longè ab Ostrogothorum opido Sudercopensi, hexagona forma, quãtitate pugillari vel digitali, dependentes: quorum splendore vtique ad maiorem ornatum fabricari possent ædes: si incolæ plus attenderent ad pulchritudinem, quàm firmitatem. Imò perpendentes hostilem rabiem, crudelius posse & velle, ob decorem structuræ, omnia deuastare, magis fortificant, quàm exornant quæuis ædificia sua quamuis introrsum insigni curiositate communiter sunt ornata: sed præcipuè, vt infra dicetur, micantibus armis, thoracibus scilicet, & galeis, ac clypeis: in quibus gens illa omnem existimat inesse decorem, quia magna pars tuendæ securitatis ex his dependet: licet aliqua sunt atro colore picata, ob rationes inferius de bellis assignandas.

De saxis

De saxis gigantum, & scaturigine fontium. Cap. 29.

QVemadmodum superius libro primo dictum est de obeliscis gentilium, Regum, pugilum, & gigantum, quibus gesta eorum magnifica, putabant fieri notisima perpetuæ posteritati, prout Saxo Sialandicus meminit de suo Regnero Danorū Rege, qui quinquennali prælio contra Moscos, Russosque in Aquilone commisso, res gestas reliquerit in rupibus altis, ne obliuione euanesceret, quod tot angustijs, & difficultatibus pro claritudine honoris sui perpetrasset: Ita & de compluribus Gothorum, Sueonumque Regibus, ac heroicis viris: quorum adhuc magnitudo gestorum, discernitur in eminentisimis locis Septentrionalium regionum. Inter quos præclarioris memoriæ recensentur, & æstimantur, qui curam bellicæ gloriæ sic moderati sunt, vt publicæ omnium commoditati profuisse viderentur. Qualis erat excellentisimus ille Rex Vbbo conditor antiquisimæ ciuitatis Vpsalensis, atque Scarinus, & Ericus cum plerisque alijs: quorum indelebilis memoria nedū in saxis campestribus, aut montanis conscripta videtur, sed patrijs carminibus, ac musicis instrumentis celebrioribus locis ac diebus, sempiternis tripudijs continuatur. Horum nanque fidelior cura fuit prouincialibus profectis (pace vbique data) committere, vt præter arma, etiam venarum scaturigines præcipiti casu labentes, incolarū ministerio subderent molendinis, aut necessarijs fontibus ad publicam vtilitatem vbilibet construendis. Manant insuper

ex rupi-

ex rupibus, multis in locis tam abundantes, & copiosi latices, vt naturæ, artisque agilitate deducti, longo sed pulcherrimo aspectu. xv. aut. xxx. aquea molendina reuoluant. Falonia Vuesgothorum nobilis prouincia, ac populosa Helsingia, prout inferius de ferrarijs artificibus ostendetur, talia tamque commoda spectacula monstrant.

LIBRI SECVNDI

FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE SVPERSTITIOSA CVLTVRA Dæmonum populorum Aquilonarium.

EPITOME LIBRI TERTII.

De superstitiosa cultura Lituanorum paganorum. Cap. I.

LBERTVS Crantzius fidelis Germanorum Historicus, qui claruit anno. M. D. & post eum Mechouita Polonus, asserunt Lituanos tempore paganismi dum Gentilitatis errore detinerentur, tria numina principaliter coluisse, ignem videlicet, syluas: & serpentes. Ignem, quia omni sacrificio præfertur vel ritu Persarum seducti, ignem ipsum Deum arbitrabantur, teste Herodoto: vel Aegyptiorum opinione ducti, qui persuasum habent, ignem animatam beluã esse, & omnia quæ nascuntur, deuorare, & postquam deuorando fuerit expleta, vna cum ipsa re deuorata emori. Syluas putabant sacras: omnesque bestias more Aegyptiorum eas incolentes, deos existimabant: Poëta referente:

Habitarunt dij quoque syluas.

Imò & hac fiducia multæ nationes ductæ, Reges, ac principes suos fatis exutos, vt vel dij fierent, vel inter

deos

deos euehcrentur, combusserunt, aut in syluis, ac lucis aureo torque solenniter suspenderunt, quasi talibus sacrificijs laudem sceleris, mentiti numinis diuinitatem mererentur. Præterea serpentes vt sacros colebant, dum nemini nocere videbantur: ædium seruatores, atque penates existimantes. Verum hęc superstitiosa cultura etsi penitus sublata videtur, reliquiæ tamē eius, dæmonum instinctu, in nonnullis secretis solitudinum ædibus perseuerat, sicuti in Septentrionalibus regnis Noruegiæ ac Vermelandiæ. Ab eo tamen impio errore An. 1386. prædicti Lituani purgati leguntur. Tūc enim fortissimus eorum princeps Iagello cū octo fratribus suis (teste Mechouita) ad fidem Christi peruenit: in qua adhuc hodierno tempore religionis incrementis perseuerat. Meminit præterea historicus antedictus, in confinibus Lituanorum ac Moscouitarum, statuā esse publico itineri impositam, quæ patria lingua Zlotababa dicitur, id est, aurea vetula: quā singuli viatores certis munusculis placant, etiā si pili valorem non excedant: alioquin suscepti itineris nullam habituri securitatem.

De Suppolarium hominum superstitiosa cultura. Cap. 2.

NEC extrema Septentrionis portio (quam plerię; ob intensissima frigora inhabitabilē putant) immunis est à sacrilegis ritibus culturaq; dæmoniorum, statuto eorum tempore impendendis. Habent etenim gentes illæ syluestres (vti reliquæ orbis nationes, quæ videntur his ciuiliores) non exiles causas, quibus publicum errorem, & mentitam in rebus ętiam friuolis

uolis diuinitatem quærant, & tueantur. Solem igitur toto æstatis cursu eis lucentem adorant, gratias ei offerentes, quòd lumen contra tenebras perpessas, & calorem contra immensa frigora adducit, quæ quantumcunque intolerabilia videntur, nunquam tamen improperijs, more quorundam Indorum execrantur, sed tantùm dicunt: Hæc fatua, ac stulta sunt frigora, atque tenebræ mensuram excedentes, &c. Simili etiam ratione Lunam adorant, quia hyeme remoto Sole continuè eius vtuntur lumine: quo propter interlunium deficiente, sub lucidissimis stellis, niuium candore clarius micantibus, quæcunq; negotia sua etiam diurno tempore disponunt. Prætereà gentes illæ suppolares stupidiore quodam errore dæmonum illuduntur. Rubrum etenim pannum pertica vel hasta sursum appensum, attentis precationibus & cultiore ritu venerantur, diuinam quandam virtutem, propter colorem rubeum animalium sanguini similem, eidem inesse putantes. Similiter quia eius inspectione arbitrantur se fortunatiores fore beluarum interemptores, earum sanguinem ebibentes, prout inferius dicetur de moribus Lappomannorum. Est etiam nonnullis gentibus Septentrionis mos, quicquid primo diei diluculo in cælo, terra, vel aquis viuum apparuerit, hoc ipsum vsq; crepusculum eiusdem diei pro numine fideliter adorare, vtpote aues, animalia, pisces, ac ipsos serpentes & vermes, & præcipuè ceruum volantem: quem ob cornua, quibus capita iuuenum exornantur, inter nobiliora reptilia honorant. Ne etiam prædicti Septentrionales homines in conspectu suorum numinum appareant vacui, certas oblationes

oblationes ex ofsibus fyluestrium animalium, & grandium cœtorum ac pisciũ, venatione quæsitas faciunt: quæ tamen ossa æstiuo tempore non incendunt (ne solis lumini, vel ardori videantur illudere) sed horrenda surgente hyeme sub publica congresſione pro honore dierum comburunt, eo sacrificio debitam reuerentiam numinibus afferre credentes. Tanta gentium in rebus friuolis religio est.

De tribus Dijs maioribus Gothorum. Cap. 3.

ERant apud veteres Gothos paganos, quemadmodum clarè clarisſimus frater & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscopus Vpsalensis in principio suarum historiarum asserit, tres dij prima veneratione obseruati: quorum primus erat potentisſimus *Thor*: qui in medio triclinio strato puluinari colebatur: cuius hinc inde latera duo alia numina, *Odhen*, videlicet, & *Frigga* cingebant. *Thor*, inquiunt, præsidet in aêre tonans, & fulgurans, ventos & nubes serenitatemq́ue gubernans, fruges administrans cum fructibus vniuersis, pestesq́ue tollens. Alter *Odhen*, hoc est, fortior, bellis præsidet, hominibus in hostes auxilia subministrãs, ipsi *Thor* à dextris collocatus: tanto opinionis fulgore clarus, vt ipsum non secus, quàm datum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec vllus orbis locus extaret (Saxone testante) qui numinis eius potentiæ non parêret. Tertius *Frigga* pacem, voluptatemq́ue moderabatur: cuius etiam simulachrum turpitudinem sexus præseferebat: & ob id tantum apud Gothos, quantum Venus apud Romanos venerabatur: diemq́ue Veneris

vsque ad nostra tempora sibi retinet consecratum. Pingebatur gladio, & arcu cum armis, quòd in illis terris vterque sexus semper ad arma promptissimus esset. Thor autem cum corona, & sceptro ac xij. stellis designabatur: cuius magnitudini nihil digna æqualitate conferri posse existimatum est. Obtinuitque diem hebdomadatim, imò & mensem primũ totius anni, quem Ianuarium dicimus. Odhen verò armatus sculpitur, vti Mars, simili gentilium superstitione apud Romanos: diemque obtinuit æterna memoria suo nomini consecratum. Et quia viuus tota Europa diuinitatis titulum, quod nulli in arte militari cederet, assecutus fuisset. hinc euenisse creditur, vt Gothi (sicut Dio Græcus, Ablabius & Iornandes testãtur) Martem, quem Deũ belli putauit antiquitas, apud se dicerent progenitum, prout etiam asserit Poëta.

Gradiuumq; patrem Geticis qui præsidet armis.

Quem Gothi semper asperrima placauêre cultura, morte scilicet captiuorum, opinantes bellorum præsidem aptius humano cruore placari, à quo vicissim omnem belligerandi industriam adeò perfectè didicerunt, vt deuictis Europæ, & Asiæ potentissimis imperijs, summum fortitudinis gradum reportarint.

De tribus Dijs minoribus. Cap. 4.

PRæter hos tres Deos supradictos colebantur & alij complures: qui (vt ait Saxo) miranda præstigiarum machinatione callentes, obtentis simplicium animis, diuinitatis sibi fastigium arrogarunt. Quippe non solùm Gothos, verùm etiam omnes Aquilonares prouincias

uincias vanissimæ crudelitatis laqueis circumuentas, ad cultus sibi pendendi studium concitantes, præcipuo suæ ludificationis contagio resperserunt. Adeò nanque fallaciæ eorum effectus percrebuit, vt in ipsis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eosque deos, vel deorum complices autumātes, veneficiorum autoribus solennia vota dependerent, & sacrilego errori respectum sacris debitum exhiberent. Inter quos uidam Methot in arte Magica insignis, excellentem fictæ dignitatis opinionem sibi arripiens, simpliciũ hominũ animos præstigiosæ artis fama seductos, ad præstigiosa libamenta sibi pendenda adduxit. Hic, cùm esset summus deorum pontifex, sacrificia cæremoniasq́; ta distinxit, & ordinauit, vt discretus superùm cuique ultus, & libatio obseruaretur: asserens deorum offenas communibus sacrificijs, aut permixtis cæremonijs expiari non posse. Tandem sceleribus eius detectis, cōcursu populi occiditur, occisusque pestifera cadaueris sui contagione plurimos perimens tumulo extrahitur, ac palo infigitur, vti vanitatis suæ præstigia meruêre. Froë quoque deorum satrapa sedem haud procul ab Vpsalia habuit: vbi veterē litationis morem tot gentibus ac seculis vsurpatum, tristi, infandoque piaculo mutauit. Siquidem humani generis hostias mactare aggressus, fæda superis libamenta persoluit. Cui tandē in numerum deorũ relato, & quia Deus sanguinis habetur, furuæ hostiæ immolabantur, lectisterniaque, & ludi nocturni annuo feriarum circuitu (vti aliquando Romæ Diti, & Proserpinæ) consecrabantur. Vagnosthus & Hadingus non impari æstimatione venerabantur,

bantur, quia præcipuam opem in arduis bellis promptius adhibere credebantur. Rosthiophũ Finnonicum, quod exquisitis præscientiæ studijs viuus excelluisset, post fata in deorum societatem translatum crediderũt. Rostarus additur his: cuius stupenda immanitas humani sanguinis sacrificio ita placari voluit, vt sibi illorum, quos cultores sui oppressuri essent, animas dedicarent. Demum complures alij potentissimi Thoronis, aut Othini filij existimati, honoribus à populo donabantur, ac publico digni libamine censebantur. Quomodo autem, aut quibus artibus hi, similesque tantam diuinitatis opinionem cultumque obtinuerint, videatur inferius Lib v. de gigantibus, & pugilibus cap. 1. versus finem.

De magnifico templo Deorum Septentrionalium. Cap. 5.

CVm ferè totus orbis, olim innumeris superstitionibus, dæmonum instinctu vbique illuderetur, non incongruum

incongruum putaui adhuc euidenter ostendere, quibus locis Gothica, seu Suetica, ac Septentrionalis natio, pagana superstitione seducta, paruerit idolis insensatis: vt agnoscatur multa loca (sicuti dæmoniorum genera) fuisse, quibus indebitus cultus offerebatur. Templum igitur (de quo charissimus frater, & antecessor meus D. Ioannes Archiepiscopus Vpsalensis lib. I. Histor. meminit) nobilissimũ à tempore Nini prope fluuium Sala erat: vbi hodie Vpsala Sueonum ac Gothorum primaria, & archiepiscopalis sedes est. Quod adeò magnifico apparatu constructum venerabātur, vt nihil in eius parietibus, laquearijs, aut columnis, nisi auro splendidum videretur. Tectum præstereà totum auro fulgebat: à quo aurea catena dependens, totum templum ad mœnia, domusque fastigia cinxisse memoratur. Quo factum erat, vt templum in ampla planicie situm, admirando sui fulgore venerandam religionis maiestatem accessuris ingeneraret. Astabat eius foribus arbor ingens ignoti generis, patulis diffusa ramis, æstate & hyeme iuxta virens, non tamen de earum arborum genere, quæ suapte natura vt laurus, oliua, palma & myrtus virere videntur: quin in Aquilone nulla vnquam oliua, vel laurus, nisi in paruo frutice pro spectaculo Vastenis exurgere visa est. Eratque fons huic templo propinquus qui scaturiit in locum sacrificiorũ: de quo mox infrà dicetur. Et hæc sufficiant exteris nationibus de tali ritu Gothorum nonnihil vanitatis intellexisse. Nunc rursus Aquilonaribus indicare cōgruit, quòd soli illi irretiti vel illusi non fuerint hac vanitate. Nunc autem Deo propitio fatendum est eo in loco,
 scilicet

scilicet Vpsaliæ, perpetuis temporibus, die præsertim 19. Maij, diuinæ religionis ad populum quasi innumerabilem, præsente Rege ac principibus & nobilibus vtriusque sexus, fieri catholicas prædicationes: vbi olim tot ac tam impiæ factæ sunt spurcitiæ & abominationes, ac hominum imò charorum parentum & amicorum mactationes.

De sacris & sacrificiis Gothorum. Cap. 6.

ERat olim in sacrificijs Gothorũ vt in historia Sueonum Gothorumq; lib. 1. cap. 12. comprehenditur, numeri nouenarij obseruatio admodum accepta: fortè quia Pythagorica philosophia, (quã à Salmoxe & Diceneo didicerãt) monuerit, numerum imparem in omnibus præponi oportere. Et quamuis diis suis summum cultum hebdomadatim & quotidie exhiberent: tamen omni nono mẽse solenniorem venerationem ipsis impendentes, nouem dies sacrificiis ritè ac religiosè absoluendis tribuerunt: singulisque diebus nouem animantium genera immolabant, quibus etiam humanas hostias adiungebant. At post nouendium per summam totius regni celebritatem templum Vpsaliæ antedictũ frequentissimo incolarum accessu visitabatur, ibique nouendialibus feriis & præscripto sacrificiorum numero diis libamenta ad aram mactabantur. Homo autem quem sors immolandum obtulerat, in fontem, qui ad locum sacrificiorum scaturiebat, viuus immergebatur: qui si facilè efflaret animam, faustum renunciabant sacerdotes votum: moxque inde ereptum in vicinum nemus, quod sacrum credebant, suspendentes inter Deos translatum affirmabant. Quo factum erat vt

beatum

beatum ſe crederet, qui ea immolatione è viuis excederet. Accidit nonnunquã Reges ipſos ſimili ſorte delectos victimari. Quod quia fauſtiſsimũ regno libamen æſtimabatur, totius populi multitudo cum ſumma cõgratulatione tam inſignem victimam proſequebatur. Enimuerò ſic defunctos non omnino mori, ſed tam illos quàm ſeipſos immortales eſſe perſuaſum habebãt: maximè ex Salmoxe, Zenta, Diceneo, vt Dion, Ablabius, Iornandes, Strabo, & alij referũt: qui & aſſerunt Gothos multis rationibus excellentiùs ſapientiæ ſtuduiſſe, ideoq; opinionem de immortalitate animæ induiſſe, quòd (vt ait Herodotus lib. 4.) ſe mori non putantes dicerẽt, eos qui vita functi eſſent, in alium quẽpiam locum amœniorẽ demigrare. In quo Deũ quendam Eleyxen præſidere affirmabant, ad quem aſsiduè præter ſuperius expreſſum modum, cum naue quinque remigum nuncium quempiam ex ſeipſis ſorte delectũ mittebant, præcipientes, vt ea, quibus indigerent, à liberalitate Numinis impetrarẽt. Modus mittendi nuncij is erat. Quidam eorũ aliquot lanceas acutas in altum tenebant, ſuper quas alij ipſum, qui deſtinandus erat, manibus pedibuſque correptum iniiciebant, qui ſi ſtatim cadens extinguebatur, propitium ſibi Deum arbitrabantur, quòd nuncium facilè exceperit. Si autem ſecus accidiſſet, ipſum nuncium inſimulabant malum eſſe virum, qui indignus eſſet ad Deos deſtinari. Itaque eo abiecto alium mittebant, dantes adhuc viuenti mãdata, quæ apud ipſum numẽ proſequatur. Deinde præmiſſa iactatione extinctũ, marinæ voragini opera eorundem quinque remigum tradiderunt.

De superstitionibus Gothorum circa tonitrua. Cap. 7.

PRæterea tam obstinato animo deorũ suorum cultum (vt etiam in eadem hist. Gothorum & Sueon. lib. 1. cap. 12. habetur) obseruabant, vt concitato in nubibus fragore, sagittas ex arcubus in aëra excutientes ostenderent se opem afferre velle Dijs suis, quos tunc ab aliis oppugnari putabant. Nec ea temeraria superstitione contenti, inusitati ponderis malleos (quos Iouiales vocabant) ingenti ære complexos, magnaq; religione cultos, ad eum vsum habebant, vt per eos tanquam per Claudiana tonitrua & per vsitatam rerum similitudinem, cœli fragores (quos malleis cieri credebant) exprimerẽt, tantiq; sonitus vim fabriliũ speciem imitantes, deorum suorum bellis sic adesse admodum religiosum existimarent. Durabat is Iouialium malleorum vsus vsq; ad annum à Christo nato millesimum centesimum trigesimũ, cùm Magnus Gothorum Rex Christianæ disciplinæ studio paganam superstitionem perosus, & fanum cultu, & Iouem insignibus spoliare, sanctitatis loco habuit: qui propterea ad multa tempora à Gothis perinde ac cœlestium spoliorum sacrilegus raptor reputatus est. Solebant etiam Gothi processuri in prælium, equos ad aras immolare, quorũ abscissa capita contisque excepta, subiectis stipitibus distentos faucium rictus ante acies præferebant. Nec tantùm victimas ante bellũ, verùm etiam post superatos hostes hostias immolabant, magnificosq; ludos in honorem Deorum faciebant: in quibus effœminati corporum motus scenicique mimorum plausus, ac mollia

nolarum.

nolarum, siue ærum crepitacula ostendebantur. Hæc & alia eximia sacrificiorum genera potissimùm faciebant, vt dijs iuuantibus nulla bellorum vi superari possent. Adeò eis arma in desiderio & continuo vsu erant, vt reliqua omnia humana studia, nequicquam comparanda rei militari putarent. Præerant his sacris disparium graduum sacerdotes, Pontifices, Archiflamines, Flamines, Salij, Augures: quorum primis, vtpote Pontificibus, permissa erat par cum Regibus potestas, tantaq; authoritas, vt quicquid illi vel suaderent vel iuberent, quasi de cœlo sonuisset, mox ipse Rex & populus alacres exequerentur. Instruxerunt gentem plurima sapientia, selegerunt sacerdotes, religionem fundauerũt. Testatur Dion Græcus, huic genti nulla ætate defuisse Pontifices, qui eos in sapientia erudirent. Erat quoque inter eos genus Pontificum illustrius, quos Pileatos, & Pios vocauerũt: ex quibus Reges & Sacerdotes sibi cooptabant, prout Iornandes latiùs prosequitur: qui dicit eos vocari Pios, & exire solitos vrbium portas cum cytharis & vestibus candidis obuiam suis Gothis triumphantibus, vt Deos placarent.

De impugnatione Deorum. Cap. 8.

RVrsus in aliam deuenére stultitiam & superstitionem, vt Deos bellicis suis expeditionibus non fauentes aut non iuuantes, diuersis armorum generibus contra cœlum extensis, putarent opprimere se posse, vel minis & terrorib. vt imperata facerent coërcere. Et hoc inaniter facientes, existimabant se non minoris potentiæ in terra timendos venerandósue fore, quàm hos

apud ſuperos vel inferos collocatos. Se i non aduerſũt vetus prouerbium Gothorum, Ne proijciendus ſit cõtus in cælum, vnde denſior remittitur claua.

De fatalibus Sororibus & Nymphis.

Cap. 9

ERant præterea in Aquilonaribus terris nonnulla templa Dianæ & Cereri conſecrata, ædeſque fatalium ſororum, abſque humana ope præſtigioſo quodã artificio extructæ, quas antiqui ſuper futuris liberorum euentibus Parcarum oracula conſulturi, nuncupatis ſolenniter votis precabundi accedere conſueuerunt, vbi introſpecto ſacello quandoque ternas, quandoque plures ſedes totidem Nymphis occupari cognouere: quarum aliæ liberalem pueris formam, vberemque humani fauoris copiam erogabant, aliæ verò liberalitatis aut aliarum virtutum excellentiam condonabant: demum aliæ proteruioris ingenij reliquarum donis officere cupientes, futuris puerorũ moribus parſimoniæ aut aliud crimen affixerunt. Nec ſolùm pueris, verumetiam ętate prouectis, & quandoque Regibus huiuſmodi præſtigioſarum artium commentis ludificatũ fuiſſe comperitur. Hotherus ſiquidem Rex Suetiæ & Daciæ, inter venandum errore nebulæ à retiarijs longius auulſus, in quoddam ſyluestrium virginum conclaue incidit, à quibus proprio nomine ſalutatus, quænam eſſent perquirit. Illæ ſuis ductibus auſpicijſque, maximè bellorum fortunam gubernari teſtãtur. Sæpe enim ſe nemini cõſpicuas prælijs intereſſe, clandeſtiniſq; ſubſidijs optatos amicis præbere ſucceſſus: quippe conciliare proſpera, aduerſa infligere poſſe pro libito memorabant, hortatæ

tatæ eum ne Balderum arcano superũ semine procreatum, armis lacesseret. Quo accepto Hotherus labentis hospitij tegmine defectus, sub dio se relictũ, totiusque expertem vmbraculi, medijs repentè campis expositũ conspicatur. Præcipuè tamen puellarum præpetem fugam, locique versatilem situm, ac fallacẽ ædis imaginẽ mirabatur. Ignorabat enim quæ circa se gesta fuerant, ludibrium tantùm inaneque præstigiosarum artium extitisse commentum. Deinde aliquot euolutis annis, idem Hotherus acerrimis contritus bellis, extrema locorum deuia peruagatus, insuetumque mortalibus nemus emensus, ignotis virginibus habitatã fortè reperit specum. Easdem esse constabat, quæ eum insecabili veste quondam donauerant. A quibus cur eo locorum venerit interrogatus, infaustos belli declarat euẽtus. Itaq; fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunam tristesque casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quàm ab ipsis promissum accepit. At Nymphæ eum quanquam raròvictor extiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant: nec minoris stragis authorem fuisse quàm complicum: cæterum affuturam victoriam si edulium augendis inimici viribus excogitatum præripere potuisset, quo eueniret vt omnia votis suis prospiceret successura. Sicq; dimissus vires reparat, militiamq; conscribit in hostem. Cuius castra dum peruigil obseruabat, vidit excessisse tres Nymphas arcanæ dapis gerulas, quas cursim insequẽs (nam earum fugam rosida prodidere vestigia) tandem tecta quibus assueuerant subit, citharæque (cuius peritissimus erat) dulcissimo ministerio accurati nitoris cingulum

gulũ potentemq; victoriæ zonam ab eis obtinuit: atq; itinere quo venerat repetito, hostem obuium ilicò lethifero vulnere fudit, vt postridie Proserpinæ, quæ sibi per quietem astare aspecta est, transmitteretur.

De Eluarum, id est, spectrorum nocturna chorea. Cap. 10.

SOlent quoq; nocturni viatores, gregumq; & armentorũ excubijs intenti, portentis diuersi generis circũfundi: velut Hotherus Rex (teste Saxone) tres Nymphas ad earum antra secutus, victoriæ zonam & cingulum impetrauit. Quandoque verò saltum adeò profundè in terram imprimunt, quod locus cui assueuerãt, insigni ardore orbiculariter peresus, non parit arenti rediuiuum cespite gramen. Hunc nocturnum monstrorum ludum vocant incolæ Choream Eluarum: de quibus eam habent opinionem, quòd animi eorum hominum qui se corporeis voluptatibus dedunt, earumque quasi ministros se præbent, impulsuique libidinũ obediunt, ac diuina & humana iura violant, corporibus illapsi circum terram ipsam volutantur. E quorum numero credũt eos esse, qui se adhuc nostro seculo in effigie humana accommodare solent ministeriis hominũ, nocturnis horis laborando, equosque & iumenta curando, vt infrà de ministerio dæmonum hoc eodem libro ostendetur.

De pugna contra Faunos. Cap. 11.

CVm varia portenta innumeraque præstigia penè per totum orbem olim fuisse transacta testetur antiquitas,

tiquitas, lemures videlicet & faunos, satyros, laruas, aquilos, striges, lamias, manes, Panumque cateruas, quibus homines aut falso applausu turpiter illudebantur, aut indicibili terrore & laniatu ad extrema fata crudeliter rapiebātur: non putaui silendum fore, quibus ingeniis & armis huiusmodi spectris apud Aquilonares occurrebatur. Traditur enim, nobiles Gothorum athletas cum monstris, & inusitatæ feritatis beluis, vel ob imbecillorum hominum liberationem, vel experiendæ virtutis gratia, sæpe solos pugnauisse: cauebantque ne comitatiores beluam aliquam aggrederentur, quàm fortium virorum permitteret consuetudo. Regnerus Sueticus pugil & Rex, aduersus obscœnissimas nocturnorum portentorum cateruas à Thorilda nouerca muliere crudelissima immissas, noctem dimicando permensus, luce reddita, varias laruarum formulas & inusitata specierum figmenta, passim aruis incidisse cognoscit: inter quas Thorildæ etiam ipsius crebris obfusa vulneribus effigies visebatur. Quo facto & athleticam sibi claritatem acciuit, & paternum regnum ab inimicis eripuit. Prætereà Broderus quidam & Buchi cum Rege Gormone, nouum audaciæ genus complexi, hæreditarium Gothicæ fortitudinis spiritum, scrutandis rerum naturæ vestigiis, exculturi, iter omni refertum periculo ac penè mortalibus inuium aggrediebantur. Ambitorem nanque terrarum Oceanum nauigātes, Solem post ponentes ac sydera sub chaos peruagantes, ac demum vltra terram Biarmiæ in loca lucis expertia (prout capite primo libri primi ostensum est) iugibusq; tenebris obnoxia peruenientes, cum incredibili monstrorū grege pugnam

ge pugnam conſeruerunt. Siquidem incurſantes ſe Lamias, adactis vndique ſpiculis inceſſabant, arcuumque & fundarum tormentis agmen obtriuere mõſtroſum, prout Saxo Danorum hiſtoricus, antiquitatum diligẽtiſſimus indagator, libro octauo de Rege Gormone præfatur. Extat etiam inter veteres hiſtorias relatum, quomodo Hotherus Regis Sueriæ filius pernox attenta curis mente langueſcens, obumbrantem tabernaculo ſuo Satyrum Memmingum haſta petiuit, obrutumque ictu, nec ſatis fugæ potentem, vinculis intercepit: vltimò deinde per ſummam verborũ atrocitatem minatus enſem armillaſq;, quorum notitiam habuit, depoſcit. Nec ſegniter Satyrus ſalutis redemptionẽ, quæ ab ipſo petebatur, exhibuit. Adeò cunctis rebus prior eſt vita, cùm nihil apud mortales ſpiritu charius exiſtere ſoleat.

De Diuinatione.

Cap. 12.

SAtisfaciendo huic titulo, præmittere oportebit verbum Catholici doctoris Chryſoſtomi dicentis in Homilia: *Erunt ſigna in Sole & Luna, &c.* quòd nulla creatura eſt, quæ tantum futura ſcire deſiderat, vt homo, &c. Quo conſiderato inſuper fatendum erit, nullam vnquam gentẽ tam humanam tamque doctã, imò nec tam immanẽ aut barbarã fuiſſe, quæ nõ ſignificare futura, & à quibuſdam intelligere ac prędicere conſueuerit: maximè tamen Aquilonares homines, quos ſtudio futura præſciendi occupatos fuiſſe comperio: quandoquidem volatibus auium, ſaltu, ſonoq; piſcium, cantibuſque & exhalationibus montiũ, &c. vt certiſſimis

mis signis declarari res futuras putabant. Nullum bellum, nullum negotium publicum, nec domi, nec militiæ sine auspicijs gerebatur. Nec sola aruspicum disciplina, sed sortilegũ, aëromantia, geomãtia, pyromantia, necromantia, insuper etiã somnia grauiora, si quæ ad Rempub. pertinere visa sunt, à summis præsidibus acceptabantur. Othinus, Hadingo Regi contra Iocherum Curetum tyrannum bella moturo captiuitatem prædixit, quæ non aliter quàm eo ordine quo prædixit euenit. Gouarus Noruegiæ Rex adeò doctissimus diuinandi erat industriaq́; præsagiendi excultus, vt quicquid in Saxonia cõtra se tentaretur, præuideret in Noruegia vltra 100. miliaria Germanica constitutus. Gormo cognomento Impius profuso in somnum animo, existimauit coniugẽ suam duos alites genuisse, sed alterum altero grandiorem: corpora supernè librantes præpeti cælum volatu petere, exiguoq́ue tempore interiecto reuersos, suis altrinsecus manibus insedisse: secundò quoque ac tertiò paruula quiete recreatos, propansis alis aëri se credidisse, tandemq́; minorem ex his, ad se (pennis cruore oblitis) comite vacuum remeasse. Cuius somnij veritas sic declarata est. Duo eius filij subactis Anglis, Sclauis & Hybernis, prospera vsi sunt fortuna, donec natu maior in bello concideret, minor verò fratre orbatus pennas cruore oblitas referre videretur. Magnus Noruegiæ & Daniæ Rex, cũ nocte qua bellum Sclauicum insecutũ est se sopori dedisset, imago cuiusdam dormienti obuersata prædixit, eum hoste superiorem futurũ, inque aquilæ nece, victoriæ fidem auspiciaq́ se sumpturum. Expergefactus Rex, visionis

ordinem magna cũ admiratione vulgauit, progressoq́, exercitu Aquilam, quæ in quiete monstrata fuerat, cominus conspectam pernici equo aduolans hasta petiuit, fugamq́; alitis veloci iaculo præcucurrit. Arripuit igitur omen exercitus, & primã pugnandi occasionem corripiens, eodemq́ue euentu quo omine dimicans, inimicos superauit. Valdemari Regis exercitum ad bella progredientem, tam celeri coruorum greges interuolasse produntur, vt complures se erectis militum hastis feriendos obiecerint. Victus ab eo Sueno rex & totus eius exercitus, coruorũ laniatui substratus augurij declarauit euentũ. Biorno insignis athleta insulam quandam incitatissimi fluminis ambitu munitam, cum electa pugilum manu complexus, vidit per quietem egressam vndis beluam, quæ tristes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret sequenti luce. Fridleuus rex superatis impetuosi amnis vorticibus, pugiles omnes (Biornone excepto) ferro consumens, somni modum expleuit.

De arte magica Erici Ventosi pilei, & aliorum. Cap. 13.

HIc Ericus Rex Suetiæ in arte magica nulli suo tẽpore secundus habebatur: tamq́ue familiaris erat malis dæmoniis, quorum cultui summopere vacabat, vt quocunque verteret pileum suum, confestim inde optatus ventus aspiraret. Quo euentu inditum illi nomen fuit, vt Ventosus pileus diceretur. Creditumq́ue à multis erat, Regnerũ Daniæ regem, huius Erici nepotis sui ductu, in remotissimas orbis partes piraticam

feliciter

feliciter extendisse, multasque regiones & munitissimas vrbes eius ingenio subiugasse: demum cooperatorem fuisse, vt procerum consensu & electione, in Regem Suetiæ assumeretur: quod ei diuturnum felixque permansit donec senio moreretur. Præterea alter quidam Ericus cognomine Emundus, cùm nauigare statuisset, & quidam nautarum per quietem vidisset per inculta montium iuga lasciuo admodum equo se prouehi, eoque cursum citante, inter vallium opaca præcipitatum crebris noctuarum vnguibus laniari: idque manè per iocum sodalibus retulisset. Rex ipse non minus in diuinatione quàm magica peritus, ea visione veluti periculi præmonitus, ne eum nauigationis comitem haberet, in aliud se nauigium conferri præcepit: Et ita pereuntibus socijs, regis nauigium est saluatum. Cæterum Frotho Danorum Rex proprio fratre Haraldo insidiosè perempto, ne & innocentes pueros nepotes suos Haraldum & Haldanum truculenter perderet, tutores eorum in specu subterraneo catulorum specie (Saxone teste) eos seruabant ac nutriebant, varijs figmentis affirmantes, eos à lupis noctu fuisse deuoratos. At Frotho mortis eorum fide repudiata, latebræ locum, ex perita augurij fœmina cognoscere instituit: cuius carminum tanta vis erat, vt rem quantalibet nodorum consortione perplexam, è longinquo soli sibi conspicuam, ad contactum euocare posse videretur. Hæc Regnonem quendã, occultè circa illos educationis officium peregisse, eosque tegendæ rei gratia canini: censuisse nominibus astruebat. Qui cùm inusitata carminum violentia latibulis egestos, incantantis obtutibus

admoueri se conspicerent, ne tam horrendo coactionis imperio proderentur, gremium eius, accepti à tutoribus auri incussione perfundunt: quæ recepto munere repentina morbi simulatione par exanimi concidit. Perquirentibus Regis ministris causam tam subiti lapsus, inscrutabilem puerorum fugam existere memorabat: quorum eximia vis etiam atrocissimos carminum temperat effectus. Ita paruulo contenta beneficio, maius à rege præmium præstolari desijt. His itaque & similibus argumentis deprehenditur quantum diuinationis & magicæ artis potentia apud antiquos venerabatur: quæ nunc certa negligentia remittitur & annihilatur, efficientibus id prognosticationibus, augurijs, extispicijs, ignispicijs, hydraulicis, sortibus vestigiarijs, & mille alijs ritibus sacrilegis, dæmoniorum illusionibus adinuentis. Vtuntur nihilominus adhuc certis diuinationibus (causis naturalium rerum approbatis) etiam sortibus, ligni particulis duabus, tribus, vel pluribus in vrnam proiectis, vt earum colore candido, fusco vel rubro, hæreditates distribuant personarum.

De magicis mulieribus.
Cap. 14.

ARtem magicam apud Septentrionales populos quantum calluerint olim mulieres aliquot, paucis exemplis ostendetur. Hagberta Vagnosti gygantis filia insolito suæ granditatis aspectu, nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis substantiæ modò corrugata, modò explicati corporis situm arbitraria mutatione transformare solebat: atque nunc proceritate cœlis inuecta,

necta, nunc in hominem angustioris habitus composita, cælum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, naues sublimare, deos infimare, sydera extinguere, tartarum illuminare posse credebatur. Hadingo rege cœnante, alia eiusdem artis fœmina cicutarum gerula, propter foculum humo caput extulisse conspecta est, porrectoque sinu percontari visa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuissent exorta: cuius cognoscendi cupidum Regem, proprio obuolutum amiculo, refuga secum sub terras abduxit: ostensisque infernalium regionum mõstris, tandem mundo restituit. Craca Noruegiana mulier futuri filij sui Rolleri fortunæ consultura, pulmentum parat: cui tabificum humorem trium colubrorum supernè tenui reste dependorum instillabat. Sed Ericus Cracæ priuignus, dapem filio Rollero paratam ad se transtulit: faustaque dape refectus, interna ipsius opera ad summum humanæ sapientiæ pondus euasit. Quippe epuli vigor supra quàm credi poterat, omnium illi scientiarum copiam ingenerauit, ita etiam vt ferinarum pecudaliumque vocum interpretationem calleret. Præterea tam comis atque ornati eloquij erat, vt quicquid differere cuperet, continuo prouerbiorum lepore poliret. Huius consilio Frotho Rex potentissimorum Hunnorum exercitum, 170. Regum ope succinctum deuicit. Hunc tandem Ericum Gestiblindus Gothorum Rex sibi & regno Suetiæ successorem effecit: idque tempore natiuitatis Christi. Frotho verò Rex à malefica in bouem conuersa, dum eius cornibus in quodam maris littore impetitur, exanimatus

occubuit. Guthruna Lamerici regis propugnatores subito oculis captos, in seipsos arma conuertere procurauit. Olla autem omnium maleficarum commune solet esse instrumentum, quo succos, herbas, vermes, & exta decoquant, atque ea venefica dape ignauos ad vota alliciunt, & instar bullientis ollę, nauium & equitum aut cursorum excitant celeritatem.

De magis & maleficis Finnorum. *Cap. 15.*

QVæ etiam vis sit magorum & maleficorum in cogendis elementis, tam sua, quàm aliena manu incantatis, vt mitiùs vel rigidiùs naturalem ordinem temperent, quàm poterimus breuissimè ostendemus, hoc præmisso, quod hęc extremi Aquilonis regio Finlandia ac Lapponia, ita erat docta maleficijs olim in paganismo, ac si Zoroasten Persam, in hac dānata disciplina doctorem habuisset: licet & alij Oceani incolæ ea vesania fascinati dicerentur: adeò enim attonitè hanc maleficam artem totus orbis in hoc & simili malo plurimùm concors celebrat. Solebant aliquando Finni, inter cęteros Gentilitatis errores, negociatoribus in eorum littoribus contraria ventorum tempestate impeditis, ventū vænalem exhibere, mercedeque oblata, tres nodos magicos non Cassioticos loro constrictos eisdem reddere, eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluerint, ventos haberent placidos: vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxauerint, ita sęuas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in euitandis scopulis, nec pede in naui ad vela de-

primenda

primenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Hique infelicius rem experti sunt, qui vim eiuscemodi nodis per contemptum inesse negarunt. Sed hæc gens Aquilonaris arte hac post susceptum Christianismum, legis coerctione nunquam in aperto visa est vti. Præterea Siualdo Suetico Haldani Regis æmulo, septem fuêre filij tanto veneficiorum vsu callentes, vt sæpe subiti furoris viribus instincti, solerent ore toruo infremere, scuta morsibus attrectare, torridas fauce prunas absumere, extructa quæuis incendia penetrare: nec potuisset conceptus dementiæ motus alio remedij genere, quàm aut vinculorum iniurijs, aut humanæ cædis piaculo temperari.

De magicis instrumentis Bothniæ. Cap. 16.

INter Bothnicos homines Septentrionis, passim reperiebantur malefici ac magi, tanquam in proprio loco: qui per summam ludificandorum oculorum peritiam, suos alienosque vultus varijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusque formis veros obscurare conspectus. Nec solùm pugiles, verum etiam fœminæ & tener virgines, pro voto suo laruas liuido squalore terribiles, faciesque adulterino pallore distinctas, ab aëris teneritudine mutuari consueuerunt, & rursus ablegato nubilæ inumbrationis vapore, prætentas ori tenebras sudis perspicuitate discutere. Tantamque vim carminibus eorum adfuisse constat, vt rem remotissimè positam, & quantalibet nodorum consertione perplexam, conspicuam, & præsentissimam effi-

cerent. Talibusque præstigijs idipsum hoc modo demonstrant: Scire cupientes statum amicorum, aut inimicorum longinquo terrarum spacio, quingentorum vel mille milliarium inde distantium, Lapponem seu Finnonem huius rei peritum, dato munere lineæ scilicet vestis aut arcus, rogant experientiam fieri, vbinam fuerint & quid agant amici vel inimici. Quocirca conclaue ingreditur vno comite vxoreque contentus, ranam æneam aut serpentem malleo super incudem præscriptis ictibus contundit, carminumq; murmure hinc inde reuoluit, cōtinuoq; cadens in extasim rapitur: iacetque breui spatio velut mortuus. Intereà diligentissime à prædicto comite, ne quoduis viuens, culex aut musca vel aliud animal eum contingat, custoditur. Carminum nanque potentia, spiritus eius malo dæmone ductore, à longinquis signa (annulum vel cultellum) in

in teſtimonium expeditæ legationis ſeu commiſſionis, reportat. Illicoque reſurgens eadem ſigna cum cæteris circunſtantijs, conductori ſuo declarat. Nec minoris efficaciæ perhibentur in hominibus diuerſa ægritudine proſternendis. Faciunt nanque de plombo iacula magica, breuia ad modum digiti; ea emittunt per quęuis diſſita loca, in eos de quibus vindictam expetunt. Hi oborto carcinomate à crure vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur. Extant etiam præſtigia ſeu maleficia Helſingorum: quorum princeps Vitolfus, quos voluit ita videndi officio ſpoliauit, vt propinquas ædes nec proſpectu capere, nec certis poſſent veſtigijs indagare, adeò luminum vſum nubilo quodam errore obtundere calebat. Præterea Viſinus eximiæ opinionis gladiator omnem telorum aciem ad hebetudinem ſolo conſpectu redigere ſolebat. Gladio tamen Suetici Gygantis Starcbatari (de quo inferius dicetur) interemptus eſt. Tenuiſſima enim pelle (quod vnicum contra hebetandi vim remedium perhibetur) gladium ſuum ſemper ſeruauit obtectum. Verum proiectibilia ſaxa nulla arte vel carmine, ne fortiter emiſſi noceant, hebetari poſſunt.

De Magis Marinis.
Cap. 17.

COlebatur etiam inter alia Aquilonis numina, magus quidam Hollerus nomine, non minori fraude quàm ſingulari ſuperſtitione, diuinitatis opinionem & cultum ſibi in gente curioſa vendicans. Is ſiquidem

parem cum Othino amplitudinem in medio deorum assecutus, adeò armorum & præstigiorum vsu clarus euaserat, vt ad traiicienda maria osse quod diris carminibus obsignauisset, nauigij loco vteretur: nec segnius eo, quam celerrimo velorum ventorumque vsu, præiecta aquarum obstacula superaret. Tandemque vt diuinitas eius ostenderetur esse mortalis, ab æmulis suis truculentissima morte est interemptus. Prætereà Oddo Danicus pirata maximus, tam magicè doctus extitit, vt absque carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia concitatis carmine procellis euerteret Itaque ne cum piratis in maritimarum virium certamen descenderet, exasperatos maleficio fluctus & ventos ad naufragia eisdem infligenda perducere solebat. Hic vt negociatoribus atrox, ita ruricolis extitit clemens, aliter rusticas munditias, aliter sordidos hominum quæstus æstimans. Is etiam in hebetando carmine ferro, miro ingenio pollebat: & tandem peritiore hoste circunuentus, gurgite surmergitur, qui marinos vortices præstigiosis carminibus olim calcare consueuit.

De eisdem Magis & similibus.
Cap. 8.

DEinde Othinus maior atque senior inter magos, Hadingum quendam Daniæ regem magicis præstigijs turpiter illusum, atque longius à suis familiaribus auulsum, equo per vasta maris spatia ad propria reduxit. Cum tamen Hadingus duceretur, amiculi eius rimas, sub quo trepidus delitescebat per summam rerum admirationem, visus perspicuitate traiiciens, animad-

animaduertit equinis freta patere vestigiis: prohibitusque rei inconcessæ captare conspectum, plenos stuporis oculos, à terribili itinerum suorum contemplatione deflexit. Demum Haquinus Noruegiæ princeps contra Danos pugnaturus, coorti imbris maleficio, ita hostium vertices inusitatis grandinis ictibus conuerberauit, vt eorum oculi veluti quibusdam nymborum spiculis lacessiti, prospiciendique penitus facultate defecti, grauiorem ab elementis pugnam quàm ab hoste sentirent. Præterea Biarmenses polo Arctico viciniores, in Septentrione contra potentissimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggressi cœlum, solicitatas nubes ad summam vsque nimborũ violentiam impulerunt. Deinde Danos subitò remissa tempestate, tempestuosissimi feruoris flagrantia torruit. Ita anceps geminæ intemperantiæ malum, vicissim affecta corpora salute & victoria spoliauit.

De Mago ligato.

Cap. 19.

APud Ostrogothos lacus est maximus recentium aquarum Veter dictus (de quo superius satis dictũ est) amœnam, sed oblongam insulam in vmbilico suo habens, duas tenentem Ecclesias parochiales: sub quarum altera specus cauernoso longoque introitu & exitu immensæ profunditatis reperitur: quam specum, non nisi vanæ ostẽtationis, & curiositatis homines laternis accensis filisque glomeratis, repetendi regressus causa prouisi descendunt: ea potissimum ratione, vt quendam magum Gilbertum nomine videant, arte magica, (vnde calamitas eius orta est) à vetustissimo temp-

pore per proprium præceptorem Catillum, cui insultare presumpserat, superatum atque ligatum. Id eo factum est scilicet modo, vt exiguo fuste certis characteribus Gothicis seu Ruthenicis sculpto, atque à præceptore proiecto & manibus apprehenso, ipse Gilbertus immobilis maneret & obstrictus, vt nec dentibus ad soluendum adhibitis (quasi tenaciori bitumine astrictis) nec pedibus doloso præceptoris consilio admotis dissolui posset. Cuius spectaculi causa visendi, etsi plures temerarij spiritus inspectores vehementi admiratione accurrere soleant, tamen non propius, ob fœtorem cauernę & noxios vapores aggredi præsumunt, ne spiritu obstructo clausoque stomacho suffocentur. Arcentur etiam appositis aggeribus & repagulis incolarum, ne proprij periculi contemptores, velut insanientes (nunquam egressuri) ingrediantur. Prętereà lege

lege grauissima, tanquam de his qui sibi mortem consciuerunt, prouisum est, ne hæc pericula agnoscentes, alios inexpertos ad huiusmodi spectaculum perscrutandum alliciant aut allectos inducant. Hæc igitur supradicta insula *Visingxæ*, valde insignis reputatur ob amœnam & securam stationem Regum, qui in ea mortui sunt ac tumulati.

De castigatione Maleficarum.
Cap. 20.

NE videantur Septentrionales maleficæ solùm hîc ad tristia spectacula adduci, occurrit Vincē. in spe. hist. lib. 25 cap 26. asserens, Anglicanam fœminam arte Magica illusam, à dæmonibus post dira tormenta, ad aëra cum clamoribus horrēdis fuisse raptā. Cuius verba hæc sunt: Mulier quædam apud Berheliam Angliæ villam auguratrix & malefica, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula quā habebat in delicijs, vocalius solito nescio quid cornicata est. Quo audito, cultellus dominæ de manu excidit, simul & vultus expalluit. Et ingemiscens diutissimè ait: Hodie ad vltimum sulcum peruenit aratrum meum: hodie audiam & accipiam grande incommodū. Adhuc ea loquente, venit ad eam nuncius dicens: Hodie mortuus est filius tuus, & tota familia subita morte interijt. Quo audito, continuo dolore saucia decubuit: vocarique præcepit superstites liberos, monachum & monacham, quibus singultiendo ait: Ego miserabili quodam fato meo, dæmoniacis actibus semper inseruiui: ego vitiorum omnium senti-

na & illecebrarum magistra fui, & superabam tantùm in religione vestra, & à meipsa desperaui. Nunc ergo, quia scio me dæmones habituram exactores in pœna, quos habui suasores in culpa: rogo vos per materna viscera, vt mea tentetis alleuiare tormenta: nam de anima sententiam damnationis non reuocabitis. Corpus ergo meũ insuite in corio ceruino & includite in lapideo sarcophago, & operculum ferro & plumbo constringite, & lapidem ipsum tribus magnis catenis circundate. Si tribus noctibus ita securè iacuero, quarta die infodietis me in humo: quanquam verear ne terra nolit me recipere pro maleficijs meis. Psalmicines quinquaginta sint noctibus, & missæ cantentur pro me tot diebus. Factum igitur est vt præceperat, & nihil valuit. Primis enim duabus noctibus, cùm chori clericorum psalmos canerent circa corpus, singuli dæmones, ostiũ Ecclesiæ immani obice clausum leui negotio confringentes, duas extremas catenas diruperant: media verò quæ operosiùs elaborata erat, illibata durauit. Tertia nocte circa galli cantum, strepitu aduenientium hostium, omne monasteriũ visum est à fundamentis moueri. Vnus nempe vultu cæteris terribilior & statura celsior, ianuas maiori vi cõcussas in fragmenta deiecit, & arroganti gestu accessit ad sarcophagum, inclamatoque nomine, vt surgeret, imperauit. Qua respondente, Nequeò præ vinculis: Solueris, inquit, & malo tuo. Statimque catena, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine vt stupam dirupit, operculumque tumbæ pede depulit, & apprehensa manu palam omnibus, ab Ecclesia extraxit ad fores, vbi paratus erat

equus

equus niger ſuperbè hinniens, vncis ferreis per totum protuberantibus, ſuper quem miſera illa mulier impoſita, ab oculis intuentium cum toto ſodalitio diſparuit. Audiebantur tamen clamores, per quatuor ferè milliaria, miſerabiles ſuppetias deprecantis. Quale etiam diaboli ludibrium ob dæmonum cultum acciderit infelicibus Rugianis in vrbe Karentina, refert Saxo lib. 14. vbi dæmonum illuſione, primùm ſtupra hominum prouocata erant, & tandem ilicò ſub ipſo ſpurciſſimo actu deteſtabiliter punita. Siquidem mares in ea vrbe cum fœminis in concubitum accitis, canum exemplo cohærere ſolebant, nec ab ipſis morando diuelli poterant. Interdum vtrique perticis è diuerſo appenſi, inuſitato nexu ridiculum populo ſpectaculum præbuere. Ea miraculi fœditate ſolennis cultus ignobilibus ſtatuis acceſſit. Creditumque eſt earum viribus effectum, quòd dęmonum erat præſtigijs adumbratum. Talia ergo teſtante S. Auguſtino libr. 8. de ciuit. Dei, alto iuſtoque Dei iudicio ſinuntur pro meritis eorum, quos ab eis vel affligi tantum, vel etiam ſubijci ac decipi iuſtum eſt. Qui autem nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat apud inferos. Qui autem cum malignis dæmonibus non vult habere ſocietatem, non ſuperſtitionem qua coluntur, noxiam pertimeſcat, ſed veram religionem, qua produntur & vincuntur, agnoſcat.

De damnis à dæmonibus datis.
Cap. 21.

IN Septentrionalibus siue Aquilonaribus locis (vbi literali sensu sedes est Satanæ) indicibili ludificatione varijsque formis, habitatoribus eorum locorum applaudunt, imò & damna inferunt, ædium videlicet euersionem, pecudum interitum, agrorum destructionem, castellorum aquarumque omnimodam desolationem.

LIBRI TERTII FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLIS ET MORIBVS SYLuestrium paganorum ac vicinorum.

EPITOME LIBRI QVARTI.

De infelici pugna Regis Danorum Regneri. Cap. 1.

Refert clarissimus Danicæ historiæ author Saxo Grammaticus, Regnerum Regem Danorum, integro lustro in oris Ruthenicis piratica expleta, animum induxisse, vicinos Biarmenses, homines scilicet Septentrionales montes & loca campestria inhabitan-

tes, hostilibus armis & incomparabili potentia sua humiliandos aggredi. Qui cùm aduentum eius compertum haberent, carminibus aggressi cœlum, solicitatas nubes ad summam vsque nymborum violentiam impleuerunt. Quæ res Regnerum aliquandiu nauigatione prohibitum alimentorum facultate defecit, eundemque subitò remissa tempestate, æstuosissimi feruoris flagrantia torruit. Nec ea quidem pestis concitati frigoris magnitudine intolerabilior extitit. Itaque anceps geminæ intemperantiæ malum, vicissim affecta corpora suorum militum immoderata vtriusque status

accessione corrupit. Verum vt Rex se adulterina magis, quàm vera aëris vi impeditum animaduerteret, Biarmorum insolentiam vlturus, iterum eosdem inopinato repetiuit assultu. Quorum Rex, peritissima sagittariorum vicini ducis Finmarchiæ opera fretus,

fretus, Regneri in Biarmia hybernantis impunè lacerauit exercitum. Quippe Finni (vt in principio primi libri tactum est) lubricorum stipitũ celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamque propinquitatis vel absentiæ facultatem obtinent. Mox enim vt hostem læserint, eadem celeritate qua subeunt auolant, nec procursu languidiùs reditum tentant. Itaque & vehiculorum & corporum agilitate, instandi fugiendique expertissimam habent potestatem. Credendum (vt idem Saxo refert) potentissimum Regem fortunæ suæ imbecillitatem admiranter tulisse, cùm se olim Romani culminis triumphatorem, ab inermi inconditoque agmine, ad vltimũ vsque discrimen abripi peruideret. Itaque qui splendidissimum Romanæ militiæ decus, maximique ac serenissimi ducis insignes copias excellenter obtriuerat, agrestis & ignobilis vulgi sordidissimo atq; tenuissimo apparatui cessit: isque cuius bellicam anteà claritatem fortissimæ gentis vis hebetare nequiuerat, despicabilis populi paruulam manum sustinere non valuit. Quo euenit, vt ea manu qua clarissimam orbis pompam ac grauissimum militaris roboris instrumentum fortissimè contudit, qua tot peditum, tot castrorum, tanti equitatus fragorem apertissimè subiuit, vilem obscuramq; plebeculam, furtim, & quasi per latrocinium incessere sustineret, illustremq; gloriam suam, palàm atque interdiu partam, nocturna fallacia maculare non erubesceret, manifestæ fortitudinis loco clandestinas amplexatus insidias. Quæ res vt opere deformis, ita exitu vilis fuit, potuitque vsitatum carmen dicere:

Eheu quàm breuibus pereunt ingentia causis.

Pretereoquòd Arngrimus, Tengildum Finmarchorum & Egbertum Biarmorum Reges, Frothoni Danorum Regi tam obstinato animo & viribus resistentes deuicerit. Ipse Frotho filiam quam vnicè diligebat, eidem Arngrimo Suetico pugili, qui Egbertum duello prouocatum deuicit, matrimonio copulauit: haud incongruum ducens, eius se socerum exhibere, qui sibi tantis operum titulis sublato hoste acerrimo, potentem latè claritatem struxisset.

De immanitate syluestrium incolarum.
Cap. 2.

QVemadmodum Orientales populi Caspios montes inhabitantes, ob vehementem orituri Solis strepitum, ac horrendum sonum secretis exhalationibus è terrę visceribus excitatum, ad cauernas vitam conseruaturi refugiunt, aurésque ambas obturant, vt vrgente tempore tutiores fiant: ita gentes in vltimis Noruegici Oceani littoribus constitutæ, ob validissimum ventum Circium & densitatem niuium in excelsis montibus suscitatam, specus subterraneas habent, pisciumque ac ferarum vsu viuunt. Hique aliorum aliunde adnauigantium congressum tanquam prædonum, ne fortè in captiuitatem redigantur, abhorrent. Attamen profugos tyrannica crudelitate oppressos, pro sua defensione consortes admittunt instruuntque, quomodo piratas littora eorum accedentes, positis insidijs suscipere vel interimere possint. Possunt quidem dum refugas se simulant, vel obsequium portuum ignaris

ignaris exhibent ne periclitentur, quos volunt periculis claudi. Vbi verò exoticis hominibus non occurrentibus, hæc & similia ob congelatum mare inferre nequeunt, in ergastulis seu cauernis, beluarum marinarum ossibus ac costis constructis, propter ventos ac niues commorari coguntur. Hæ etenim cauernæ, in superficie tectorum ex alga factorum, more carinæ euersæ, satis ingeniosæ videntur extructæ: idque ob vehementiam ventorum, qui non minus formidabiles sunt ibidem, quàm diræ tempestates è gurgite suscitatę. Sunt etiam inter eos certi homines, quasi Nomades, littus maris Caspij inhabitantes: qui cespitibus vel algis, aut musco montano coniunctis fruticibus, aditum ad eorum tuguriola claudunt, ne quis è mari proueniens, eos eorumque secreta scrutaturus accedat. Et forsitan hanc cæli solique & antrorum duritiem non grauatim sufferunt, vt liberi sint ab importabili insatiabilique tributo crudelium tyrannorum, quibus immensurabilis Oceanus videtur exilis vrna. De gentibus etiam Septentrionem versus, ad Oceani æstum, in tumulis habitantibus, satis multa & mira, Plinius lib. 16. capite secundo recenset: Gentem scilicet miseram esse, quæ tumulos obtinet altos, aut tribunalia manibus constructa, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis nauigantibus similes, cùm integuntur aquæ circundatæ naufragijs. Cùm verò recesserint, fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur: quos sic acceptos vento magis quàm Sole desiccant.

Adhuc de syluestrium hominum ferocitate, &c. *Cap. 3.*

VErsus lacum album extremi Septentrionis, vbi Regis & regni Suetiæ dominium latissimè extenditur, circunquaque ferocissimæ gentes habitant, alijs nō vtētes thoracibus, quàm pellibus onagrinis vel alcinis: similiter & arcubus, ac lanceis minutissimo conto antrorsum retrorsumque obfirmatis. Agilitate enim admiranda (vti superius lib. 1. de Scricfinnis dictum est) in omne latus se voluentes gyrantesque, quemcunque impetum fallere vel auertere norunt: idque præcipuè super cacuminibus vallium, perpetua densitate niuium vbique repletis. Fereque de eisdem gentib. expedit hic dicere, quod summus Scytharum philosophus Anacharsis de eorum moribus scripsit: id est, vt neq; quispiam qui ad eos se contulerit, aufugere queat, neq; ipsi capi possint, aut ne inueniri quidem, si nolint, atq; deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla mœnia extructa, domos secum ferunt singuli, pedestres sagittarij nullo pane victitantes, sed ex piscibus & venatione ferarum, pro domibus plaustra habentes ac tētoria, vel ex induratis animalium corijs vel arborum codicibus cooperta. Hyeme tamen ad ripas aquarum, & æstate inter frutices arborum & opaca loca variata statione quiescunt. Tegumenta capitum pro frequentiori vsu habent exuuia anserum seu anatum syluestrium ac gallorum, qui vt cætera volatilia ibidem reperiuntur innumerabili quātitate. Pelles illic pretiosæ nimis multiplicatæ, potiùs commutatione rerum quàm vsu numeroque nummorum reperiuntur.

De quintuplici lingua Septentrionalium regnorum. Cap. 4.

HAc diuersitate habituum & armorum, declaratur quanta sit differentia & distantia regionum, linguarum, ætatum & exercitiorum Regiones itaq; multæ, magnæ ac potentes sunt, vt Lapponum, Moscouitarum, Sueonum, Gothorum, Vermorum, Dalensium, Montanorum ac Noruegianorum, quarum amplitudo in longum latumque extensa, maior est quàm simul sumpta Italia, Hispania ac Gallia: vt Plinius frustra eas non vocauerit, ob incompertam magnitudinem, alterum orbem. Ideoque mirandum non est, quòd in ea quintuplicis linguæ vsus reperiatur, Septentrionalium scilicet Lapponum seu Bothniensium, Moscouitarum, Ruthenorum, Finningorum, Sueonum ac Gothorum & Germanorum. Aetas verò hominum

ibidem in nationibus frigidis eò prouenit, vt centum sexaginta & amplius annos viuant, etiam in Anglia & Scotia: vbi quidem venerandus Episcopus Dauid vixit vltra CLXX. annos. Exercitia etiam eorum (scilicet solitudines Aquilonis inhabitantium) sunt, vt venationibus & piscaturis intenti, Moscouitarum commutationibus viuant. Finni siue Finningi, agriculturæ, piscationi, ac lignorum dolaturæ: Gothi, Sueones, prædictis exercitijs etiam operam præstant: aduenæ Germani diuersis rerum mercimonijs intenti, ex quæstu viuunt: leges terrigenarum acceptant: omniaque quæ ad mitioris vitæ genus spectare videntur, vt pannos sericeos, aureas texturas, & vina diuersa important. Armorum generibus quibus & qualibus vtantur, partim hîc, partim infrà, & fusiùs quidem, de campestribus prælijs ostendetur. Hîc autem manifestum relinquitur, inter omnes Septentrionales populos in arte sagittatoria Gothos esse expertiores, ac agiliores in balistis, vt Finni in arcubus comprobantur. Sueones securibus ac bipennibus ac hastis præliari solent. Habitus more vetusto breuis solet esse, ac strictus, præter caligas quæ sunt laxiores. Sueones amplioribus, quasi Germanico ritu, vtuntur vestimentis. Moscouitæ longis more Græcorum: quorum omnium sunt valde Boreales. Syluestres verò Lappones variarum ferarum pretiosis pellibus, nulla ornatus sed necessitatis causa vestiuntur.

De

De commutationibus rerum & mercium, sine nummis. Cap. 5.

CVm omnis fraus grauis & detestabilis in omni rerum pertractatione esse videatur, tamen eò iniquior & importabilior ac amarior est, quò inter simplices populos intentari probatur, maximè falsato vel adulterato numismate interueniente, prout inferius de diuersitate monetarum lib. 6. ostendetur. Propterea gens hæc Lapponum, siue Bothniensiũ & syluestrium locorum, vti quieta domi, ita & reliquo orbi foris ignota censetur. Hoc discrimine falsitatis haud concutitur, dum potius rerum, quàm numorum computa respiciens, amœna tranquillitate quod optat acquirit. Et ita strepitum furoris nesciens, sine seditione viuit, sine inuidia cohabitat, & sine dolo omnia cõmunicat: cui sola contentio est paupertatem fugere, & diuitias

non amare. Nesciunt populi illi esse lucripetæ, ne se aliqua negociationis calliditate discrucient. Ideo sine tumultu viuentes, sic fortunas mediocrium cupiunt, vt sana diuitum conscientia non priuentur, quibus insigne piaculum est aliquid rapere, qui nesciunt aliena fraudare. Attamen cum non sint ex omni parte beati quin alterius ope rebusque indigeant pro sua meliori commoditate: idcirco commercia rerum absque pecunia, bonæ & fideli permutationi inhærentes, mutuo consensu nullo communicato sermone fideliter agunt: non propter ingenij inopiam & barbaros mores, sed quòd linguam habeant peculiarem cæteris vicinis parum notam. Loca quoque constituta, vel in campestri planicie vel stagnata glacie, singulo anno ad hæc peragenda negotia, quasi nundinalia retinent, vt vniuersis exhibeant quod priuatis ingenijs, domi vel foris agnouerint se conquisiuisse. Nec intereà à similibus abstinent commercijs, dum offertur quod cupiunt ab alienis. Præsides communi plebis consensu *Bergchara*, id est, viros montium appellatos, habent & venerantur, quibus etiam pelles pretiosas piscium que multa genera, tam vice tributorum regi Suetiæ pendenda, quàm propria liberalitate donata pendunt. Et hi rubeo vestitu præ cæteris agnoscuntur induti. Regi etiam Noruegiæ, ac principi Moscouitarum similia tributa pendent & obtemperant. Bella nunquam, nisi graui iniuria prouocati, in proprios vicinos vel longè distantes inferunt. Tuncque nedum armis quæ furor accommodat, sed & diris incantationibus inimicos quasi implacabiles adoriuntur, membra hostium in stuporem vertendo,

tendo, vt nec manum leuare, nec enſe ferire & vix effugere eis ſit conceſſum.

De nundinis glacialibus.
Cap. 6.

HAc imagine demonſtratur antiquiſſimus ritus glacialium nundinarum in multis prouincijs & locis, ſuper planam apertamque glaciem, opulentiſſimo mercatorum congreſſu obſeruatarum: quorum celebrior locus eſt in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi regni Suetiæ: per cuius medium vaſtiſſimus amnis tranſiens, in tantum ſpiſſa glacie, frequentiùs circa initium Febuarij congelatur, vt infinitam hominum multitudinem, iumentorum pariter & omnigenarum mercium ſuſtineat grauitatem. Taleſque nundinas vſque in hunc diem, antiquitas vocauerat & adhuc vocat *Dyſting*, id eſt, Iudiciarium locum prudentiſſi-

Reginæ Disæ, eò quod excelsi spiritus & sagacissimi consilij fœmina, videns populi infinitam multitudinem, ob cæli rigidissimum influxum, segetes ac fruges exhaustas, famis acerbitate periclitari, potius sorte declarata, natale solum exeundo, sedes in alienis terris vltra mare, pacifico conuictu persuasit inquirere, & inquisitas diligenter colere, quàm truculentissima quorundam improuidorum hominum censura è vita deleri. Nec tamen is exitus gentium est à peninsula Scanziana, cuius Paulus Diaconus meminit de Longobardis. Similis quidem causa esse potuit: sed longissimo temporum interuallo, huius Dysæ reginæ imperio, ordine, modo, & numero infinitæ multitudinis & potentia variata. Cum verò charissimus frater & antecessor meus Ioannes Magnus Archiepiscop. Vpsalensis in sua Historia huius rei meminit, solicitum Lectorem ad eius dicta remittens, ad nundinas glaciales reuertens dico, quòd inuariabili signo & tempore, cuncti Septentrionales populi ac eorum vicinæ nationes, nundinas huiusmodi strictissimè seruare solent: hoc scilicet modo, quòd primæ incensionis (quæ fit post diem & mediam noctem Trium Regum in Ianuario) Plenilunium, infallibile signum & tempus præscribat, quo omnes ad prædictas nundinas loco cunctis notissimo valeant peruenire: eo tamen obseruato puncto, vt antè, & in ea, ac post, eius lucem obseruent commercia instituta, vt luna decrescens suo lumine vnicuique reditum præbeat, ad locum vnde sit profectus. Res igitur, quæ pro negociatorum voto vsuque ibidem contrectantur, omnigenę sunt; pelles scilicet pretiosæ diuerso-

diuerſorum animalium, deinde argentea vaſa pro vſu menſarum, atque inſatiabili ornamento mulierum: demum res frumentariæ metallorum, ferri, cupri, pannorum ac eſualium rerum; quę frequentius iuſta æſtimatione quàm ponderum grauitate, pro mutuo hilariq́ue conſenſu diſtrahuntur: exceptis rebus quas ſagax præſidum prouidentia pro præſentibus vel futuris neceſſitatibus intuetur indigenas poſſe rogare: quales ſunt fruges & equi præliares, & liquidæ eſcæ butyri, caſeorum, & laridi: quarum ſpecies, ſi bellum immineat peregrinis negociatoribus vel eorum agentibus publico edicto pœnis vallato, prohibentur educi. Præterea alio in lacu congelato, *Meler* dicto, circa finem Februarij, ad mœnia vrbis Strengenenſis fiunt nudinæ glaciales. Deinde in medio Martij, territorij Iemptiæ in montanis Suetiæ & Noruegiæ, loco *Ouiken* dicto, etiam ſuper glaciem nundinæ celebrantur: imò in pleriſque locis, in medio vel in fine Maij ſuper congelatas aquas, eaſque latiſſimas, equeſtres turmæ, ſiue ad pacem ſiue ad bellum incedunt, dum Romæ delicatis fructibus veſci ſolent.

De nuptijs Lapponum per ignem & ſilicem. Cap. 7.

PRæſentibus amicis & ſanguine iunctis, parentes per ignem fœderant coniugia natorum: & hoc ferro & ſilice per excuſſionem. In igne namque & ſilice, quaſi coniugali conſortio, auſpicatiora & aptiora nectuntur connubia, quàm quouis altrinſeco ſigno: Sed nec ſine igne ciuiliores Chriſtiani populi nuptiales ri-

tus alibi in Aquilone exornant. Vnusquisque enim sponsus & sponsa, iuxta eminentiam suę dignitatis ac generis, altas faculas mira arte varioque colore è molli cæra varijque coloris sericeis pannis appendentibus confectas, pro sacerdotali benedictione Ecclesiam accessuri, ante se portari iubent: quas & ibi solennibus peractis, vna cum eximijs oblationibus persistere sinunt: vbi interim cæreorum portitores quasi predam opulentam pannos sericeos, veluti furore pleni partiuntur. Prætereà mulieres enixa prole, post partum cæreis accensis Deo gratias acturæ accedunt: imò & cuncti Christi fideles luminibus accensis in tumulum reportantur, vti olim baptismo & lampade accensa mundum sunt ingressi. Quantum verò ad prædictos Lappones & eorum ritum attinet, superaddendum erit, quòd nuptijs his more præmisso per ignem celebratis, sponsam armelinis pellibus ac zebellinis ornatam, rangifero quasi domestico ceruo (amicorum insigni caterua, iuxta germinis excellentiam, comitatam) agnati imponunt: atque ita in thalamum vel tentoria, mediantibus tripudijs, fœcunditatem & sanitatem precantes inducunt. Maritus verò lynceis ornatus pellibus, aut mardurinis, tanquam patricius vir Venetus aliquis incedit: pretio pellium æque æstimandus vt alij gemmis onusti, vel torquibus deauratis. Sed pro tanto sponsus miris laudibus prosequendus est, cum sponsa sua, imò tota gens illa, quòd non vaga libidine sed honorabili matrimonio, tantis celebritatibus sese permittunt coniungendos.

De choreis luctuosis.

Cap. 8.

NEque gens hæc sub rigidissimo Septentrionis climate alternata luce & tenebris habitans, sine gaudio mœrore commixto, quasi eremi cultrix remanere videtur. Instruit enim alacria conuiuia citharœdis accitis, vt conuiuantes hilariores (licet vsu durissimarum dapium) effecti, excitentur ad saltum: quem vehementiùs citharœdo sonante ducentes, veterumque heroum ac gigantum preclara gesta patrio rhytmo & carmine, quid scilicet gloriæ laudisque virtute sua meruêre, canunt. Hinc in gemitus & alta suspiria reuoluti, dimisso ordine in terram ruunt. Similiter & multi astantes efficiunt, vt gestibus eorum videantur esse conformes. Tandemque citharœdis excitantibus, ad amœniora conuiuia surgunt, nil amplius resonantes quod prouocet luctum, qui ea potissimum ratione motus est, quòd clara maiorum gesta in nullis vel paucis effectibus imitari nequeunt, vel eorum nominibus assimilari, scilicet in virginũ pudicitia defendēda, & violentia oppressorum auertenda, vbi dolosa præsidum dissimulatione hæc impia flagitia fiunt, vel fieri permittuntur impunè. Ideoque prædictæ gentes, longè securiùs moriendum esse arbitrantur, quàm viuendum: puerperia luctu, funeraque festiuo cantu, vt in plurimum concelebrantes.

De exercitiis sublunaribus.

Cap. 9.

FRequens est quæstio, quid faciant populi Septentrionales, quando profundæ continuæq; sunt noctes

ante & post solstitium hyemale, dum beneficio solaris luminis homines presertim suppolares aliquid debeant operari: rursumque tempore continuæ lucis in æstate, quando nulla omnino nox ferè mensibus sex apparet. Quocirca hic animaduertendum erit, quòd Ptolemæus in II. Almagesti cap. 6. attestatur, quòd in xxxix. parallelo maxima dies sex mensium est: & huic parallelo subiiciuntur gentes seu regiones extremè polares, Lapponienses scilicet, & Bothnienses, & Isdalenses insulares. In xxviij. parallelo maximus est dies quinque mensium: cui subijciuntur Suetia, Helsingia, Angermanniæ & Noruegiæ Borealiora. In xxvj. parallelo maximus habetur dies trium mensium: cui subijciuntur Gothia, Moscouia, Russia, & Liuonia. Qui igitur habitant in ea immensa æstatis luce, aut oppositis tenebris eius, optimè nouerunt, vtiliterque solent suas continuas operationes in tenebris variare, scilicet vt loco diurnæ lucis, pinguedine marinarum beluarum incensa, suo lychno supposito, in domibus vel campis, aut syluis vtantur: neruos animalium, præcipuè rangiferorum (de quibus infra de animalibus dicetur) pro filis telisque, ac vestibus (præsertim lanosarum pellium) consuendis, subtiliantes & adaptantes: eò quòd linum in extremis regionibus illis ob excellentissimum frigus non seminatur, neque crescit. Preterea qui in locis campestribus laborant, vel eadem pinguedine beluarum, vel aruina piscium (cui venti nocere nequeunt) vel clarissi. lumine Lunæ, vel stellarum reflexa luce in niuibus vtuntur: imò maiores sub lumine Lunæ labores in syluis, campis, glacie ac niuibus, itidem & longiora

giora itinera commodius, quàm æſtate ſub luce ſolari perficere poſſunt. Valles nanque tortuoſæ, & obliqui colles, rupeſque præcipites, & excelſi montes æſtiuo tempore impermeabiles ſunt, pro plauſtris euehendis, vel itineribus conficiendis: vbi hyemali tempore omnia quaſi plana, & apta ſunt, pro quibuſcunque itineribus commodè perficiendis. Imò tam oportuna vtilitas & agilitas eſt, vt plus oneris duo iumenta (prout ſuperiùs dictum eſt, & infra de glacialibus bellis oſtendetur) in lubrica glacie, vel trita niue, quam decem equi in campeſtribus plauſtris pertrahere ſolent. Quo autem ad lucem excellentem, ne tempori dormitionis eorum noceat, ſatis opportuna remedia ſiue in ædibus, ſiue tentorijs ſeruant: imò nec lux clariſſimè rutilans aut caumata, eius tantum obſunt indigenis, quantum triſtiſſimi culices, qui forſitan Aegyptiacis ſunt triſtiores, vt infra de eiſdem erit oſtendendum & remedijs eorundem.

De nauibus, neruis, & radicibus colligatis. *Cap. 10.*

QVia in extremis aquilonaribus terris nullæ mineræ ferreæ, cupreæ, aut argenteæ adhuc repertæ ſunt, multuſque & neceſſarius vſus nauigiorum, ob aquarum multitudinem ferro firmandorum, hominibus illis eſt inquirendus: ideo nauigia fabricaturi, maximè ad piſcatorium vſum, fiſſiles pinos, & abietes in eorum nemoribus ad ſubtiles tabulas redactas (nullo exiſtente ferreo clauo) tenerrimis arborum radicibus recenter extractis, quaſi conopæis funibus

insigni ingenio componunt. Alij restibus & vimineis arborum popul earũ, aut alterius generis, præterquàm quercinis non crescentibus ad cc. milliaria Gothica siue Germanica, prope nauigia ligant. Sed abietes & pini adeò proceræ altitudinis, ac rectitudinis sunt, vt vt aptissimæ sint ad quemlibet necessariũ vsum, etiam lucri cupidis ad opulentum quæstum, quando vltramarinis mercatoribus vendi possunt. Alij fabricando naues, conuersis ac contritis animalium neruis, præcipuè rangiferorum, Sole vẽtoq́ue siccatis tabulata cõiungũt. Sed hi nerui, instar stuparum, sunt à subtilioribus neruis pro vsu filorum purgatis, extracti vt excrescentes, prout alibi de vtilitate rangiferorum, lib. de animalibus ostendetur. Omnia igitur nauigia vndecunque fabricata combinataq́; fuerint, pinea pice (cuius inexhausta abũdantia ibidem adest) diligentissimè liniuntur, clauisque

ligneis

ligneis intus forisúe, vbi opus fuerit, fortiſsimè compaginantur. Nauigia autem admodum curta, non profunda ſunt, ſed valde lata, proportione debita, pro vſu velorum in tempeſtatibus reſeruata, fabricantur: eò quòd breues vndæ ſunt & ſpumoſæ, propter latentia ſub aquis ſaxa excitatæ. Cedúntque vt in plurimum fluctibus, velut coriarius ſaccus, vndarumq́ue reflexioni, quia non duro, nec indomabili ferro, ſed mollibus, ac tenaciſsimis viminibus & neruis ſunt compaginata. Longoq́ue tempore ad elementorum iniuria, ob innatam picem, durant. Anchoris ex incuruatis fortium lignorum radicibus, ſaxorum pondere ſidentibus, & reſtibus populeis ſeu betuleis, pro ſufficienti longitudine funium, & laneo panno pro velo, vel arborum codicibus vtuntur, maximè in ſtagnalibus aquis, vti rariſſimè in mari ſalſo. Hæcq́ue nauigia *Scutha* appellantur: ſicuti & aliud oblongum genus in Bothnico mari & recentibus aquis, *Haapar* dicitur, ſine quocunque ferro diligentiſſimè combinatum. Sed vt miræ longitudinis eſt, ita & portentoſæ celeritatis, vt volare videatur ad leuem impulſum. Rapidis fluminibus è ſublimioribus locis deſcendētibus ſolūmodo, & æſtiuę piſcaturæ reſeruatur. Quo genere nauigij periculoſiſſimè inter montana flumina anno 1518. deſcendēdo euectus fui: adeò fragili ligno coactus ſum, ob publica negotia peragenda, credere animam & ſalutem meam: eoq́ue formidabilior erat tranſitus, quò magis in littore ſigna apparuere, magni nominis perſonas ibidem vi fluminum fuiſſe ſuffocatas.

De instructione sagittandi.

Cap. 11.

ARtem sagittandi quasi cõnatam professionẽ vniuersæ gentes Septentrionales prosequuntur, præcipuè ex arcub. omni ætati, tempori, loco, & occasioni concessis, & hoc à primæua ætate, qua soliciti parentes proles suas vtriusque sexus, sed præcipuè masculos instruunt, quomodo manuales arcus (nam alio sagittarum genere non vtuntur) teneant, eleuent, deprimant, vel obliquent in telis excutiendis: atque si telum vel sagitta, non tacta meta, inter arbores, herbas vel niues euanuerit, aut è sublimi sidat in fruticibus & arbusculis abscon sa, quo pacto recuperari possit: hoc est, vt aliam, vel plures sagittas, seruata eadem arcus eleuatione, in longum vel altum dimissas, per cadentes inquirant. Nec enim longè ab ea reperibilis est, quam prius emisit. Huncq; modum tela recuperandi, seruant balistarij totius plagæ Septentrionalis. Pueris itaque vt metam diligentiùs tangant, candidum aliquod cingulum (quo mirè delectantur) atque noui arcus apponuntur: similiter & puellis linea vestis. Tamq́ue periti euadunt, vt magno interstitio mediante, obolum vel acum (quatenus videre poterũt) infallibiliter attingant, prout personaliter anno prędicto 1518. in terris eorũ constitutus vidi. Gens hęc vt plurimum pusillæ staturæ est, animoq́ue pusillo, eò quòd absque vrbibus aut castellis, vel in pagis, vel tentorijs, vel carris, aut solitudine vasta moratur: imò pars eorum in arboribus quadrato ordine crescentibus domos collocant, ne denso niuium casu in campestribus suffocentur, aut à bestiis famelicis

cis insuperabili agmine congredientibus deuorentur: quo casu magna custodia fit prægnantium mulierum & paruulorum, quos auidius tanquam delicatiorem escam insequuntur, prout inferiùs de luporum natura dicetur. Mulieres ac puellæ earum regionum valde fœcundę & pulchræ sunt, ea potissimum causa, quòd candore & rubedine (opificio naturæ præcipuo) formosiores habentur: nec fucum sciunt, aut scire volunt, etiã si venustatem eisdem natura negasset. Sunt etiamnum adolescentes & pueri, quos parentes tegunt siccatis animalium pellibus, præcipuè iuuenum vrsorum. Nec vitio datur genti, simplicitate morum & innocentia taliter institutæ.

De venatione Lapponum. Cap. 12.

CVm alibi, videlicet primo lib. cap. 2. dictum sit de Scricfinnis, Biarmensibus, & Finmarchis, & moribus ac vita eorundem: hîc adiungendũ erit, qualiter in pandis seu latis, & lubricis tabulis pedibus alligatis, super valles, niuososque montes ac cacumina montium, celerrimo transitu lapsuque, præcipites in bestias efferuntur, arcubus & sagittis quærendas. Fœminæ solutis crinibus intendunt sagittas. Nec mirum, quia sub polo habitantibus in vasto nemorum circuitu, tanta ferarum reperitur fœcunditas & multitudo, vt soli viri nisi & fœminæ accurrant, non sufficiant ad earũ venationem instituendam. Igitur eadem agilitate, & forsitan maiori quàm viri, fœminæ venantur. Attamẽ vir prædam diuidit, veruq; designat assandam: quidve domesticis seu vicinis certa liberalitate donandum sit,

disponit. Nec tantum hęc venandi sagacitas in terrestres feras tam insidiosè quàm apertè quærendas, extenditur, quàm etiam in aues diuersi generis, amplissimas solitudines inhabitantes: quarum plumis mollioribus pro lectis, pennisque durioribus pro texturis neruorum vtuntur. Carnibus verò horum animalium frequentius assis quàm elixis vescuntur. Pellium verò exuuias, corporibus paruulorum filiorum vel adolescentum adaptant, vti auium, pro capitum tegumentis. Ideoque temerè apud plerosque creditur, quòd sint corpore hirsuto instar brutorum aut beluarum: quod forsan prouenit, ob ignorantiam aut voluptatem quam inde plerique capiunt, vt supra fidem rerum dicant omnia comperta sibi apud remotiores terras, vt Paulo Iouio visum est.

De transitu equorum super montes niuosos. *Cap. 13.*

TRanseũt homines & equi, quasi super clypeos militares. Sunt enim inter Septẽtrionalia regna Suetiæ & Noruegiæ montes alti limitanei, *Doffrini* dicti, ac alij similes hyberno tempore adeò densis & profundis repleti niuibus, vt per eos solidum iter communi more viatoribus pernegetur. Verùm vt domestici negotiatores eiusmodi difficultatem ingenio superent, arteque pondera leuent, crates seu arcus leui ac lato subere, seu cortice tiliano contextos, pedibus proprijs ac equorum alligant, iugaq́ue niuium sine formidine depressionis (graui licet pondere onusti) conculcãt, iterq; diurnum, duo scilicet montana milliaria (quæ 12. Italica sunt) propter dierum breuitatẽ conficiunt. Nocte verò

sub

ſub ſplendidiſsima Luna, duplatum iter conſumunt, aut triplatum. Neque id incommodè fit, cùm niuium reuerberatione lunaris ſplēdor ſublimes & decliues campos illuſtret, vt etiam montium pręcipitia ac noxias feras à longè proſpiciant euitandas: inter quas montani lupi ſub intenſo frigore, menſe præſertim Ianuario, agmine magno conglobati, ſunt nocentiores, prout infrà de periculo luporum dicetur. Res autem quæ tam ingenioſo labore portantur, ſunt ſal, cruſtatum ferrum, lineus ac laneus pannus, & alicubi mineralia ſaxa argenti, cupri, ac pelles pretioſę. Vt autem equi ad iter niueum prouidentius inſtituantur, eos in niuoſis vallibus, à iuuentute exilibus ſportis quaſi corbibus ad pedes alligatis, cum leui onere dietim ducunt, vt aſſueſcant pondera portare grauiora. Nec minus ductores corbibus ſub plantis alligatis ſeſe baculo inferius lato habilitant & ſuſtentant, vt his pręambulis pro tempore imminentem valeant effugere neceſsitatem & mortem. Euenit enim itinerantibus, vt Auſtro flante tantùm nix molleſcat, vt impreſsis pedibus equi vel hominis, niſi modò prouideatur antedicto, quaſi aperta vorago cedat: nec eſt qui releuet ſolum cum iumento, niſi fidis hominibus fuerit comitatus.

De periculoſo tranſitu intra montes. Cap. 14.

MAius adhuc periculum in cauernoſis montibus iter facientibus imminet: quia flatus ſeu ventorum ſpiracula, adeò vehementia ibidem, concurſu minutarum niuium excitari videntur, vt niſi comporta-

tis fossorijs siue ligonibus quibus viã apperiãt, vix adsit spes qua exeant altissimos montes & profundissimas valles. Montes igitur hi præcipui sunt, Doffra, Schars, Sula, Horuilla, cum multis similibus: de quorum radicibus vel vmbilicis exeunt vastissima flumina, partim in Orientem, & partim in Occidentem. Perpetui enim montes, quasi linea dorsotenus tracta, ab Austro in Septentrionem continuo gibbo ducuntur: nominaque sortiuntur à prouincijs, amnibus vel forma locorum, vel bestijs versantibus in eisdem, vt ab vrsis, lupis & ceruis, aut castoribus, & alijs animalibus omnimodè pilosis, quæ pro loci qualitate contra vim frigorum peroptimè sunt vestita. Ideoque leones, cameli, simiæ, asini, vel muli, vix eò portati superuiuere possunt. Montes tamen hos incolæ hyemis tempore, domesticatis rãgiferis quasi iugalibus ceruis, oneribus non exiguis penetrant, milliaribus Italicis propè ducentis. Vni autem viro quadraginta rangiferi pertinent domesticati: quorum quilibet pondus suffert librarum ducentarum & amplius.

De lege coruorum necandorum.

Cap. 15.

LEge constitutũ est in Islandia, id est, terra glaciali, regno Noruegiæ antiquitus & nunc subiecta, vt quicunq; noxiam bestiam occiderit, à fisco vel Regio præfecto, iuxta crudelitatẽ occisi cadaueris & præsentati, constitutum suscipiat emolumentum. Cùm itaque corui etiam albi, ibidem plus quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos impetuoso volatu ac vngularum raptu occidendo, sint sæuiores, iuuenes ter-

rarum

rarum incolæ eo labore ſe habilitant & indurant, vt hanc depopulationem vlciſcantur, plurimos coruorum occidendo ſagittis: ſolaq; roſtra funibus aligata, præſidibus pro ſigno mercedem petituri demonſtrant: quam & liberaliſsima largitione, pari ſagittarum numero vt beſtiæ fuerint interemptæ, compenſant. Ita & de reliquis animalibus damnoſis, in tota Septentrionali plaga obſeruatur, ſaluo quòd pelles grandium vrſorum, pręſertim alborum, ſcabellis ſacrorum altarium, ne frigus ſacerdotibus noceat, ſubſternuntur.

De baptizandis pueris ſylueſtrium incolarum.
Cap. 16.

ETſi multa de idololatris extremi orbis Septentrionalis, & eorum ſuperſtitioſo cultu dicta ſint, & quomodo ſpes eſt, vt aliquando audita diuini verbi vera prædicatione, ad communionem Chriſti fidelium acce-

dere non tardarent: tamen pia præualente exhortatione Catholicorum sacerdotum, magna pars syluestrium hominum inducta est, maiorq́, spes oritur, vt amodo, sedatis alibi erroribus, vnanimiter inducendi accedant. Quòd verò tardare videntur, causa est, & euidentissima, quòd maximè distant, ducentis scilicet & amplius miliaribus Italicis ab Ecclesijs Christianorum: ad quas ob eam immensam distãtiam rarius valeant appropinquare. Veruntamen qui Christiano ritui sese subdiderunt, obedientissimi reperiuntur: licet enim prædicta sit distantia, semel tamen, aut bis in anno suas visitant ecclesias baptismales, liberosq́ue lactentes, cophinis seu corbibus impositos, post tergum ligatos secum baptizandos comportant, aliaq́ue pondera, & munera pellium, pręsertim pretiosarum, sacerdoti loco decimarum distribuenda. Sed non modò Bothniensium versus Septentrionem, verumetiam Vermorum versus Occidentem habitantium, hæc distantia & incommoditas conuertendorum hominum ad fidem, est deploranda. Et ob id rarissimè presbyteri, nunquamq́ue Antistites, solitudines illas, ob inuia loca periculorum plenissima, accedere possunt.

De conuersione Finlandiæ Septentrionalis, & Orientalis, ac maxima hospitalitate.

Cap. 17.

FVit olim hæc vltima Aquilonaris regio, quemadmodum plures vicinæ terræ, Pagana superstitione seducta: & ideo à via veritatis aberrans, Deo contumeliosa, & proximis extitit violenta. At postquam duo clarissima lumina & sanctissimi viri, Ericus Suetiæ Rex,

Rex, & beatus Henricus Vpsalensis Archipræsul, fidei Christianæ & regno Suetiæ circa annum salutis 1155. prædicatione verbi diuini, paceque oblata ac contempta victoriosa manu subiecissent, ac templa extruxissent, sacerdotesque eidem genti præfecissent, facta est præcipua omnium virtutum amatrix, præsertim liberalitatis, & hospitalitatis: qua incolæ eius in aduenas & peregrinos per summam beneuolentiam vtuntur. Sunt inter se benigni & modesti, atque ad iram tardi: at si diu prouocati fuerint, tarditatē magnitudine vindictæ compensabunt. Habitant vicatim in parochias & villas distincti. Ecclesias magnificè constructas habent, nouisque erigendis magnopere student. Sacerdotibus summam venerationem exhibent, decimasq; rerum omnium præstant: & rursus ab eis ita in lege diuina, interprete in ambone ex more adhibito instruūtur, vt pristinis erroribus extirpatis, ad honesta quæque sequenda, quadam mentis ingenuitate, promptissimi ac alacres efficiantur. Nec his dissimiles incolæ Occidentalis Bothniæ reputantur: qui deficientibus scholasticis disciplinis, naturali lege ita instructi sunt, vt vitia detestentur, & virtutes amplectantur. Deprehendunt enim omnibus bonis eos affluere, qui rectè viuunt ac nemini nocent: & econtrà ob detestanda crimina, fornicationes scilicet & adulteria, furta, homicidia admissa, aues & bestias, nemora ac pisces, aquas eorum frequentius reliquisse, nec anteàquam orationibus ac benedictionibus sacrorum ministrorum offensa diuinitas placata fuisset, rediisse.

LIBRI QVARTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE SEPTENTRIONALIVM Gigantibus.

EPITOME LIBRI QVINTI.

De Gigantibus. *Cap.* 1.

TSI sacræ profanæque historiæ maxima gigantum atque pugilum gesta euidenter commemorant, claréque quid, quóue tempore & loco orbis ea egerint, aut quomodo vixerint attestantur: inutile tamen non erit aliqua his superaddere, quæ è cautibus & saxis Septentrionalium regionum sunt eruta, ac palàm vniuersis latius per orbem reddere manifesta, quæ ab antiquissimis iisque rarissimis scriptoribus in libros sunt relata. Regiones igitur extremæ aliàs in Charta mea Gothica annotatæ, videlicet Finmarchia, Biarmia, Scricfinnia, Helsingia, &c. adeò euidentia munimenta, Gigantum curiosis seu studiosis inspectoribus vbique exhibent, vt admiratione præuia credere cogantur, tam sublimem saxorum molem, tamque immanem collium congeriem, nullo naturæ compendio, sed portentosis hominum viribus fuisse congestam ac absolutam: etiam in campis, syluis, ac montibus regnorum Sueciæ, Gothiæ, ac Noruegiæ, vbi similia saxa conspiciuntur. Quid verò Saxo Grammaticus, Danorum diligentissimus historicus, de sua tellure Danica in hac materia afferat, curio-

curiosus Lector præfationem historiarum eius (quatenus libuerit) circa finem inspiciat: comperietque Danicam regionem giganteo cultu quondam exercitam, prout eximię magnitudinis saxa veterum bustis ac speluncis affixa testantur. Quod si quis vi monstrosa patratum ambigat, quorundam montium excelsa suspiciat, dicatque si callet, quis eorũ verticibus cautes tantæ granditatis inuexerit. Inopinabile nanq; quiuis miraculi huius æstimator aduertet, vt molem super plano minimè vel difficilè mobilem, in tantũ montanæ sublimitatis apicem, simplex mortalitatis labor aut vsitatus humani roboris conatus extulerit. Vtrum verò talium rerum autores post diluuium Gigantes extiterint, an viri corporis viribus ante alios præditi, testatur se parum notitiæ ex Daniæ antiquitatibus inuenisse. Fortè si superioris Suetiæ atq; Gothiæ cautes & saxa examinasset, præclarissima veterum gesta mirabili suo ingenio ad posteros transtulisset: cùm Suetia & Gothia, mille trecentis septuaginta annis, Reges & Principes habuerint, antequam Dan primus Rex in Dania regnare cæpit: quorum magnifica gesta saxis insculpta, nostri temporis curiositas intuetur. Distinguit tamen ipse Saxo, triplices quondam sub specie gigantum ac pugilum mathematicos extitisse, atque inauditi generis miracula, discretis præstigiis exercuisse. Primi fuere monstrosi generis viri, Gigantes dicti, humanam magnitudinem corporum granditate superantes. Secundi Physiculatores artem habentes phytonicam: qui quantum superioribus habitu cessere corporeo, tantum viuaci mentis ingenio perstiterunt. Inter hos & gigantes, as-

ſiduum bellorum de rerum ſumma certamen erat, donec Giganteum genus armis ſubigerent, ſibiq́ue & regnandi ius, & diuinitatis opinionem conſciſcerent. Tertij verò ex ſuperiorum copula pullulantes, naturæ eorum, nec corporum magnitudine, nec artium exercitio reſpondebant. His tamen apud deluſas præſtigijs mentes diuinitatis acceſſit opinio.

De diuerſitate Gigantum, & Pugilum. *Cap. 2.*

OLim in regno Helſingorum (qui nunc parent Regi Suecorum verſus Septẽtrionẽ) gigas erat *Hartbenus* nomine, tanta præditus magnitudine, vt nouem cubitis dimenſio longitudinis eius protenderetur. Habebatq; duodecim athletas contubernales, quorum inſignis proceritas dimidio inferior videbatur. Alter quidam Starchaterus, toti Europæ olim ob crebras (vt inferius dicetur) victorias nominatiſſimus. Similiter & Arngrimus, ac Aruerodus: de quorum etiam excellentiſſimis geſtis infrà dicetur. Ne tamen à ſolis veteribus ſeculis exempla magnitudinis aut fortitudinis mutuare videar, viros aliquot moderna memoria tam à mineralibus, quàm alijs Suetię & Gothiæ prouincijs adducere congruit, tanta fortitudine præditos, vt quiſque eorum in humeros ſubleuatum equum vel bouem maximum, imò vas ferri ſexcentarum, octingentarum, aut mille librarum (quale & aliquæ puellæ leuare poſſunt) ad plura ſtadia portaret. Viſus eſt etiam quidam equitem armatum ſubitò obuium, non agilitate tantũ, ſed viribus in terram deieciſſe vel detruſiſſe.

De sobrietate Gigantum, ac Pugilum. *Cap.* 3.

ASserit clarissimus Danicarum rerum scriptor Saxo superius allegatus, ac inferius frequenter allegandus, inter alios Septentrionales fortissimos viros, gigantea magnitudine & fortitudine præditos, quendã fuisse Starchaterum Thauestum: cuius admirandas & heroicas virtutes ita dignè extollit, vt raros sui æui similes vix habuerit in Europa, aut toto orbe, nec forsitan adhuc habet, vel habebit. Cumq́ue eidem excelsi spiritus viro, permultas virtutes accommodat, inter alias ipsam sobrietatem, fortibus viris summè necessariam, huic relationi peculiariter statui apponendam, vt pote speculum prurientis æui nostri nunc attentius intuendum. Erat enim (eodem Saxone teste) eiusdem Starchateri fortitudo frugalitatis amatrix, & ab immoderato dapum vsu auersa. Semper voluptate omissa, virtutis respectum egit, vetustos continentiæ mores imitans: ac rusticioris escæ paratum appetens, cœnæ sumptuosioris impendium fastidiuit. Igitur profusam dapum indulgentiam aspernatus, fumidoq́ue ac rancido cibo vsus, famem eò sapidius, quò simplicius pepulit, ne veræ virtutis neruos externarum deliciarũm contagione, tanquam adulterino quodam dulcore remitteret, aut priscæ frugalitatis normam inusitatis gulæ superstitionibus abrogaret. Cæterùm indignanter ferebat assam dapẽ, eandẽq; elixam, vnius cœnæ sumptibus erogari: edulium pro monstro accipiens, quod culinæ ardoribus delibutum, fartoris industria multiplicis tẽperamenti varietate perfricuit. Igitur vt Dani-

cum luxum, Teutonum ritu (vnde effœminati fierent) introductum auerteret, inter alia patrio carmine, multis dimissis, sic cecinit:

STARCHATERI CARMEN DE FRVGALITATE.

Fortium crudus cibus est virorum:
Nec reor lautis opus esse mensis,
Mens quibus belli meditatur vsum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem
Mordicus presso lacerare dente,
Quàm vorax lactis vacuare sinum
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus fouentes.
Coctiles paucis placuere succi
Tempore prisco.
Discus herbosi vacuus saporis,
Arietum carnes dabat, & suillas.
Temperans vsus nihil immodesto
Polluit ausu.
Lacteum qui tunc adipem liguris,
Induas mentem petimus virilem:
Esto Frothonis memor, & paterni
Funeris vltor.
Occidet nequam, pauidumq; pectus:
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet, aut opacis
Incubet antris.

Vndecim

Vndecim quondam proceres eramus,
Regis Hachonis studium secuti.
Hic prior Helgo Begathus resedit
Ordine cœnæ:
Hic famis primæ stimulum licebat
Aridis pernæ natibus leuare:
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia crusti.
Offulam nemo vapidam petebat,
Quisque communes celebrabat escas,
Simplici tantùm stetit apparatu
Cœna potentum,
Vulgus externum fugiebat esum,
Nec fuit summis epuli libido:
Ipse Rex paruò meminit modestam
Ducere vitam:
Mellei temnens speciem saporis
Combibit tostum Cereris liquorem:
Nec parum coctis dubitabat uti
Assa perosus.
Mensa perstabat modico paratu,
Exhibens sumptum tenui salino,
Ne quid externo variaret vsu
Docta vetustas.
Amphoras nemo pateras'ue quondam
Intulit mensis: dolio profudit
Poculum promus: nec erat catillis,
Copia pictis.
Nemo transacti venerator æui
Cantharis iunxit teretes diotas,

Nec cibis lancem cumulauit olim
Comptus agaso.
Non breui concha cyathóue leui
Prandium vanus decorabat hospes,
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia pressit.

Talibus itaque argumentis, plurimos ad temperantiam & sobrietatem, cæterasque virtutes induxit, vt plerique inuenirentur qui nunquam ebriosa potione indulsisse dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum continentia, luxuriæ viribus eluderetur. Tamque remotus ab omni lasciuia eorum animus erat, vt penitus dedignarentur spectatores esse mimorum aut scurrarum: nec delicatam dapem parare, aut lautiori industria aliena culina paratam appetere, aut oblatam degustare: nec cuiquam perniciosæ voluptati, animum aut vires effœminandos offerre: ne veræ virtutis neruos, aut bellicam claritatem aliqua vitiorum contagione commacularent.

De virtutibus fortißimi Starchateri.

Cap. 4.

HAbendo sobrietatem (vt proximè prædictum est) quam aptè ad cæteras virtutes vinculum ampliare potuit, omnes qui gentilium operationes intuentur, agnoscunt: clariorque factus fuisset in meritis, si Christi doctrinæ, sicuti natiuitati eius, vicinitatem habuisset. Peregit tamen trium hominum secula fortis & inuictus pugil, monstruosa & incredibili quadam virtute præditus, supra communem hominum staturam longè euectus, giganteam quandam molem præ se ferens, ita

vt cor-

vt corporis magnitudini, virium robur & animi fortitudo responderet, & nulli mortalium virtute cedere putaretur: cuius tam latè patens claritas fuit, vt adhuc quoque celeberrima gestorum eius ac nominis opinio perseueret. In omnibus enim Aquilonaribus regnis & eis vicinis, speciosissima sibi peperit monimenta. Primum in Vichari Noruegiæ regis iugulo, deorum fauori facinorum suorum principia dedicauit: deinde piraticam agens, profligatis latè prouincijs, Rußiam inuasit, regemq́ue eius Floccum superauit, & ingenti thesauro spoliauit. Ob hæc tam præclara militiæ principia, ab athletis Biarmiensibus, qui tunc præstantissimi habebantur, accitus: cum plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Sueonum fines ingreditur: vnde septemni militia peracta, ad Daniam se contulit, deinde in Hyberniam, ne vltimæ rerum humanarum mansiones, ab eo intactæ consisterent: vbi cum duobus præstantissimis athletis congressus, victor euasit. Mox in orientalia Rußiæ, contra eximiæ opinionis gladiatorem Visinnum properauit. Is enim Visinnus vicinas lõginquasq́ue prouincias omni iniuriæ genere vexauit, illustriumq́ue virorum coniuges, maritis spectantibus, raptas ad stuprum pertraxit. Cuius sceleris Starchaterus (vt alter Hercules) rumore excitus, tollendi autoris gratia Rußiam petiuit, raptoremq́ue ad singulare certamen prouocatum oppreßit. Deinde latius ad Orientem progressus, Byzantium peruenit, vbi inuictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretum, colluctando deuicit, ignotasq́ue terrarum partes proscripti titulo petere coegit. Igitur cum

nulla fortunæ ſæuitia vires eius victoria fraudare potuiſſet, Poloniæ partes aggreſſus, eximium athletam Vaſche, vel Vaſzam, duelli certamine ſuperauit. Nec longè poſt, cùm Hama pugile, apud Saxones gymnicis palmis clariſsimo congreditur: cuius Hamæ pugno primùm ita obrutus memoratur, vt genibus nixus humũ mento contingeret: quam corporis nutationem egregia vltione penſauit. Nam vbi reſuſcitato poplite, manum expedire, ferrumque diſtringere licuit, medium Hamæ corpus diſſecuit: eaq; victoria, Saxones Danorum ſubiecit imperio. Quo adeò ſeuerè abuſi ſunt, vt pro quolibet cubitali, indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur. Sed non diu violentum durauit imperium.

De patrocinio quod tulit oppreſsis.

Cap. 5.

AB Helgone Noruegiorũ Rege (qui cum nouem eximiæ fortitudinis pugilibus, ipſo nuptiarũ die ſub duelli prouocatione ſponſam rapere volentibus, congredi debuerat) ſuppliciter rogatus tanto diſcrimini auxilium afferre, tam prompto animo precibus aſſenſit, vt Helgone ad locum pugnæ præcedente, interiectis aliquot diebus profectionem orſus, tantum locorum diali itinere pedeſter emenſus probatur, quantum præcedẽtes diebus duodecim equeſtres peragraſſe dicuntur. Interrogatus à pugilibus, an ei dimicandi virtus ſuppeteret, Non vnum tantum, verùm quotlibet admiſſos excipiendi certiſsimas ſibi vires extare reſpõdit. Sequenti die cum contemptu aduerſariorum campum ingreſſus, ſub mõtis cuiuſdam cliuo ſeſſione quæ-

ſita,

ſita, aduerſis ventis ac niuibus corpus præbuit. Tunc ac ſi verno tempore apricandum eſſet, depoſita veſte, demendis operam publicibus dabat. Purpureũ quoque amiculum quo nuper ab Helga (id erat nomen Regiæ ſponſæ) donatus fuerat, ſentibus iniecit, ne contra ſæuientia grandinis tela, indumentorum vmbracula mutuatus videretur. Tunc athletæ montem ex oppoſito ſubeuntes, auerſum ventis ſedendi locum petunt: accenſoque igne frigus depellunt. Deniq; non viſo Starchatero, quendam ad montis faſtigiũ immittunt, qui tanquam è ſpecula eius contemplaretur aduentum. Is in deuexa montis parte ſenem proſpicit, ſcapulis tenus niuali deſuper reſperſione contectũ: quem percontatur an is ſit, qui promiſſas pugnæ partes agere debeat. Cumq́; ſe eſſe hunc Starchaterus aſtrueret, ſuperuenientes cæteri, paritérne omnes, an ſingillatim excipere ſtatuiſſet, interrogant. At ille: Quoties, inquit, mihi triſte canum agmen oblatrat, ſimul, non viciſsim eos abigere ſoleo. Ita ſe cum vniuerſis, quàm ſingulis confligere malle ſignificans, prius aduerſarios dictis quàm armis contemnendos putabat. Inito conflictu, ſex eorum abſque mutuo vulnerum receptu proſtrauit: tres verò reſiduos, quanquam multis vulneribus ab eis affectus, fratrum exemplo conſumpſit: quæ quidem vulnera ſoli ruricolæ filio, ob officij venerationem, credidit reſtauranda. Is enim euulſas ſtomachi partes priſtino loco reſtituit, elapſamq́ue extorum congeriem, nexili viminũ complexione perſtrinxit. Ne autem indonatam iuuenis humanitatem relinqueret, chlamydem vepribus iniectã, oblatæ dignationis præmium effecit.

De exercitiis eiusdem Starchateri.
Cap. 6.

DVm autem Starchaterus apud Regem Suetiæ militaret, intellexissetque Daniæ Regem Ingellum prorsus petulantiss. luxus illecebris mancipatum, vitiaque pro virtute complexum, intermissis Regiæ maiestatis officijs, sordidum luxuriæ mancipium euasisse, dolenter tulit tantæ indolis iuuenem, tam incliti patris filium exuisse. Eximiũ igitur carbonũ fascẽ, tanquã opimam sarcinam, humeris suis Daniam petiturus impendit: Rogatus ab obuiis, quid tam insolitũ onus deferret, Ingelli Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum astruxit. Nec minus quàm dixit, effecit. Tantum enim valuit fortissimi ac eloquentissimi viri monitio, vt Ingellus ex eneruí & molli illecebrarum mancipio, magnanimus virtutum cultor euaderet, patrisque sui interfectores, quos ad primum familiaritatis gradum extulerat, trucidaret. Quo peracto, Starchaterus suis monitis satisfactum gaudens, gratiasque agens, multa præclara in laudem veteris militiæ, modo qui sequitur, inter alia complura cecinisse refertur:

Imberbis quando ductum auspiciumq; sequebar
Militia Rex Hacho tua, lasciua perosus
Ingenia & luxum, nil præter bella colebam:
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegaui, stomachoq; placentia fugi,
Fortia complexus animo, nanque arma professus.
Aspera vestis erat, cultusq; parabilis olim,
Rara quies somniq; breues, labor otia longè

Propulit,

Propulit, & parco fluxerunt tempora sumptu.
Non vt nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluuie cæca visum rationis inumbrat.
Horum aliquis vestis operosæ tegmine cultus,
Molliter alipedem flectit, sparsamq́; renodat
Cæsariem, & laxos patitur fluitare capillos:
Discere sæpe foro, turpiq́; inhiare lucello
Gaudet, & hoc studio vitam solatur inertem,
Venali celebrans commissa negotia lingua.
Vi violat leges, & ferro iura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ære,
Stupra gulamq́; colit, risu conuiuia mordax
Insequitur, sic scorta petens vt sarculus herbam.
Occidit ignauus, dum prælia pace quiescunt,
In media si valle cubet, testudine nulla
Tutus erit qui fata timet: sors vltima viuum
Quæq́; rapit, latebra lethum depellere non est.
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoq́; sub astra leuandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers.

Semper præterea tam remotum à lasciuia animum habuit, vt ne eius spectator esse sustinuerit. Nunquam otium negotio prætulit, nec minimæ quidem luxuriæ assensor esse voluit, mollium & timidorum contemptor. Histriones, scurras, parasitos vbicunque inter bellantes comprehendit, cædendos curauit: satius ratus in leuium hominum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quàm pœna capitis funestum imperare discrimen. Eoq; modo, iocularis ministerij sordidæq; conditionis cateruam, probroso verborum lu-

dibrio multare contentus extitit, ne clariſsimas manus turpiſsimorum hominum exitio commodaret. Fuit ipſe Starchaterus in eo famoſiſsimo bello Suetico, quod Ringo Suetiæ Rex contra Haraldum Daniæ regem geſsit, præcipuum culmen. Eo ſiquidem bello nullum maius vnquam in Aquilonaribus regnis factũ memoratur. Victor Suecorum Rex Danis imperauit. Periêre ex Suecis xij. millia illuſtrium & procerum, ex Danis xxx. millia nobilium, at popularium vtriuſque partis nullus erat numerus.

De ſumma geſtorum Starchateri. *Cap. 7.*

DEmum poſt egregiam facinorum ſuorum laudem in ſenium vergens, hoc ſuccincto carmine totius vitæ & militiæ ſuæ ſtudium ſummatim ſic expreſsit, authore Saxone:

At mihi (si recolo) nascenti fata dedêre
Bella sequi, belloq; mori, miscere tumultus,
Inuigilare armis, vitam exercere cruentam.
Castra quietis inops colui, pacemq; perosus
Sub signis Gradiue tuis discrimine summo
Consenui, victorq; metu pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes
Egregium duxi, & strages celebrare frequentes.
Sæpe graues bello Reges concurrere vidi,
Et clypeos galeasq; teri, crudescere campos
Sanguine, loricas affixa cuspide rumpi,
Vndique thoraces admisso cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite pastas.
Hic aliquis fortè egregij conaminis author,
Marte manuq; potens medium dum pugnat in hostem,
Intentam capiti loricam diffidit: alter
Casside perfossa ferrumq; in vertice mersit.
Quando ter Olonis summo discrimine nati
Expugnator eram: namque agmine prorsus in illo
Aut gladium fregit manus, aut obstantia fudit.
Hæc grauitas ferientis erat. Quid quando Curetum
Littus, & innumera constratum cuspide callem
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Namque aditurus agros confertos murice ferreo
Armabam laceros subiecto stipite gressus.
Hinc mecum egregijs congressum viribus Hamam
Enecui: mox cum Rino duce Flebace nato
Obtriui Kurios, vel quas alit Esthia gentes
Et populos Semgalla tuos. Post hæc Thelemarchos
Aggressus, caput inde tuli liuore cruentum

Quassum malleolis armisq́ fabrilibus ictum.
Hic primùm didici quid ferramenta valerent
Incudis, quantûm ue animi popularibus esset.
Teutonici quoque me pœnas authore dedere,
Cùm natos Suertinge tuos Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula straui.
Nec minus hoc facinus, quando pro virgine chara
Vno septenos necui certamine fratres,
Teste loco qui me stomacho linquente perosus,
Non parit arenti rediuiuum cespite gramen.
Moxq́ ducis Kerri bellum nauale parantis
Vicimus egregio confertam milite puppim.
Inde dedi letho VasZam, fabrumq́ procacem
Multaui natibus cæsis: ferroq́ peremi
Rupibus à niueis hebetantem tela Visinnum.
Quattuor hinc Leri natos, pugilesq́ perēmi
Biarmenses: gentis Hybernæ principe capto,
Duflinæ populabar opes, semperq́ manebit
Nostra Bauellinis virtus conspecta trophæis.
Quid moror? excedunt numerum quæ fortiter egi,
Quodq́ manu gessi, ad solidum celebrare recensens
Deficio: sunt cuncta meo maiora relatu.
Vincit opus famam nec sermo suppetit actis.

Sanè fuit hic vir haud dubiè dignus omni bellica laude, non animi solùm vigore, sed etiam corporis viribus excellens, præcipuaque pedum pernicitate, vt vno die accelerando, à superiori Suetia in Daniam pedester peruenerit, quod alij diebus xij. continuò gradientes vix assequuntur.

De

De maximo ac terribili bello Suecorum ac Gothorum: cui Starchaterus præfuit contra Danos.

Cap. 8.

CVm causam & exordium, ac progressum & exitũ acerrimi prælij Haquini Ring. Suecorum Gothorumq́; Regis ac Haraldi Hildetan Danorum Regis, libro octauo, historiarum excellentissimus Danicarũ rerum scriptor Saxo Sialãdicus, omni æuo successuro notissimũ tradiderit, ac post eum euolutis iam quinquaginta annis Albertus Crantzius idem prælium incidenter attigerit, nouissimusq́; omniũ charissimus frater, & antecessor meus, Io. Mag. Archiepiscopus Vpsalensis, hoc vastum, & incomparabile bellum in Gothicis ac Sueticis historijs suis, ex ineuitabili proposito veraciter (vt fidelem historicum decet) nuper cõscripserit: ad me pertinere arbitror, vt saltem eiusmodi formidabilis cõflictus aliquam mentionem hoc in loco inter pugiles & gigantes interseram, præcipuè quia in nullo prælio Septentrionalium regnorum, & vix vnquã in tota Europa, tot fortissimi vtriusq; partis tam terrestris, quàm naualis exercitus duces, cum tanta vehemẽtia ac ardore belli septennio præparati concurrisse legũtur, quemadmodum in historijs satis cõcordibus supradictarum regionum ac Regum & Authorum fideliter scriptum habetur. Enumerantur in primis clarissimi bellatores, vnde, & quo stemmate insigniores pro parte Danorum fuerint. Inter quos & fœminę duæ, quibus virilem animum natura, arsq́ue & experientia peritiam erogauerat militarem, Hetha ac Visna, Sclauonicæ stirpis illustrissimę mulieres: quarum altera prima dux erat, a-

tera verò apprimè rei bellicæ perita, principale vexillum gerens, eo, dextraque in conflictu vrgente in acie Suecorum Gothorumque Starchatero (vt infrà dicetur) priuata fuit. Similiter ex parte opposita duces insigniores enumerantur, maximè quòd Starchaterus Suetici Regis Ringonis principalis exercitus director fuit, atque in eius exercitu Vegtbiorga puella acerbissima bellatrix, vt inferiùs ostendetur. Numerus nauium Ringonis pro Suecis & Gothis, duo millia quingentæ repertæ: sed Danorum non impar erat. Præparatis igitur vtrinque nunc cuneata, nunc corniculata acie, & reliquis ad prælium requisitis, lituisque canentibus, asperrimum fortissimarum gentium tanto tempore præparatum, tanto ardore de inuadendo ac defendendo imperio conseritur bellum, vt crederes repentè (inquit Saxo) terris ingruere cælum, syluas camposque subsidere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, cunctaq; simul in perniciem trahi. Nam vbi ad teli iactum peruentum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore compleuit. Vapor vulnerum repentinam cælo nebulam intendebat, dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At vbi pila manu aut tormētis excussa, cominùs gladijs ferratisque clauis decernitur, tum verò plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor corporibus cœpit, mucronumque crepitacula eminùs audiebantur. Illic Starchaterus, qui belli huius seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans, Haraldi Regis proceres,

Hun,

Hun, & Elli, Hort, ac Burgha à se prostratos, abscissamque Visnæ dexteram commemorat. Puella etiam in Suetica acie dimicans, Vegtbiorg nomine, Soth pugilem strauit: & ipsa quoque altero instante hoste interempta est. Tanta enim vi periti arcuum Guthones neruos intenderant, vt clypeos quoque iaculis transuerberarent: nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas galeasque perinde ac inermia corpora sagittarum acumina penetrabant. Centum quadraginta quatuor sagittis, Vbbo quidam fortissimè pugnans, transfossus interijt. Summa etenim sagittariorum vi instantibus Dalccarlis, recruduit semper bellũ contra Danos. Tandem Danorum Rex Haraldus curru excussus claua aurigæ proprij excerebratus interijt, procerumque triginta millia ex sua acie, atque duodecim millia similium procerum ex parte Suecorum, & Gothorum: populariũ verò numerus erat infinitus. Regnoque Daniæ iussu Regis Suetię Ringonis præficitur Hetha, numero regentium XLVI. Cui successit Olo, per Starchaterum ab insidiatoribus introductum, pretioque corruptum, interemptus.

De morte Starchateri.
Cap. 9.

POstremò iam prolixa fatigatus ætate & labore, ne senij vitio pristinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putauit, si voluntarium sibi consciseret exitum fatumque proprio maturasset arbitrio. Olim namque rei bellicæ deditis morbo perire probro datum est. Aurum itaque librarum CXX. quod iampridem pro Olonis tyranni interfectione meruerat, collo appensum

gerebat, emendi percussoris gratia: nihil aptius ratus, quàm si aurum, quod pro aliena clade tulerat, damno proprię salutis impenderet. Itaque Hatherum splendido loco natum, cuius olim patrem occiderat, obuium nactus, hortabatur ne à parentis sui interfectore pœnas exigere vereretur: hæc facientem, auro quod gerebat potiturum esse promittit. Et vt eius in se animum vehementiùs efferaret, huiusmodi exhortatione vsus esse traditur:

Præterea Hathere priuaui te patre Lenno.
Hanc mihi quæso vicem referas, & obire volentem
Sterne senem, iugulumq; meum pete vindice ferro.
Quippe opem clari mens percussoris adoptat,
Horret ab ignaua fatum deposcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas est.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda, minister
Naturæ est quisquis fato confinia fundit,
Et sternit quod stare nequit: mors optima tunc est
Cùm petitur, vitaq; piget, cùm funus amatur,
Ne miseros casus incommoda proroget ætas.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem tam fruendi æris quàm paternæ vltionis capessendæ cupidine concitatus, obsecuturum se precibus, nec præmia repulsurum spopondit. Cui Starchaterus cupidè ense prębito, pronam postmodum ceruicem applicuit, ne timidè percussoris opus exequeretur, aut ferro muliebriter vteretur hortatus: prędfatus,

quod

quod ſi peracta cęde ante cadaueris lapſum caput ac truncum medius interſiliret, innocuus redderetur. Igitur Hatherus adacto vegete gladio, ſenem capite demutilauit: quod corpori auulſum, impactumque, terrę glebam morſu carpſiſſe fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percuſſor tamen promiſsis fraudem ſubeſſe veritus, ſaltu abſtinuit: quem ſi temerè egiſſet, forte lapſi cadaueris ictu obrutus, occiſi ſenis pœnas proprio funere perſoluiſſet. Verùm ne tantum athletam buſti inopem iacere pateretur, corpus eius in campo, qui vulgò *Reling* dicitur, ſepulturę mandandum curauit.

De Haldano, aliiſque pugilibus ab eo deuictis.
Cap. 10.

ACcedit prętereà alius clarę memorię Gothorum pugil, Haldanus nomine, Gotho patre, videlicet Rege Carolo genitus, iiſdem temporibus florens: cuius admiranda geſta atque facinora eò diligentiùs pręſentibus inſerta ſunt, quò inſigniori fortitudine deducta noſcuntur. Is primę militię annis piratica tranſactis, certamini Suetico ſe immiſit: in quo dum pugilem Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum adeſſe didicit, eximię magnitudinis clauam ferreis conſertam nodis, tunſionis vſibus adaptauit, perinde ac pręſtigij vires ligneo robore debellaturus. Deinde cùm cęteris conſpicuę virtutis habitu pręmineret, inter acerrimos hoſtes obnupto galea capite, ſcuti inops, clauam in obiecta clypeorum munimina, gemina manus opere torquebat, nec vllum tantę ſoliditatis obſtaculum erat, quod non fruſtratim clauę impulſu ob-

tereret. Quo euenit, vt occursantem sibi in acie pugilem, acriore gestaminis impactione subrueret. Victus tamen & saucius, Suecorum potentiæ cessit, in remotas terras dilapsus, viribusque, opera veterani militis, qui medendi artem curatione propriorum vulnerum dudũ didicerat, restitutus, quodam insigni pugile Thorone in suam societatem accepto, Suecis denuò strata-gemate classico congreditur: victorque accedens, Siualdum quendam cum septem filijs natura habituque ferocissimis, nouum molientibus insultum, sub prouocatione (satis informi claua vsus) pariter oppressit. Deinde Hartbenum quendam gigantem Helsingum, nouem cubitorum proceritatem (vt superius dictum est) habentem, (quod raptas Regum filias stupro corrumpere gloriæ loco ducebat, illustres nuptias humilibus præferre, tantoque se clariorem existimare consueuerat, quantò splendidiores concubitus per vim assequi potuisset) malleo miræ granditatis vnà cũ sex suis athletis simili violentia ac scelere debacchantibus, validè contriuit. Prætereà Egtherum Finnensem, quòd piratica plurimos hinc inde molestaret, naualique prælio expugnari nequiret, ex prouocatione secum decernentem oppressit. Deinde cùm Hatheri Noruegiani Regis filiã Thorildam à Grimmone eximiarum viriũ athleta, sub duelli comminatione expeti comperisset, edictumq; à patre esset potiturum ea, qui pugilem amouisset: quanquàm ad senectutem cœlebs peruenerat, non minus tamen Regis promissione, quàm athletæ petulantia concitatus, pugnæ locum accessit. Grimmonem appetens extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte persecuit.

cuit.

cuit. Quod factum Grimmo admiratione prosecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini. Statimque ferrum exerens, obiectum clypeum gladio conuulsit: cuius immorantem ictui dexteram Haldanus ferro corripuit, vulnereque in femur misso, eum perpetuò reddidit mutilatum, vtque reliquias languentis vitę retineret, pecuniarum multatione coëgit. Postremò Ebbonem plebeium insignem Piratam, virtutis fiducia filiam Regis Gothorum, atque dimidium regni in dotem postulantem ea audacia repressit, vt despicabiles generis sui sordes, eximiæ nobilitatis splendori miscere non præsumeret, multominus regni consortium affectare. Atque ea prolata comminatione, die non suppetente, sub splendida Luna eum interemit, tanquam nocturnum certamen monstro exhibiturus.

De alio quodam Haldano, & gestis eius.
Cap. 11.

NEC minori claritudine inter fortissimos pugiles memoratur alter quidã Haldanus Borchari Noruegiani atque Drothę regiæ prolis filius: cuius iuuentæ initia stoliditatis opinione referta fuere, sequens verò ætas fulgentissimis operum insignibus illustris euasit, maximisque vitæ ornamentis inclaruit. Adolescens pugilem ingenuæ famæ, quòd ab eo pueriliter obludens colapho percussus esset, gestamine, quod in manu habebat, petitum oppressit: augurio apud omnes relicto, quanta animi atque virium magnitudine in hostes triumphaturus esset. Ea tempestate Retho Ruthenorũ pirata plures prouincias rapinæ & crudeli-

tatis iniurijs profligabat: cuius tam insignis atrocitas erat, vt cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hîc etiam secretiores corporum partes tegminibus spoliare deforme non duceret. Vnde graues immanesque rapinæ Rethoranæ cognominari solent. Habebat & aliam torquendi sæuitiam beluinam, quam verecundiæ causa volens prætermitto: qua indignitate motus Borcharus Haldani Pater Rethoni se obijcit: quorum, vt mutuum bellum, ita exitium fuit. Haldanus verò eam pugnam vulneribus affectus exijt, è quibus vnum ori euidentius inflictum habebat adeò cicatrice conspicuum, vt cæteris sanatis, carnis excremento sarciri nequiret: quę res, contumeliosum os, nomen ei peperit, vnde perennem gloriam pro honestate, & patria pugnans, æquius meruisset. Sed quid virtuti dignum vnquam retribuit calumniosa interpretatio malignorum? Viguit tamen in eo tanta militaris claritas, vt vbique ob insignem fortitudinem formidabilis haberetur: vnde & ea fiducia ductus, concupiscere cœpit consortium nobilissimæ virginis Giurithæ regij stemmatis eo seculo in Dania vltimæ hæredis: quæ cauendæ iniuriæ gratia, conclaue suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam cùm Haldanus semel fortè venisset, abessentque pugiles, quorum ipse fratrem impubes extinxerat, Oportere eam, inquit, castimoniæ rigorem honestissimo coniugij decore permutare, vt lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare posset. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum nuptialibus ab ea votis respici hortatur, quòd ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Cuius

respon-

responsione intellecta, se nedũ generis claritudine imparem existimari, sed oris deformitatem sibi exprobrari, obsecrat ne cui tori conniuentiam præbeat, antequàm reditus interitúsve sui certitudinẽ cognouisset. Quem athletæ Giurithæ locutum indignè ferentes, discedentem insectari conantur. Quo viso, mox quercu succisa, atque in clauæ habitum redacta, solus cum duodecim manus conseruit, eosque spiritu spoliauit. Deinde augendæ claritudinis titulo Rusiam ingressus, summa omnium dignatione suscipitur, atque in breui (feruente inter Suecos & Ruthenos acerrimo bello) plures Suecorum pugiles duelli prouocatione oblatos interemit: & in postremis proprium fratrem Hildigerum septuaginta pugilum oppressorem (dum pietatem fortitudini non præponeret) gladio panniculis (ne carminibus hebetaretur) obducto occidit. Deinde Siuarum Saxonicũ, quòd nuptialibus triumphis sponsam eius Giuritham abducere vellet, celeri in Daniam emenso regressu inter conuiuantes oppresit, sponsaque læto applausu potitus, ex ea genuit Haraldum Hildetã, de quo capite viij. dictum est. At finaliter à Veseto insigni pugile, in Sialandia pro restituenda lacerata patria pugnans, occiditur.

De Olone Vegeto. Cap. 12.

OLo Vegetus vix tertio ætatis lustro peracto: tyrocinium virtute auspicatur. Cùm enim percepisset Gunnonem proximas mansioni suę syluas per atrox latrocinium obsidere, atque innocentes homines perdere, facinoris indignatione permotus, & ne virtuti

debitum tempus inertia dilabi pateretur, arma à patre principe Noruegiano impetrat: canéque crudeli secum accepto, ac equo, profundam syluam ingreditur, hominumque vestigia niuibus impressa cognoscit. Quo signo superatis multis periculis, tandem latronum ædes aggeribus obductas inuenit, quorum stabularium artuatim confractum, primò interemit, tectoque transuersum iniecit: deinde patrem, filiumque, tantæ ignominiæ vindices accurrentes, alterum ferro, alterum cane consumpsit. Sed ne ipse quidem incruentam gessit victoriam, nam aduerso corpore suscepit vulnus, quod sedulò à cane perlinctum, citiùs sanatum inuenit. Moxque stipitibus capita atque cadauera latronũ, in signum restitutæ securitatis infigi iussit: qua etiam fortitudine duodecim pugiles, pudicitiam filiæ Regis Trondorum violare cupientes, in exigua insula (vt sequenti capite dicetur) oppressit. Erat prætereà illi acre ingenium viribus coniunctum, vt facili manu ferocissimos hostes conficeret, aut fugaret: vnico siquidem satellite muliebriter culto contentus, modo seruato, vt suum comitisque ferrum cauatis baculis condendum curaret, donec cominus certaturus, baculo extractum, in quos vellet repente immergere posset. Eoque strata-gemate vsus, potentes plerunque aduersarios superauit. Deinde piraticam longè lateque militaribus armis exercens, lxx. maritimos Reges nauticarum viriũ certamine consumpsit. Quo euenit, vt insigniores pugiles eius confœderationem peterent, atque plures effrenati ingenij iuuenes eius fierent stipatores. His viribus instructus, ita finitimos reges sola opinione castigauit,

gauit, vt ijſdem gerendorum bellorum manus, curam, audaciamq́ue detraheret. Tandem ad Regem Suetiæ Ringonem peruenit: eò charior illi factus, quò cæteris eius aulæ principibus ſingulari fortitudine ſimilior erat: vnde & princeps maritimæ claſsis (quæ numerum duorum millium & quingentarum nauium continebat, vt ſuperius dictum eſt) conſtitutus, eam ſeptem Regum manu conſilioq́ue, promptiſsimorum etiam ſibi adhærentium eo ordine ac ſtudio gubernabat, vt Danorum potentiſsimam claſſem victorioſo titulo ſuperaret, prout Rex Ringo totius Suecorum terreſtris agminis victorioſus ductor extaret. Tandem, vt dictũ eſt, Rex Daniæ factus ob meram crudelitatem à Suetico pugile Starchatero interemptus eſt.

Adhuc de eodem pro pudicitia victorioſè pugnante. Cap. 13.

ERant olim in montanis Noruegiæ penes Occidentalium Gothorum limites, gemini pugiles, ijdemq́ue fratres, Schatus & Hiallus nomine, tantum præſumentes inſolentiæ luxum, vt effreni petulantia, excellentis formæ virgines parentibus ereptas, concubitu violarent. Quo euenit, vt Eſam quoque Olaui Vermorum Regis filiam, raptui deſtinantes, patri mandarent, ſi illam externæ libidini famulari nollet, per ſe vel alium pro tuenda prole decerneret. Quod etſi paternæ clementiæ, ſub incommodis decrepitæ ſenectutis ſuſpiranti, maximè probroſum erat: attamen exhauſtos corporis neruos, propinquorum ingenio & viribus, in filiæ iuſtiſsima defenſione erigere

conabatur. Interim Olo adolescens Noruegicus, splendido loco & familia genitus, horrore sceleris permotus, oblataque pugnæ facultate gauisus, Olaui penates agrestium cultum mutuatus accedit: vbi cum inter extremos discubitu frueretur, mœrētem Regis familiam cōspicatus, eius filio de industria propius accersito, cur cæteri luctuosa facie essent, inquirit: quo asserente sororis suæ pudicitiam, ni cuiuspiam defensio ocyus intercederet, proximè per acerrimos pugiles profanandā: rursum percontatur quid præmij recepturus foret, qui salutem suam pro virgine deuoueret. Super quo Rex per filium interrogatus, filiam propugnatori cessuram respondit: quæ vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit. Consueuerat autem virgo (prout hodie Aquilonaribus mos est) hospitum vultus propius accedendo quàm curiosissimè prælato lumine contemplari, quò certiùs eorum mores cultumq; perspiceret, vt omnia signa, habitudine corporis notata, parentibus ostenderet iudicanda. Quæ more prædicto Olonem scrutata, inusitato oculorum eius horrore perstricta, penè exanimis concidit (adeò vigorem stupor hebetat) causamque trepidationis suæ ilicò parenti reuelat. Quo considerato adolescens pupillas, ne visentibus formidini forent, palpebris arctius obstringendas curabat, depositoque pileo quo facies obnupta erat, circunstantes hilarem animum abiecto omni metu assumere iussit. Nec segnius actum quàm iussum fuerat, mox euenit: ita vnius hospitis benignum promissum communem omnium formidinem propulsabat. Intereà Hiallus & Scatus cum decem vernaculis superuenientes

tes tanquam puellam Regiam ilicò sublaturi, Regem tumultuoso clamore, ni filiam sisteret, euocantes in pugnam: quorum debacchationem protinus Olo spõsione certaminis excipit, pacti conditione, ne furtim tergum dimicantis incesserent, sed aduersis tantũ pugnæ congressibus starent. Deinde gladio à maioribus relicto solus duodecim prostratis, maius adolescente opus edidit. Cæterum pugnæ locum insula dabat, vnde non longè vicus abest nomina occisorum fratrum referens vsque ad præsens. Igitur ex puella sibi in præmium victoriæ data filium sustulit Odmondum. Deinde clarior indies in arduis prælijs euadens, ad vltimũ in balneo insidiosè occisus est, prout illi dudum à sene quodam vaticinatum est, dum Regulum Thoronem hospitij iura violando interemit.

De Arngrimi, & Aruarodi pugilum gestis. Cap. 14.

HOc quoque loco prætereundum non est, quomodo cõsilio Regis Suetiæ Erici Diserti (cuius mentio posthac fiet) quidã Arngrimus insignis pugil Sueticus, cõtra Septentrionales Reges Scricfinniæ & Biarmiæ præliando triumphandoq́ue socer factus sit Regis Daniæ Frothonis, quòd eius imperio vltimos humanarum rerũ terminos adiecisset, egregijsq́ue operũ titulis patentem eius claritatem latè per orbem ampliasset. Sustulit autem, teste Saxone XII. filios ex Osura. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, vno omnes nauigio forte in insulam Sampse aduecti, duas in maritimis naues Hialmeri atq; Aruarodi Noruegia-

norum piratarum repeiiunt: quos pugna adorti, remigibus in absentia gubernatorũ mox vacuefecêre, mœstiores facti, quòd principales eorum rectores non interemissent: vnde & partam victoriam vti inanem, ita securitate vacuam contempserunt: animaduertentes sequentibus prælijs sese maiora discrimina, & forte indigniore fortuna subituros. Quippe prædicti piratæ, quorum iampridem abrupto clauo tempestas nauigia lacerauerat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudẽ extenuauere materiam, dolabris eousq; eam ambientes, donec formã indueret naualis instrumenti. Quod cũ humeris impositum sociç cladis ignari deferrent, ab Arngrimi filijs recenti oppressorũ cruore madentibus lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cum geminam bissena manus exciperet: cæterum victoria numero nõ respondit. Interfectis enim omnibus XII. prædictis, oppressoque ab eisdem Hialmero, victoriæ Aruarodum titulus non fefellit, quem solum ex tanto sociorum numero fortuna seruauit: qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum nisu, tanta vi hostium adegit corporibus, vt duodecim vnico eius impulsu contusos elideret.

Adhuc de eodem Arngrimo, & præstigijs Finnorum. Cap. 15.

PVgnauit etiam hic Sueticus pugil Arngrimus, cõtra potentes extremi orbis Septentrionales reges, Egbertum Biarmorũ, & Tengildum Scricfinnorũ (de quibus in principio lib. IIII. aliqua mentio facta est) vt victo-

vt victoria super his obtenta, pro meritis & triumphis filiam Regis Daniæ Frothonis Osuram, acquireret cõtoralem, prout inde monstrauit euentus. Interim tamẽ cum syluestri gente congressurus, exercitu valido se muniuit, eoque proficiscebatur: primumque reperit se nedum contra homines feroces, sed & elementa duriora moturum bella, quemadmodum inferius lib. XI de bellis syluestribus ostendetur. His tamen hominibus acer telorum vsus est, vt dimicando latis & grandibus sagittis vtantur: nec minus incantationibus & præstigijs aggrediendo, fugiendóve in trabibus pandis inter medias niues, excipere vel obtrudere norunt. Hos Arngrimus (referente Saxone) claritatis causa sibi conciliandæ adortus obtriuit: qui cum infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum coniectis, totidem, montiũ instar, hostibus apparere fecerũt. Igitur Arngrimus ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitũ reuocauit, magnarum se rupium interiectu coërcitũ putans, Iidem postera die cõgressi victiq;, coniectæ in terrã niui, ingentis fluuij speciem indiderũt. Itaq; Suecis per summũ visus errorem falsa rerũ opinione delusis, inusitata aquarũ moles obstrepere videbatur. Ita victore vanam aquarum imaginem formidante, fugã impetrauêre Finni. Tertio idemtidẽ die reparauêre bellũ, nec iam amplius vllũ fugæ efficax remediũ fuit. Videntes enim suas inclinari acies, potestati se permisere victoris. Deinde Egtherum Biarmorum ducẽ duello prouocatum deuicit. Post hæc spolijs tropheisq; auctus, Suecorũ Regis arbitrio mediante, Danorum Regis prædicti filiam suscepit Osuram, ex

qua (eodem Saxone teste) xij. filios genuit nominibus huiusmodi annotatis: Brander, Biarbi, Brodder, Hiartandi, Tander, Tiruingar, duo Hadiugi, Hiorthuar, Hiartuuar, Rani, Angantir, qui omnes, vt prædictum est, piraticā exercentes, ad vltimū fuerunt interempti.

De occisione vrsi, & epotatione sanguinis eius. Cap. 16.

INter aquilonares pugiles quidam erat Biarcho nomine, gladio semper vtens longitudinis inusitatæ, quem voluptatis loco portauit in quoscunque insolentioris vitæ athletas duelli prouocatione stringendum, ne moribus abiectissimis deditos, claritudinem athleticam turpibus exemplis fineret infamare: vnde & plurimos ea occasione aut insolentiam totaliter abijcere, aut vitam in periculum ponere coëgit. Talibus itaquē operum meritis exultanti, nouam de se syluestris fera victoriam

victoriam præbuit. Vrsum quippe eximiæ magnitudinis, obuium sibi inter dumeta factum, gladio confecit, comitemque suum Hialthonem, quò viribus maior euaderet, applicato ore egestum beluæ cruorem haurire iussit: Biarcho autem, dum à pugile quodam omni petulantiæ genere debacchante, & in conuiuijs nodosa ossa in consessores conijciente, vehementem in capite ictum exciperet, indignum ratus gladij vsu iniuriam pensare, osse inuicem in iaciētem remisso, frontem eius in occiput reflexit, idemque loco frontis, intorsit transuersum hominis animum, vultus obliquitate multando, fortè vt ab ossibus amodo eijciendis horreret. Præterea Regnerus quidā Noruegianus, dum illustris militiæ tyrociniū exerceret, vidit in sociorū castris puellam, ingenti fortitudine hostes vndique profligantem: cuius amore captus satiari nequiuit, donec immanem vrsum, canemque ferocissimum, virginis conclaue tutantes interemisset: quos (etsi aditum amori prius sollicitata spopondit) ea ratione opposuit, vt ferocissimarū bestiarum oppressorem intueretur, cui neruos diu tutatæ pudicitiæ crederet permittendos. Huicque puellæ Latgerthæ nomen fuit: de cuius fortitudine paulò inferius inter pugnatrices nonnihil ostendetur.

De Regnero Pilosa bracca dicto. ***Cap. 17.***

REx fuit Sueonum, Herothus nomine, cuius anxia mens ob custodiam pudicitiæ pulcherrimæ filiæ suæ, non parum vrgebatur, an potiùs beluino præsidio (vt tunc quorundam principum mos erat) an humanæ fidei eam permitteret conseruandam. Verùm cum hu-

manæ fiduciæ præferret beſtialem crudelitatem, citius elegit, quod periculoſius erat, nociturum. Quippe ſyluas venatione complexus, repertos à comitibus angues filiæ detulit nutriendos. Illa paterno ocyus obſecuta præcepto, vipereum genus virgineis manibus educauit. Et ne eorum ſatietati conueniens eſca ſubtraheretur, integrum bouis cadauer curioſus parens afferri iuſsit, ignorans ſe priuato pabulo publicam ſuſtentare perniciem. Qui cùm adulti peſtilentiſsimo halitu viciniam vrerent, Rex inertis operæ pœnitens, potiturum filia, qui peſtem amouiſſet, edixit. Cuius rei ſummam Regnerus Noruegianus, Regia proſapia oriundus, inter plurimos virginis procos præcipuus, vbi publica fama didicit, laneum à nutrice ſagulum, villoſaq; femoralia, quibus inflictos anguium morſus elideret, expetiuit. Cumque nauigio Sueciam appuliſſet, de induſtria frigoris rigori aquis ſupereffuſis, veſtem indurari permiſit: qua amictus, ſolus enſe teloque munitus, procedit ad regiam. Procedenti duo inuſitatæ magnitudinis angues obuij allabuntur, iuuenem strictura caudarum, ac venenato vomitu perempturi. At Regnerus gelati cultus duricie fretus, amictu venenum, & clypeo morſum, infatigabili beluarũ cõgreſsione ſuſtinuit, ac repreſsit. Ad vltimum proiectum manu amentatum telum ſtrenuè corporibus eorum adegit. Deinde enſe bicipiti vtriuſque præcordia lacerans, felicem ingenioſæ ac periculoſæ pugnæ exitum habuit. Cuius veſtitũ Rex curioſius contemplatus, cùm hiſpidũ dorſotenus, præcipuè incomptam bracharum ſpeciem animaduertiſſet, eludens, *Lodbroech*, id eſt, Piloſam bracham,

cham, eum agnominauit: quem etiam vt ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accersit. Ille prius reuisendos sibi quos reliquerat socios aiebat: quos nitidè vnà secum vestitos, Regiæ mensæ præsentauit. Et demũ ea peracta, victoriæ pignus accepit: ex qua plura præclare indolis pignora procreauit: eoque sinceriori amore eius solatio potitus est, quò maioribus periculis & ingenijs, eam suo consortio partam agnouisset. Absumpta tandem nobilissima hac coniuge, Thora appellata, in varia fortunæ ludibria incidit, vt toto orbe fulgidus armis ab inermibus Finnis & Biarmis (prout anteà dictum est) superatum se doleret: qui etiam postmodum ab Hella Hybernorum principe colubris obiectus, vita functus est.

De Alsone pudicitiæ defensore. Cap. 18.

REx Gothorum Siuardus filios habuit Vemũdum & Ostenum, filiamq; Aluildam: quæ tantam verecundiæ fidem ab ipsis incunabulis præferebat, vt os peplo iugiter obnuptum haberet, quominus formã suam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam custodiam relegatæ, viperam anguemque educandos commisit, pudicitiam eius adultorum tandem reptilium custodia vallaturus: vt viris tantummodo fortitudine & virtute insignibus, magnitudine discriminum superata, virginis aditum annuere videretur: hoc adiecto, vt si quis idipsum frustrà tentasset, protinus amputandum caput, paloque refigendum præberet: ne quiuis petulanti ingenio stimulatus, tantum

facinus in Regium sanguinem præsumeret attentare. Quo comperto Alf Sigari Regis Danorum filius, non tam viribus quam ingenio confidens, periculumque eò clarius quò periculosius tentandum existimans, proci titulo beluas virginei thalami seruatrices, debellandas aggreditur, præsertim quòd edicti ratione earũ victori virgineus deberetur amplexus. Quarum vt fortius aduersum se excitatam rabiem sustineret, cruda cruentaq; corpus pelle contexit: qua succinctus, mox vt septi valuas subijt, candens ferrum forcipe comprehensum, hiantis viperæ faucibus immersit, atque exanimem prostrauit. Anguem deinde sinuosa volubilitate accedentẽ, inter medios rictus telo absumpsit, vel vt antiquiores Gothorum historiæ tradunt, ardenti ferrea hasta, velut cultrato mucrone, oppressit. Cumque edicti ratione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Rex Siuardus: Hunc sibi generum placiturum, in quem filia solido arbitrio consentiret. Cumque sola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ secreto perlustrat alloquio: quæ cùm deprehensa esset procum incautius ob virtutem laudare, mater eã conuitijs lacerat, quòd elisis pudicitiæ neruis, specierum illecebra caperetur, omissaque virtutis censura, adulantibus formæ blanditijs, lasciuæ mentis intuitum exhiberet. Quamobrem iustam matris sententiam tacitè approbans, ingenium inuenit, quo nedum pudicitiã (beluinis custodibus interemptis) illæsam ostenderet, sed insigniori aliquo fortitudinis ausu speciosius illustraret & confirmaret. Moxque ad Danici iuuenis contemptum adducta, fœmineam vestem & animum, in viri-
lem

lem permutauit, atque ex pudica admodum puella, ferocem piratam agere cœpit. Adeò nanque virtutem otio prætulit, vt cùm regiis deliciis frui liceret, bellico discrimini fœmineo furore adducta, se subitò immerserit: omnesque viros tam pertinaci castiratis proposito auersari cœpit, vt firmiter secum statueret nunquam alicui viro copulari, sed deinceps in piratico exercitio virorum fortitudinem superare, aut æquare.

De stratagematibus Fridleui. *Cap.* 19.

EXtant Fridleui cuiusdam insignia gesta: cui præter insitam animo fortitudinem, etiam contemptrix ferri tunica vel lorica, fiduciam ministrabat. Hac in publicis priuatisque conflictibus, tanquam salutis cultu vsus plurimos potētes hostes acri prælio fatigatos oppressit, atque inter alios Gunholmum quendam hostile ferrum carminibus hebetare solitum, crebro capuli ictu exanimauit. Dum autem mucroni manum cupidius inserit, elisa neruorum officia reductos in palmam digitos perpetuo curuitatis vinculo perstrinxerunt. Idē dum Dufflinum Hyberniæ oppidum obsideret, murorumque firmitate, expugnationis facultatem negari conspiceret, Hadingiani acuminis ingenium æmulatus, hirundinum alis inclusum fungis ignē affigi præcepit: quibus propria nidificatione receptis, subitò flāmis tecta luxerunt: quas oppidanis restinguere cōcurrentibus, maioremque sopiendi ignis, quàm cauendi hostis curam præstantibus, Dufflino potitur. Post hæc apud Britanniam amissis bello militibus, cùm diffici-

lem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorũ cadaueribus erectis, & in acie collocatis, ita pristinum multitudinis habitum repræsentabat, vt nil ex eius specie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hosti non solum conferendę manus fiduciam abstulit, sed etiam carpendæ fugæ cupidinem incussit.

De eiusdem stratagematibus per aues. Cap. 20.

QVantum ad Hadingianum ingeniũ superiũs adductum, is est intellectus, quòd Hadingus Danorum Rex, primis adolescentiæ suæ annis felicissimè deductis, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, forti animo perpendens, omne vitæ tempus se spectatis militiæ operibus exigere debere. Idem Handuanum Hellesponti Regem, apud Dunam vrbem inuictis murorum præsidijs vallatum, mœnibúsque nouatis resistentem, bello pertentat: quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diuersi generis aues loci illius domiciliis assuetas, per aucupij peritos prendi iussit, earumque pennis accensos ignefungos suffigi curauit: quæ propria nidorum hospitia repetentes, vrbem incendio compleuerunt: cuius extinguendi gratia concurrentibus opidanis, vacuas defensoribus portas reliquerunt. Adorsus itaque Handuanum, cepit, eíque redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit. Cumq; hostem tollere liceret, spiritu donare maluit: adeò sæuitiam clementia temperabat. Attamen quotiescunque posteà obsidio aliqua imminebat, Regio edicto omnes do-

mesticæ

mesticæ aues necabantur.

De pugna Haraldi Regis contra draconem domesticum. Cap. 21.

HAraldus illustrissimus Noruegianus Rex, in adolescentia sua apud Byzantium Regem commoratus, & homicidij crimine damnatus, domestico draconi lacerandus obiectari præcipitur: cui in carcerem eunti, ingenuæ fidei seruus vltro se damnationis comitem obtulit. Vtrunque is qui custodiæ præerat, curiosius obseruatum, per os antri inermem excussumque dimisit. Itaque nudato ministro, Haraldum verecundiæ gratia linteo tantum discinctum excepit: à quo clam armilla donatus, pisciculis pauimentũ instrauit, vt haberet draco in quo primæ famis procursum effunderet, reorumque carceralibus tenebris obfusi oculi, vel paruulam prospiciendi copiam ipso squamarum nitore capesserent. Tunc Haraldus lecta cadauerum ossa angustiis telæ consertioris implicuit, ijsdemq; in vnum globum coactis, veluti clauam effecit. Cumque allapsus draco in obiectã perquàm auidè prædam irrueret, dorsum eius veloci saltu conscendens, cultellum tonsorium, quem secum fortè tectum attulerat, vmbilico, qui solus ferro patebat, immersit: sectionem enim rigidissimis squamis obsitus serpens, cætera corporis parte spernebat. Sed neque Haraldus obsessionis eminentiam, ingenti beluæ ore corripi, dentiúmue acumine noceri, aut caudæ voluminibus elidi poterat. Minister vero compacto gestamine ossium vsus, conuerberatum beluæ caput ad sanguinem & necẽ vsque crebris ictum

ponderibus contundebat. Quo cognito Rex, vltione in administrationem versa, fortitudini supplicium condonauit, nauigioq; & stipendio donatos abire permisit.

De pugna Frothonis, & Fridleui, contra serpentem. Cap. 22.

FRotho Danicus pugil & Rex, vix pubertatis annos emensus, solitario congressu, serpentem miræ magnitudinis & ferocitatis (impactum enim congredientis ferrum aspero cutis horrore contempsit, & spicula quæ in eum cõiecta fuerant, eluso mittentis conatu irrita resultabant) immisso in ventrem ferro consumpsit. Nec minoris fortitudinis censendus est Fridleuus: qui tum experiendæ fortitudinis gratia, tum voluntate cõsequendi thesauri absconditi, anguem corporis robore, & venenatis dentium morsibus admodum formidabilem adorsus, diu in squameum latus irrita tela coniecit, quippe spiculorum impulsum crustata corporis durities frustrabatur. Ipse verò coluber crebras admodum spiras agitans, orbiculato caudæ flexu tactas obiter arbores stirpitus euertebat, crebroque corporis tractu cauata ad solidum humo, præruptum hinc inde latus effecerat, vt quibusdam in locis aduersi colles media valle sequestrati conspiciantur. Igitur Fridleuus inuicta suprema beluæ considerans, ima gladio tentat: perfossaque inguinis parte, saniem palpitantis elicuit: qua extincta, pecuniam hypogeo erutam asportauit. Item gigantem quendam Hithin nomine, monstruosum habitum mutuantem, cùm Regis Tellemarchiæ filium pueriliter obludentem abduxisset, eoque remige vteretur,

retur, pede manuque curatum, liberato captiuo adolescente, deuicit.

De eodem Fridleuo. Cap. 23.

IS etiam duodecim pugiles Noruegianos, quamuis giganteis triumphis claros, trophæis gentium celebres, & spoliis locupletes, cùm crebra vicinos irruptione vexarent, non tam auaritiæ, quàm virtutis ardore inductus, oppreſsit. Hic etiam Hiarnonem quendam regni competitorem, quòd vitæ eius, prætextu magnæ familiaritatis, & ingentium obſequiorum, acerrimus inſidiator eſſet, multitudine & atrocitate cicatricum in balneo deprehenſum, duelli congreſſu interemit.

De piratica illuſtrium virginum. Cap. 24.

ATrocem piraticā exercere cœpit Aluilda illuſtriſſima virgo, compluribusque eiuſdem voti puellis in commilitium accitis, eò fortè loci peruenit, vbi piratarum agmen amiſsi bello ducis interitum deplorabat: à quibus ob formæ pulchritudinem, & animoſitatem, piraticæ princeps creata, maiores muliebri virtute res edidit. Quam Alff crebris nauigationibus inſectari conatus, in Blacmannorum claſſem hyeme incidit: quo tempore denſatæ frigoribus aquæ, atque glaciei moles ita nauigia firmare ſolent, vt eis nulla vis aut ars concedatur remigandi. Cúmque frigoris diuturnitas, tutiorem concluſis ſponderet inceſſum, iubet Alff ſuos lubrico calceamentorum vſu depoſito, nudis caligarum ſoleis glacialem calcare planitiem, atque ita hoſtes vn-

ctis calceis infirma vestigia tenentes, facillimo cõgressu fatigare. His ita repressis, glacieque soluta, institutam nauigationem in Finnos seu Finlandos dirigit: vbi contractiorem sinum Hangœ ingressus, missis exploratoribus portum inuenit aliorũ nauigijs occupatum. Aluilda quippe easdem angustias prior classe intrauerat: quæ cùm ignotas eminus puppes adesse conspiceret, celeri remigio in eorum defertur occursum, irrumpere hostem, quàm eo obrui satius iudicãs. Vt ergo naualem pugnam committere cœperunt, magnoque gloriæ & fortitudinis respectu vtrobique continuarunt, iuuenis maiori ac recẽtiore milite cinctus, optato omine Aluilda proram insiliente, in puppim vsque (facta resistentium strage) progreditur. Cuius comes Borcharus, decussa Aluildæ galea, facieique gracilitate conspecta, animaduertit osculis, non armis agendum esse, telorumque rigore deposito, blandioribus hostem officiis attrectandum. Igitur Alff, quam terra marique tot obstantibus periculis indefesso labore quæsierat, supra spem offerri gauisus, cupidius apprehensam ornatissimo muliebri vestitu protinus exornauit, suoq; toro laudabili maiorum lege seruata, coniunxit: ex qua postmodum filiam Gyritham procreauit: quæ Haldanum sortita maritum, Haraldũ Hilderan perperit, qui Daniæ regnum domesticis iniuriis multipliciter laceratum, ad pristinum decorem, pace 50. annorum habita, restituit: duasque bellaces virgines, Sticlam & Rusillam in Regem Trondorum super regni dominio classe bellica decertãtes, insigni astutia victas prostrauit. Sed neque eius nepoti Odmundo Olone genito, par gloria

celsit,

cesſit, dum aliam virginem Rusiam, cum fratre de regno Noruegiæ piratica contendentem, potentibus armis aggreditur. Nam ab ea fugatus, clandeſtina rebellione à popularibus moleſtatam, refugam fecit, atque fraternæ perſecutioni, dum fugeret, impiè obiecit trucidandam. Neque omittendum eſt, quòd potentiſsimus Hollandiæ Princeps Huiruillus, Rusilam virginem Noruegiæ, res bellicas æmulantem, inſigni armatorum virtute oppreſsit.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE MINERIS ET METALLIS.

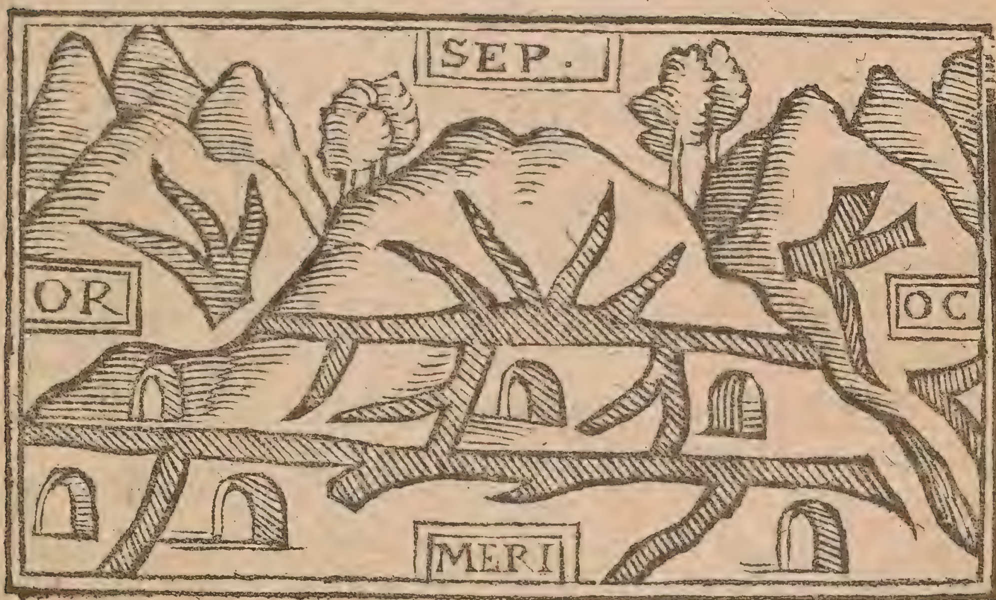
EPITOME LIBRI SEXTI.

PRAEFATIO.

QVIA *durum & indomabile genus bellatorum Septentrionis, Suetiæ & Gothiæ minerales montes inhabitans, ob ingentem animi & corporis ferocitatem & animositatem, ac etiam propter durissima exercitia quibus implicatur, gigantibus & pugilibus debitè poterit assimilari. Ideoq́ eisdem gigantibus & pugilibus, in ordine rerum Aquilonarium annecti meretur, & subsequentibus ob diuersa armorum genera, quibus vtraque pars vtitur, anteferri. Hacq́ ratione aliorum scriptorum ordine & forma non seruata, nonnihil de mineralibus rebus inferendum erit, vnde paramenta pro ostensione subsequentium præliorum, distinctius quò fieri potest, assumantur. Montes igitur excelsi sunt, sed pro maiori parte steriles, & aridi, in quibus ferè nihil aliud pro incolarum commoditate & conseruatione gignitur, quàm inexhausta pretiosorum metallorũ vbertas: quæ satis opulenti fertilesq́ sunt, in omnibus vitæ necessariis, forsitan & superfluis aliunde si libet conquirendis, vnanimiq́ robore, ac viribus, vbi vis contra hæc naturæ dona intentata fuerit, defendendis. Acre enim genus hominũ est, nullis bellorum asperitatibus, ob qualemcunque elementorum asperita-*

asperitatem, aut hostiles minas, cedens: prout infrà de bellis campestribus erit ostendendum. Quàm etiam feroces & impetuosi agmine pedestri incedentes, hostibus imminere soleant, Dalecarli *dicti, externus testis Albertus Crantzius magna miraq́3, in bellis contra Reges Daniæ, præsertim contra Christiernum I. ac Regem Ioannem confectis, satis integrè manifestat. Imò & ipse Christiernus II. qualiter viribus & furore, Rege Gostauo anno 1521. ductore illius gentis, à regnis Suecorum & Gothorum fuerat exturbatus, per infelicem experientiam pessimis consiliis circumuentus agnoscit. Quàm verò horribilis & immanis crudelitas, eius regimine commissa sit in Septentrionalibus terris, inferiùs suo loco, secundum ocularem meam inspectionem, verissimè ostendetur. Reseruatus enim videbar ad videndum tam horrenda spectacula gentis meæ.*

De Mineris, & earum inuentione. Cap. I.

MInerae Septentrionalium regionum satis multae, magnae, diuersae, & opulentae sunt. Multae, quia in vallibus & montibus sitae, frequentius adhaerentes extrahuntur. Item magnae, quia inexhaustae & amplae, tã in superiori Suetia quàm Gothia, & Varmorum regione, penes Noruegiae limites reperiuntur. Item diuersae, quia argenti, cupri seu aeris, & chalybis, & electissimi ferri. Item opulentae, vt infrà dicetur, cum in eiusmodi mineris bona pars Regij fisci seu tributi, veniet extrahenda. Et licet talium montium ac minerarum, ingens multitudo sit in antedictis regnis, tamen plurimis signis, natura monstrante, semper nouae recentesque scrutantibus offeruntur, praesertim vbi montes in summitate rotundi sunt, & in vmbilico ac rotunditate, non fissi vel fracti: sed nix in hyeme, propter sulphuris fumositatem, liquescens. Ictu verò fulguris in vertice vel latere, aut pede tacti montes, elucentes argenti venas in fissuris ostendunt suosque lucri cupidos allectos, magis magisque ad ardorem inexplebilis auaritiae incendunt, vt nullius respectu periculi, saxa cauando perueniant ad interiora: vbi non secus venae in montibus, quàm membra in hominibus stantes sursum, deorsum, leuorsum vel dextrorsum diuisa videntur, eoque fulgentiores mineras annexas retinent, quò puriori petrae vel marmori cõnatae vidẽtur. Quae enim versus Occidentem naturae lineamentis diriguntur, maioremque gibbũ ad Meridiem & Boream flectunt, optimae sunt, & inaestimabiles: quoniam non aliter apparent venae illae, quam micantes armati, ordine suo bene locati. Haecque voluptas vtilitati coniuncta, nõ paruum solatium

latium laborantibus ac possessoribus præstat.

De situ Mineralium venarum. Cap. 2.

PRæterea venæ à lateribus Orientis, & Meridiei in mixtum Occidentem, & Septentrionem cōcurrentes, electiores esse perhibentur, non itidem aliorsum in alias cœli partes deriuātes. Maturior enim minarū decoctio, ortiuum Solem, & meridianum sub Arctoo sequitur. Sunt etiam venæ pendentes, atque iacentes dictæ. Pendentes desursum tegunt. Iacentes in plano situ recumbunt, augmentū & bonitatem ab ipso exitu assumentes. Sunt etiam venæ sursum deorsumque obliquatæ, à prædictis omnibus dependentes.

De modo cauandi metalla. Cap. 3.

EFfossores sustinendis montibus crebros fornices, ligneaque sustentacula inter ipsa montium latera, ac inferius pro sua securitate reponunt: eaq́, dubia atque anxia firmitate fidentes, adhuc alio excogitato modo, sese funibus inter inuias rupes, metalla cæsuri, vel argenti lineas lecturi, dimittunt: quæ postmodum igne & aqua, arte adhibita depurant. Cúmque sterilis quęstus, atque inanis labor is esse videtur, quasi in cortice & superficie, nullus aut rarus pinguissimæ mineræ quęrendus sit fructus, solidioris ingenij vsu resumpto, prioribus longè fortioribus fornicibus, intra montium latera columnas statuunt, firmiter credentes, non nisi in profundioribus montium cauernis, sagacioribus signis diuitias esse quærendas, & in infima abysso: vbi

decoquente natura, vberius atque frequentius, argentea præſertim & ærea metalla fodiuntur.

De diſtinctione Mineralium venarum. Cap. 4.

DIſtinctio ac diuiſio mineralium venarum, ſiue puteorum aut poſſeſsionum, certis ſignis montibus impoſitis ab inuentoribus, aut euentibus, aut naturali ſitu & proprietate, ſpecialiter fieri ſolet: quæ etiam mirabili ordine ſunt inuentæ, quotidieque (irato an propitio numine, ignotum eſt) inueniuntur: primò violentia fulminum, ac turbinum arbores comburentium, vnde micantes argenteæ glebæ produntur: deinde ligonibus raſi vertices ſubterraneorum montiũ, oſtendunt ſplendentes argenti venas: quas illicò prouidus agricola fimo abſcondit, potius agro pacifico cõtentus, quam argentea minera ſponte ſe offerente: vnde ſuam, ſuęque ſobolis

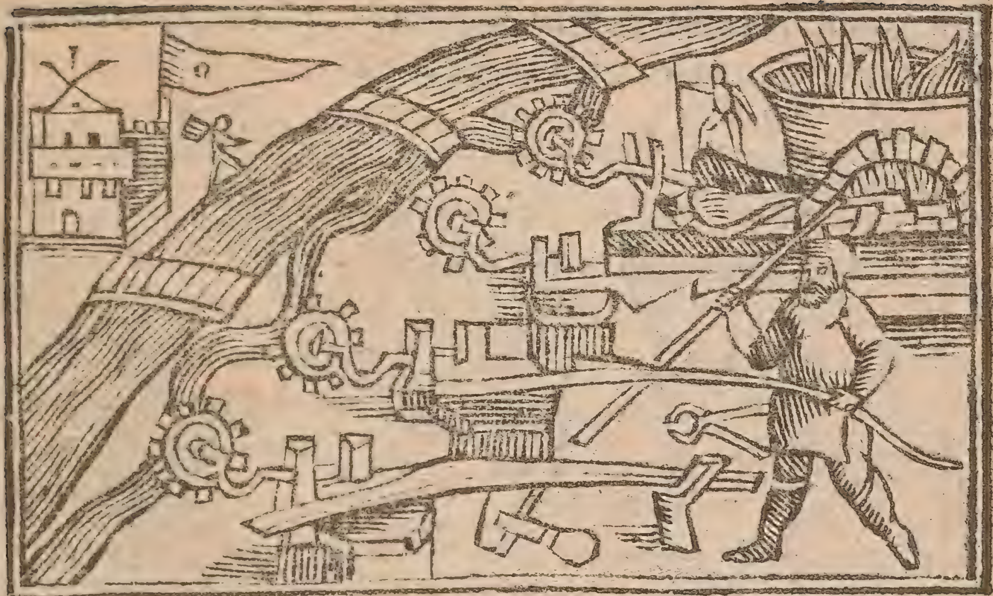
ſobolis vitam educare poſſe cognoſcit. Formidat enim ſolicitus agricola nobilem vel fiſcum, cuius ager eſt, viſa argenti minera, maioris lucri cauſa eum à prædio amouere velle, ne amplius ſit agricultura, vbi fertilis ſit argenti minera. Ideoq́;, vt dictum eſt, præeligitur fertilitas agri. Olim ob hanc cauſam, tam agri, quàm argenteæ minerę ſic apparentes ſunt deſolatæ: hodieq́ue quàm diligenter fieri poterit, abſconduntur: tantúmque nocuit regentium inexplebilis auaritia, vt vbi erāt putei, ſeu mineræ ferrariæ, æreæ, argentariæ ſexcentæ, vix trecentæ hodierno die ad publicam vtilitatem relictæ videantur: quorum nomina ſuperuacaneū eſt hic enumerare, dum incolæ earum memoria inſigniter cōtriſtantur, eò proceſsiſſe fata, quod aduerſus numina violenta nihil audeant attentare.

De rotis, inſtrumentis, & periculis laboratorum. Cap. 5.

QVod denique ſuperius altiſsima rota, ſeu machina tractoria, humano vel iumentorum greſſu circumagi reuoluique, præterea homines funibus inſidentes, atque ad ima deſcendentes, ac rurſum vrnæ ſeu ſitulæ, mineris vel aqua plenæ, eleuari videntur, id ſignificat (prout omnibus eſt compertum) quòd hunc modum metallici laboratores neceſſariò congruentem ſeruant: imò quòd & ipſa iumenta, equi videlicet, ac grādes vrſi, viciſſim & collateraliter in rotis, ob grauiora eleuanda vel deprimenda pondera reuoluendis, deputantur, dum nullis cuniculis, vel ſcalis egeſtæ mineræ, ab antris infernis facilius educi poſsint. Foſſores verò,

tam graues durosque labores sursum deorsumque perpetuò subeuntes, hominum genus duriss. est, & plerunque ob maleficia proscriptionis titulo eò collectum, sola Principis securitate ibidem viuens, ne patria in exilium commutata, postliminio nunquam ad propria reuertatur. Leges tamen laboratores illi, & iura montana sequuntur: quibus etsi ad tumultus, seditiones, homicidia, ac mille iniurias subitò perpetrandas inclinati sint: tamen seuerissima constitutione, ne cuipiam malum inferant, constringuntur. In reliquis nullum expauescunt subire periculum, vel ruinam: quæ inter saxorum cadentia fragmenta, siue in trabibus inter latera montium obfirmandis, siue in lethifera minerarum exhalatione aut fœtore, siue inclusi aêris grauitate, contingere possunt. Ideoque sæpissimè subduntur horribilibus fatis. Dum enim celerius, quàm circũspectius impetuose laborant, sustentaculis ruptis, saxisque cadentibus, vel mox quassantur, vel diebus aliquot (vt prædictum est) cum horribili clamore fame cruciandi suffocantur: quibus, vt viui extrahantur, nullo concesso remedio, vno sepulturæ signaculo, quomodo, quotque, scilicet 30. 60. vel 100 aut plures perierant in momento, ostenduntur. Manet nihilominus in alijs fossoribus indomitus vigor, vt vel his, vel similibus spectaculis horrendis minimè terreantur. Leui etiam tactu malleorum accedente immenso pondere maximi montes collabuntur.

De arte

De arte & ingenio fabrorum. Cap. 6.

ETsi in multis Aquilonaribus regnis & prouinciis mira fabrorum cuiusuis ductilis, vel fusilis, vel tornatilis metalli fieri soleat æstimatio, præcipuè apud montanos Dalecarlos, inuictum pugnatorū genus: tamen in regione Helsingorum (quæ olim ob magnifica gesta Regio titulo decorata fuit) versus Septentrionem adeò periti, & diligentes fabrilis officij artifices inueniuntur, vt vix pares habeāt in toto Aquilone. Metalla etenim cruda, ac deformia, aquarum rotarumque ingeniosa directione, longo tractu ob earundem minerarū opulentiam distendere norunt, vt agilitate, & impulsu talium machinarū, breui temporis spatio opus aliquod ingentissimum reddatur consummatum, etiam vsualia vasa extensi æris, aut ferramentorū: vnde non exiguus quæstus gentibus his accrescere solet. Similiter in ferreis portis, ac fenestris laminatis, ac cratibus retiariis,

indissolubili connexione firmandis, quale opus in iunᴄturis, vix cernitur in tota Europa.

De distinctione fusilium Metallorum. *Cap. 7.*

EST & alius modus in opulentissimis montibus argenti, cupri, seu æris, & ferri fundendi, vel malleandi, apud eosdem artifices Aquilonares, tā vtili ac commodo ordine distinctus, vt facilè vnumquodq; metallum, iuxta propriam naturam redigatur in massam. Argentum in sua fusione cauas fornaces, & liquidos ignes, tanquam pretiosius metallum exquirit, vt resolutum in fluidam molliciem, suppositis oblongis aut rotundis canalibus, in varias formas ob operarijs deputatas extrahatur. Formæ quidem taliter effluentes argenti plerunque fiunt, vt vsuales mensæ, vel sedilia quadra, aut clypei militares: hocque potissimum ea ratione fit, vt Regis & regni magnificentia ac opulentia, tam quoad

quoad incolas, quàm magnorum principum oratores, quibus huiuſmodi argenteæ maſſæ donantur, debeant demonſtrari. Cuprea autem, ſiue ærea metalla, oblongis fornacibus eleuatis ex argilla, paleaque & ferreis filis, ac funibus confectis, multo follium numero hinc inde pro excitando ardentiore igne appenſo, etiam in diuerſas formas abſque canalibus in maximas maſſas, effoſſa tamen terrarum ſcrobe, funduntur: ſed longè faciliori compendio ſubtus irrumpentium ventorum, quo continuati immēſi caloris in mediis flammis ſtratum metallum, reducitur in varias formas 100. 200. vel 600. aut 1000. libras, & amplius continentes, etiam naualia pondera, vel ſtateras numero groſsiore.

Adhuc de eiſdem Metallis. Cap. 8.

FErreæ verò mineræ, nō niſi adminiculo aquatilium rotarum flabella mouentium, vt tranſeant in diſſecabilem maſſam, ligonibus fruſtatim ſeu cruſtatim diuidūtur, ea ſemper ſeruata proportione, vt inſtar mediæ manus clauſæ cruſta ferrea, vel quadruplo maiora, ad plura centena millia quotannis fabricentur: quæ cruſta ferrea pondere quingentarum librarum, vel ampliùs, oblongis vaſis inſtar barilium Romanorum impoſita, ad exteras nationes, vel internas prouincias maximo cum lucro exportantur. Chalybis etiam electiſsimi tanta copia illic eſt, vt & indigenis, & alienigenis ad omnem ædilium inſtrumentorum & quorūcunque armorum, thoracum, galearum ac gladiorum, & haſtarum ſufficiat indeficientem vſum. Sed eò purior in grano, fortior in opere, & tractabilior in ferri

mixtura redditur, quò ex ardentiori fornace extractus chalybs, tractim, non subitò suffocetur in aqua: quia si totus immittitur, ita ruptibilis, seu frangibilis redditur, vt nullam vim in sui flexura sufferre posit. Apud Montanos Septentrionis, crustata figura fit instar geminorum digitorum, numerorumque distinctione, videlicet centenario, millenario, &c. quasi foro leuiss. venundatur.

De Metallicis Dæmonibus. *Cap. 9.*

HOc in summa colligitur, quòd in Septentrionalibus regnis magna sunt dæmonū exercitia, ac ministeria incolis earum regionum: frequentius tamen in stabulis, & mineris in quibus saxa infringunt, cauant, & findunt: quæ & vrnis, seu situlis ingerunt, rotulasq; & cochleas, quibus machinæ tractoriæ sursum trahuntur, solicitè adaptant, seseque velut vmbras, dum libuerit, in

rit, in quacunque forma operariis ostendunt, risusque atque inanes cachinnos, ludicraq; præstigia, & alia infinita ludibria quibus infelices decipiunt, vocali sono confingunt. Sed hæc mentita obsequia non nisi in perniciem, & nouissimè in interitum, columnas frangendo, conuertunt: vel casu petrarum, fractione scalarum, prouocatione fœtorum, suffocatione ventorum, ruptura funiculorum, opprimunt, aut conturbant, vt fractis ceruicibus decidant, aut magnitudine periculorũ Deum blasphement, profundiorem dæmonum catenam ilicò subituri. Idque potissimum faciunt in ditioribus argẽti mineris, vbi spes eminet vberior infiniti thesauri inueniendi. Hacque ratione plurimæ mineræ ditissimæ, penitus desolatæ videntur, ac penitus inualidatæ, maximè quòd in metallicis locis sex genera dæmonũ cæteris maligniora inueniantur: quorũ pauore, atque noxio insultu, multi metallici laboratores periclitantur.

De fulgure montium Metallicorum. Cap. 10.

MOntes minerales inhabitantes sæpissimè tonitruo fulgure, fulmine, aut coruscatione flagrante, mirabiles effectus in exhalationibus minerarum experiuntur, crassum videlicet ab antris vaporem, qui omnia obumbrat: grauem in superficie montium circa exitum & introitum aëris strepitum, qui arcet accedẽtes: & super omnia intolerabilem fœtorem, sulfureo fulminis odori admixtũ: quẽ si quis insuetus eo accedens hauserit, ægritudinem incurret difficilimè restaurandam, oppilationem videlicet meatuum gutturis: quæ calida ceruisia immixto butyro repentè pota, dis-

soluitur, vt successiuè maioribus adhibitis remedijs repurgetur. Cooperatione tamen fortis naturæ potius læsi homines, quàm virtute medicinarum, ibidem sanantur. Contingit præterea ibidem ictu fulminũ, nouas argenti venas in lateribus montium clarissimo nitore denudari: quo inde perpetuum sortitæ nomen & vsum, fortunas multiplicant possessoris. Præterea ibidem tantum sæuiunt tonitrua, ac fulmina, licet interpolatis annis, vt plura armentorum agmina, tempestuosissimo accedente aëre, per latos variosque campos occidantur.

De Aurificibus. Cap. II.

OStenso superioribus figuris, quòd maxima ac inexhausta sit copia argenti in montibus regni Suetiæ, & quomodo reperiatur, & extrahatur ibidem, sequitur vt eius vsus vel abusus ostẽdatur, ne nobile metallum hoc non habentibus, & bene vti scientibus, vt habeant, relinquatur ignotum. Repetitis igitur antiqui temporis moribus, satis monstrari poterit, quàm ingẽs auri & argenti, alteriusue pretiosi æris opulentia fuerit quando (vt primo lib. præmissum est) templa idolorũ, triclinia Regum & Principum, vsque ad infantum cunabula, & equorum frenos, & phaleras, in eminentissimum ornamentum extendebantur. Sed auri minera, vt tunc abundans fuit, ita postmodum ob sæuam mortalitatem, peste, gladio, fame, & tempestatibus excitatam, rarefacta cura eius euanuit. Solam memoriã quorundam locorum, vnde extractum fuit, ad posteros satis inexplebiles misit, quemadmodum extremis finibus

Aquilonis

Aquilonis ſuperiùs fuerat enarratum: attamen non negandum arbitror, quin auri maxima vis ſit in Suetico cupro: quod emptum & exportatum, ac plerunque à naufragio repetitum, arte igneque expurgatum, poſſeſſoribus ſuis præſtat inſigne lucrum. Hancque artem puto Hungaricos artifices diligenter attendere, qui cuprum valde rubicundum & examinatum, atque in tenues laminas reſolutum, externorum negotiatoribus vendunt: qui demum per dominia Regis Poloniæ, vſu longarum nauium, in flumine vulgatiſſimo Viſtula, vſque ad emporium Gedanenſe Ducatus Pruſsiæ deportandum, eoque loco diuidendum faciunt: reliqua domeſticis aurificib. (ſi arte ſecretiori aliquid auri è cupro vel ære exprimere poſsint) ſalua relinquuntur. Quantũ ad argenti vſum, nullibi cõmunius, aut ſplendidius in omni hominũ conditione venundatur, quàm in Suetia & Gothia: vbi vix domus vel familia repe-ritur, quę non ſemper aliquid annua induſtria adijcit ad partam poſſeſsionem. Quæſtus etiam maximus eſt in magnis imaginibus Sanctorum, regni Tutelarium patronorum, quibus ciboria, ſiue loca auro argentóve conſtructa, reuerenter deputantur. Similiter & ornatu virginum in ampliſsimis capitum coronis, monilibus, pectoralibus, brachialibus, catenis, murenulis, annuliſq́;, à parentibus, paranymphis, vel amicis erogatis. Nec fruſtrà, prouidè enim eis potiùs argento, tota eorũ vita & hæredum duraturo, quàm ſericeis veſtibus eſu vermium ſubitò perituris, elargiuntur. Imò illuſtrioribus viris adaptari ſolebant antiquitus argenteæ cincturæ, vulgariter *Silffſchena* dictæ, atque rotundi argentei

nodi in vestibus vndique perstringendis : imò etiam campanulæ argenteæ caudis equorum, vt sono percepto obuij caueant calcitrationem, alligantur. Prætereà strepæ, frena, & pectoralia, plurimaque argentea, potiùs luxu, quàm solido apparatu, fabricantur ornamenta.

De argenteo ornatu virginum.
Cap. 12.

EXtat apud Ostrogothos vetustissimum opidum Scheningia dictum, eò quòd torrens certo tempore impetuosissimè alluit latera eius, Schena appellatus. Siccitate verò adeò pauculam reseruat aquam, vt vix solis iumentis & pecudibus sufficiat adaquandis. Sed hunc defectum optimorum fontium abundantia vbiq; supplet, cùm ex viua scaturigine perpetuas habeant venas. Opidum hoc, etsi vergens ad senium videtur proximum fore desolationi, tamen situ, fertilitateque sua, ac opulentia simile non habuit in tota Septentrionali plaga. Situm, inquam, saluberrimum habet, vtputa inter fertilissimos agros, & prata, ac nemora quercina, valde vtilia & opaca. Plateæ huius opidi adeò ingeniosa industria à primis fundatoribus traductę sunt, vt quasi ex omnibus circumferentijs, qualitercunque flectantur, ad publicum forum & prætoriũ, veluti centrum concurrant. In hoc foro stabat gigantea statua, Turonis longi nomine, instar Rolandi Bremensis insignita: ad cuius genua publica quæstione corripiebantur malefactores, præcipuè adulteri, licet rarò reperti: qui inter brachia statuæ, connexa ferreis catenis saxa, indicibili confusione ac aliis ludibrijs

briis, in collo eleuata tenebant, maximè in terrorem fragilioris sexus haud corrumpendi. Erant olim in hac vrbe maximo numero plebeiæ virgines, amplis argenteis, deauratisque coronis palmari altitudine, solennioribus festis incedentes: quarum etiam alius cultus & ornatus, sicuti & aliarum mulierum, totus & opulentus erat in argento, cuius copia ad omnes & singulos, etiam agricolas extendebatur & adhuc extendi creditur, vt gloria Principi detur, quòd potiùs splendidis & opulentis imperat, quàm egenis, veluti Rex Schacorum aut Latrunculorum.

LIBRI SEXTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLICIS INSTRVMENTIS, ritu, causa, & cautelis præliandi.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

De artificibus ballistarum & telorum. Cap. I.

APVD Septentrionales gentes, magnus vsus reperitur in arcubus ballistis & sagittis: vixque datur incola terræ, qui in similibus armis haud est prouisus: idque propter hostiles insultus arcendos, ac noxias bestias, vbicunque occurrerint, depellendas, vt sunt immanes vrsi ac lupi: contra quos latæ veluti nouaculæ producuntur sagittæ, ob pilorum densitatem. Item ligneæ sagittæ lato capite, pro marduris, zabellinis, ac pyrolis interimendis. Item bifurcatis, pro auibus syluestris aucupandis: alijs in aquaticis incisiuis, ob pennarum duritiem penetrandam: alijs ad alces seu onagros, gulones, vulpes, & similes bestias conficiendas. Verum de his & similibus, non ballistarum, sed reflexarum arborum sagittis, inferiùs de diuersis animalibus venandis, plura ostendentur.

De sagittis & telis bellicis.

Cap. 2.

QVantum ad præliorum congressum attinet, certum omnibus relinquitur, Gothos cæteros in fortitudine ballistarum, sagittarum, lancearum, & gladiorum præcellere, eo quod vix in orbe maioris rigoris fiunt ballistæ, quàm apud eos: neque maiores gladij, qui hæreditario iure & munere, tanquam suppellex argento locupletior, inæstimabili desiderio affectantur, dantur, ac posſidentur. Nec minor in fortibus ballistis affectus est, & rotulis earum attractiuis, quib. mira agilitate dorso incuruato ballistæ extenduntur: talemq́ue vim habet eius vigore emissa ferrea sagitta, vt virum lorica, ac duplici thorace munitum, velut mollem ceram penetrare consueuerit. Ideoq́; earum frequentior, quàm aliorum armorum in præliaribus populis, etiam ob alias multiplices rationes, vsus est, vt infrà de ferreis mœnibus annectendum erit. Talibusq́ue sagittis ferreis non parui duces exercitus in campis indigentes, multa earum millia secum diligenter ferunt: quoniam portatiles sunt, & raròfrustrà proiectæ, etiam tricuspides & veneno tinctæ, ob hostium rabiem & immanitatem, sine graui vulnere emittuntur. Nec facilè venenatis vtuntur sagittis, nisi vbi exploratum habuerint hostilem ferociam & crudelitatem, quòd nemini sit parsura.

De subita conuocatione communitatis ad arma. Cap. 3.

QVoties imminent hostes in littore maris, seu limitib. regnorum Septentrionalium, tunc ilicò

iussu præfectorum prouincialium, accedente consensu & consilio veteranorum in simili negotio valde peritorum, baculus tripalmaris communi eorum aspectui, agilioris iuuenis cursu præcipiti, ad illum vel illum pagum seu villam, huiusmodi edicto deferendus committitur, vt iij. iiij. vel viij. die vnus, duo, vel tres, aut viritim omnes & singuli ab anno trilustri cum armis & expensis x. vel xx. dierum, sub pœna combustionis domorum (quæ vsto baculo) vel suspensionis patroni, aut omnium (quæ fune alligato signatur) in tali ripa, vel campo, aut valle comparere teneantur subitò, causam vocationis, atque ordinem executionis prædicti præfecti prouincialis, quid fieri debeat audituri. Itaque nuntius ille quouis posta, seu veredario celerior, peracta commissione lentè reuertitur signum afferens, omnia legaliter se fecisse: continuoque momento vicatim vnus & item alius cursor, qualiter agendum sit, pręscripto loco demonstrat. Talique modo, qui vel habitudine corporis, vel ætatis vigore idonei ad pugnam videntur, diurnali vel octiduano spatio, innumera multitudo cum armis & expensis congregatur, imò agricolę grandæuiores propter consilia, & experientiam priorum conflictuum acceptorum, campos accedunt, sicut & fœminæ in mœnibus, vrbium, vel arcium, vt eijciant saxa, vel calcineas pultes.

De custodia viarum & exploratorum.
Cap. 4.

ATqui ne hostilis exercitus, quid incolæ meditentur agnoscat, loco opportuno deputantur viarum custo-

custodes, qui neminem ab ea multitudinis conuocatione descendere ſinunt, imò nec nuntios hoſtium, quando deprehenduntur non pacis gratia, ſed explorandi cauſa adueniſſe. Volunt enim incolæ inimicos, quanto numero congregati ſunt, quibúſve haſtis & armis, ſeu contis aut ſagittis vtuntur, ignorare: quandoque enim haſtæ (vulgari Italico *Picha* dictæ) duobus aut tribus pedibus longitudinem exuperant haſtas, ſeu lanceas inimicorum, vti in electione Regis Danorum Chriſtierni II. anno Domini M.D.XXI. ductu nobiliſsimi Goſtaui Ericſon, poſteà Regis, euenit: qui xx. millibus huiuſmodi haſtatorum montium inhabitatorum Dalecarlorum, ad campeſtria loca Arcſiana, ſub finem Maij impetuoſè hoſtibus congreſſurus deſcendit, & in momento victor euaſit. Horror enim Chriſtiernianæ ſeueritatis non vnam familiam, aut prouinciam, ſed vniuerſos incolas agitabat in furorem, vt viritim exeuntes prorumperent in vltionem. Quo ordine cauſáve factum eſt, vt idem Goſtauus vbique concurrente infinita multitudine, etiam illuſtrium & nobilium aſſenſu, primò proclamatus ſit Princeps, & inde Rex à tribus Epiſcopis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ communionem habentibus, ſit coronatus: de cuius geſtis alibi diffuſius oſtendetur. Nuntijs igitur, vel curſoribus, pro enuntiando congreſſu multitudinis ad prælium, nil vnquam celerius aut ſeuerius excogitari poſsit, quia hos neque vis niuium, neque imber, neque æſtus, neque nox diſtinet, quin propoſitū ſibi curſum celerrimè conficiant: quorum primus proximo pago denunciat, & ille propinquiori, & ita deinceps, donec è territorio ſeu di-

ſbi ictu, cuncti cognouerint, vbi, quandóve, & propter quid ſit congrediendum. Nec ſatis ſecurus erit præfectus, ſi titubat, aut vacillat, quid prouocatæ multitudini debeat imperare. Gratis enim pro patria militaturi, ilicò ſcire volunt, quid expediat peragendum.

De directione multitudinis conuocatæ.

Cap. 5.

CОngregatæ multitudini incolarum, mox adſunt prudentiores præfecti, qui vno tempore & agenda demonſtrant, & cohortes, turmas, ac legiones diſtribuunt, acieſque ſeruandas prædicunt, vexilla committunt, cauſas belligerandi exponunt, præmia, prædamque victoribus promittunt, hoſtium inſolentiam & damna inculcant, & quàm neceſſarium ſit patriam tueri libertatem, vniuerſis & ſingulis manifeſtant: hacque celeri expeditione omnes audaciſsimos iniuriarum vindices reddunt, ea potiſsimum ratione, quòd domeſtico tyrocinio prius didicerant bellicos exercere congreſſus, idque pilis, ſagittis, fundis, gladijs, quibus aliquoties, vel ſæpius hoſtem interimere vel fugare conſueuerunt: quídve in bello fieri oporteat, non minus commodè ſibiipſis præſcribere, quàm ab alijs addiſcere norunt. Quo fit, vt dum in hoſtem non ſecus quàm graues, & luctuoſæ tempeſtates vno impetu deferuntur, ferociterque irruunt, vel facultatem inueniant cædendi, ſternendi, capiendi, aut omnia in hoſtilibus caſtris confundendi, preut natura loci concedit. Populoque mos eſt tumultuaria atque curſoria pugna dimicare. Qui verò cæteros antecellunt in haſtis, aut ſtatario bello, ſuo ordini ſeorſum deputantur, vt ſuis

sint auxilio, si resistentia hostium in ipso impetu retrusi fuerint, vel fugati. Alij verò turmatim conglobati, aut itinera custodiunt, vt hostem ad insidias & iniquiora loca contrudant: aut commeatum auferunt, vel impediunt, vt diuturnitate sufferendæ pugnæ defessum reddant, aut ad extrema pericula voraginum, ac præcipitiorum cogant, vt rupium faucibus ipsum hostem inclusum facili negotio conficiant, vel captiuent. Summeque prouident, quòd nouas recentesque pugnatorum turmas bello inualescente inimicorum viribus incessanter opponant, vt in tuta munimina recipiant debilitatas.

De littoralibus prælijs.

Cap. 6.

IMminente maritimo bello mira diligentia vtuntur Septentrionales populi, præsertim Gothi, Sueci, ac Finningi, in hostica classe arcenda, vel excipienda. Aut enim ex rupibus tanquam naturalibus præsidijs eminus hostem sagittis arcent à littore, aut propius accedentem saxis è sublimi proiectis elidunt, aut in faucibus portuum stylos cæcos, densasque sudes sub aquis infigunt, vt sine defensoribus aditum aduersarijs valeant prohibere. Aliquando etiam hostium opinioni timidos se demonstrant, in extremis syluarum brachijs latitantes, vt quo loco prædandi causa hostes aduenerint, cornuum acutiore citato sono, conuocent reliquam multitudinem in abdito permanentem. Plerisque enim in locis littoralibus accessus recessusque syluarum teneris arboribus incisis, inflexisque crebris in latitudinem ramis enatis, ac rubis sentibusque interie-

ctis effecerant, vt instar muri, hæ sepes munimenta præbeant, quæ non modò non intrari, sed ne facilè introrsus perspici possint. Intra eas syluas quasi singulis prouinciarum portubus obiectas, maxima multitudo latitat incolarum: quæ eò celerius inimicis congreditur, quò diligentius speculatorum industria fuerit excitata, præsertim dum hostes per ædium incendia, & agrorum depopulationes sæuire videntur. Eo nanque scelere nullum truculentius indigenę reputant, nec atrocius patria seueritate compensant.

De fundis lapidum, & igniti ferri.

Cap. 7.

FLexibilibus catenis, ferreisque iuncturis, fustibus ligneis alligatis, sæpius in castrorum obsidione, quàm reliquis armis Aquilonares vtuntur, præsertim vbi cãpus circumiacens sit lapidosus. Vbi autem saxa non sunt, quod rarò videtur, crustatum ferrum ignitum scintillis micans, forfice in bursam fundæ impositum, vehementi iactu in castra emittunt. Habent enim semper ad manum vasa instar barilium Romanorum, plena crustato ferro, eoque in ignem misso, & fundis applicato, ac contra obsessos proiecto, tam vehemẽs vulnus, & cruciatum infligunt, vt rara, vel nulla medicorum ope valeant restaurari. Casu etenim, ob ponderis grauitatem & tactus adustionem, irremediabiliter lædit: sicque abditorum ferreorum crustorum terrore vel vulnere conficiunt hostem: cuius rei memoria recẽtior est in Danorum Rege Christierno II. qui talibus armis anno M.D.XXI. in ciuitate & castro Arosiensi perdidit potentissimum exercitum suum. Similiter & sagittis

gittis ignitis: quæ de flamma ereptæ, atque forfice balistis impositæ, repentino iactu eò atrociora vulnera indiderunt, quò minus manibus propter ardorem extrahi quiuerunt. Sed miserabilius erat, quòd ferreæ sagittæ, ac crusta ignita in puluerem bombardalem cadentia, quasi momentaneo excitato flammarum impetu, latius per circuitum plurimos astantes milites interemerunt: maximè etiam, quia montani, ferox hominũ genus, mineralibus exercitijs educatum, sagittis, saxis, ferreisq; crustis, quasi imbribus per fundas emissis, vehemẽter instabãt. Vidi ego exinde spatio CCL. milliarium Italicorum nauigio in regiam Suetiæ Holmiam plurimos sic miserabiliter sauciatos, eodem anno terribili spectaculo, nempe naribus, oculis, brachijs, pedibusq; euulsis adduci: qui tandem insanabili vulnere & cruciatu præcipuè Germani, Dani, & Scoti miserabili morte vitam efflarunt. Quæ sors & mors, eisdem militibus Germanicis, ac Danicis, præcipuè Iuthis, & Holsatis euenit, quòd Montanos illos (Dalecarlos dico) despecto nomine, inermes rusticos, & ad prælia indisciplinatos, homines stupidos, & imbecilles reputabant, & appellabant, etiam imprecantes, quòd è cœlo myriades complurerent rusticorum, quos omnes quasi locustas vno momento excutere vellent, & possent, inanibus verbis insultantes. Sed re ipsa compertũ est ilicò, verba & minas nil valere, dum appropinquarent qui verbera & mortem inferre valebãt: Viso etenim impetu in meridie diei Pentecostes ipsorum Montanorum, seu Dalecarlorum, mille iniurijs vnà cum reliquis regnicolis ad iracundiam prouocatorũ, non solũ non attentatam

pugnam validiſsimo milite equeſtri & pedeſtri, contra multitudinem inſtitutam ſuſtinere nequiuerunt, ſed turbatiſsimo metu in propugnacula vitam defenſuri, ſeſe velociſsima fuga receperunt: in quibus, vt dictum eſt, ſagittis ignitis, & ferro cruſtato interimebantur.

De veſtis Centurionum.
Cap. 8.

QVamuis tumultuaria manus, & inermis ruricolarum turba, vbique per orbem militaris diſciplinæ nullam credatur habere peritiam: tamen longè ſeuerior ratio deprehenditur in Septentrionalibus populis, qui comportatis expenſis certi temporis, & armis, alacriter ad res bellicas æquè vt ad tripudia congrediuntur. Validiſsimi enim ſunt, præſertim Sueci & Gothi, in arcibus, fortalitijs, opidis, ac vrbibus obſidendis, & impugnandis, idque multiplici modo, prout

prout hoc libro varijs capitulis inferius ostendetur. Hic tamen modus superiori figura depictus, cæteris fortè periculosior existimatur. Incolæ enim grauissima lacessiti iniuria & tyrannide, vt ea liberentur, in vnum collecti, crudelibus præfectis celeriter amouendis subitò congredi non formidant: vnde & eos superatos, atque ad arces & opida confugere coactos, mox agminatim arcibus inclusos obsidione cingunt, coniunctisque viribus & animis, arbusta seu sarmenta colligunt, & hæc virentibus iuniperis vbique crescentibus, cum pice, corticeque arboris betulinæ ingenioso compendio restibus constringunt: idque adeò immani altitudine, & magnitudine instar longarum turrium efficiunt, vt vnam quanque congeriem (quam *Veltam* vocant) antrorsum mouendo, circiter viri centum voluãt, aut plures, prout immensitas huiuscemodi veltarum requirit: quæ etiam velta, talem securitatem motoribus suis ob vastam spissitudinem præbet, vt nullo sagittarum, scorpionum, aut tormentorum genere in eius admonitione lædi possint.

De modo & tempore adducendi veltas. *Cap. 9.*

VT autem expeditius animo suo vlciscendi, matuiore efficacioreque naturæ adminiculo satisfacere valeant, ex industria ventos expectant, & eligunt tempestuosos & austeriores, qui admotos & accensos veltarum fumos & flammas tectis arcium intrudant: alioque latere turmatim imminent sagittarij infestiores, qui vel obsessos in fenestris, vel scuta in manibus

opposita, aut capita obsessorum, ita sagittarum ac telorum multitudine replent, vt formam induant ericiorum. Eoque finaliter vis ista progreditur, vt obsessis viribus destituti, vel flammis & fumo deuicti, horrendo spectaculo, nullis admissis conditionibus aut pactis, interimantur. Nescit enim effrenis rusticorum simplicitas alia tractare pacta, quàm sola mors amarissima præscribit obsessis, eò quòd toties vaferrimis impiorum præsidum & hostium inducijs illusam ac afflictam se meminit, vt potius eligat semel fortiter pugnando mori, quàm ad tanta ludibria ac tormenta tyrannorum diutius reseruari. Et hinc mos crudelissimus inoleuit, vt milites gregarij cum Sueticis ac Gothicis ruricolis & indigenis, publico certamine congredientes, desperatione vitæ retinendę neminem captiuent, nec econtrà, sed sese mox interimunt furia quadam beluina, prout vbique per latissimos campos non Epitaphia, sed ipsa ossa rupibus vbique affixa demonstrant. Attamen hæc luctuosa calamitas plures externos milites variarum nationum, eò ob vilem vitæ venditionem confluentium, dira morte consumit, quàm ipsos indigenas, qui viribus aucti quotidie fortiores, seuerioresque aduersus quamcunque hostilem vim exurgunt. Testantur etiam hoc peregrini milites, qui numine propitio miserias has quandoque euasere, documentum cæteris omnibus præstantes, Suetici argenti spolium, vita & sanguine ab extremis gentibus, dispari commutatione fore emercandum.

De sudibus, telis, & foueis insidiosis.
Cap. 10.

Milites seu Septentrionales populi munitiones opponendo imminentibus inimicis, multa, quemadmodum & aliæ gentes, vtuntur arte & viribus, tempus locaq; considerantes, quibus indubiè exigua manu circumueniant hostem, tempus scilicet hyemis, veris, æstatis, aut autumni. Hyemis itaq; tempore si pugnandum erit, quia adminiculo niuis & glaciei (vt infrà dicetur) centum sufficiunt resistere mille. Si veris, tunc hostem eò prouocant, vt incidat in saxa: quorum copia infinita ibidem est frigore ad casum laxata, vt eques stabile vestigium non inueniat, quò tutus à lapsu, & pręcipitio sit, quacunque virtute prælietur. Si æstatis tempore, tunc fossatis, sudibus, & stylis pineorum ramorum adumbratione coopertis, aut paludoso loco excipiunt temerariós inimicos. Si tempore autumni, ad valles locaque decliuia prouocantur ab hoste, imbribus eum infatuant & eneruant, vt ad angustos limites redigatur, donec plures congregati non adiutorio, sed miserando spectaculo, & periculo sibi inuicem fiant. Nihil enim ita equitibus nocet, vt locus angustus & voraginosus: qui vix euitari poterit, dum strenui equites ira concepta, quocunque cernunt ducem volitare, cum robore & impressione sequuntur. Nec fuga saluti erit, propter equitatum à tergo instantem: nec dextrorsum aut leuorsum, ob præcipitia, limosas paludes, profundas voragines, insidiosas specus & aquas, ac saltus, pericula euitari possunt. Tuncque deprehenditur, quòd non solis ensibus,

lanceis, sagittis, contis, ac pugionibus dimicare iuuat, sed locis scabrosis & iniquis, ad quę nimia pręsumptione, & improuidentia sunt illapsi. Quòd si victores euaserint, durum est eorum ferociam reprimere, sicuti & fugientium ignauiam & perfidiam reuocare: & fortè quia vndique conclamatur ad arma, tela, & diuersa compendia mortis.

De stratagemate Regis Hachonis per frondes.
Capit. II.

ATroces iniurias quàm vehementi spiritu & studio Gothi vindicare soleant, parumper præsenti capite demonstratur. Erat olim in patria Gothorum potentissimus Rex Hacho nuncupatus, adeò præclaris & magnificis gestis addictus, vt cæteri proceres potiùs ea admirari, quàm imitari valerent. Tanta enim circumspectione omnibus Reipublicæ partibus satisfecit, vt quemadmodum contra hostes in bellicis rebus incomparabiliter strenuus esset, ita in ciues & amicos nullum benigni Principis officium præteriret. Hic potentiam & militiam suam diuisit in duas classes bellicas: quarum vnam fratres eius, patriæ limites, & populos defensuri, strenuè gubernant, dum ipse interim altera classe, militumque parte succinctus, arma Occidentalibus Oceani insulis inferret. In quibus constitutus, cum certis nunciis didicisset, duos fratres suos bello nauali à Danis oppressos, tertiũ verò ignominioso mortis genere in suæ familiæ, & Suetici Regis contumeliam absumptum, nihil vlterius morandum ratus, totius exercitus sui robur ex Hybernia in Danos conuertere properauit: quem licet Starchaterus pugil Sueticus,

Sueticus, & nonnulli alij caufis adductis deſerebant, tamen claſſe, reſiduaq́ue militia, felicibus velis peruenit in littora Zelandiæ, rectoq; ac celerrimo curſu, per ſaltus, & per nemora, vſque ad regiam, in qua tunc Sigarum Regem verſari intellexerat, contendit. Nec accelerationi proſpera fortuna defuit: nam primam & ſecundam vigilum ſtationem, ſuſpenſo tacitoq́ue itinere præteruectus, cùm ad extremas ſyluarum latebras deueniſſet, iuſſit abſciſſos arborum ramos ſingulorum ſuorum manibus geſtari. Quòd cùm milites in tertia ſtatione conſtituti aduerterant, mox Sigaro nunciant, ſe inſolitam & ſtupendam rei nouitatem admirantibus oculis ſubieciſſe, Viſum quippe erat nemus ſuis ſedibus euulſum ad regiam vſque properare. Tum Sigarus animo ad inſidiarum conſiderationem conuerſo, reſpondit, eo ſyluarum acceſſu ſibi extrema fata portendi. Moxq́ue militem, quem inopinatus caſus obtulit, contrahens, obuiam aduenienti hoſti progreditur: fit atrox & pertinax pugna, Suecis ſuo more vindictam vehementiſſimè ſitientibus. Cecidit eo prælio Sigarus Danorum Rex, Hacho verò victoriam in crudelitatem conuertens, nulli ſexui, aut ætati pepercit, regnumq́ue Daniæ tam ſeueriter opprimebat, vt illud nequaquam ad tributum aut ſubiectionem, ſed ad extremam deſolationem expugnaſſe videretur: nec quieuiſſet, donec magnam eius partem deſolatam reddidiſſet, niſi morte patris ab eo conatu in Gothiam ſubitò reuocatus fuiſſet. Subſtituit tamen alterum eiuſdem nominis ducem Hachonem, cognomento Faſtuoſum: quem cùm Dani poſt Sueonum abſceſſum viri-

bus destitutum viderent, confestim ad arma reuersi, statuerunt se à Suetico iugo ereptos in pristinam libertatem vindicare: filioque Sigari Siualdo in Regem assumpto, prælium vehementiùs, quàm vnquam prius, instaurant. Fuit ea pugna adeò vehemens, & cruenta, vt prostratis antea multis millibus, tandem ambo exercituum duces Hacho & Siualdus corruerint: erantque paucissimi, qui sibi post tam miserabilem cladem, fuga consulere potuerint. Et hic fuit finis infœlicissimæ pugnæ: in qua omne Regij sanguinis stemma in Dania extinctum, ad vnam fœminam Gyritham, Gothico regno oriundam peruenit.

De hostilibus iucendijs puniendis.
Cap. 12.

MEminit Saxo Danorum egregius scriptor, Suenonem Daniæ Regem tam pertinacibus armis & odijs, Sueonum Gothorumque incolas impugnare statuisse, vt nulla pacis conditione admissa, aliquis saluus & tutus viuere permitteretur in sua vita ac libertate, etiam si Rex eorum in fœdera quæcunque decerneret consentire. Hyberni itaque temporis beneficium nactus, expeditiora elegit itinera, rapinisque & incendio Finniam olim, nunc Finuidiam, meridionalem Gothorum prouinciam, prædabundus aggreditur. Occurrunt indigenæ supplices, patriam seque dedentes: nec sic se prostrauisse contenti, etiam commeatibus præbitis, hospitalitatis eum obsequijs prosequuntur. Propter quæ officia dum sese tutos non experirentur, fas putabant insidijs implacabilem corripere crudelitatem: vnde &

de & illustres viros, familiaresque eorum, cædis & rapinarum socios, maiorem noctis partem in comessationibus extrahentes, temulentiaque graues, in horreum annona vacuum, pariter sobrietate exutos se recipientes, prædicti Finni igne & flamma, quibus anteà penatibus in horrendo frigore priuati erant, vnanimiter congregati interemerunt. His namque altiore somno spirantibus, Finnenses foris valuas obicibus obserantes, igni sparsere tectum: iamq; eius maior conspirauerat pars, priusque ædes in cinerem propè collapsa fuit, quàm pressos mero sensus vis ardoris expungeret. Postremò propiore flammarum feruore correpti, dum nudi valuas erumpere gestiunt, forinsecus eas occlusas cognoscunt. Vrgebat intus incendium, foris hostis vetabat egressum: sed præsens pœna sequentis metum leuabat, instantisque mali periculum futuro tristius ducebatur. Quo euenit, vt Dani ferro, quàm flammis opprimi præoptantes, validius connisi, præiecta foribus claustra conuellerent, vtque vnum periculorum effugerent, in aliud ruere non dubitarent.

De eodem periculo amouendo.

Cap. 13.

EGregiæ indolis pueri, quos sibi in clientelam prædicti duces, & illustres viri, respectu propinquitatis acciuerant, absque ætatis miseratione sub Nicæ amnis glaciem nudatis corporibus Finuidorum ludibrio mersi in eodem alueo, fatum & tumulum recepêre: ita paucorum agrestium fraude, hoc est, æqua vindicta, maximæ expeditionis labor exinanitus euanuit. Neque eo solùm vetusto tempore id accidisse compertum est, sed

quotiescunque Gothos ac Suecos hostilibus armis spoliandos Dani impetunt, toties in ædibus constricti, partim ignibus, partim aquis, partim ferro, apertè vel insidiosè vt plurimum absumuntur: quòd eò faciliùs fieri creditur, quò in ligneis ædificijs vndique combustibili materia circundatis, crapula fatigati profundè dormitant, stultè existimantes, inter eos homines se fore securos, quibus omnem violentiam & crudelitatem infligunt: eoq́ue celeriores ac horribiliores pœnas subeunt, quo sæua tyrannide petulantius, in ædes ac fortunas incolarum sunt grassati. Priuati enim domibus, in asperrima hyeme, vxores & paruulos syluarum latebris abscondunt, vnoq́ue impetu ac furore & desperatione ducti, ballistisq́ue & telis armati, rapaces incendiarios per viarum insidias quæsitos, occidunt, vt vita amissa bona ablata reassumantur à possessoribus iustis. Quo fit, vt vel atrocissimo periculo dispereant, vel expeditiore (sed fœdiore) fuga impetu rusticolarum elabantur, quippe spolijs inter hostes relictis, sese spectaculum & ludibrium non modò externis, sed domesticis, nudi spoliatiq́ue, & plerunque saucij domum ægrè reuertentes, ostendunt. Stultè igitur bellum in hyeme contra colonos accipitur, quando iussu dominorum, simili exorto inimicorum casu includendorum, domos repagulatas comburere non formidant, quia abundantia propinquarum syluarum, nouas ædes mutuo adiutorio erigere possunt. Domus autem nunquam in latere, sed in culmine tecti fenestras habent, ideo foribus obseratis, facillimè somno sepulti comburuntur.

De custodia riparum tempore hostili circa lacum Meler, in superiori Suetia.

Cap. 14.

EST præterea in superiori Suetia lacus insignis Meler appellatus: de quo suprà lib. 3. dicta fuerant plurima admiranda, præcipuè quòd inter Septentrionales aquas sit piscosissimus, atque plures illustrium, ac nobilium hominum habeat arces & palatia, pro more gentis satis ornata: prætereà aliquot insignes Ecclesias Cathedrales Arosiensem, & Strengenensem: vbi vetusto tempore superstitiosus cultus viguit idolorum: maximumq́ue certamen herôum, pugilum, ac gigantum, prout cernere licebit in immanibus saxis à campis & montibus in parietes Ecclesiarum translatis: in quibus literarum Gothicarum longo atque obliquo ordine, leguntur gesta dictorum gigantum. In si-

nu etiam huius lacus ſcopuli ſunt inacceſſibiles, ab incolis vocati Gallinarum pulli. Rupes enim media eſt Gallinæ nomen habens, quemadmodum apud Noruegianos ſcopuli reperiuntur Ouorum, id eſt, *Eggiaſiord* appellati. Prætereà è mari in Gothiam & Suetiam nauigantibus certi ſinus maris, & promontoria obijciuntur, quæ menſarum, ſcamnorum, coruorum, porcorum, falconum, & præliorum nominibus nuncupantur: in quibus ingruentibus inimicis, inter media ſaxa cum ſcaphis inſultorijs ſe abſcondunt: imò apertè conſeruant incolæ, vt hoſtes intercipiant præſumptuosè adnauigantes: quique, ſi littus ſolidum hoſtes ingreſſi fuerint, armatam multitudinem vbique in littoribus, pro patriæ defenſione animosè inueniunt congregatam, quemadmodum ſpecialiter in ſequentibus libris oſtendetur.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE STATV REGENTIVM ET officiorum ac exercitio militari.

EPITOME LIBRI OCTAVI.

PRAEFATIO.

Eclaratis primaui temporis Gothorum Sueonumq́; potentiſsimis Regibus, per chariſsimũ Fratrem et anteceſſorẽ meũ Ioannem Magnũ Gothũ Archiepiſcopũ Vpſalenſem, in hiſtoriȷ́s ſuis nuper Romæ impreſsis, ſuccinctior via relicta videtur, qua declarari congruit, quomodo, qualéſve conſtitui ſolent Reges in Septentrionalibus regnis, vbi poſt deſcenſum Noæ ac filiorũ eius ab arca, prius quã in reliqua parte totius orbis, iidem filȷ́ & nomen et guberniũ, patris inſtitutione creduntur habuiſſe, atque demũ inde totũ mundum ampliaſſe, prout poſtea multis atteſtãtibus grauiſſimis authoribus compertũ eſt, ab eadem Septentrionali plaga plus quàm 34. Reges exiiſſe, & potentiſsima regna latè per orbem inſtituiſſe, quemadmodum anno 1539. in charta mea Gothica Venetiis impreſſa, lucidiùs declaratur: quorum geſta quàm ardua, ac magnifica ſint, ipſe idem Frater meus antedictus in hiſtoriis ſuis fideliſsimè ſcriptis atteſtatur. Quibus ſic demonſtratis, oſtendendus inſuper erit modus, quomodo Regia electio, vel ſtirpiũ ſucceſsio, ac exercitia militaria, à vetuſtiſſimo tempore regentium, & officiorum fuerant obſeruata.

De electione Regis.
Cap. I.

GLorioſa maiorum conſtitutio nomine municipalium, ſucceſſiuis ſeculis & generationibus tradita, in ſui exordio pręcipit, vt incolę Regem electuri in Suetia, ſenatores ac proceres, nuntijq́; omnium prouinciarum, communitatum, ciuitatumq́; regni prædicti conuenire teneantur in Archiepiſcopali ciuitate Vpſalenſi: vnde non procul eſt lapis campeſtris amplus, ab incolis perpetuo tempore *Moraſten* appellatus, in circuitu duodecim continens lapides paulò minori forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenatores, ſeu regni conſiliarij ac nuncij confluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus oratione circumſpecta proponit, quàm neceſſarium ſit pro regni, omniumq́ue incolarum libertate, in vnum Regem, ac principem conſentire, prout à maiori-

bus

bus ſupra talem lapidem, qui firmitatem ſignat, prouidentius fuerat obſeruatum: omnes exhortans, vt libero, quem velint, voto quantocius ex nomine proſequantur. Nec mora prolixa interuenit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem & concordiam ſemper tueri viſus eſt: qui priuato regimine nullum læſerat: qui victor in bellis frequentior fuerat: qui totius populi iuſtè viuendo fauores ſortitus eſt: qui legis & religionis amantior eſt: is omnium nuntiorum prouincialium vnanimi conſenſu Rex appellandus eleuatur, eo tamen reſpectu, vt ſi filius Regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis, ſed electionis iure cæteris omnibus anteferatur. Sed nec negari videtur, quin tales omni diligentia, cura, authoritate, gratia, precibus, pollicitationibus ſibi procurent populares fauore. Nonnulli comminatione externorum Principum, pariter & armato auxilio violenter ſibi Regium titulum aſcribi feſtinant. Sed nulli infeliciores illis, quia violentum eorum imperium, populi contradicente voto, non erit diuturnum, etiam ſi inter munitiſſimas arces, vel ſydera poſuerit ſolium ſuum. Vtcunque euenerit, ille ſemper ſecurius intrat, durat & exit, qui voce populi ſatis prouidi, vocatur ad regnum, quaſi animo, virtuteque, ſiue inter ſuos, ſiue inter hoſtes clariſſimus ac ſtrenuiſſimus reputatus: quia nihil prius, aut antiquius illi videtur agendum, quàm proſpicere proceribus, ac populis ſuis, vt iuſtum imperium, firmum præſidium, & perpetuam pacem habeant. Et cum hæc fecerit, populus non tolerat aliquem alium ſibi Regios honores vendicare.

De adoptione Illustrium per arma. Cap. 2.

QVia morem vetustissimorum Principum Gothiæ adhuc sua ætate in filij adoptione seruare non desijt potentissimus Rex Gothorum Theodericus, idcirco epistolam eius libro quarto Regi Herulorũ transmissam, volui hîc inferre. Per arma, inquit, fieri posse filium, grande inter gentes constat esse preconium: quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignaui autem esse nesciunt, quos iudicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis consequuntur, quando vinculo animi obligantur extranei. Et tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videatur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theoderici sententia comprobaris. Sume itaque arma mihi, tibique profutura. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nos arma tibi dedimus, gentes autem olim in virtutum pignora perstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum, atque illum legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis literas nostras euidenter exponant, & ad confirmandam gratiam, quæ sunt dicenda, subiungant.

De eadem adoptionis forma.
Cap. 3.

ERat præterea tam rigida apud veteres Gothorum Reges obseruatio in armorum experientia, vt eorum legitimi filij cum patre in publica aut priuata mensa cibum non sumerent, antequam armis idonei ab externis Principibus declararentur: quod & Pau. Diaco. libro primo cap. 23. attestatur. Dum enim Longobardi peracta victoria ad sedes proprias remeassent, Regi suo Oduin suggesserunt, vt eius filio Albuin conuiuia fierent, cuius virtute in prælio, Regis Gepidarum occiso filio, victoriam cepissent, vt qui patri in periculo, ita & in conuiuio comes esset. Quibus Oduin respondit: se hoc facere minimè posse, ne ritum gentis infringeret. Scitis, inquit, non esse apud nos consuetudinem, vt Regis cum Patre filius prandeat, nisi prius à Rege gentis exteræ arma suscipiat. His Albuin à patre auditis, quadringentis iuuenibus sumptis, Turismundum Gepidarum Regem, cuius filium aliàs in bello occiderat, insignia armorum petiturus accessit: quem Rex benignè suscipiens, instituto conuiuio ad dexteram collocauit, vbi sedere consueuerat filius eius aliàs interemptus: quod tamen pater reuoluens, alta suspiria traxit, grauem existimans filij mutationem. Ob quam cùm Regis alter filius, & aulici, telis eductis vindicare contenderent, Rex eosdem sub dira interminatione cōpescuit, asserens eam victoriam esse impiam, cùm quis hospitem in domo propria occiderit: vnde & singulos in læta conuiuia redire decreuit: sumensque arma filij sui interempti, ea Albuin tradidit, atque cum pace & incolu-

mitate ad Patris regnum remisit. Dehinc patris conuiua factus omnia ordine narrauit, insignemque laudem pro tanta audacia meruit: sed multo maiorem Turismundus, pro constantissima fide in hospitem efferatissimum obseruata. Est etiam recepta hominum opinio, velut sanctio militarium virorũ, vt Rex militem equestris ordinis, id est. Equiriatus dignitatis, creare posit, qui ante suam coronationem in eo ordine assumptus non fuisset: quia sub authoritate Regij culminis hoc includitur, velut sertum ex rosis super aureum diadema.

De militari educatione illustrium ac nobilium puerorum. Cap. 4.

ERat apud veteres Gothos non postrema cura, de rigida educatione puerorum, quos militaribus exercitijs & bellis communi lege satagebant, vt tales omni casu patria haberet defensores, quales olim in vetusto seculo maiorum instituissent imitatores. Isque modus in primis seruabatur, qui & præsenti tempore durat. Olim pueri recenter cunas egressi, virgas & mammas experiebãtur: primùm in balneis calidissimis grauiter ad sanguinis effusionem cædebantur, deinde in algidisimam aquam ferè ad periculum mortis detrudebantur, vnde compactiora membra referrent, quo ipsi pueros suos ad tolerandos æstus atque algores obdurabant: etiam pueri ad aram sic verberibus afficiebantur, vt multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquam etiam ad suspicionem necis: quorum non modò nemo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit quidem, vt iam vitæ seueritatem, ab infantiæ cunabulis & cum lacte ma-

materno imbiberent. Siquidem nouiter etiam natos pueros ad flammam primùm deferebant, sæuoq; gelu durabant, & vndis: deinde adolescentiores facti grauissimas plagas in corpus & vultum excipientes, eo silentio ferunt, vt ne oculorum motu, aut metu impatientiam testari audeant. Plumarum mollitiem vitant. Durum tegmen illis amictui est. Cibus, potusque fortis. Tabulatis plusquam plumatis lectis incumbunt, & similibus asperrimis rebus, vt membra induant solidiora, & ad omnes aduersos casus aptiora. Quia verò Rex Hungariæ Ludouicus delicatissimè nutritus erat, plurimum arguere solebat promos suos, ne fortè è bello fugiens, dape rustica qualicunque sorte quæsita, vitam redimere posset, prout postea probauit euentus.

De ratione & modo equitandi.

Cap. 5.

DEinde equitandi, iaculandi, sagittandique studio diligenti veneratione apud Principes habenda, iuuenes attentè instruuntur, atque inter alia capiti eorum imponitur grauis galea, atque longus in manu contus, vt non tam robustè, quàm decenter erecta semper ceruice morem equitandi discant, & conseruent. Præterea clypeus dorso appenditur, vt sciant retrospiciendo occurrentes insidias attentiùs præcauere: etiam quia vetustissimus Gothicæ nobilitatis mos est, talibus insigniis, videlicet galea, lancea, & clypeo publicos Principum conuentus accedere, atque armis huiusmodi patriæ libertatem & iustitiam defensare. Prætereà ne militaris experientia aliarum gentium ignoretur, mittuntur huiusmodi adolescentes in longinquas Principum

curias, vt addiscant mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, pugnarum, acierumque ordinem, ne rudes ad gubernacula surgant. Aliquibus tamen non prius contingit in patriam redire, quàm regnare. Erat etiam mos veterum Principum, mutuò filiorum capillos suscipere, vt cæsariem incidentes, patres efficerentur, talesque remittere Regijs muneribus decoratos. Gothi tamen non tondent capillos, sed strictas galeas, seu cassides, ac loricas alligant, equos fortiores ascendere præcipientes, hyeme verò horrenda, venationes insequi, alternoque tempore sub algidissimo frigore armatos simulare stationem, quasi vitæ periculum in aliqua hostili obsidione auersuros: quod hyeme frequentius, quàm æstate fieri solet.

De electione tyronum ad arma.

Cap. 6.

HIc ostendetur, quo ritu Reges Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum, alijq; Principes Septentrionis, Regia, atq; prouincialia officia antiquitus instituebant, modernoque tempore partiuntur. Illos itaque tyrones militaribus armis cæteris omnibus clariores existimabant, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænarunt ætatem: qua nihil est sceleratius malis habitibus relaxata. Nec enim Principi fidelis, nec patriæ vtilis, nec socijs portabilis, nec cuiquam gracilis esse putatur, nisi militari seueritate ad strenuos mores reducta fuerit, vt eo casu fortissimi patriæ propugnatores institui possint, quibus dirigendæ prouinciæ securiùs committantur. Verùm ne continuo rigore, huiusmodi iuuenes militaribus disciplinis constringantur,

gantur, Regia liberalitas eosdem semper erigit, & exaltat, ac specialibus donis, quibus firmioribus obsequijs Regiæ fidei sese constringant, adaptat, quasi intrepidos in quouis certamine, & vitæ periculum subituros. Dona igitur, gladij, ballistæ, pharetræ, galeæ, thoraces, loricæ, vmbones, frameæ, & equi militares, ac grādiores, atque annexa feuda: quibus omnibus veteri ritu speciales verborum formæ ac rationes sigillatim cur dantur accipiunturve, sunt annexæ.

De eodem per ritum externum.

Cap. 7.

GOthis ætatem legitimam virtus facit, vt qui valent hostem confodere, ab omni iam vitio astringantur se vendicare. Quod & Paulus Diacon. lib. 1. testatur de Longobardis: qui, vt bellatorum possent ampliare numerum, plures à seruili iugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, vtque rata posit haberi eorum ingenuitas, sanciunt more solito per sagittam, immurmurantes nihilominus ob rei firmitatem, quædam patria verba: quæ tantum sonant, Dij te hac sagitta nobilitent, conficiantque, vbi patriæ, ac Principi fueris infidelis. Nec prætereundum est Saxonis testimonium libro 2. quòd olim ingressuri curiam proceres, famulatus sui principia alicuius magnæ rei voto Principibus obligare solebant, virtute tyrocinium auspicantes. Attamen fidei integritatem in externis Regijs aulis Gothiæ, & Suetiæ, nunquam meriti sunt, nisi strictum gladium, vel pugionem, per cuspidem Principis manu & munere, fidelitatis iuramento præstito, suscepissent, ne capulo sumpto ipsum gladium retorqueant in viscera

porrigentis: prout dudum accidisse compertum est, dum vindicem sustinere passus est, qui capulum pro cuspide, variata veterum consuetudine, ingrato concessit. Vexilliferos autem, seu primipilos viros, virtute ac nobilitate claros, & singulari fortitudine prąditos, solius signi exhibitione constituunt, quòd militari lege sese agnoscunt æquè ac honorem & vitam defensuros: quibus & applicant audacissimos custodes, bipennes acutas habentes, ac ferreos globos ad cingulum pendentes: quibus dum opus fuerit, cominus hominem imminentem iactu prosternant, vbi gladijs bis acutis nequeat superari.

De ritu veteris militiæ Gothorum.

Cap. 8.

HAbebant olim cassides graues, nõ satis polita manu iuxta rudem illam ætatem fabricatas, prættereà thoraces spissos partim ferreos, partim coriaceos, partim filtrinos, lino lanaque consutos: simili modo brachialia ferrea, & manuum chirothecas. Ferebant & densas hastas, ac longas, prout Procopius his verbis libro secundo meminit: Primos nanque omnium Gothos cum densis ac longis hastis venientes, Persæ non sustinentes, in fugam se verterunt. Vtuntur & cataphracti contis longis. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant, circa fræna & phaleras aurum adhibent, ferro, atque argento nil prorsus vtentes: quorum in regione, cùm immensa sit auri atque æris copia, ferri tamen atque argenti nihil est. In patria autem eorum originali, videlicet Gothia, auro tanquam digniori metallo, pro reuerentia suorum numinum in ornatu supremi

premi templi (vti libro primo dictum est) indicibili magnificentia olim vtebantur. Hodie etiam constituta lege cautum est, vt campanulæ æreæ, vel argenteæ alligentur, detruncatis calcitrosorum equorum caudis, vt imbelle genus hominum sono percepto periculum euitet. Quibus verò argenti cultura maior, baltheos latos (*Silffschena* dictos) tam pro ornatu, quàm munimine in medio dorsi erectos habent, necnon & alia insignia, quibus colitur aulicum decus.

De reliquis antiquitatibus Equestrium.
Cap. 9.

VTebatur & illa vetusta ætas inusitata magnitudine in calcaribus oblongis, atque radiorum amplitudine latis. Prætereà ocreis satis inepta reflexura in recuruanda anteriori parte, nullo prorsus subsistente commodo fabricatis, prout in pueritia mea ante sexaginta annos vidi: iamque pro spectaculo in arcibus quorundam nobilium reseruantur. Præterea vestes, seu tunicellæ militares, adeò breues, & complicatæ erant, quòd vix clunes tegerent inferius, ac ita cancellatæ & diuisæ superius, vt nec scapulas cooperirent, neque frigoris iniuriam defluentes pili excluderent, præsertim in stipendiarijs militibus, quibus prolixior coma non concedebatur, sed solis Principibus, maximè filijs Regum: qui à pueritia intonsi manebant, vt à tergo ijs defluerent crines, qui vtrinque à fronte discriminati pendebant, non tamen more Turcarum impexi, squalidi atque sordidi, vel aliàs calamistrati, sed pretiosis vnguentis superinfusi.

De militaribus exercitijs & disciplinis.

Cap. 10.

MOs erat antiquitus constanter obseruatus, qui & in hodiernnm diem apud Aquilonares obseruatur, vt equites integris armis induti, de plana terra, atque quocunque loco natura iniquo, equos ascenderent altos, & ephippiatos, præsertim in lubrica glacie, atque niualibus campis, vbi frequentiora atque acriora bella fieri solent, prout inferius de hyemali certamine ostendetur, maximè propter grauem armaturam, hastasque densas, quibus communiter in hostes vtuntur: quod absurdum apud eos minimè æstimatur. Præterea alia Gothorum disciplina militaris est, quòd in præcipiti equorum cursu sese totaliter armatos ab vno in alterum, & deinceps in tertium equum vrgentibus prælijs, terram non tangendo, transferre solent, etiam quòd ex equo se supinent, eleuent, vel inclinent, sursum deorsumque se moueant, pilam vel hastam variando.

De armis & cautelis equestrium.

Cap. 11.

INgressuri Septentrionales equestre certamen grauibus lanceis, & densis, earũ cuspides exornant caudis vulpium, aut luporum, in despectum quorumcunque inimicorum. Nunquam etiam vexillatis hastis more Persarum, aut Græcorum vtuntur. Balistis tamen seu arcubus chalybæis, atque corneis, ob maximum ictum, & vehementiam eius robore concitandã, vtuntur: sunt etenim fidelissime fabricati, prout omnimodæ sagittæ eis coniunctæ. Demum gladijs tam longis, quam strictis, & incuruatis: quibus, perfractis lanceis, punctim,

vel

vel cesim vtuntur. Similiter & latis ensibus, vtraque manu versatilibus. Item malleis ferreis vnco incuruatis, quibus districtius galeas penetrant, & infringunt, quàm quouis alio præliari instrumento: imò eiusmodi malleis aut equitem à iumento extrahunt, aut ipsum equũ excerebrant, vt sessorem exturbent. Item cominus pugnando, multo ac vario genere vtuntur pugionum, & telorum, stricto videlicet, & lato, bicipiti, curuato, ac hamato. Tegmina equorum chalybea sunt, aut ferrei thoraces, vel coriacei, calce viua macerati, & ferreis filis ob gladiorum sectiones præmuniti. Eoque modo instructi, acies plures à seinuicem paululum, si opus sit, distantes, prouidentius instaurant, vt vna alteri hoste ingruente mox aduolatura succurrat: summeque nituntur, vt hostem, instar turbinis, circulo includant, ne eius astutia, aut longis stratagematibus, ipsimet inuoluantur: vtque id opportunius faciant, certis signis speculatorum, tibicinumque diriguntur.

De tyrannica seueritate, & exactione præfectorum. Cap. 12.

IN Septentrionalibus regnis vti multæ & potentes sunt prouinciæ, ita & in illis dirigendis diuersæ sortis & linguarum præfecti à principibus constituuntur, tanquam radij à Sole emissi, vt in toto terrarũ circuitu æquitas & iustitia custodiatur, securitasque permaneat omnibus populis inuiolata. Verum ne diuturna permaneat hæc felicitas regiminis æquitate parta, malignorum hominum consilijs alibi per regnum tales constituuntur præfecti, qui auaritia & malitia obcæcati, in-

nocentes torquent, ſceleratos exaltant, iura omnia peruertunt, totum regnum in ruinam, ſeipſos in calamitatem, & Regem in ludibrium, infamiam, miſeriam, & exilium breui momento tranſmittunt. Verùm ne res hæc careat documento, inter cæteros ſanguinarios & auaros præfectos, quos Ericus Rex Suetiæ ex ducibus Pomeraniæ ortus, &c euiſcerandæ Suetiæ præfecerat, erat quidam Danus *Iuſſe Ericſon*: is ſuper Dalecarlorum regionem conſtitutus, tam crudelem ſe omnibus exhibuit, vt putarentur omnes omnium malignorum tyrannorū ſpiritus, qui vnquam antea fuerant, in hunc perditiſſimum nebulonem confluxiſſe. Narrat Cicero crudelem Verrem fumo ex putridis lignis educto, vnū hominem innoxiū perdidiſſe: at hic *Iuſſe* eiuſdem malignitatis ſpiritu obſeſſus, non vnum innocentem, ſed ex Dalecarliæ incolis ſine numero innocentiſsimos fumo ſuſpenſos (licet viribus ſeſe rebellando liberare poterant) occidit. Quo pacto ne non ſatis ingenioſus carnifex in exquirendis nouis tormentorum generibus videretur, vxores maritorum tam crudeliter occiſorum, in locum iumentorum trahendis aratris applicare non erubuit, imò inter primas delicias duxit, videre & audire eas inter tantas anguſtias fœtus ex ſe mortuos abijcere, & rurſus aratro apponi, donec mortuæ aut ſemianimes collaberentur. Poſſent hîc horribiliora eiuſdem Danicæ tyrannidis facinora adduci, quæ tunc non ſolūm per illum, ſed per omnes Regios præfectos committebantur: at ſatis eſt dixiſſe eos his artibus vltima fata in ſe, & exilium in Regem ſuum impijſſimū procuraſſe. Ruſticorū nanque furore crudeliter occiſi ſunt

quando

quando audaciores erant ad prædandum, quàm præliandum. Rex verò Ericus Pomeranus à Danis, quorum consilijs in suam, multorumque ruinam vsus fuerat, derelictus, vrgente viro potente Engilberto, centum millibus incolarum ad arma prouocatis stipato, ad paruam Gotlandiæ insulam velut profugus in miserabili senectà se recepit.

Adhuc de eisdem pessimis præfectis.
Cap. 13.

ETsi superiori capite visa est tota regio purgata tyrannide crudelium prefectorum, tamen damnabiles reliquiæ, simili astutia & arte, in eorum complicibus, & alumnis, velut toxico perseuerarunt: qui quantò mentitis obsequijs magis fidem Principibus ostentare poterant, tantò putabant se Regijs secretis & officijs, pre ceteris omnibus fieri superiores. Nec opinione fallebantur. Dum enim primum supplices ac humiles in municipalibus scientijs expertos sese Regibus exhiberēt, maximè in exactione tributorum & mulctarum, mox ad præfecturas sine vlterioribus meritis super simplicem populum erigebantur: taliumque præfectorum tyrannide cooperante, potentissimus Gothorum, Suecorum, ac Noruegianorum Rex Carolus, prædicti Regis Erici successor, coactus est fidelissimæ gentis suæ sustinere rebellionem ac tandem exilium sufferre. Cùm enim Rex ipse ob immania suorum præfectorum scelera, atque sacrilegia, obsidione grauissima in sua regia incolarum potentia clauderetur, frustraq; à suis præfectis, qui liberius per regnum vagabantur, expectaret auxilium, hærebat quid in tanta perplexitate pro remedio conduce-

ret tutiore, misitque denuo secretos nuncios antedictis præfectis, mandans ob eorum honorem & fidem, ac præstitum iuramentum, vt eius calamitati subuenirent. Sed frustra: nihil enim aliud didicerant, quàm superbè dominari supplicibus, pecuniam extorquere ab incolis, iniurias irrogare miseris, supplicio afficere innoxios. Tum Rex in arcta necessitate positus, tutissimum præsidium in fuga præuidens, naues aliquot in horrendissimo frigore mensis Ianuarij celerrimè diuitijs ingentibus impositis, adaptari iussit. Cumque iam anchoræ leuandæ restarent, quidam ex præfectis Regem interrogat, an aliquid in terra neglexisset: quo audito Rex suspirans, respondit: Neglexi sanè ante plures annos te, & tui similes in furcam suspendere: quod tunc si fecissem, nunc quietius in tranquilla Republica remanerem. Moxque erectis velis in Gedanum Prussiæ celeberrimum emporium, magis grata, quàm iucunda nauigatione peruenit, à Casimiro Rege Poloniæ humanissimè exceptus, donec septem annis euolutis, in pristinam dignitatem & potentiam reciperetur, factus omnibus charissimus, qui anteà publico odio laborabat. Præfectos nanque instituit, qui virtutes vitijs, iustitiam iniurijs, honestatem vtili præferebant. Quid verò Rex Daniæ Christiernus eius nominis secundus, in Regnis Aquilonaribus, ob sæuitiam crudelium præfectorum passus sit, nemo qui acta eius legit, ignorat. Inter cæteros autem quendam impium sanguinarium præfectum habuit, Nicolaum Holste appellatum: cuius vnica voluptas erat, Regem seuerum præcedendo, eleuare excelsas furcas, quibus infe-

infelices regnicolas immani morte afficeret, nisi certo auri argentíque pondere quantocius redimerent vitam: asserens longos fures altas decere cruces. Nec defuit præconi iustum fatum. Regia nanque sententia, quòd à multis innocentibus pecuniam extorsisset, condemnatus, & in eadem furca, quam alijs parari iusserat, ipse suspensus fuit: licet nihil magis securitatis à furibundo populo Regi partum est, quin fugeret omni momento. De hoc autem Christierno Rege, & gestis eius, nonnihil oculata fide inferius scribam, quia præsens horrenda vidi.

De causis perpetuæ discordiæ, quam Sueci siue Suecones, & Gothi contra Danos gerunt.

Cap. 14.

SVeci ac Gothi, cur tam ferocibus animis & armis contra Danos ferantur, ipse Danorum diligentissimus historicus in sedecim libris suis hinc inde vsque ad summum horrorem apertissimam reddit rationem. Vbique enim meminit gentis suæ tam violentum & truculentum regimen in subditos, ac dolosam amicitiam in vicinos, & vtrunque in omnes confœderatos, vt quilibet prudens, & sensatus homo meritò cauere debeat, quàm tutus in eorũ societate, aut naturali vinculo, vel alia iurata confœderatione fieri posit. Asserit nanque primo Libro, Lotherum Regem illustrissimum quemque vita, aut opibus spoliare, patriamq; bonis ciuibus vacuefacere, probitatis loco duxisse. In 2. Lib. quòd Helgo Rex adeò proiectus in Venerem extitit, vt ambiguæ existimationis esset, tyrannide magis, an libidine arserit: vnde & Thoram virginem stu-

prum pati coëgit, quæ poſtea tam deteſtabile nefas excogitauit, vt contra eam mirè exclamet Saxo. Tertio lib. Fengonem teſtatur inſidijs poſitis fratrem trucidaſſe, eiuſque vxore abuſum, inceſtuoſam libidinem parricidio adieciſſe. Quam atrocitatem quanta beneuolentiæ ſimulatione texerit, parricidiumque pietatis nomine colorarit, ſatis exponit ipſe Saxo. Fœminam enim à ſe oppreſſam, omni manſuetudine plenam, nullum lædentem, & ſine felle fœminam, ad hoc induxit, vt confiteretur ſuum maritum Regi inſidiantem, à ſe interfectum fuiſſe. Nec irrita perſuaſio fuit, dum apud Principes fides mendacio non deeſt, vbi ſcurris interdum gratia redditur, & obtrectatoribus honos. Libro quarto fol. vltimo, Saxo teſtatur, Danos ſuos, mentiri & fallere, inter vitia & ſordes non ducere, quemadmodum mos eſt apud Parthos. Libro 5. folio 2. quàm fœdi mores ac turpiſsimæ petulantiæ ſimul & violentiæ aulicis ineſſe monſtrantur, ſanè totus orbis, & vniuerſa barbaries horret. Libro 6. in Saxones, poſt eorum pugilis cædem, adeò Danorum inſoleuit imperium, vt pro cubitalium membrorum quolibet, indicem ſeruitutis ſtipem quotannis pendere cogerentur, donec quidam Suertingus ciuium afflictione motus, ſe & Regem, conuiuij ſimulatione ſuſceptum, incendio conſumpſit. Libro 7. in principio Frotho proprium fratrem à quodam familiarium, occultè interfici iubet. & ne ſcelus à conſcio proderetur, eundem inſidiarum miniſtrum tacitè trucidandum curat. Sed à filijs occiſi fratris canum ſpecie nutritis, tandem incendio conſumptus, pœnas parricidij luit.

De

De eisdem causis.

Cap. 15.

INter alia satis diffusè Saxo prosequitur, portentosam Iarmerici Regis crudelitatem, à pueritia vsque in prouectam ætatem truculenter continuatam: quæ sicut omnem beluinam rabiem excedit, ita & à quouis sensato homine sine graui horrore legi nequit, vel audiri. Inaudita enim tyrannide exquisitissimis tormentis sæpe afflictos trucidauit. Regem nanque & Reginã eorum, à quibus iure belli captus, & summæ libertati restitutus, atque in numerum amicorum, & primum familiaritatis locum translatus & sublimatus extitit, admoto furtim incendio, per summam ingratitudinem occidit: deinde 40. Teutones captos, applicatis totidẽ lupis, laqueo adegit. Nec sic poterat eius sanguinaria mens satiari. Quippe optimates eorum primò tibias loris traiectos, moxque immanium taurorum vngulis alligatos, molossisque incessentibus raptim in cœnum, voraginesque pertractos, lachrymabili spectaculo consumpsit. Demum Comites, Duces, Principes, Teutonicæ gentis captos, traiectis fune tibijs, equis in diuersa raptantibus præbuit lacerandos. Sed nec in ea summa feritate sibi resistendũ putauit. Nam propriam Reginã Hunnorum Regis filiam, quamuis innocentissimam, & pudicissimam, humo alligatam, equinis obterendam calcibus præbuit: cuius corpus adactus iumentorum grex crebris vestigijs confodit, & lacerauit. Imò etiam suis ex sorore nepotibus insidiosè comprehẽsis, laqueo spiritum eripuit. Optimates quoque, qui eorum tutores erant conuiuij simulatione contractos, eodem exem-

plo consumendos curauit. Deinde eodem libro Haquonis cuiusdam Dani crudelitas adeò infanda conspicitur, vt meritò cunctos mortales terreat, ne pactis aut victorijs eius gentis se tutos agnoscant. Lib. 9. in principio idem autor notat publicã pietatem priuato furore Regis fuisse laceratam, & post multa, Regem Haraldum ex splendido sanctitatis autore, infamem factum apostatam, & desertorẽ. Lib. 10. quòd Dani Sembia potiti, necatis maribus, fœminas sibi nubere coëgerunt, rescissaque domesticorum matrimoniorum fide, externis auidiùs inhærentes, suam cum hoste fortunã, communi nuptiarum vinculo partiti sunt. Demum quòd Rex Haraldus pecudalibus iugis humanas alligasset ceruices. Deinde quòd D. Olaum Noruegiæ Regem sicarijs pecunia corruptis, & postremò Blacchonis proditoris opera S. Canutum occidissent xi. quòd Sueno Rex potiùs sacræ religionis, quàm incestæ nuptæ desertor sit inuentus. xii. quòd violentiore morte captiuos Teutones Dani consumerent: reuinctis post terga manibus, palis affigendos curabant, deinde ventrium caua cultro rimari, nudatis extis, primaq; viscerum parte protracta, cætera stipitibus explicabant: nec ante suppliciũ remiserunt, quàm tortos, extis funditus aluo egestis, horridæ rapacitatis spiritum profundere coëgissent: quod spectaculum vt specie triste, ita re nostris perquàm vtile extitit: non solùm enim reis pœnam inflixit, sed etiam cæteros consimilem cruciatus causam vitare præmonuit. Itaque non minore visentibus documento, quàm afflictis supplicio fuit. In reliquis verò libris, quia satis multa & horrenda, inter pauca bona commemorantur,

po-

potiùs iusto Lectoris arbitrio, quàm huic onerosæ ostēsioni meæ, quatenus opus fuerit, perscrutanda relinquo, satis legitimam existimans causam, cur Sueonum ac Gothorum, imò aliarum nationum insecura societas sit cum illo populo, cui ob præmissas causas (vt verbis Saxonis libro 10. vtar) quisquis humanitatem, atque obsequium erogat, ingratis beneficium præstat.

De eisdem causis ex libro 24. historiæ Gothicæ Ioan. Magni, Auctoris fratris.

Cap. 16.

ANno Christi 1512. incidit inter Stenonem & Gostauum Erici Trolle filium, Archiepiscopum Vpsalensem, discordia nimium perniciosa: ob quam non solùm illi duo, sed tota patria ad extremam ruinam deuenit. Erant ambo iuuenes, ambo illustrissimo sanguine nati, ambo vehementis spiritus: sed Steno iustior & modestior in sua causa videbatur, vtpote qui legibus Ecclesiasticis & bonorum virorum arbitrio se parere velle affirmabat. Fecitque Gostauum tam per Leonem X. quàm per regni Sueciæ Pontifices sufficienter admoneri, ne patriæ tranquillitatem tolleret, aut turbaret. Sed durior erat in Archiepiscopo animus, quàm quòd permitteret sibi aliquam concordiam persuaderi cum Stenone, qui patrem Ericum à tam amplo principatu seclusisset, spemque maximam in Danorum rege Christierno se reponere ostendebat.

Tum Steno considerans Archiepiscopum nullo ingenio, nullaque admonitione ab illo implacabili odio reuocari posse, collectis militum copijs ipsum in castro *Almerstech* inclusum obsedit, exercitumque Danici

Regis, (qui vt eum obſidione liberaret, aduenit) debellatum profligauit. Deinde obſeſſum, & Danica auxilia fruſtra exſpectantem ad deditionem coëgit, euerſaque funditus arce, ipſum in monaſterio Aroſienſi (quod Inſulenſe vocant) incluſit. Quo facto cauſam eius coram ſummi Pontificis legato Ioanne Arcimboldo in comitijs Arbogenſibus exponi fecit. Eſtque intercedente legato & regni Senatu à Stenone ſub ea conditione in gratiam receptus, vt de cætero ſe in Vpſalenſem Archiepiſcopatũ non ingereret, ſed in paternis bonis paci & tranquillitati ſtudens reſideret. Patrem quoque eius Ericum, vt nonnullos alios Danicæ factionis proceres in arce Stocholmenſi captiuum incluſit. Deinde regnum circuiens, publico omnium incolarum fauore excipitur, ſeque illis, & illos ſibi iureiurando obſtrinxit. Factus enim erat in oculis omnium ſubditorũ ſuorum gratioſus, & maximè popularis, quia aliàs patri Suantoni cùm populũ tributis oneraret, ad genua procubuit, & tributorum laxationem impetrauit. Quocirca iam in Principem aſſumptus, non modò tributa à beneuolis ſubditis, ſed ipſam eorum vitam pro ſua ipſius ſalute in mille mortis pericula paratam & promptam expertus eſt. Itaque tot populis ſuffultus, tam potens euaſit, vt multorum Regum ac Principum viribus reſiſtere potuiſſet, præſertim ſi parem prudentiam in ſuis quotidianis conſiliarijs cum magnitudine potentię ſuę coniunctam habuiſſet. Sed erant in eius camerario conſilio ad aſſentationem plurima, ad publicam verò vtilitatem minima loquentes, quippe qui nec ſatis prudentes erant, nec alios prudentiores in Principis conſilium admit-

admittebant, sed detractionibus, susurrationibus, suggillationibus, cæteros innocentes apud iuuenem Principem lacerabãt. Vnde breui effectum erat vt ob eorum malignam imprudentiam, & imprudentem malignitatem, plerique optimi & prudentes viri ab eo se remouentes, alium rerũ statũ quàm præsentem expectarent.

Quod cùm Christierno Danorum Regi compertum esset, cogitabat idoneum tempus aduenisse, quo Danicæ telluris angustias erumpere, & spaciosa Gothorum Sueonumq; regna potenter subiugare posset. Magnum igitur & potentem exercitum ex Saxonibus, Frisijs, VVestphalis, Scotis, Danis, Gallis educens, Stocholmiam Sueonum regiam valida manu obsedit. Sed non poterat Steno tot populorũ fauoribus & obsequijs præmunitus à Dano superari, cuius nomen apud Sueones publico odio laborabat. Immo Christiernus in ea obsidione, qua Stenonem obsidere videbatur, tam duriter à fame, à commeatuum penuria obsidebatur, vt magna exercitus pars inedia periclitaretur. Proinde reuocatis ab obsidione copijs, classem qua venerat in Daniam reducere parat. Sed postquam se ad reditum parasset, & ventis vela committenda essent, ventus vehemens & contrarius eius profectioni obiectus est: qui cùm totis quatuor mensibus pertinacissimè flaret, Christiernum ad intolerabilia incommoda adegit. Nam regredi in terram obsistente Stenone, & progredi in Daniam resistente vento impossibile erat. Tum Steno generosi & magni animi Princeps, comperta extrema inimici necessitate, rarissimæ humanitatis officio in ipsum vsus, tantum commeatuum & expensarum

ad eum liberalissima donatione misit, quantum sustentando toto eius exercitui sufficiebat. Christiernus autem percepto eo beneficio, legatos ad Stenonem dirigit, asserens se cum eo ad familiare colloquium super publica pace descendere velle. Parum aberat quin Steno Danica astutia persuasus, ad ipsius classem se contulisset: sed suorum fidelium consilio reuocatus, Hemmingum Gaddum, & nobilissimum adolescentem Gostauum Ericson ad eum pro pace aut inducijs inter vtranque partem componendis emittit: quos ipse confestim erectis velis secum in Daniam captiuatos deportauit. Et hic quidem erat finis belli, quod anno Christi millesimo quingentesimo decimo octauo contra Stenonem & ciuitatem Stocholmensem per Christiernum gestum erat. Qui deinde euoluto anno exercitum maiorem quàm vnquam antea congregatum per congelatas aquas in Sueciam direxit. Quem Steno animosius, quàm circumspectius in terris Vestrogothorum pugna glaciali excipiens, primasque in acie partes strenuissimè agens, ictu bombardæ in femore accepto vulneratur, statimque vehiculo impositus ad Stocholmiam defertur: ad quam cùm ferè peruenisset, animam super constrictum glacie lacum Meler exhalauit: dignus profectò longiore vita: quam vtique habuisset, si imprudentes & malignos consiliarios à se longiùs remouisset. Interea Stenonis relicta vidua Christina, paucorum procerum partes eius tuentium persuasa consilio, per speciales nuntios, liberali promisso stipendio pro vlciscendi mariti sui morte frustra à Rege Poloniæ Sigismundo

mundo eius nominis primo copias postulat auxiliares: Mortuo igitur Stenone, numerosus Sueonum exercitus, cùm à nullo dirigebatur, dissipatus est. Dataque est proceribus, qui Danico Regi fauebant, occasio, vt mox eum in Sueciam aduocarent, & Regia corona in ciuitate Stocholmensi insignirent. Sed cùm consideraret se à minima procerum parte in regnum accersitum, atque ob id suam coronationem à cæteris in libertatem restitutis cassari posse, plurimos Regni Senatores & Proceres, eadem coronationis die, scilicet ipsa Dominica infra Octauas omnium Sanctorum, anno millesimo quingentesimo vigesimo, conuiuio contractos, & se ob Regiam fidem securos putantes, apprehendit, & nimis seueriter trucidari fecit. Quæ quidem seueritas, cùm iam in omnem historiam diffusa videatur, nolo me in enarranda huiusmodi tragœdia diutius occupare: quæ non minora incommoda Danis, & eorum Regi, quàm Sueticæ Reipublicæ inferebat. Quippe ipse Rex in tanto procerum numero, bonam eorum partem occidi fecit, per quos fuisset in amplissimo principatu diu conseruandus: à quo confestim, & eodem mense, quo venerat, exclusus, in suam Daniam est reuersus: documentum singulare omnibus Regibus & Principibus effectus, qui seuerius imperare, quàm clementius præesse contendunt.

De seueritate Regis Christierni secundi.
Cap. 17.

REx Daniæ Christiernus, eius nominis secundus, diuersis temporibus & ingenijs procurato per

quosdam Danicæ factionis, in regnis Sueciæ & Cothiæ proceres, Danorũ consanguineos, & affines (inter quos erat infelicissimus Gostauus Trolle Archiepiscopus Vpsalensis) aditu in regna prædicta, adeò ferox & seuerus euasit, vt nullo præstiti iuramenti, aut sigillatarum literarũ, aut acceptionis tremendi Dominici corporis habito respectu, aut cuiusuis cõmiserandæ rationis cõpassione, vna die, scilicet 8. Nouemb. 1520. diuersorum ordinum principes, magnates, consules, ac ciues numero 94. me vidente ac trepidante, impio ferro impijssimo malignorum consilio stimulatus, detruncari iuberet, atque triduo ante prætorium vrbis Holmensis, inhumata eorũ corpora, donec extra ciuitatem comburenda deportarentur, remanere. Profectò horrendũ spectaculũ, quod ipsi Christierno procul dubio mille miserijs postmodũ vexato occurreret, vt instigante crudeli consilio, quos in gratiam receptos & perendie amicabiliter inuitatos hospites ad Regale conuiuiũ habuisset, atrocissimè sic puniuit, idq́ue non vsitato sæuiendi modo: nam cruci affixit quendam Magnum Ioannis, præfectũ, patriæ suæ validissimũ defensorem, humi in terra tabulaq́ue ligatum: vt primùm pudendis, demum corde excisis, & in vultum patientis contumeliosorum verborum insultu proiectis, ad maiorem rabiem, & perpetuũ horrorem actũ fuisse ostenderetur. Postea eiusdem diei insequenti nocte, infelicissimæ viduæ, quarum mariti ferro consumpti ante ora bestiarum in publico foro iacebant, pecunia & omni supellectile, per insatiabiles Daniæ præfectos spoliatæ, inconsolabiliter ingemiscebant. Certè turpissimi, & immanissimi erant officiales illi,

illi,solo terrore Regij nominis,vel pendentis crudelitatis,cũctos maximè innoxios,pudicitiæ & omnis verecundiæ honestate profligata deprædantes. Nec melior erat pupillorum & orphanorum conditio,qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis spoliabantur. Longa & terribilis per me,tanquam singula lachrymosè videntem, texenda foret historia, si singulas huius calamitatis partes enarrare vellem,quomodo videlicet diuina & humana confundebantur: nulla promissæ fidei ratio,nullus religioni respectus,omnia temeritate sacrilega agitabantur,vbique gemitus,vbique cędes,vbique mors,nullibi concessum effugere, atque viuere inter districtos gladios & efferos homines, impossibile. Seruabatur vigilantissimo custode ciuitas,ne quis ex eo communi omnium ciuium carcere erumperet, vt regni incolis patratæ crudelitatis seriem denunciaret: quam si libera populi multitudo subitò persensisset,nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Adhuc de seueritate eiusdem Regis.
Cap. 18.

QVod cùm Rex aduerteret,in sola fuga salutem suã reponens, paucis postmodum diebus, inde, versus suam Daniam se recipere est coactus: in quo itinere plures rotis, furcis, alioque horrendæ mortis genere, quartando mortificari iussit, præsertim apud Ostrogothos in Vasteno, terra sanctæ Birgittæ: demum in Nydalensi monasterio, Nouæuallis dicto: vbi licet humanissimo hospitio susceptus esset, tamen die Purificationis diuæ Virgini dedicato, Abbatem cum septem monachis peracto altaris sacrificio,manibus à tergo ligatis

in rapidum flumen submergi iussit: vnde cùm Abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, à Regijs satellitibus ferro excerebratus interijt. Ita & paruuli illustris familiæ Ribbingorum Vestrogothiæ, quibus hostilis barbaries ignoscere solet, ante eius conspectum gladio sublati sunt. Quo factum est, vt sub eo congregatis triginta millibus incolarum armatorum, ipse sibi conscius, per deuia ac inuia, potiùs nocturno quàm diurno tempore, præcipiti cursu se reciperet intra limites suæ Danicæ ditionis: vbi neque diu sine simili formidine securior est relictus. Adeò velox fama factum eius ante aduentum vbique monstrauit, maximè apud subditos Cæsareæ maiestatis in terra Batauorum, Brabantorum, ac aliarum nationum: vbi dudum cùm in honore esset & sublimi gloria, ante tam immanem stragem in plerosque innocentes commissam, habitus erat gloriosus. Dicat hîc Saxo Danorum historicus libro duodecimo, in omni circunspectione sua, vti superiùs capite trigesimo septimo allegatum est, an hoc spectaculum vt specie triste, ita re ipsa Danis vtile extitit, an crudelium pœnarum, ac torturarum inflictione, an clementia, modestia, æquitate, & reliquis virtutibus Regijs quærantur regna, & maneant parta: certè per experientiam agnoscet, Danicam seueritatem superioribus libris, & hoc Christierniano facto ad memoriam reuocatam, plus infamiæ, horroris, crudelitatis, & despectionis Regno, & Regibus eius parere, quàm si humani, & iusti essent: nisi forsan gloriari velint in malitia, quando adhibitis fraudibus potentes se putent in iniquitate, vt nouacularum

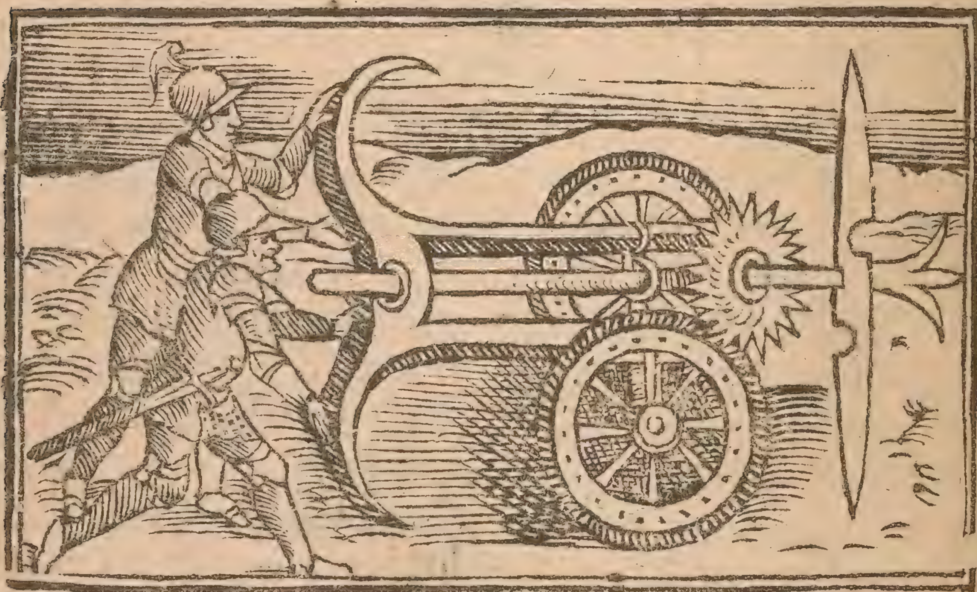
more

more faciant dolum, quod absit. Quis etenim securè commercium cum his intentare, & firmum manere cogitat? qui (vt Saxo vltimo capite, libro quarto asserit) mentiri & fallere, inter sordes & vitia non ducunt. Sit ergo sermo eorum, Est, est: non, non: & omnes credent eis. Nec credant me boni homines hæc supradicta propter odium, aut simultatem in Danicam nationem illam, & vetusta eius gesta, aut Regis Christierni seueritatem, in omnibus ostendisse, sed longè terribiliora ex industria, quæ sine suspirijs & horore legi nequeunt, & multò minus in libros referri, reliquisse. Danica tamen nobilitas post exactum Regem Christiernum antedictum, quadraginta quatuor articulos in Vrbem, & totum orbem pro sua excusatione, cur ab eodem Rege defecerat, publicè legendos emisit. Ita & Senatores regnorũ Suetiæ & Gothiæ, ac Noruegiæ, tam anteà quàm posteà repetitis vicibus, libris & literis sese excusarunt. Quòd autem ego amarius cæteris, verius tamen & parcius scribo, audax testimonium facit, quia cum graui meo periculo, & mœrore omnibus ijs tragedijs inspiciendis interfui, vt dolenter viderem mala gentis meę, quæ nunc millies aucta videntur, & insuperabiliter, ob impias legum constitutiones, & subditorum oppresiones, deteriora.

LIBRI OCTAVI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLIS CAMPESTRIBVS.

EPITOME LIBRI NONI.

De gladiis versatilibus in rotis.
Cap. 1.

ANTIQVI Gothi, similes rotarũ machinas & gladios versatiles, aciebus equestrium & pedestrium sæpius infringendis, præcipitem structuri accessum vel recessum obiecisse reperiuntur, modernoq; tempore licet rarius solito, vbi locus expostulat, diligenter opponunt: cuius tamen machinę ratio sic

ſic capiatur. Videntur in primis tres rotæ, duæ altiores in axe volubiles, & tertia inter has media, quæ vni earum mutuis coniuncta dentibus, motum neceſſarium ſua agilitate in bicipiti gladio anteriori ſtipiti affixo cauſat: quo quidem gladio ſic verſatili lateraliter à peritis motoribus eleuato, & admoto, non parum obiectæ acies lacerantur ac infringuntur. Attamen id caueri ſolet, vt rotarum radij ſint aſſerculis, ſeu planis tabulis in latum cooperti, ne haſtis inter eos inimicorum induſtria proiectis, rotæ deſtituantur à curſu. Quantò etiam rotæ ſunt altiores, ac agiliores, tantò extenſior ipſius gladij ampliatur ſciſſura. Suntque ſtipites, ſeu ligna, quibus dirigitur enſis, trium, aut quatuor pedum longiora, quàm quæuis lancea militaris, vt ab inſultu equeſtrium tutiores eius ſint directores, qui à tergo balliſtarijs, ſeu bombardarijs turmatim muniuntur. Axes verò rotarum pro faciliori curſu citando, inungi ſolent pinguedine phocarum, ſeu vitulorum marinorũ igne purgata, ac bene defæcata, qualis ſuperabundat apud mercatores Septentrionales: vnde diligentia negotiatorum comparata, per vaſtum mare in vaſis magnis incomparabili quantitate tam ad inferiores, quã ſuperiores Germanos, quæſtus & lucri cauſa deportatur. Hac igitur machina hoſtile robur plerunque veluti vaſtiſſimũ lignum acuto & robuſto cuneo vel infringi ſolet, vel in ipſa ſtatione turbari.

De curribus falcatis. *cap. 2.*

HAc ſimilitudine, curribus falcatis & hamatis, inter præcipuos bellorũ apparatus olim vſi ſunt Sueo-

num & Gothorum pugnatores, præſertim in acrioribus prælijs contra validiſsimos exercitus Teutonũ, Danorum, & Ruthenorum, eo videlicet modo, vt exploratis hoſtium acceſsibus, quibus videbantur venturi, vacuos currus axibus bene vnctis, in decliuibus montium lateribus, firmis trabibus alligarent, ſaxiſque repletos velut pendulos pontes in funibus ſtatuerent, folijs virẽtibus, aut ramis vndique cooperientes, donec hoſtes præcipiti acceſſu, trepida ſimulata fuga, ad obducta diſcrimina incitarent, atq; curruum diſſolutorum celeri curſui, vel lacerãdos ſubijcerent, aut glaciales cuneos infringerẽt diſpergendos. Quo facto & qui prius viſi ſunt fugere, & aliæ ſociales turmæ, ſiue equeſtres, ſiue pedeſtres, agminatim irruere ſolebant in diſperſos, aut reſiſtentes. Curribus demum eiſdem veluti propugnaculis mobilibus, vbi opus fuerat, in reliquis certaminibus ſemper

vtentes,

vtentes, eo moderamine inuiolabiliter obseruato, quòd curruū directoribus, seu aurigis, duplo magis quā equitibus stipendium, & spolium redderetur. Itidem & his, qui bigas, siue curricula stipitibus lateraliter antrorsum serratis cuspidibus, hisque mucronatis inter hostes discurrendo in inuia, ac præcipitia coarctabant.

De æreis equis igniuomis.
Cap. 3.

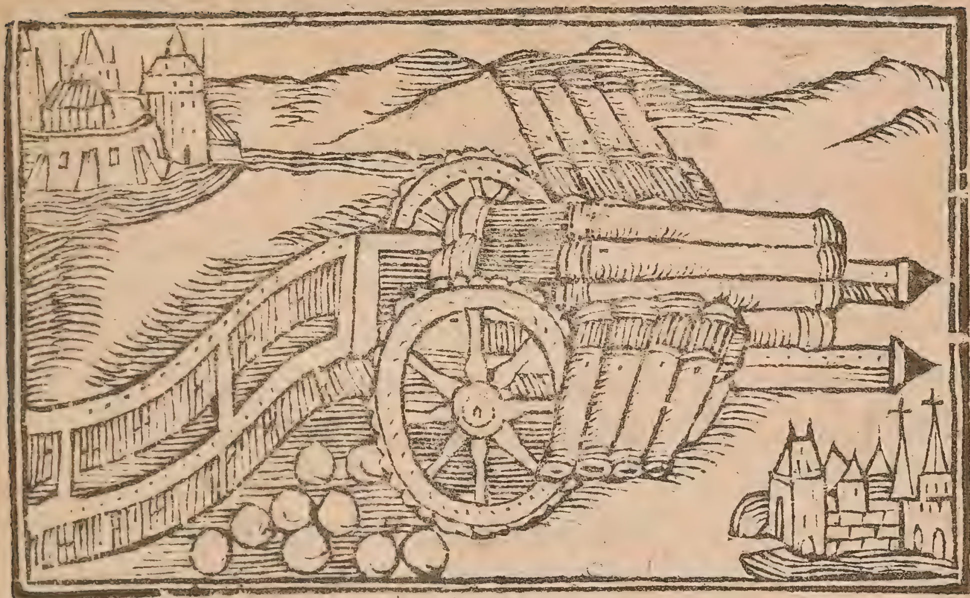
NEque hoc loco omittendum est, quod Saxo de Regis Regneri astutia, & stratagematibus eius lib. 9. meminit. Inquit enim, Hellesponti Rege Dian post varia bellorum discrimina occiso, Regnerum à duobus filijs interemptum, Dian videlicet & Daxon, seuera certamina sustinuisse. Ii etenim filij olim Rutheni Regis filias maritali sorte complexi, impetratis à socero copijs, ardentissimo spiritu paternæ vindictæ negotium

rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animaduertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos igniuomos ductilibus rotulis superpositos, ac versatilibus curriculis circunductos, in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit: quę res tantum ad relaxandam aduersariorum aciem valuit, vt vincendi spes magis in machinamento, quàm milite reposita videretur: cuius intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit.

De Septentrionalium bombardis.
Cap. 4.

SVnt bombardæ in plerisque ciuitatibus, ac arcibus Suetię & Gothiæ, tantæ magnitudinis, vt vas ligneum barile Romanum, latitudine ac longitudine superans, ferreo globo, ac ferreis crustis instar pugilli manus, librarum DC. & amplius repletum puluere, & igne excitatum, vehementissimo impetu, veluti tempestuosus turbo vel imber emittitur, vt quodcunque obstaculum vim eius sufferre non possit: idque nedum in terrestri, sed nauali, ac glaciali (prout infrà dicetur) certamine, quoties opus fuerit, intentatur. Sunt & mediocres, ac longissimę bombardę, ferreos globos euomentes. Prętereà petrariæ, quę lapides sublimiori ictu casuros emittunt: eoque formidabilius fit certamen, quo talibus bombardis (quę vastitate & violentia cęteras præcellunt) non vno impetu, atque horribiliori crepitu, sed successiuis ictibus in loca quassanda soluuntur: atque ad earum impulsum pulueres ex disiectis parietibus, vel alijs obstaculis, turbineos videntur excitare fumos.

De

De bombardis triangularibus.
Cap. 5.

BOmbardarum triangulariũ apud Sueones, & Gothos, maior aliàs in earum inuentione vſus erat, quàm modò reperitur. Poterat enim hac tripartita machina, immanis hoſtilitas, acie reparata, ſępiuſq́; admota diſpergi, vbi rotarũ obiecta volubilitate, quiuis equeſtrium impetus condenſato agmine accelerans, exigua manu impediretur. Sed fraude doloq́ue bombardalium magiſtrorum quandoque euenit, vt pro ferreis globis ſtupam vel chartam bombardis imponant, vel hoſtes audaci aggreſſu, radios rotarum ſolius haſtæ immiſſione impediant, ne è loco moueantur.

De organicis bombardis. *Cap. 6.*

HAbebant etiam inter alias bellorum machinas populi Septentrionales, hoſtibus præcipuè equeſtri-

bus congressuri, bombardas collaterales, more organorum, aut coniunctarum fistularum colligatas, vt eas vel pariter vel succesiuè excitato igne in inimicos relaxatas, citius iterum pulueribus globisque immissis, opponerent ad omnem motum eisdem inimicis: quibus etsi visi sunt, sereno præsertim tempore, grauia intulisse bella, propriaque perstrenuè defendisse castra: tamen quia frequentiora, acerbioraque prælia (prout infrà dicetur) euenire soleant in Aquilonaribus regnis tempore horribilis brumæ, dum niues excidunt densiores, quibus bombardarum vsus in excitando igne prohibetur: idcirco rarior factus est earum vsus in campis, & nihilominus frequentior in castellis, ad arcendos obsidentes.

De curulibus bombardis.
Cap. 7.

IN planis ac campestribus locis, vbi vel ex condicto, vel electione hostium, vel euentu temporum, ac occasionum exoritur præliandi facultas, incolæ terrarum vt fortius inimicum aggrediantur, vel cautius ad tempus declinent, curulibus vtuntur bombardis, quæ & curulia castra vocantur: quorum aurigæ, non minus quàm vexilliferi, vel alij exercitus ductores, sunt armati, imò & ipsi equi indurato boum corio in collo & tergore. Quatuor itaque hac arte periti bellatores, vel plures, exonerandis ex vtroque latere bombardis deputati, impetum, quem sors dederit, aurigæ concurrente ingenio & audacia, exercent in hostem, vt à fronte vel latere discissus, equestribus armatis perfacile non resistat.

De fundamentis arcium comburendis.
Cap. 8.

VEteris ruinæ vestigia in Aquilonaribus regnis satis clarè demonstrāt, quomodo quàmplurima fortissima loca rupibus ac inuijs accessibus imposita, artificialibus flāmis è subterraneis specubus excitatis, velut tonitruis concussa dissolutaq; reperiuntur. Cùm enim fortalitia huiusmodi ob cōtinua latrocinia, ex his limitaneis prꝗcipuè prouinciarum locis suscitata deprehenderentur, communibus armis, vnanimi gentis cōsensu, iudicisq; decreto incolæ conuocati, ea adorti miris ingenijs demoliebantur, eo scilicet modo, vt loca montiū magis ruinosa introeuntes, eadem malleis, dolabris, cuneis, cæterisq; instrumentis, ad lapides excidendos, murosq; demoliēdos accommodis, validissima manu perfregerint, aut si spelunca fuit naturalem habens cōcauitatem, vsu similium instrumentorū sensim eius fastigia ex ea parte præciderint, qua præsidiorū fundamēta denudarentur, erectas trabes ex ordine subiicientes, quibus murorū innixa moles sustineretur, ne statim compages ipsa corrueret, aut dissolueretur. Vt autem decisorū atq; cadentium lapidum fragor haud exaudiretur, ex altera arcium parte armatis turmis, cum clamore & strepitu horridiorem, vel simulatione, vel seriò inferebant insultū. Verùm vbi iam murus eo spatio, quo supra specum porrigebatur, pendulus totus est factus, ita vt lignis duntaxat incumberet, aridiore vndequaq; collecta materia, igneque iniecto, confestim ipsa sustentacula correpta perfringebantur, & imposito ponderi cōcessére. Præsidij autem pars omnis, quæ tignis subleua-

ta detinebatur, in vacuum collabendo subsedit, turresq; ea è regione, & propugnacula celerrimè à cætera compagine diuulsa, in decliue deferebantur, foribus atque portis arctissimè coherentibus, simili ruina concussis.

De crudelitate adulatorum, proditorum, & aduenarum, sæpius in regia ciuitate Stocholmensi sæuissimè perpetrata.

cap. 9.

STocholmia celeberrimũ emporiũ totius regni Sueciæ, imò Septentrionis est: in quod ex omni gente & natione, maximè autẽ ex Germania inferiore, ciues cõscribi consueuerunt: & inter eos non rarò miscentur illi, qui vel ob es alienum, vel turpe aliquod facinus in sua patria nequeant commorari: hi crescentibus diuitijs solent sæpè naturam, quã paupertas occulerat, aperire, & patriæ, à qua benigna hospitalitate excepti fuerant, extremã moliri perniciẽ, maximè quando Principẽ talem assequuntur, sub quo omne libitũ licitũ esse putauerint. Tales igitur Teutones in ciuitate Stocholmensi tẽpore Regis Alberti CLXX. inuenti fuerunt: qui occulta cõspiratione colligati, se Cucullatos fratres appellabant: creuitq; posteà eorũ numerus vltra mille quingentos. Horũ studiũ præcipuũ erat, coniectis in Sueones & indigenas conuitijs, ad rixas & lites prouocare, vt demũ apud Regem delatos, vita, aut fortunis, vel pariter vtrisque spoliarent, prout posteà actũ est. Nam vt eos exquisitis tormentorũ generibus crudelissimè dilaniarẽt, aptabant ex ligno serras, quibus eorum præstantiores ita ad mortẽ vsq; tormentabãt, vt magis ad horrorẽ tã crudelis facti ingemiscere, quàm scribere oporteret. Tandẽ reliqui

reliqui ciues Sueci sub mediæ noctis silentio ex arce Regia, vbi captiui detinebantur, per naues ad proximã insulã iactu balistæ distantẽ, *Keplinge* dictam, exportati viui, in domo quadã inclusi, digitis in perforato pariete cuneorum impresione affixis, superiecto igne cõbusti fuerũt, maiore quidem numero, quàm affirmari posit: nam vt oues colligati, plures intrudebãtur comburẽdi. De hac vrbe Albertus Crantzius in hunc modũ meminit: Stocholm insigne Suetiæ emporium, insigni clade afficiebatur, nam de cælo fulmine tactum, penè totum conflagrauit. Perierunt mille sexcenti homines. Sed miserabilius, quod sequitur: Fœminæ proles, & sine numero puellę nauibus res suas inuexere cum paruulis, at ob nimiam confluentium pressuram incendium fugientiũ, in ictu oculi pariter suffocati periere.

De origine & situ huius Regiæ.
Cap. 10.

PRæcipuam hanc Sueonũ ciuitatem, Regiã Stocholmiam, à fundamento illustris, & fortisimus vir Regius tutor Birgerus Ierl à fundamentis erexit, murisque & mœnibus fortisimis cõmuniuit, in loco adeò opportuno, & necessario, atq; inuincibili, vt nihil vnquam cõmodius per eũ excogitari potuisse credatur. Est enim locus torrentibus vndiq; munitus (quondã solis piscatorũ vsibus vsurpatus) atque inter aquam salsam & dulcẽ ita positus, vt porta totius Suetiæ appellari posit. Prius enim Estones, Moscouitę, Rusi, Tauesthi, per eas fauces continuè ingrediebantur, & clandestinis incursionibus Sueones, nullam hostilitatem suspiciantes adorti prædabantur: factaque ingenti hominũ strage, liberè &

impunè atq; maximis ſpolijs onuſti, in ſuas terras euaſerunt: quo incurſu Ioannem ſecundũ Archiepiſcopum Vpſalenſem in ſua propria manſione *Almesteck* occiderunt, & nõnullos alios clariſsimæ ſtirpis & memoriæ proceres. Sed hac Stocholmia extructa, omnes & ſinguli diuturnã pacem aſſecuti fuerunt, hoſtes verò ſempiternam formidinem: qui viſo tam inſuperabili præſidio contra quoſlibet inimicos in reliquum tẽpus erecto, à diripienda Suetia abſtinuerũt. Quam tamen Holmiã ſi quis obſidione cingere, viribuſque ſuperare præſumpſerit, nunquam proficiet, etiam ſi pertinax perſeuerare poſſet in omnimoda eius obſidione. Sita enim eſt in profundiſsimis aquis, & rapidiſsimis fluminibus, duas ſolum portas longis ínterpoſitis põtibus ex Auſtro, & Aquilone tenens: quæ portæ ponteſq; plus Regibus Daniæ conſtant in fruſtrata impugnatione, quàm decem maiores ſui regni ciuitates. Nec obſideri poterit, niſi tribus fortiſsimis exercitibus in inſulis ſolida terra, & aqua diſtinctis: qui tamen exercitus nullo tempore à ſagittariis terrarum ſubitò congregandis ſecuri videbuntur. Probet qui velit, & inueniet terribiliora.

De ſitu montis Bruncaberg extra Regiam Holmenſem, & præliis in eo factis.

Cap. 11.

EXtra hanc Regiam vrbem verſus Aquilonarem plagam, mons eſt ſeu collis eminens, & arenoſus: ſuper cuius verticem & obliqua latera, multorum principũ, nobilium, ciuium, & plebeiorum acerrima certamina tam vetuſtis, quàm recentioribus ſeculis, tamq; per internos

ternos, quàm externos hostes sunt cōmissa. De quibus quia charissimus frater meus D. Ioannes Archiepiscop. Vpsalensis complura verissimè nominatimq́; in Sueticis ac Gothicis tangit Historijs, non est quod ijs repetēdis fastidio afficiam Lectorem: vno tamen saluo, quòd Christiernus Rex Daniæ eius nominis primus, fugiendo ex hoc mōte, vrgentibus Dalecarlis in acerrimo prælio, ad præsidia suæ bellicæ clasis, quatuor supremos dentes ictu manualis bōbardæ amiserit, prout inde progrediens ætas in cantionibus, & compotationibus meminisse gloriatur. Præterea Christiernus II. fame & morbo laborantem exercitum suum, ægerrimè ex hoc monte transferre potuit per aquas, ad classem retro mōtes ante hanc Holmiam Meridionali situ conseruatam. Sed nec ibi eundem famelicum exercitum reficere potuit, nisi subdolis pactis ipsius vrbis, & regni Principi, & incolis sub fide violanda oblatis, sumptus & escas necessarias, à stultè credulis ciuibus, pro eodē exercitu, imò sua regia mensa, liberalissima donatione recepisset. Quomodo autem honori sub regio, pro æterno æuo consulens satisfecit, dudum ante hanc relationem per alios relinquo pro parte enarratum, quòd scilicet rupta fide sex nobiliores regni obsides secum in Daniam pertraxit inuitos. Hic etiam mons à quodam Brunchone regni proditore, & turpi adultero, nomē ab euentu sortitus est. Erat etiā in hoc mōte olim subterranea specus, vbi aliquo tēpore victitabant Heremitę: qui monita salutis præbebāt exeūtibus ab ea vrbe, donec superuenięte hostilitate (qua frequētissimè ea ciuitas vexatur) aliorsum emigrarent, & locus ille in speluncam latronum

verteretur: quibus iterum purgata, repleta iacet homo, ne cuiquam deseruiat homicidæ, vel scelerata negotia meditanti.

De pascendis pecoribus in tectis obsessorum.
Cap. 12.

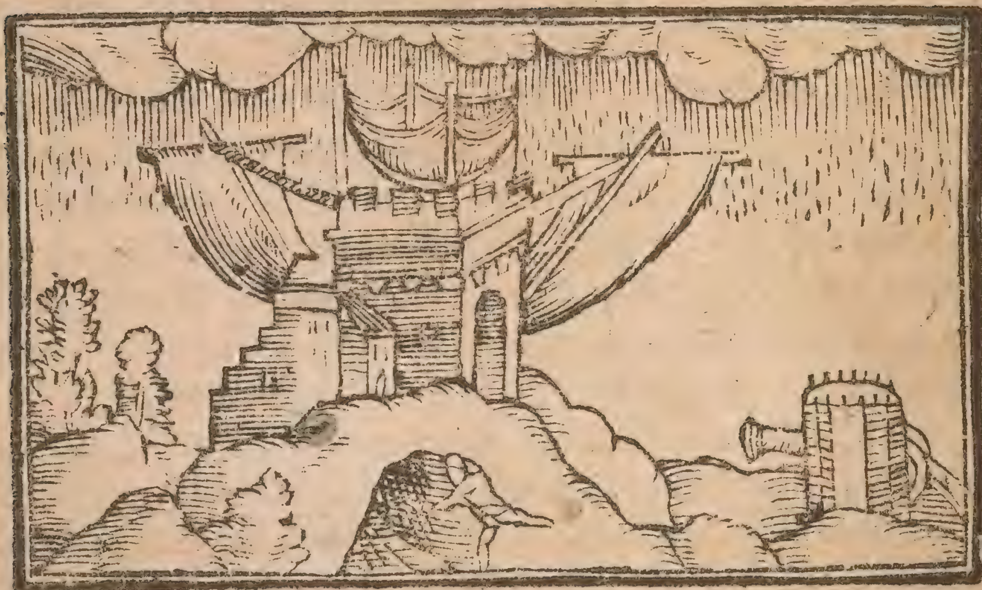
ACcidit præterea vrbes obsessas, adeò duris & pertinacibus armis terra mariq; comprimi, vt nihil solatij, aut alimentorum pro restauratione obsessorũ inuehi concedatur, sed extremo discrimine, ac armata potentia ab hostibus ipsis violenter eripiuntur, ac exportãtur: fitque multoties ea occasione tam atrox prælium, vt pro raptu aliquot paucorum pecorum, plura millia pereant armatorum: dumq; funestius certatur pro bestiis, campi replentur funeribus militum occisorum. Sed nec eo cruore furoreque reprimuntur obsessi. Viribus etenim primis annis, demum (milite stragibus cõtinuis diminuto)

minuto) artibus, dolis, & insidijs obsidentium surripiũt commeatum, præsertim pecudes, quas secum abductas, in herbosis domorum tectis pascendas imponũt. Quod autem in tectis commodè pascuntur pecora, ritus Gothicarum gentium in primis est attendendus. Ædificant enim domus lapideas, sublimes, ac amplas, ligneasque: quas tignis abietinis, & corticibus arboris betulæ exquisita industria tegunt, terram herbiferam quadrata figura à campis excisam superimponentes: quam submisso auenæ vel hordei semine, firmioribus radicibus nectunt: quo fit, vt tecta huiusmodi pratorũ virentium speciem & virtutem æmulentur. Sed ne herbæ tectorum, priusquàm euellantur, arescant, vicissim cum pluuijs domestica diligentia aquas aspergunt. Ita necessitas homines fortes instruit, vt supra humanas vires obsidentibus resistant, & illudant ac penuriam omni contempta aduersitate superent.

De aquarum defectu subleuando.

Cap. 13.

OCcasione insuper hic orta super defectu recentium carnium, & forsitan grauiore aquarum, hic ostenditur modus Septentrionalium obsessorum, quomodo inter cætera necessitatis remedia etiam curam ineant de aquis inueniendis. Euenit nanque obsessis tanta scaturientium, aut putealium aquarum (ob hostile impedimentum) penuria, vt vel se dedere cogantur obsidentibus, vel incurabili morbo, vel ineuitabili nece perire. Quocirca prudentes arcium, aut ciuitatum præfecti, velis vel telis, concaua flexura, longaque extensione, è superioribus tectis suspẽsis ac dilatatis, & funibus cuneatis

ſitu verſus ima depreſsis, deſuper caſuras pluuias, aut rores præſtolari diſponunt. Nec fruſtrà: quia imbres frequenti niuium reſolutione adeò copioſos torrente ſole è montibus deſcendentes excipiunt, vt cunctis tam hominibus, quam beſtijs ſufficiant ad optatũ vſum & neceſsitatem. Demum qui venas ſalſi maris, arciũ fundamenta, vel fontes intrantes habent, per vaſa arenis plena pluries diſtillando purificant, & inueniũt aquam dulcem, & tractabilem ad omnem vſum, & æquè bonã per hanc ſimplicẽ artem, prout ante paucos annos quidam patricij Veneti (qui in ſalſis aquis, & alga habitãt) talẽ diſtillandi modũ à quodã alchimiſta ſunt mercati.

De panum defectu ſubleuando.

Capit. 14.

INgreſſuri Gothi Suecique hoſtiles terras Moſcouitarum, ſæpe reperiunt eos ob aduentum formidabilis

exercitus,

exercitus, nedum ad latebras ſyluarum ac rupium repentè fugere, ſed & quæcunque ad vſum humani victus neceſſaria ſunt, domibus incenſis ſecum in vaſtam ſolitudinem aſportare, nil penitus quod mandi poterit, venturo hoſti relinquentes. Quo caſu prouidi exercitus præſides more veterum Gothorum, ne prius fame, quàm ferro numeroſus exercitus corruat, bonam ſiligineæ farinæ quantitatem in ſaccis ad hoc diſpoſitis, retrò cellas equitum vnà cum lamina ferrea alligare ſolent, confeſtimque vbi res poſtulat, igne ſtructo, laminæ ferreæ ſuperpoſitæ paſtas imponunt panum tanquam in clibano conficiendorum: qua nihilominus lamina more clypei (in cuius modum formata eſt) corpora ſua protegentes, geminam ac ſummè neceſſariã militaris induſtrię opem ex vna re prudentiſſimè mutuare vidẽtur. Faciũt etiã panes ſubcinericios ex farinę maſſa ſubtilibus arborũ popleatũ corticibus, & folijs inuoluta, ignitiſq; cineribus cooperta: qui etſi viles eſſe videtur, primũ tamen voracitatis ardorem eligibilius tollunt, pluſq; durioribus ſtomachis conueniũt, quã quiuis alter primarius vel ſecundarius panis. Eſt prætereà tertius modus facilior ſupradictis, quo in planis mõtibus, qui ſæpiùs occurrunt, panificia fiunt. Struunt enim copioſum ignẽ in vna atq; altera, & tertia mõtis parte, (quia vndiq; gratis habent ligna) donec ſufficienter calefacta purgataq; eadem parte, paſtam rotunda lataque forma ſuperimpoſitã citiùs decoquere poſſunt. Interim tamẽ, propinquam & continuã montis partem eodem igne auctis combuſtibilibus ſuccenſam, pro noui panis decoctione diſponunt, eamq; priori modo purgatam, ſimili

R 2

vſui commodiſſimam reddũt, eoque compendio plura milia panum breui conficiunt: quorum ſacietate integer exercitus à mortifera fame diebus multis liberatus, terras inimicas ingreditur, & vbilibet eaſdem (niſi pactis obuiatum fuerit) cædibus ac flammis euertit: tantiſque onuſtus rapinis egreditur, vt nulla, vel exigua reputetur perpeſſa calamitas, quam tantis ſolatijs & diuitijs viderint compenſatam.

LIBRI NONI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLIS NAVALIBVS.

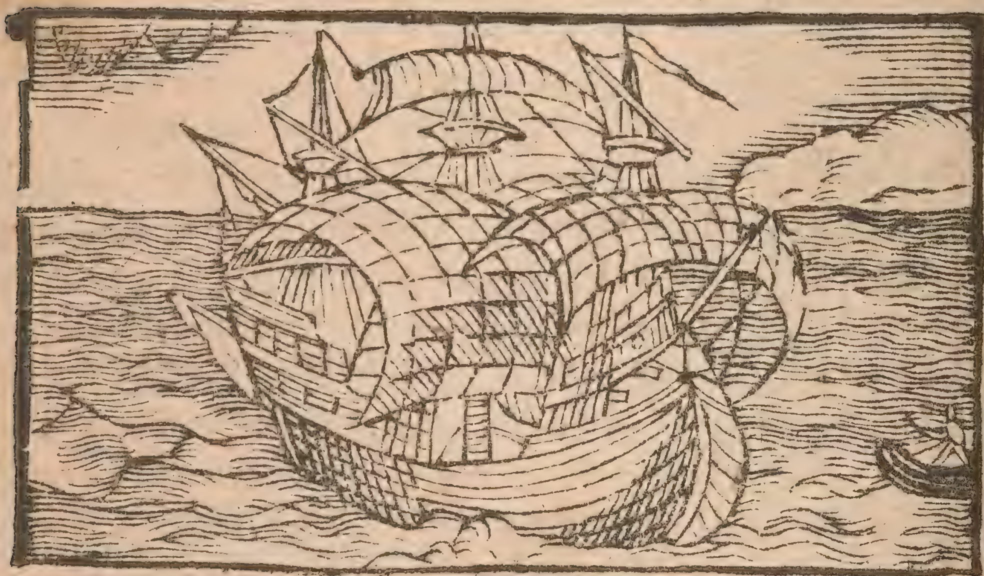
EPITOME LIBRI DECIMI.

De præliis paluſtribus, & ruptis pontibus. *Cap. 1.*

OTA Septentrionalis regio ferè mõtoſa,ac nemoroſa eſt,habetque loca plurima naturaliter tam aquis,quàm rupibus ab hoſtium incurſibus præmunita, ita vt contra equeſtrem, vel pedeſtrem exercitum paucorum manu ſecuritatem inueniat ferè vbique optatam: imò & plurimæ paludes ita inuiæ ac cœnoſæ ſunt, ac profundæ, quòd vix etiam in algidiſsima hyeme congelari videantur, vt peditem ſufferant leuiter gradientem. Taliſque inter cæteras, alioquin valde voraginoſas, locus *Rotabro,* id eſt, Pons ruptus, appellatus, itinere horarum duarum à Regia ciuitate Stocholmenſi prędicta diſtat: de qua ciuitate cùm remotius prædandi cauſa hoſtilis exercitus ab externis inimicis, Germanis vel Danis aduectus in terras opulentas exire præſumpſerit, illicò medijs ſyluis incolarum congregatorum munitionibus & ſagittis retruſus, vnde exierat reuertitur, vel viribus auctis incolas ipſos cedere cogit in alium,quem poterũt locum: ſicque (quod raro accidit) ad hunc paluſtrem pontem

profugientes, immobiles in quocunque acerrimo certamine perseuerant. Rupto nanque longissimo ponte ligneo, ac stricto vtroque latere voraginoso, non est quod hostis vllam inueniat occasionem naturę vim inferendi, fortissimis viribus præmunitæ. Habita sunt hoc in loco sæpiùs atrocissima bella diuersorum Principum tempore, prout cantiones patrio rhytmo passim vsque in hunc diem conuiuali more exhilaratis vocibus, & iubilo fieri solitæ attestantur, videlicet quòd arte, natura, viribus, & experientia veteranorum militum, præfectorumq́ue industria & fide, parta sit victoria, & ampliter augmentata.

De forma & vsu antiquarum nauium Septentrionalium.

Cap. 2.

PAlustrium bellorum progressus & exitus in Septētrionalibus regnis, hanc sortem & vicissitudinem circa

circa externum hostem retinent, vt rebus infeliciter gestis, (quemadmodum frequentius ob locorum ignorantiam accidit) per inuia, ac deuia, syluarumque compendia ad nauigia certo loco reposita, refugium habeant duces: dumq; ab initio, quoties vnus alterum, aut pariter ambo alterutrum se mutuò, leui forsan ratione, ad prælia prouocabant, continuum iter habuerunt, vtputa propter raptas virgines, aut arripiendas (prout Saxo Danorum historicus in Aquilonaribus regnis inter potentissimos Principes frequenter meminit, etiam interueniente cruentissimo bello, fuisse factum) inglorij, & non sine clade redierunt. Forma igitur vetustarum nauium, iuxta fluctuum breuem vel spatiosum cursum, lata vel oblonga fabricatur: veluti in mari Oceano versus Noruegianos, vbi spatiosæ, sicuti Hispanici maris, vndæ longas latasque recipiunt naues: quemadmodum in mari Gothorum, Sueonumque littora alluente, breuia, lataque nauigia, oneraria præsertim, obstrictas, sæpiusque reflexas vndas, adesse oportebit. Antiquitus vnaquæque prouincia, etiam à mari distans, penes littora in aliquo tuto portu, & plerunque in littore, sub tecto seruabat naues suas, & earum singula ornamenta: quales in littoribus Noruegiæ, & demum Suetiæ vidi. Quæ quidem naues ingruente necessitate, subito motu ad vsum impositis instrumentis, commeatu, & hominibus armatis, quantum ea ætas tulit, in aquam & expeditionem in magno vel paruo numero, iuxta Principis edictum emittebantur: quæ tamen ita signis, coloribus, & nominibus distinctæ erant, vt quocunque

classico surgente cum hostibus congressu, semper sine confusione nutu suorum præfectorum dirigerentur: nisi rapida vertigine ventorũ, præsertim Circij, plusquàm aduersa classe disgregentur in mari: is enim ventus quasi exitialis hic est, vt Hellesponticis Subsolanus.

De alia specie nauium Septentrionalium.

Cap. 3.

OMissis pluribus nauium generibus, forma quidem cum alijs quarumlibet aquarum nationibus ferè congruentibus, sed nomine patrio discrepantibus, de his solis hic mentio fiet, quę communiori vocabulo generali notitia demonstrantur, vt sunt naues actuariæ, onerariæ, lembi, lintres, &c. Hippàgogæ, quæ ob multitudinẽ Equorũ ab Aquilone vltra Mare ad Germanos euehendorũ, maximæ, ac multæ sunt. Prętereà bellicæ naues, quarum vna Gostaui Regis Suetiæ tantæ magnitudinis erat, vt mille armatos, nauclerośque trecentos, qui optimi bellatores sunt, vnà cum alijs ingentissimis nauibus classico certamine deputatis, emittere posset. Prętereà idem Rex primus vsum biremium, triremium, ac quadriremium circa annos Domini 1540. in mari Gothico, ac Suetico, manu artificum Venetorum liberali stipendio conductorum, introduxit, maximè vt prędones Moscorum, ac Esthonum pluries violatis inducijs terras suas inuadentium, celerius corripiat vel captiuet. Iamq́ue gens sua Finnonica lignariæ artis peritissima, ea compagine & robore, vel forsitan meliore, triremes conficere nouit, vti insigni industria apud Venetos fieri vidi: sed non ea celeritate, vt illi qui omnibus necessarijs ad

naui-

nauigandum velificandumque, cum armis & bombardis ac commeatu 60. vel amplius, ex rudi ligno, ſpatio vnius menſis vſque ad bellicum congreſſum educere poſſunt. Habebant præterea lembos, cymbas, parones, celoces, myoparones, ſcaphas & ſimiles. Lintres preterea plurimum in vſu apud Septentrionales ſunt, eò quòd facilè è grandibus lignis abietinis, & quercinis cauantur, 20. vel 30. hominum capaces: ſed qui minoris quantitatis ſunt, piſcatorio vſui deputantur.

De mutua ſtrage mercatorum pro portubus Iſlandiæ.

Cap. 4.

MIſerabile ſpectaculum negotiatorum mutua ſtrage ſeſe ob queſtum vſque ad vite periculum, & diſcrimen bonorum omnium, etiam vlciſcendæ ſtirpis ſiue domi ſiue foris impetentium, vt oculis apertis, & clara luce intueri non valeant, quantis depredationibus vbique ſint ſubiecti, niſi & ipſi arma acuere ſcirent, & in propriam extendere calamitatem. Inter quos Vãdalicarum vrbium Bremenſes, Roſtochienſes, Viſmarienſes, ac Lubecenſes principales exiſtimantur: demũ Anglorum, Scotorumque mercatores, qui de primatu & priuilegio Iſlandenſium portuũ occupandorũ, adeò pertinaciter inſtar naualium bellorum litigant, & mutua ſtrage ob quæſtum lacerant, vt ſiue is, ſiue alter ſe ſtrenuum victorem exiſtimet, ſemper fiſci ſpeculator aſsiſtit, qui vtranque partem tam ordinaria quàm extra ordinaria exactione, tam in ære quàm corpore grauiſsimè corripere nouit.

De punitione rebellium nautarum. *Cap.* 5.

QVemadmodum in cunctis hominum ſtatibus & generibus, conſtitutę ſunt leges & regulæ, quibus honeſtius, iuſtius, ac cautius viuatur: ita in nauticis officijs rationabiles vſus & conſuetudines conditæ, ac rigidè obſeruatæ reperiuntur. De quarum ſpeciebus (licet innumeræ ſint) nonnullas ſaltem generaliores oſtendere exſtimabitur opportunum. Qui igitur ſeditione mota gladio patronum, aut rectorem nauis inuaſerit, aut inuadere prę ſumpſerit, ſeu malitioſè nauticum gnomonem, aut compaſſum, & præcipuè portionem magnetis, vnde omnium directio dependet, falſauerit, & ſimilia horroris ſcelera in naui commiſerit, vt plurimum (ſi vitæ parſum fuerit) gladiolo vel cultello firmatam manum (cuius officio frequentius vtitur) ad malum, ſeu principale lignum nauis, mediam ſcindendo retrahere oportebit. Qui verò tumultuarius, aut iniurioſus fuerit, funiculo ligatus vno latere nauigij ſubtus immerſus, ex altero ſub dorſo nauigij retrahitur, atque ſi propter abſorptam in gurgite aquã opus fuerit, ſupinus reponitur, aut pronus, ne intereat ſuffocatus. Quidam verò enormitatę ſceleris, aut rebellionis, proditioniſúe, præſertim in bello nauali manifeſtè notati, totaliter viui mittuntur in mare, ne totam claſſem verſuta machinatione diſperdant. Reliqui pro minutis facinoribus immunitatem in prora celerrimè petita, repoſitam habent, vel antequã eam intrauerint, ſociorum manu apprehenſi, ter natibus ad antennam, vel malum torti, cum impetum ſentiunt, vt quaſi me-

ridie

ridie suspiciant stellas, Hæ & similes pœnæ imò grauiores, ex constitutionibus vetustissimæ vrbis Visbycensis in insula Gothlandiæ, dominio Regis Suetiæ & Gothiæ perpetuo iure subiecta, quatenus opus fuerit, extensiori modo repetuntur. Et licet vrbs illa potentissima ac opulentissima, quondam fuerit, & pro minima occasione, nempe fractione vnius fenestralis vitri, vix valoris obularis, humiliata sit: tamen leges maritimæ, & decisiones omnium controuersiarũ singulariter longè lateque, vsque ad columnas Herculis, & vltimũ mare Scythicum ex ea petuntur, & datæ obseruantur, vt cuncta sub debita tranquillitate peragantur, quæ pacificis commercijs valeant, & debeant conuenire.

De equestrium natatione.

Cap. 6.

QVamuis non minus infaustum, quàm temerariũ sit, armatum equitem, vel peditem gurgiti natando se committere: attamen quia Gothi omnia temporum momenta ad excolendam militiam collaturi erant, nullas partes militari exercitio idoneas experiri omiserunt. Quocirca artem & vsum aquas innatandi, adeò perfectè calluerunt, vt plerunq; armis onusti, atq; equis inuecti, magna fluminũ spatia inter hostiles exercitus, ad resistendum vel fugiendum transnatarent. Nec minori equos industria, quàm seipsos, ad natandi consuetudinem instruebant, prout Cornelius Tacitus asserit de Germanis: quorum nobilissimum institutũ erat, equos ad natandi studium informare, audacterque sese fluminibus cum equis natare peritis, immergere. Nec testimonium Saxonis in hoc casu omittendum est. Is

enim dicit, Biornonem quendam Noruegianum insignem pugilem, equum habuisse præstantem corpore, præpetem velocitate, adeò animosum, vt indefessus obstrepentem vorticem superaret: cuius aquæ lapsus tam cito, ac præcipiti volumine defertur, vt animalia nandi vigore defecta, plerunque pessundare soleat. Eo tamen equo tum Fridleuo pugile fortissimo (de quo superius in 5. lib. dictum est) vrgente, tum scrupeo atque iniquo loco priuatus est; & ad vltimum hostili strategemate, equi errore captiuatus. Ita nullibi terrarum, species aut natura videtur deficere equi Seiani. Quòd autem Gothorum equi eiusmodi natandi artibus perhibentur instructi, necessariam causam magnitudo, latitudoq; immensorum fluminum vbilibet administrat. Vix enim vlla certamina apud Orientales, Occidentalesque Gothos, aut Finnos, Ruthenos, & Moscos instaurari vel perfici possunt, nisi aquarum vastitas, & vorax impetus superetur.

De natatione pedestrium armatorum, & præsertim pinguium.
Cap. 7.

LIbet hic ex Saxone singulare exemplum afferre de quodam Siuardo Noruegiano: qui post multa præclaraq; facinora in bellis edita, ab hostibus interceptus, cùm naui in alto mergendus veheretur, quasi funus suum inferijs præcessurus, empta de industria potione remiges onerauit, quibus exhilaratis, gubernandi potestatem supremi beneficij loco impetrauit: nautasque impensius edere remigium hortatus, cùm vehementissimum nauigij cursum animaduerteret, proiecto

gubernaculo præceps in vndas insilijt, priusque littori, quàm concitatæ ratis impetus correxisset, restitutus, Regem Haraldum improuidum occidit. Deinde nauali prælio dimicans incredibili & præstantiori fortitudine, solus aliquandiu consumptis socijs, nauigium ab hostibus vindicauit: quorum multitudini tandem cedere coactus, singulari nandi peritia fretus, quanquam hybernum tempus instabat, armis militaribus onustus, profundo se credidit, atque sub vndis enatans, dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi præbuerit, an inter vndas agilitatis ediderit. Siquidem loricam, qua corpus munierat, quò liberius enataret, cum reliquis armaturis sub vndis sibi detraxit, ac demum cùm capessendi spiraculi gratia fluctibus emersisset, à quodam familiari suo per habitum hostibus indicatus, tunicam, qua se prodi suspicabatur, rursum corpus aquis occultando deposuit. Sed cùm ne sic quidem proditoris notitiam fefellisset, ad extremum se veste nudauit. Nec tamen adhuc indice ludificato, cùm solus ex socijs superesset, seque hæc omnia, quæ & callidè, & animosè tentauerat, frustra expertum animaduerteret, tandem fati simulatione profundo diutius immorans, insidiatoribus, an viueret, dubium reliquit. Ad vltimum cum humanæ respirationis consuetudine supernè aerem capessere debuisset, cuiusdam fortè nauigij gubernaculum pertinacissimis brachiorum amplexibus apprehendit, eique aliquandiu tacitus inhæsit, donec cuiusdam curiosius cultum contemplantis indicio deprehensus intercipitur, & morti adiudicatur.

FINIS LIBRI DECIMI.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE BELLIS GLACIALIBVS.

EPITOME LIBRI VNDECIMI.

Cap. 1.

Eperiuntur in annalibus Septentrionaliũ regionum tam vetuſto, quàm recenti tẽpore, inter Ruthenos, ſeu Ruſſos, aut Moſcouitas, & Sueones, ſiue Finnos, ob diuerſas, ſed arduas cauſas, tam in mari quàm in terra, atque plana glacie, & denſis altiſque niuibus, ſæpius atrociſsima fuiſſe commiſſa certamina, ſortéque militari, & fortuna variata, nunc vni, nunc alteri parti (vt fieri ſolet) ſtrenuam victoriam adieciſſe: quæ rurſus deuicta, in horribilem prolapſa ſit calamitatem. Huiuſque diſcriminis cauſa eſt loci, temporiſque, ac gubernatorum circunſtantia, quæ in talibus celerrimam accelerant occaſionem. Duæ igitur ſunt fortiſsimæ arces: quarũ altera interiecto profundo & verticoſo gurgite, dominio magni Magiſtri Liuoniȩ (ſic enim maximæ prouinciæ Princeps appellatur) ſubdita eſt: altera verò magno Principi Moſcouitarum pertinet. Vna tamen *Naruen* regimini Chriſtianorũ Liuonienſium, & altera ſchiſmaticorum Moſcouitarum ſubiecta eſt: quæ arx Moſcouitis ſubiecta, tanto naturæ munimine, ob circũcurrentes aquas & armatas vires, ſe tutam peren-

niter

niter dudum credidit, vt nullius etiam potentiſsimi hoſtis inſultum expaueſcere vellet. Sed hæc inſania vti fallax extitit, ita & repentinam & ineuitabilem experta eſt calamitatem. Nam Suecorum, Gothorumque illuſtriſsimi Principes, Steno Sture antiquior, & Suanto, multis & grauibus Moſcorum iniurijs, ac perfidijs prouocati, poſt arduiſsima bella, ac damna eorundẽ Moſcorum potentibus prouincijs ac populis illata, exercitũ quinquaginta millium armatorũ prædictamque arcem Moſcouitarum aggredientes, ferro, flammaque (ſpeculantibus amicis Liuonienſium caſtris) inſuperabili furore expugnarunt, vt Moſci cruciabiliter vulnerati, multis interemptis, ac combuſtis, vix fuga ſibi peperere ſalutem. Hacque arce ſuperata, inæſtimabile ſpolium argenti, & pretioſarum pellium zebellinarum Principibus Suecis, & Gothis antedictis, & exercitui eorum ceſsit in prædam, vt inde perpetuò gloriarentur pro grauibus arduorum præliorum moleſtijs, tam æſtu quàm frigore perpeſsis, maximis ſpolijs onuſtos triumphaſſe. Sed hæc opima ſpolia, vti ſuperatis hoſtibus irrecuperabili damno dolorique fuerunt: ita & Principibus prædictis, & amicis, ac terris eorum, ob diſcordiam pretioſiſsimæ prædæ hinc inde vſurpatæ, pernicioſum ac inextinguibile odium (vnde poſtmodum regnorum ruina orta eſt) excitarunt. Hanc itaque arcem ab hoſtibus militari fortitudine erutam, cùm magnus Magiſter à Suecis victoribus, gratis & dono oblatam, ſuo dominio formidaret adiungere, flamma impoſita, exportatiſque ingentibus ſpolijs per Finlandiam in Suetiã, & Gothiã, victor exercitus eſt reuerſus.

Tanta tamen copia ceræ (quæ Orientalium negotiatorum immensus quęstus est, & dominorum diues tributum) in eadem arce, ob importabilem grauitatem, relicta est, vt flammis resoluta, nauigabile iter per magna locorum spatia exundatione sua reddere posset.

De conflictu glaciali.
Cap. 2.

NEque minori bellandi impetu Sueci ac Gothi cōtra Moscouitas seu Ruthenos, pactæ constitutæ pacis ob ardorem rapinarum in finibus Finnonici maris violantes, super aperta glacie, quàm in ipsa solidissima terra confligunt: imò vt prius dictum est, vbi anteà æstiuo tempore acerrima commissa sunt bella naualia, eisdem in locis glacie concreta, aciebus militari modo instructis, bombarbisque ordinatis, habentur horrendi conflictus. Adeò solida glacies est in equestribus ac pedestribus turmis sufferendis, ampliter vel strictè collocatis. Neque mirum, aut incredibile cuipiam, Latiali pręsertim homini videatur, quomodo equorum vngulæ in lubrica glacie firmari poterunt, vt nedum impetuosissimè cursitent, sed & in gyrum versi, atque ad cursum agitati, armatum sustineant pugnatorem. Equi etenim adeò firmati sunt in pedibus adunco ferro, & clauis acutis, vt nusquam, quantumcunque plana sit glacies, sessori de lapsu sit formidandum: imò talibus equorum ferramentis glacialia frusta impetu fugientis excisa, in faciem immittuntur insequentis, vt ilicò moribundus corruat, vel vulnus recipiat, non facilè curandum.

De irruptionibus Moscouitarum, seu Ruthenorum.

Cap. 3.

MAgno gentis suæ numero non tantum ad præliandum, quantum prædandum, pro maiori parte exiguo, vel nullo seruato ordine militari, ad bella proficiscuntur Moscouitæ, præcipuè qui limites regni Suetiæ, ac magni ducatus Finlandiæ præliaturi, aut prædaturi accedunt, prout in annalibus eorundem regnorum, præcipuè circa annos Domini M. CD. XCV. viribus sexaginta millium hominum factum fuisse commemoratur. Causam motæ irruptionis posuere trium parochiarum collimitanearum, scilicet *Egrebpe*, *Lasche*, *&* *Sauølax*, atque de fluminibus earum repetitionem, quasi æquiùs ad eorum pertinerent ditionem, quàm regni Suetiæ iurisdictionem. Sed reuera stimulatione Ioannis Danorum Regis tanta colluuies eò ingressa est, vt maxima regni Suetiæ prouincia subiugata, partem iuri & dominio Moscorum subijceret, & partem dominio eiusdem Regis Danorum subiugaret: quemadmodum paucis inde euolutis annis, anno M. D. posteà in Regia ciuitate Holmensi legati Moscouitarum eidem Regi Ioanni in quadragesima proposuerũt, asserentes pactum hoc osculo sanctæ Crucis inter vtrosque Principes, pro humilianda ac vsurpanda corona Suetiæ, solenniter fuisse stabilitum. Sed vtraque pars in meditationibus suis subitò fuit exinanita, vt Rex Ioannes in suam Daniam (relicta Regina Christina, de Ducibus Misniæ, muliere optima) fugere sit coactus, & ipsa Moscorum turma hostiliter

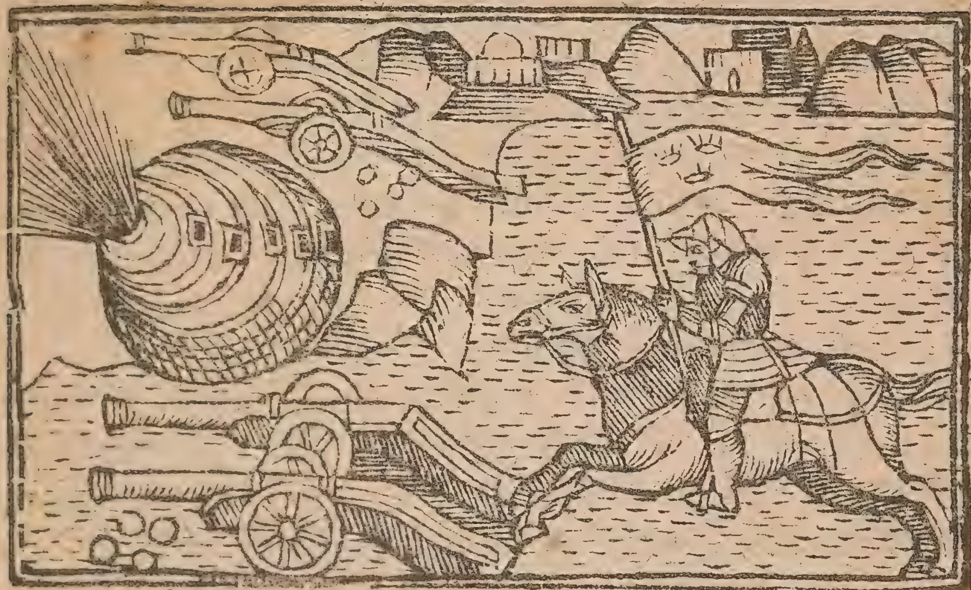
humiliata, atque more prædonum repulsa ad patrias redire habitationes, ea memoria cladis accepta, vt Danorum persuasione nunquam dominia Regis Suetiæ, aliena stimulatione, vel proprio ausu præsumpserit impugnare. Vtcunque se res habet, cùm Daniæ regnum paruulæ telluris angustijs (teste Saxone) clauditur, importunè, & astutè prouidere solet, vt amplissima vicinorum regnorum Suetiæ, Gothiæ, & Finlandiæ dominia multorum Principum confœderationibus & auxilijs vsurpare possit, præcipuè Moscouitarum, seu Ruthenorum ex Oriente, Scotorum & Gallorum ex Occidente, & Germanorum ex Meridionali plaga: quæ nationes simul coniunctæ in Suetiam subiugandam venientes, citius tumulum inueniunt, quàm triumphum.

De specu horrisono, Smellen vulgariter dicto.

Cap. 4.

Visum est superiore capite, glaciei tantam inesse fortitudinem, vt equestres pedestresque bellatrices turmas facillimè sufferre possit. Iamque intuendum erit, specum subterraneam esse prope littoralem vrbem, Viburgum appellatam, eisdem Moscouiticis terris plurimum vicinam: quæ eius secretæ virtutis est, vt animali viuo in ipsam proiecto, tam horribilis sonus excitatur, quòd sua excellentia aures propè positorum suffocat, ne audire, aut loqui, vel stare possint: qua virtute multò plures, quàm vehementissima bombarda interimit, vel debilitat in momento. Sed neque hoc naturæ opificium videtur esse ociosum. Ingruente enim hostilitate, præfectus terræ iubet omnium aures

concludi

concludi cera, cellarijsque, ac antris abscondi victuros: & demum se muniens, animal aliquod vel hasta, vel fune præcipitat in os speluncæ: vnde tam horridus excitatur sonus, vt hostes obsidentes in circuitu, quasi mactanda pecora collabantur, lapsique (si incolis visum est) longo interuallo remaneant spoliandi. Sed nulla voluptas vltionis sumendæ victoribus inest, quando naturæ potentia tam fortiter opprimi videntur inimici: qui mox vt sensum ceperint, non præliandi, sed fugiendi tempus assumunt, ne sono iterum excitato, tandem moriantur, vel mortifera ægritudine contracta, paululum etiam fugientes superuiuant. Quo casu euenit, vt qui armis & viribus à bellico furore reprimi non poterunt, solo terrore mugientis naturæ tabescant, pristinum vitæ robur tardè vel nunquam recuperantes.

De eodem. Cap. 5.

MIserandum & infelix huius calamitatis exemplũ plus cæteris hostibus Rutheni seu Moscouitæ multis millibus suorum amissis, quandoque ad posteros reliquerunt, ne vicinas gentes, maximè Finnos superba multitudine gratis opprimere pergant. Hi etenim Finni & mutuis præsidijs, & Gothicis ac Sueticis armis, magicisq́ue artibus, & elementorum secretis viribus sese, suasq́ue terras inconcussè seruare solent. Huius autem specus ratio vndecunque constat, à prouido semper viro dirigi, ac custodiri debet, etiam intra plures, vt hîc cernitur, circumpositos muros: quia eius, vt aliarum rerum secrera natura in maxima potentia sita est.

De prælijs Finnorum contra Moscos. Cap. 6.

QVemadmodum amplissimus ac potentissimus est principatus maximi Ducis Moscouitarum, ac Ruthenorum, ita & titulum suæ ditionis amplificat, & extendit, prout literæ eius nouissimè per quendam Demetrium Clementi Septimo transmissæ, attestantur in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux Volodemariæ, Moscouiæ, Nouogrodiæ, Plescouiæ, Smolenciæ, Isferiæ, Iugoriæ, Permiæ, Vetchæ, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rozeuiæ, Belchiæ, Roschouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́ue, &c. Datũ in ciuitate nostra Moscouia, anno ab initio mundi millesimo tricesimo septimo, tertio Aprilis. Verũ hunc titulũ tam

magnum

magnum & amplum, vicinæ nationes plus mirantur, quam eius vires formidant, maximè Finni, qui sæpius prouocati, non desinunt tam potentibus eius titulis & populis insidiari. Sed non tam frequenter in campis (nisi asperrima hyems fuerit) quàm aquis in plurimos amnes lacusque diuisis: verùm vt plurimum latrunculi sunt pro vtraque parte ardore (vt suprà dictum est) rapiendi præliantes. Sed neq; ob hanc minutam rationem principes Aquilonis in apertam hostilitatem ruunt.

De modo latrocinandi Moscorum.
Cap. 7.

RVtheni, seu Moscouitæ, quàm perniciosam in piratica, seu latrocinādi studio peritiam, ac astutiam habeant, paululum suprapositа figura declarat. Dum enim Carelos, siue alias vicinas gentes latronum more inuadere prædisponunt, societate congregata, atque

certis legibus & pactis instructa, lembos abietinos longos ac leues, 20. aut 25. hominum capaces, in solitudinibus diligentius asseribus planis & subtilibus fabricant, eo videlicet ordine, vt pars dolabris eos cauet: pars picem in subterraneis specubus (ne fumo prodantur) ex pineis stipitibus, aut scandulis concoquat: pars cuspides iaculorum, vt indurescant, adurat: pars arcus & neruos, sagittasque adaptet. Pro omnibus enim similibus instrumentis materiam aptissimam habent solitudines illæ. Quibus videlicet lembis paratis, pariter eos in aquas velut classem latrunculi immittunt, & armis instaurant. Deinde vicos, villas, castella, nauesque onerarias in Albo lacu, vel Venedico sinu, vel Liuonico mari sub anchoris stantes, spolia rapturi aggrediuntur. Nec bona spoliasse, aut diripuisse contenti, sed etiam innata crudelitate, sine quocunque discrimine & discretione, homines talibus ingenijs superatos, in gurgitem mittere suffocandos satagunt.

De eodem. Cap. 8.

TAlique prosperitate freti adeò insolentes euadunt, vt naues maiores marina tranquillitate retardatas, circa tabulas aquis viciniores, obterebraturi, aggredi & molestare nō formidāt: sagittis enim, ne supernè à proprijs defendantur, nauigia satis acriter auertere contēdunt. Attamen rarissimā pro tantæ præsumptionis audacia victoriam consequuntur, quia tormentis, balistis, & iactilibus saxis frequentiùs repelluntur. Deinde dum considerant se non satis diu post illatam violentiam, & rapinam inter homines afflictos permanere securos, aut vlteriori omnium dispendio publicam exercere piraticam,

cam, lembos humeris impositos, in abdita syluarum referunt, quorum secretiora loca intimius cognoscunt: vt rursus eisdē pro similibus latrocinijs exercendis opportuniore tempore vti possint, interim præsidia in nemoribus firmantes, vt in his tanquam secretioribus heremi locis, spoliorū abundantia se nutriant, ac armis tueantur. Verùm, vti facinus eorū horridum est & perniciosum, ita promptissimos vindices ilicò inuenit in sui vltionem. Venatorum nanq; diligentia & sagacitate primùm latronum syluestria præsidia explorantur: deinde turmatim exeunt populi furuis armis induti, hostium vires vsque ad extremam internecionem deleturi. Neq; tamen id sine cruenta victoria venit, dum latrones sceleris conscij, pro vita tuenda quasi agonizantes decertant. Ad extremum tamen viribus fracti, partim ad montium antra, partim ad terrarum cauernas, partim ad densos arborum ramos scandendo se recipiunt, eò securiores se putantes, quò secretiora hæc loca anteà ad tantum facinus perpetrandum præelegerant in ea solitudine vasta. Sed Dei vindicta exigente, neque eo modo aut loco vitam aut immunitatem merentur, qui tam diris cruciatibus innocentes opprimere consueuerunt. Omnes enim sine vlla clementia lembis & præsidiarijs ædibus impositi, comburuntur In cauernis verò & antris latitantes, grandibus admotis saxis & palis, viui prolixiori fame relinquuntur interimendi. Qui densis arborum frondibus se tutos opinantur, latratu canum proditi, nisi de vita redimenda paciscantur, mox sagittis opplentur, vt decidant in terram morituri. Nec alia apud eos efficacior vis est inuestigandi

sylueſtres graſſatores & fures, quàm odoratu & latratu canum venaticorum.

De modo recipiendorum Oratorum apud Moſcouitas.
Cap. 9.

PErhibent nonnullæ Septentrionalium regnorum veteres hiſtoriæ, quoſdam Principes Moſcouitarum miris præſtigijs Regum & Principum legatos excepiſſe, atque adhuc excipere ſolere. Siquidem elegerunt, nuncque pro tempore ex plebeia multitudine quàm plurimos procerioris ſtaturæ viros, inſigni canitie, & prolixioris barbæ forma ſpectabiles, elegantiſſimo cultu, veſtitu ſcilicet Principis, eos exornantes, eligunt, vt in ampliſſimo nobilium cœtu hinc inde cum ſilentio ſedentes, ſui ornatus ſplendore, & multitudine oculos perſtringant ingredientium Oratorum: qui tanto apparatu faſcinati, aut territi, nihil auſterum proponant, vel propoſitum communibus eorum ſententijs annuant concludendum. Sed is apparatus, vti mentitam magnificentiam continet, ita & frequentius in ſuo exitu vileſcere iudicatur. Longè etenim ab ea æſtimatione aberrant, quam ſe putauerant conſecuturos. Nam expeditioribus legatis, qui latius arduis deductis negotijs penetrauerant orbem, totus ille ſplendor præſtigioſuſque cultus, contemptibilis apparet, & pudendus. Prætereà mos eſt apud Tartaros, vt Legati, antequam eorum Imperatori commiſſa proponant, inter duos ignes ire cogantur, ea potiſſimum cauſa, vt ſi venenum portauerint pro intoxicando Principe, ardore ignis in portatorum necem prius diſſoluantur. Noluntque aliter eoſdem legatos audire, niſi munera ferant,

ferant, flexiſque genibus commiſſa loquantur, cæteraque cælicolis debita, homini mortali impendant: & hæc facere recuſantes, vix ſine vitæ periculo abſoluuntur. Vt autem hic ritus recipiendorum legatorum apud Moſcouitas, clarioribus oſtendatur exemplis, inſerendam eſſe volui Sereniſſimi Regis Poloniæ legationem, anno Domini M. D. LI. ad ducem Moſcorum, ordine quo ſequitur, inſtitutam. Orator Regis Poloniæ Matthæus Barthlomieuicza *Kneze Ged: vitzki*, vir nobilitate inſignis, per milliaria Germanica CC. à Vilna ciuitate celebriori Lithuaniæ, ad Moſquam Moſcouiæ metropolim perueniens, ingreſſurus, conſummato prædicto itinere, aliquot equitibus ad hoc à magno Duce deſtinatis ſuſceptus eſt: ac poſteà paucis diebus elapſis, ad tradendum Regias literas ſolenni pompa (vti Moſcouitis viſum eſt) in arcem per duo atria, quæ homines proceræ ſtaturæ, ac prælongam barbam nutrientes, & plerunque ſeruilis conditionis, in ſubſellijs orbiculatim ſedentes, ſplendidiſque ſatis amictos veſtibus, ad magnum Ducem pertinentibus, vt poſsit ſolummodo ex longinquis oris venientibus oſtentare ſuæ aulæ magnificentiam, continebant: ad palatium tandem, in quo magnus Dux vnà cum ſuis Principibus, etiam eiuſdem formæ indutis veſtimentis, morabatur, introductus eſt. Magnus autem Dux in ſella aliqua, ab alijs Principibus multum ſeparata, longa talari tunica ex ſerico villoſo, cuius extremæ oræ margaritis vnionibuſque prætextæ, indutus ſedebat, ac ſcipionem, ſiue baculum, ſuperiore ex parte inauratum, inferiori verò, argento inductum, cui innitebatur, manu tenebat:

denique capiti ſuo mitra (quod illi ſua lingua *Kalpack* appellant) de præſtantiſſimis ſubnigris vulpinis pellibus (quæ iſtis in terris maximo in pretio ſunt, longeq́; ſuperant zebellinas pelles, quoad æſtimationem) impoſita erat. Quando autem legatus palatium ingreſſus eſt, ilicò qui eum adduxerant, ac magno Duci prẹſentabant, in pauimentum coram eo ſe proſternebant, ac capite terram terq́ue quaterq́ue (quemadmodum Moſcouitis moris eſt, hoc modo reuerentiam ſupremam ſuo Domino exhibere) quatiebant. Verùm oratori ad fores diſtantia L. pedùm à magno Duce, vnà cum famulis ſuis, quorum 12 cum illo aduenerant, conſiſtere, per Procuratorem ſibi (quem illi *Przistavv* vocant) conſtitutum, iuſſu magni Ducis iniunctum eſt, nec propius ad eum progredi permiſſum: ibiq́ue, donec ad magnum Ducem orationem haberet, ac Regias literas Secretario ad hoc deſtinato traderet, perſtitit: cuius quidem Regis literas, Orator magni Ducis, aliàs dum in Polonia eſſẹt, quòd ſuum Dominum *Czar Ruzki* (hoc ſonat Cæſarem Ruſsiæ) à Metropolitano iſtius terræ ſic creatum, minimè compellarent, atque hanc ob cauſam idem Dux proprium Oratorem poſtmodum miſiſſet, recipere recuſarat. Poſteà dictus Regis Poloniæ Orator à Procuratore iterum in hòſpitium ſatis magna pompa, oſtentandi gratia deductus eſt. Hæcq́ue de modo recipiendi Oratores apud Moſcouitas, ſufficiant.

De Italico Oratore crudeliter occiſo.
Cap. 10.

INſuper Albertus Crantzius Hiſtoricus Germanorum inſignis, in ſua Vandalia aſſerit, Oratorem Italum, eò

quòd

quòd caput ſuum totaliter coram Principe Moſcouitarum verba facturus non nudaret, crudeliter fuiſſe interemptum. Cùm enim Orator patriæ ſuæ conſuetudinem (qua nullius dignitas vel maieſtas tecto capite orantis offendi putaretur) allegaret, efferus Princeps ferreo clauo tegumentum cerebro coniungi iuſsit, irriſoriè aſſerens, ſe ritum huiuſmodi tali memoria non violaturum, ſed confirmaturum.

De ingenio negotiatorum Moſcouiæ.
Cap. II.

NEgotiatorum Moſcouitarum mos eſt, nouas ſcilicet diuerſis occurrentibus ſtagnis, & fluminibus fabricare naues, & merces eiſdem immittere comportandas. Iter enim quæſtus cauſa in Septentrionalibus terris inſtitutum, ad ccc. vel cccc. leucas ſe extendit: in cuius ſpatio cùm ſyluæ atque longi amnes, vel lacus frequenter occurrunt, comportatis rebus, nauibus iam fabricatis aut fabricandis vtuntur. Nec eſt qui de iniuria, aut inciſione ſyluarum, vel piſcatione talium mercatorum querulatur, modò vltra hæc naturæ dona alia non vſurpauerint, patronis ignorantibus aut inuitis, veluti iumentis pro eorum nauibus pertrahendis, aut edendis pecoribus: loco quorum carnibus ferinis inter itinerandum ſagitta quæſitis, abundè vtuntur. Merces autem eorum ſunt pelles pretioſæ, & omnigenæ ſortis apud eos in pretio, videlicet zebellinæ, mardurinæ, & varolinæ, aliàs vulgari Italico Doſsi dicti: de quibus ſuperiùs ac inferiùs nonnihil eſt annotatum, & annotandum.

De diuersis modis præliandi Finnorum. *Cap.* 12.

CVm apud Finnos, seu Finlandos populos Septentrionales, ob eorum nimiam ferociam grauibus pœnis seu censura Regia edictũ sit, ne domi in mutuam perniciem bellicis armis vtantur, videlicet lanceis, telis, iaculis, gladijs, aut pugionibus oblongis: attamen securium, dolabiarumq́ue vsum pro domestica necessitate leuanda omnimodè permissum habent: quibus etiam conficiunt structuras admirandas. Vetùm ne defensorijs armis, quibus sese à Moscouitis latrocinantibus nimium vicinis, opportuno tempore defendant, carere videantur, hastatis fundis primos insultus sufferunt, aut repellunt. Deinde cominus certaturi, iactilibus saxis cingulis eorum alligatis se tuentur. Fortissimi enim sunt brachiorum, atque plurimum iaciendo experti, ita

vt nullus frustra pereat iactus. Habent etiam longissimas hastas abietinas, Sole arefactas: quarum cuspides clauis, vel sudibus acuunt. Hique velitum, seu leuium equorum impetum primi repellunt. Quidam restibus instar retium ferinorum ductilibus sublimi iactatione vtuntur. Vbi enim cum hoste congressi sunt, inijciunt eos restes quasi laqueos in caput resistentis, vt equum aut hominem ad se trahant. Quidam etiam lapide pugillaris quantitatis funiculo quatuor palmorum longitudinis (quibus ferrei, vel plumbei globi, vel catenulæ ferreæ non sunt) baculo alligato equitum brachia, vel equorum pedes inuoluunt, trahendoque in casum repentinum retorquent. Nec minus eisdem Finnis adiutorio sunt maximi, ac mordacissimi canes: quos non minus equi Moscouitarum horrent, & fugiunt, quàm Persici equi camelos. Hi etenim canes saltu, & morsu (prout disciplinati sunt) naribus equorum insidiantur: quo euenit, vt ea formidine subitò se in posteriores pedes erigant, equitem abijcientes, ilicò interimendum vel captiuandum.

Adhuc de eorundem armis, & munimentis.
Cap. 13.

VTuntur & ijdem Finni pro corporum munitione, partim thoracibus è corio phocarum calce macerato, partim corio alcium iubato: quod superfusa aqua (si hyeme bellandum sit) congelari permittunt, nec glacies pilis forinsecus adhærens, sudoribus portantis à concepta duritia relaxatur. Galeis quidam eorum instar squamarum piscium, ex vngulis alcium siue rangiferorum, aut boum ingeniosè connexis vtuntur:

quidam verò certarum volucrum exuuijs intrinsecus filis ferreis diligenter contextis: quidam coriarijs galeis ex spissa, humidaque cute calce decocta, super ligno ad formam capitis contracta, eaque aëre sensim siccata, tutissimè muniunt caput. Verùm galeas huiusmodi, ne capite incalescente flaccescant, subtili cortice arboris populeæ intus piscium visco (qui liquoribus resistit) confirmant.

De præfectis Septentrionalibus Regis Suetiæ.
Cap. 14.

QVemadmodum superiùs dictum est de præfectis Islandiæ, id est, terræ glacialis, qualiter edicto Regis Noruegiæ iura reddendo, lites pro portubus illius terræ motas auerterent, aut inter mercatores Germaniæ flagrantes, iusta pœna corriperent eò nauigantes, ne vel ipsi negotiatores legitimo quæstu, vel ipsi incolæ suo commodo, vel ipse Fiscus debito tributo, & omnes amæna commutationis pacificæ societate priuarentur: Ita & in his Finnonicis terris populosissimis & opulentis, Regis Suetiæ præfecti, viri sagaces & prudentes, strenui & mansueti, vt iurgia tam indigenarum, quàm alienigenarum recto iustitiæ tramite auferãt, & pacem vnicuique adiudicent, constituuntur. Quanto enim ferociores, austerioresque, eo sub climate reperiuntur populi (prout reuerà sunt) tanto prudentioribus viris opus est, qui magis suadeant (salua iustitia) quàm rigidè cogant, spolient, vel tormentent: eoque casu nedum præscripta tributa alacriter exhibent, sed ad quæuis imperata, etiam si periculis mortiferis annexa sint, vt eis obediant, sese promptissimos reddunt. Talibus præfectis prudentibus,

dentibus, iustis, & moderatis, semper floruerant Aquilonaria regna cum Regibus & Principibus suis, vt suauiter recordari congruit antiqui Stenonis Sture, xxiiij. annis durissimum populum spatio bis mille Italicorum miliariũ strenuè & pacificè moderantis, & rursus Regis Caroli ob auaros, contumeliosos, ac violentos omnium suarum prouinciarum præfectos, vij annis exulantis.

De arcibus violentorum Præsidum comburendis.

Cap. 15.

RVricolæ seu communitates, sentientes se quandoque incessabili violentia ab iniquis presidibus præter omnem equitatem vexari, ad amaritudinem prouocati, fortissimas arces ampla glacie circundatas, cohortibus ac turmis, quasi vir vnus, modo quo sequitur, aggrediuntur debellandas. Quoties enim in Septentrionalibus regnis intolerabilia vulgi onera (nulla exigente necessitate) vel aliæ crudelissimæ oppressiones inducuntur, toties vi publica armorum grauaminibus tam atrocibus perpetuè infringendis obuiatur, ita videlicet quòd incolæ, seu rustici (qui semper potentes, & vniti ibidem sunt) huiusmodi fortalitia demoliturі, condicto tempore plura millia eiusdem territorij in sylua, ac glacie arcibus viciniore conueniunt, communi ferocia repentè quid faciendum sit consulentes, & concludentes. Inter quos viri acrioris ingenij, breui exhortatione ad multitudinem furentem super passis ac patiendis grauaminibus exposita, vnicuiq; agmini sub ductoribus seuerioribus officia distribuunt opportuniora: alijs, vt machinas fortissimas ac altas, subitò è lignis super glaciem construant: alijs, vt multa millia

fasciculorum penes eos è sylua excisa comportent: alijs, vt magistros operis, balistis & armis per excubias à tyrannicis incursibus tueantur, donec omnibus paratis, vnanimiter institutum negocium aggrediantur, quo fit, vt primum machinas, siue propugnacula, contra hostium tormenta, vel sagittas securissimè antrorsum in lubrica glacie trudant, manipulatimque fasciculos infinita multitudine & humeris & vehiculis congestos, super muros & mœnia iactent, donec eorum altitudine vel superata, vel æquata, ignibus immissis flamma, & fumo absumantur inclusi: qui neque periculum hoc auertere, neque sese ob immensam combustibilis materiæ molem defendere possunt, aut æquis conditionibus apud inexorabiles, & furiosissimos hostes inuenire: neque fugere conceditur, ob multitudinem ad omnem cędem, & truculentiā excitatam. Nec aliter quàm stupa exardescens, comburuntur hęc fortalitia: quę incendijs obnoxia sunt. Maiori enim parte non latere cocto, aut campestribus saxis, sed ex densis syluis (ob arcendum frigus) coagmentatis lignis concamerata ędificia constituuntur, prout infrà dicetur de domibus Aquilonarium regionum.

De machinis glacialibus.

Cap. 16.

Vtuntur etiam Gothi ac Sueci in aggrediendis diripiendisve fortissimis arcibus, castellis & vrbibus, machinis seu propugnaculis obliquis, è trabibus abietinis validissimè fabricatis: quas quidem machinas facillimo compendio super ipsam glaciem impetuosa manu admotas, mœnibus opponunt, earumque

pręsidio

præſidio muniti, omnem ſaxorum, trabiumq́ue iactum, directè vel supernè emiſſum, ne noceat auertunt. Nihil enim vel altitudinis impetu, vel grauitatis impulſu, quantumcunque violenter demiſſum fuerit, machinas ipſas propter earum obliquitatem infringere vel diſſoluere poteſt, imò nec ignibus immiſsis ab obſidione clauſis comburi: quia continuè aquam in vehementi frigore deſuper effuſam, ſpiſſius congelari procurant, paulatimq́; propinquius ad portas & mœnia, vi armata protrudunt, ac turmis militaribus firmant, eadem ferè ſub machinis & caſtrēſibus præſidijs vtentes commoditate, qua perfrui ſolent viatores in glacialibus caſis, vbi pro frigoribus arcendis copioſa ſuppetunt ligna, itidem & commeatus ſufficientes ac ſtipendia liberaliter diſtribuenda: & ob id atrociorem obſeſſis inferunt difficultatem. Quo viſo trepidum militare agmen obſidione clauſum, intra muros & mœnia acrius ſe tueri compellitur, dum nullus inſidiarum locus, pro conficiendo vel abigendo hoſte, vndique attentatus occurrit. Non enim combuſtilibus fomentis hoſtiles machinas propter circundantem glaciem comburere poſſunt, nec doloſis cuniculis ob terram ſaxea duritie congelatam erumpere, nec bombardis, aut tormentis minimo ſaltem loco hoſtes conficere, vel ſagittis aut fundis deturbare, nec aperto congreſſu eiſdem tutè reſiſtere, nec arcibus relictis ſyluarū latebras ob aſperrimum gelu fugiendo recipere. Conſtantibus tamen armis, & animis ijdem incluſi ſeſe defendunt, donec obſidentes formidine glaciei reſoluendę, machinas ipſas aut ſponte comburant, aut longè remotius in littora ſugientes

ſecum abducant. Neque ſic ab eorum atroci impugnatione ſecuri redduntur obſeſſi. Machinas enim eaſdem ſubitò in latiſſimas rates conuerſas, eodem loco ſuper apertas aquas, quo alias in ſolida glacie ſteterunt, facillimè reponunt, aut ſinunt eas maiori ſuper inducta amplitudine in ipſo gurgite liquefacta glacie firmiter permanere, additis lembis, ſeu lyntribus, alioq́ue nauigiorum genere, quo peritiſſimi ſagittarij rates huiuſmodi valeant defenſare, & nocturnas vigilias, ne quiſquam obſeſſorum euadat, diligenter obſeruare. Idemque faciunt campeſtribus propugnaculis vbique præſidentes. Pari enim atrocitate perſequuntur obſeſſos, quorum impia crudelitate ad tantum vindictæ ardorem diutius fuerant prouocati. Quo fit, vt pro maiori parte tam duris cuſtodijs conſtricti, ſæpe imaginentur an gladio, an laqueo, an aqua, an igne, an præcipitio, an veneno, an mutuo iugulo ſeipſos occidant.

De vehiculis igniferis.

Cap. 17.

CVm Gothis ac Sueonibus glacialis pugna per equeſtres, vel pedeſtres turmas à Moſcouitis, Danis, Germanis, vel internis hoſtibus intentatur, ijdemq́ue hoſtes diutius ad vim inferendam ſuas munitiones in faucibus montium, vel vallium collocare diſponunt, vnde irruptiones faciant in regnicolas, qui pro ſua defenſione ſimili propoſito in armis cõgregati, ne eiſdem hoſtibus, tantillulũ degraſſandi ſpatium temporis, vel locum concedant, ingenijs & viribus vtuntur opportunis: tunc vehicula oblonga aridis ſarmentis, & cæteris combuſtibilibus materijs replent, vt aterrimum fumum,

mum, intolerabilemque fœtorem igne, directorum audacia accenſo, attractuque equorum ſyluestrium, & furioſorum inimicis opponant: idque celerius committitur: quò collateraliter equi ligati ardore ignis retropoſiti ſtimulantur ad curſum, nec currere deſinunt, donec hoſtilem aciem turbauerint, vt vel eo loco, vel alibi à latere armatis incolis impetuoſiſsimè inſultantibus cedant, vel eoſdem fugam ſimulantes, quaſi certi victores inſequantur, vt ſic educti diſperſique, potiùs ſecretis glacierum voraginibus, quàm armatorum inſidijs interimantur. Hiſque ex alijs ſyluarum anguſtijs (ſi opus fuerit) agminatim populus erumpens, baliſtis, & telis armato hoſtium certamini ſeſe immittit, & opponit, nec perſequi ceſſat, donec hoſtem abegerit ſeueriſsima vltione. Glaciales verò hæ pugnæ, vbi fieri ſoleant, aut in quibus lacubus, aut locis, ſequentibus capitulis diffuſiùs oſtendetur.

De bombardis, ac globis euehendis, & modo ſagittandi.

Cap. 18.

HAc imagine ſatis apertè oſtenditur, quibus ingenijs & artibus Septentrionales populi in promouendis prælijs, ſiue ſuper campos, ſiue ſuper glaciem, intrepidè aduerſus inimicos iniuria vexati vti conſueuerunt. Cernuntur hîc vehicula (ſic enim hyemalia, ſeu glacialia plauſtra vocantur) oblonga antrorſum ob maiorem flexibilitatem & agilitatem cuneata ſeu incuruata: quorum tanta commoditas, & firmitas eſt, vt obiectos viarum gibbos ſiue tumentes glacierum, aut niuium colliculos, vno vel pluribus equis

trahentibus, plus oneris ponderísve ſuſtineant, quàm 5. vel 6. rotati currus in itineribus complanatis & communitis. Tamen vno potiùs vtuntur equo in lubrica glacie, tritaq́; niue, quàm duobus: vt occurrentibus plauſtris in vijs ſtrictis, parumper declinando cedere poſſint, imò propter altitudinem niuium totum vehiculum (lege pœnali conſtituta) & grauiora plauſtra euertere teneantur. In glaciali autem itinere ob infinitam latitudinem nulla difficultas occurrit, niſi in certis rupturis glacierum, vehementia inferioris exhalationis, quaſi vi tonitruorum, ob pinguedinem fundi cauſatis. Dico quaſi vi tonitruorum, quia tantus ſonus, tamq́ue horrendus mugitus ſubtus glaciem longo tractu veluti in lateribus denſarum nubium hinc inde auditur, vt neceſſarium ſit quaſi fulgurum vehementia generari ſciſſuram vnius pedis, duorum, trium, vel ſex, in

in amplitudine exhalationis impellentis, & spiritus à fundo excitati.

Adhuc de eodem, & modo penetrandi rupturas glacierum.

Cap. 19.

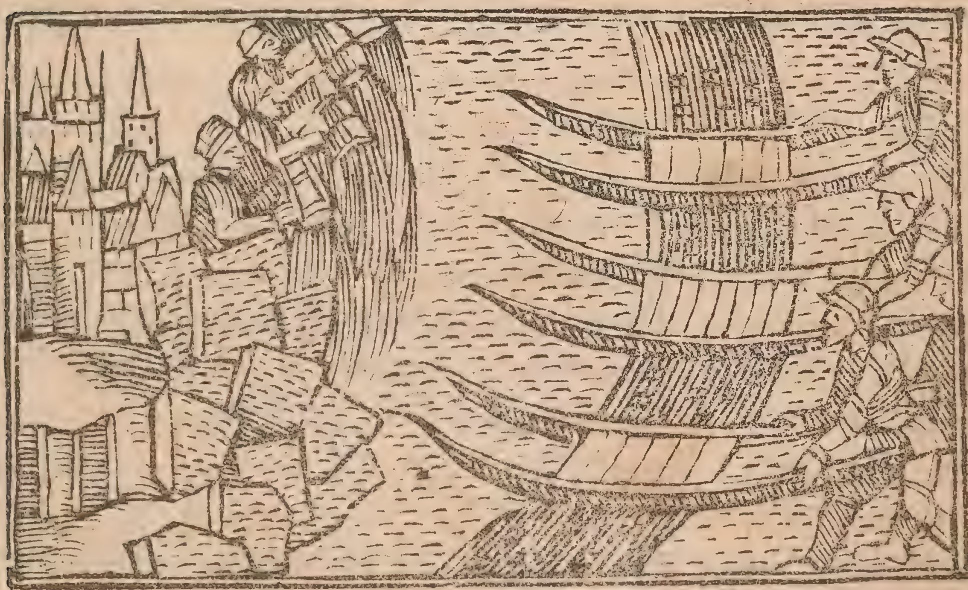
QVas quidem rupturas vt pertranseant viatores, subitò ex obliquo latere integras partes glacierum repertas, dolabris & securibus adaptant, & reponunt, quasi petras redactas in pontes. Si verò iumentum non preuisa ruptura in vastis tenebris immersum fuerit, tunc ilicò chordis & lignis subtilibus, semper comportatis, assueta agilitate extrahitur viatoris. Si verò homines inter glacies (vt sæpius accidit) inciderint, mox eruti iucunda memoria prosequuntur adiutores. Nec terrorem exinde concipiunt, quòd ilicò circunstante frigore glaciantur in veste: motu enim, cursuq; continuo causante, celerius restituitur calor. Igitur in his vehiculis tempore glacialis prælij, commeatus, globi, pulueres, ac alia ad vsum præliorum necessaria constituto laboris pretio ab incolis facillimè comportantur, quemadmodum æstate vsu nauigiorum in eodem maris, vel aquarum sinu, vel curribus rotatis, industria aurigarum, vel nautarum fieri solet, imò vehicula hæc in maximo numero multiplicata, veluti propugnacula, aut aggeres ipsis hostibus opponuntur (velut carri in Cimbricis bellis) sagittæque arcuales, vel bombardales, ex ijs in hostem facillimè excutiuntur, donec vel interposita pace mutua concordia abeant, vel timore glaciei resoluendæ præproperè cedant, aut in pertinacia perseuerantes, velut plumbum in aquis vehementibus demergantur.

De impedienda aquarum congelatione.
Cap. 20.

MVnitissimæ ciuitates, & arces hyberno tempore dum omnia loca inuia ac peruia glacie constricta sunt, arcta obsidione premuntur, quæ aliàs æstiuo tempore quasi insuperabiles & inaccessæ videntur. Quocirca monstratur hac tabula, quomodo se muniunt, qui talibus angustijs & periculis sunt subiecti. Imminente igitur publica vel priuata hostilitate, si loca sita sunt in medijs aquis fluuialibus, vel stagnatis, valde soliciti sunt inclusi, vt dolabris, ac ligonibus in modum circundantium fossarum aperiant glaciem, ad minus spatio xxiiij. vel xxx. pedum glacialia fragmenta introrsum trahentes, vt super glaciem relicta, aucto gelu & frigore, in modum aggeris congelentur: eaque apertura confecta, mox pinguedinem balenarum, phocarum,

carum, vel vitulorum marinorum infundunt, hastilisque sufficienti, & magna quantitate infusum commouent & dilatant. Quo fit, vt aquæ sic congelatæ, hostibus spem adimant, ne propius accedentes diu cupita victoria potiantur: imò sæpius euenire consueuit, vt prius glacierum voragine, temerario ausu & accessu suffocati intereant, quam conspiciant vel accedant obsessos vel obsidione claudendos: non quòd glacies ipsa in profundo lacu, vel flumine debilis sit, sed eo forsan loco audax & minax inimicus aggreditur, vbi labentibus è littore paludinoso riuulis, glacies ipsa subtus excisa sit, & debilitata.

De mœnibus glacialibus.

Cap. 21.

EST prætereà alius in obsidione glaciali seruatus ve seruandus muniẽdi modus, is videlicet, vt cùm per-

tinax hoſtis, equis dimiſsis, vel voragine aquarũ perditis, aperturam aquæ foſſæ pinguedine prædicta (ne congeletur) impletam, tranſire velit, trabes longiſsimas ſuprapoſitis tabulis ſeu aſſeribus in modũ ampliatæ ſcalæ connexas, nocturno præſertim tempore, impetuoſiùs quàm poterit per aquas, verſus obſeſſos vel obſidendos, vt marginem glacialem penetret, præcipiti ſeruato curſu intrudit, quaſi ſolido ponte vſurus. Contra quẽ impetum, vbi ſagittarum, bombardarumq; reſiſtentia, pręnimia hoſtium feſtinatione ac ferocia non attenditur, tunc incluſi, aquas ſuper mœnia atq; ad latus infundũt, quę ſubitò magis magiſq; adaucta, aſperrimo gelu cooperante, longiſsimo vrbium tractu veluti ſpecula conſpiciuntur: quę mœnia vti ab imbellibus fœmininis, pueris, iuuenibuſque, multiplicatis & apportatis aquarum vrnis, hyeme & glacie conſtricta ſunt: ita & frigore durante quemcunque globorum iactum infracta fortitudine ſuſtinere non horrent. Mulieres etiam ſubductis ſupra genua veſtibus, inter glaciatas aquas porrigunt vrnas aquarum plenas. Ita in anguſtia inuentionis neceſsitas cogit omnia audere, & attentare. Sed dum homines huiuſmodi ſtratagematibus inter ſe dimicant, finem tandem, quem Deus voluerit, vel vna, vel altera pars, etiam noua ſuborta difficultate, conſequetur, licet non incruenta victoria, quæ tot trophæis quot funeribus, inuicta cohorte bellicis cincta legionibus conquiri ſolet. Itaque ſuſpenſis ſuper glaciem machinis, tam foris quàm intus conſtituti, ad compluſculos dies, ſeptimanas, vel menſes mutuo conflictu ſeſe moleſtant, donec reſoluenda glacies indomitos obſidentes (ſi propriam

vitam seruare voluerint) celerius abire, quàm aliàs aduolauere, compellat. Dignum risu spectaculum (si cui in tali casu ridere vacaret, & alienum periculum, & turpitudinem spectare voluptati foret) præsertim vbi maius certamen contra aquas, quàm arma subeundũ erit: quòd etiam eò terribilius adesse, & vrgere dignoscitur, quò repentina suborta tempestate, & rupta glacie, quasi in abyssum demergi videntur, vbi paucis anteà diebus instar triumphantium victorum aggredi & ingredi continuò credebantur.

De glacialibus excubiis, & nocturnis.
Cap. 22.

ARcium & ciuitatum, castrorumque obsidionem Aquilonares armati milites, tam equestres, quàm pedestres, in campis, vel aquis solidissima glacie rigentibus seruaturi, vigilias longissimæ noctis, viginti ferè horarum, in medium diuisæ, diligenter attendunt, atque custodes mutant, non cornibus, aut campanulis, quasi dormitare videantur personantes, sed signis secretis retentis, vt nocte aliunde accedentes ex verbo responsionis, vnde, & qui sint, intelligere queant: quo verborum signo forsitan per obliuionem amisso, non secus ac proditor à Principe (si ius militare extendi debeat) in vita, vel bonis omnibus condemnari meretur: quod adeò rarissimè euenit, vt pro portento reputandum veniat, si quispiam ea negligentia inculpetur. Sed maior vis est in equorum impatientia, propter frigus, quo stridor pedum in collisione glacierum, vnde sonus excitur altior, continuè causatur: vbi sessores armatos, etiam pellibus indutos, in frigore portant, licet

hi peruigiles, exſomneſque cuſtodiunt commiſſam ſtationem: eoque diligentius & cautius, quò nox progreditur ad auroram, circa quam violentiores committi ſolent inſidiæ, dum humanæ vires ſtupore, ſomnoque grauiore ligantur: tuncque inſidiatores omnium temporum quaſi ex conſtitutis articulis ſunt attentiores.

De fortunatioribus prœliis matutinis.

Cap. 23.

MOS igitur fortiſsimorum militum eſt diluculo obequitare, aut in claſſe naualiter pugnare, nec grandinum, nebularum, pruinarum, niuium, frigorum, nec hoſtium expaueſcere iniuriam: & hoc non tantùm Principis charitate, ſed æmulatione fortium virorum dura quæque pati, & iureiurando ſtatuere ac firmare, ſeſe nullo terrore locum deſerturos, pœna addita. Si eques diſceſſerit, nedum armis, & equo exuitur, ſed & legali fama, honore, ac fideli exiſtimatione priuatur, imò & circunſtantijs ponderatis, grauiſsima pœna multatur. Si pedes, certo plagarum numero cunctis aſpicientibus caſtigatur, pœna nihilominus perpetuæ infamiæ penes vtroſque, quaſi cicatrice indelebili, remanente. Si verò fortiſsimè pugnando, vel conſtantiſsimè ſtationem ſeruando, aduſtione frigoris perpetuò debilitatus fuerit, tunc vnicuique iuxta qualitatem honoris, & generis, liberale ſubſidium, quo in reliquum tempus commodiſsimè viuat, more veteris militiæ deputatur à fiſco: quod & Principis munificentia fauorabiliter ampliatur. Pro remedio tamen aduſti corporis in frigore, vtuntur medicina ſpeciali, cinere ſcilicet combuſtæ pellis leporinæ, quo applicato optimè

optimè linitur infirmitas pedum: de quo etiam aliquid de medicinis, ſimplicioribus Aquilonarium gentium infrà dicetur.

De oppugnatione arcium in glace munitarum.
Cap. 24.

EST & alius pugnandi modus ſuper glaciem valde tritus & vſitatus in Septentrione. Vbi æſtatis tempore ob aquarum voragines, acceſſus hoſtilis intentari non poſsit, orto demum immenſo frigore, glacieque concreta, vltionem contra arces immanium præfectorum aſſumere volentibus, in glacie lubriciſsima, caſtra ſeu munitiones imponere, faciliimus offertur acceſſus: in quo non ſegnius in arcem & hoſtem emittuntur ſagittæ, quàm ſi in campo fortiſsimo firmata præſidia forent. Vbi verò arx eſt inſularis, admotis machinis, quadrato agmine ſine intermiſsione oppugnari videtur: eoque acrius proficiunt obſidentes, quò magis vniti fuerint & concordes, vnius ſcilicet gentis ritus, & mutuæ confortationis: quòd exercitus ex diuerſis hominum generibus collectus, ſibi inuicem nondum vel lingua, vel vſu viuendi notus, alter alteri diffidens, efficere ſit ineptus: quoniam exinde diſcordia naſcens, fictum aggreſſum, vel fugam apertam, aut proditionem oſtendit, maximè quia tales extranei milites frigoris impatientes, ita aſſueti non ſunt, vt incedere vel accurrere valeant, eminus aut cominus pugnaturi. Longè etenim alia ratio eſt in glacie, vel niuibus (vt alibi etiam oſtendetur) quàm montibus, campis, ſyluis, vallibus vel arena præliandi. Glacialis congreſſus fit in laneis calcibus, non pellibus, aut corijs

vnctis. Vis etenim frigoris, quodcunque ſit vnctuoſum, conuertit in lubricitatem glacialem. Vſus tamen armatorum eſt, vt tribulis, ſiue triangulis ferreis, ſeu triplicato ſtylo pro firmiori curſu, vel ſtatione muniantur. Quidam verò præmeditato congreſſu, vel inſultu, in medio noctis ſilentio cineres ſuper glaciem latè diſpergentes, ſecuriſſimam efficiunt præliandi ſtationem aut curſum.

De oppugnandis nauibus inimicorum congelatis.
Cap. 25.

ACcidit plerunque in littoribus Gothici maris, vt inimicæ naues, tam roſtratas falces, quàm harpagines aliaſque terribiles munitiones, & noxia inſtrumenta habentes, contrario flatu diutius vexatæ, repentino gelu ſuperueniente, quaſi in muris intra anguſtias glaciales fortiſſimè concretæ perſtringantur, nec ſe eruere, neque tranſmarina auxilia petere, aut expectare, aut aſſequi, neque ſociales naues eadem cauſa tempeſtatibus intercluſas, commeatum ferentes accipere poſſint. Quare difficultatibus his, vel ſimilibus, præcipuè caritate lignorũ in aſperrima hyeme conſtricti, neceſſitate mortifera vrgente, ſe dedunt, vel præſentiſſimam mortem incurrunt. Porrò verò ſceleris immanitate (qua inter circumpoſitas gentes in cædibus, ſpolijs, & crudelitatibus vltra morem humanum ſæuierant) obſtante, multoties ad extrema vitæ remedia concurrentes, infatigabili labore in medijs tenebris glaciem confringere ſtudent, quò fortè ſucciſa glacie interſtitio quatuor vel decem miliarium vel plurium Germanicorum, ad apertum mare euadere poſſint. Intereà tamen incolarum

(ad

(ad debellandum, ſpoliandumq́ue eos) accedentium ſagittis quaſi imbribus per aëra ſublimius ad eorum nauigia directis & cadentibus, in periculo occiſionis velut deſolati conſiſtunt: imò frigoris horrore plerunq; mortui, ſociorum manu (dum terra ſepeliri nequeunt) vrna incluſi, perforata glacie demerguntur in aquas. Vel ſi nobiles, aut alterius reputationis inſignes viri ſunt, ſine horrore fœtoris quaſi ligna virentia, ſaxea duricie congelati, ſocijs à periculo euadentibus, ad honeſtiorem tumulum, ne in hoſtili terra permaneant, reſeruantur. Attamen petitis, & obtentis inducijs, ſi cadauera ſua humo ſacra recondere poſcunt, nunquam eis denegatur, imò nobiles & præſtantiores terrarum incolæ adſunt in eorum honorabili ſepultura: quod & in campeſtribus prælijs hoſtilis terræ ſatis ceremonioſè ſeruatur. Veluti recentius exemplum eſt, de quodam potentiſſimo equite aurato D. Achone Hanſon Veſtrogotho, anno M. D. X. in Schoningia haud ſatis feliciter pugnante, ac lancea veteris ſui familiaris Dani transfoſſo: qui totius terræ nobilibus accurrentibus, honeſtiſſimæ traditus eſt ſepulturæ.

De pœna infidelium ſeruorum per aquam gelatam inflicta.

Cap. 26.

PVtabat Paulus Iouius Epiſcopus Nucerinus externarum regionum curioſus ſcrutator & ſcriptor, furum latronumq́ue, & ſimilium malefactorum grauiſſimam fore pœnam, quòd frigidis aquis guttatim ſuper colla eorum dimiſſis tanquam durioribus tormentis, commiſſa flagitia confiterentur. Ita enim in Sar-

matia sua testatur: Fures, sicarios, latrones, per quæstionem examinant Moscouitæ eo modo, quòd aquam gelidam super caput ex alto paulatim dimittant: hocque habent pro intolerabili tormento. Hæc ille. Sed reuerà vel ludibriosè bonus præsul à versuto Moscouitici Principis nuntio, Demetrio dicto, tempore Clementis VII. informatus est Romæ, vel alijs rebus curiosioribus intentus, non integrè referentem patrios mores intellexit, hoc scilicet pro terribili tormento in ea durissima gente reputari, quæ flammis & eculeis adhibitis, vix vt acta reuelet, tantillulum commouetur. Hos tamen Moscouitas robore exsuperant Sueones & Gothi, qui Calendis Ianuarij solùm in rebelles, discolos, & insolentes has pœnas infligunt, ea præsertim causa, quòd Principes & Dominos suos ad sacra Christi natalitia primùm nocte, demum die accedentes, sequuti non fuerint ac permanserint, imò etiam quicunque in aliqua priuata æde vel familia idem non fecerint, aut turpia verba, scandalosáque facta commiserint, hos socij, testes, accusatores, & iudices sonoro æris tympanorumque strepitu, longo ordine ad congelatas aquas eductos, genibusque enixos, nudato collo, & prono vultu in genua pressos, guttatim gelida aqua omnium applausu perfundunt. Quibus tamen compendiariam pœnam (promissa erratorum emenda) celeriter infligere decreuerint, ea gratia conceditur, vt simul & semel toto nudato capite, iustæ quantitatis & mensuræ vrna totaliter perfundantur. Soli Aethiopes ob verticis nimiam nuditatem, hanc pœnam horrescunt, qui licet raró perueniant ad Aquilonares regiones,

regiones, veniunt tamen inter ſubſidiarios milites à Rege Galliarum, Regi Danorum ad impugnandum Suetiam & Gothiam miſſos. Plerunque ergo his Aethiopibus, pariter & Danis infeliciter pugnantibus, non frigida aqua infligitur, ſed dura captiuitas, & ineuitabilis ſepultura.

De eiſdem pœnis. Cap. 27.

EST & alius modus omni alio tempore hyberno contumacibus & obſtinatis à maioribus decretus, ſcilicet vt perforatis glacierum foraminibus xx. vel xxx. pedum ab inuicem diſtantibus, chorda ſub brachijs ligati, per vnum foramen ſubtus glaciem immiſſi, fune altero prætenſo ad aliam pertrahuntur glacialem aperturam. Si celeriter id factum fuerit, gratiam referunt amicis, quòd feſtinanter, & fideliter expedierint eorum cauſam: ſin autem protractius (ſic fortè exigentibus demeritis animi pertinacioris) tunc extractus experitur ſe habuiſſe cenſores & fautores rigoroſos, quia in graui periculo fuit ſuffocationis. Quòd ſuper glaciem inſtar ſpeculi lubricam agiliter hæc fieri videntur, mirandum non eſt, quia triangularibus, vncis ferreis ſolutaribus aut calceis affixis, non tantùm ad hunc, ſed quemlibet actum in glacie perficiendum, ſecurè (vt infra de piſcaturis glacialibus dicendum erit) vtuntur. Moſcouitis tamen ſchiſmaticis hæc aquarum ſubmerſio pro religionis cultu deputatur, quia ſub glaciem perforatam infantulos ſuos immergentes, ritu ſuo baptizant: qui ſi rapido fluminis impetu ſub glacie deferuntur in longum, arbitrantur eos ad ſuperos ilicò euolaturos.

De cursu equorum pro pallio vel brauio.
Cap. 28.

REpletis vehiculis (sic enim gens hyemales rhedas aut currus appellat) pluribus hominibus, vno tantùm pręmisso equo, cursum impetuosissimum ad quinque vel sex miliaria Italica intendunt homines, vt non currere, sed velocissimè volare videantur, maximè quia vncis acutissimis, & ferreis clauis in vngulis firmati sunt equi. Brauium verò (vt primo libro in simili cursu hominum monstratum est) vestis, siue equus victus, aut certa mensura salis, aut annona seminanda, ilicò soluenda taxatur ad certum tempus: quo nunquam (nisi soluerit obligatus) habebitur liber.

De onagris seu alcibus, in niuosa glacie currentibus.
Cap. 29.

ONagrorum, siue alcium vehementissimus etiam cursus in niuosa glacie est apud Suecones Septentrionales,

trionales, maximè vltra regiam Holmensem versus superiores partes Aquilonis. Inferiùs verò ad plagam Meridionalem, etsi in magna multitudine vastorū nemorum sunt, ob Regium tamen edictum in vsu non habētur, ne scilicet eorum currendi celeritate (quæ longè superat omnium equorum velocitatem) proditores vtantur, ad secreta regni inimicis quàm ocyssimè reuelāda. Famis etenim ac sitis, laborisque patientissima est hæc bestia, vt diem noctemque immensa spatia ducentorū miliarium Italicorum currendo valeat perficere: priuata cibo. Cæteras eius animalis virtutes, infrà de animalibus liber hic monstrabit.

De rangiferis in niue currentibus.

Cap. 30.

MAgna etiam multitudo alterius generis rangiferorum est in Septentrionalib. locis: quorum vsus

est nedũ pro curribus trahendis (vt infrà de animalibus ostendetur) sed etiam in onerarijs vehiculis super cacumina niuium pertrahendis. Et hi quoque rangiferi (à tractorijs instrumentis ita appellati) edicto regni prohibentur à ministerio meridionales partes inhabitantibus quouis modo exhibendo. Mirę etenim velocitatis, vt onagri sunt, in absoluendo breui tempore longum ac difficile iter. Vehicula autem eorum ab aliorum formis differunt, quia antrorsum instar calceorum sunt cuneata ad penetrandum niues, veluti marina nauigia ad diuidendum fluctus & vndas.

De suffocatione hostium in vallibus niuosis.
Cap. 31.

DVm Sueci & Gothi hyemale certamen aduersus Teutones, Danos, aut Moscouitas, grauibus prouocati iniurijs instaurare coguntur, modis omnibus hostilem exercitum, quanta equestri vel pedestri potentia præditus sit, explorant: compertoque quòd egregijs, ac grandibus equis, maiori parte cataphractis, numero & apparatu quasi inuincibili accedunt, quæcunque resistentia suis viribus prostraturi, in eorũ occursum non tam armati, quàm animati viritim incolę exeunt, maximè vt hostes tam atroces, virium atque locorum congressibus attritos, iugulent, ac prædentur. Certa enim experientia norunt, talem hostem haud difficulter superandum fore, qui pluribus grauis armaturę impedimentis inter altas niues, opacas syluas, abdita præcipitia, & niuales glacialesque voragines irretitus & illusus, etiam si aduersarius aliquis patriæ defensor non obstaret, necessariò corruet vrgentē

natura:

natura; eoque celerius idipsum eisdem inimicis euenit, quò delicatius enutriti sunt, & locorum ac periculorum ignari, dum ipsi Aquilonares populi, cęli terræque iniuriç assueti, per montes & deuia, in ipsa sæua hyeme niuibus densatis, vel occurrentibus inimicis congredi non formidant: vnde & bello imminente, superbos hostes simulata fuga, vel in loca niuosa, vbi grauitate armorum velut in limosa voragine immersi, more ferarum retibus constrictarum, ab inermibus ruricolis interimuntur. vel in paludes, stagna, lacus, & amnes, propter latentem sub niuibus aquàm, educunt, vt casu continuo ruant submergendi. Apparet quidem nix solida in superficie, sed subtus secreto fluminum esu adeò infirma, vt vix lupum, minus hominem, & maximè armatum, sufferre posit.

De globis niualibus equorum vngulis impressis. Cap. 2.

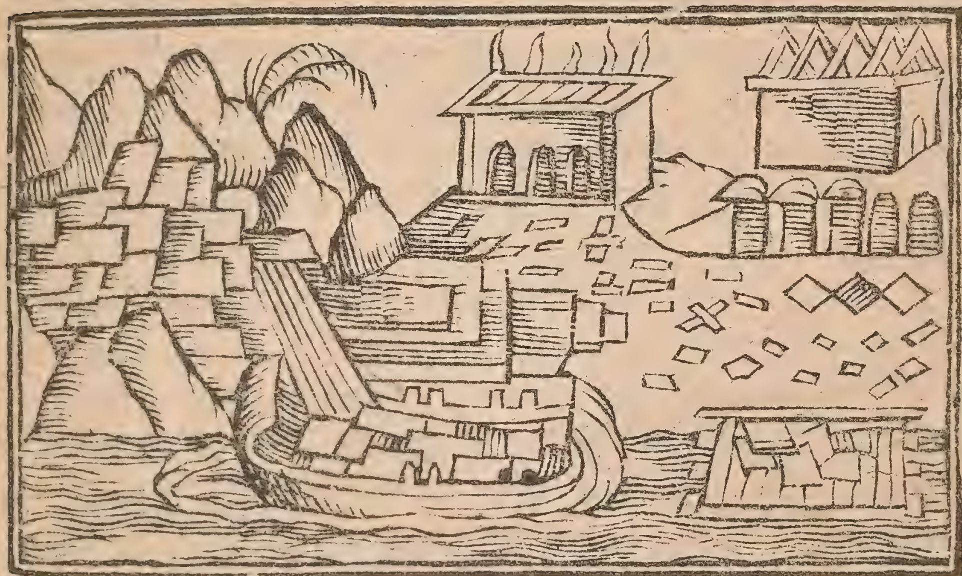
EST præterea equestribus inimicis aliud spectaculum seu periculũ, ineuitabiliter formidandum, quòd vngulæ equorum ferratæ, ob frigiditatem niui connexam, accedente inferius aqua, vel desuper pruina, citò generantur niuei globi in formam pilarum, vsque ad magnitudinem capitis puerilis, & ita rotundati, ac congelati adhærent, vt impossibile sit quin eques à iumento, vel cum eo concidat occidendus, vel captiuandus. Non enim quartum aut sextum saltum, ob globos niueos pedibus adhærentes, in rectum vel obliquum efficere potest, quin illicò cadat: quantoque magis calcaribus equum stimulauerit, vt currat, aut

ſaltet, tanto velocius fatum accelerat, vt ſubito lapſus, corpoteq́ue fractus expiret, vel in aliam emigret miſeriam, nece forſitan deteriorem. Qui verò pro defenſione patriæ militant, in ipſo certaminis aggreſſu equos ferramẽtis ſub pedibus totaliter denudãt, vt niueis globis non adhærẽtibus expeditius irruant in hoſtẽ: qui hac cõmoditate ac ſecuritate non audet vti, quia refugiũ nõ habet, quemadmodũ incolæ regni locum habent, & amicos. Neque minus periculum hoſtibus eiſdem imminet, quando vallium montiumq́ue latera, lubricis glaciebus veluti ſpeculum micantibus circumfuſa aſcendere, aut deſcendere conſtringuntur, quin adhuc maiorem collisionem incurrent, quando pręcipuè glacies huiuſmodi cooperitur tenuiſſima niue, vel ipſa vi ventorum coacta, fauces & præcipitia claudit, voragineſq́ue & ſpecus profundas veluti campeſtrem planitiem coęquat: in quam Teutones & Dani, vel Moſcouitæ locorum ignari præcipiti curſu illapſi, pari calamitate ac nobilitate confodiebantur: imò & quàm plurimi milites bellicoſiſſimi, qui cædibus & flammis alibi concuſſerunt orbem, ibidem in niuibus facillimè conficiuntur.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE STRVCTVRIS AQVILONARIBVS.

EPITOME LIBRI DVODECIMI.

De varietate & forma Saxorum. Cap. 1.

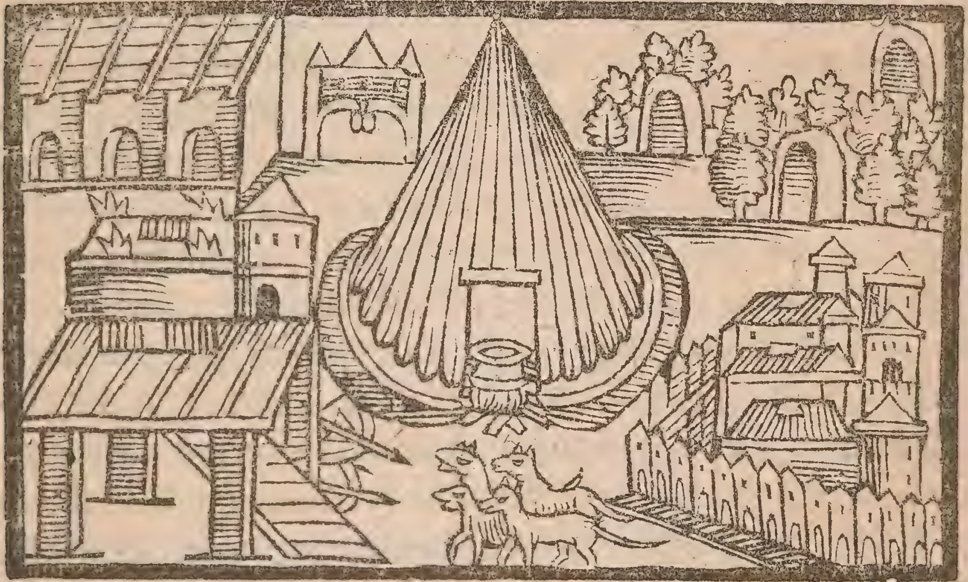

PRæter manualem artem, reperiuntur in plerisque montibus Septentrionalib prouinciarum lapideæ moles, ita à natura in diuersitate figurarum, præcipuè quadratarum, & oblongarum formatę, vt vix aliquid præter politum splendorem, ad ornatum pulchriorem eisdē superaddi possit, prout apparet in vasto

quodam monte *Amaberg* dicto, non procul ab insigni monasterio Vastenensi per illustrissimam mulierē S. Brigittam (cuius corpus in celeberrima memoria, & filiæ eius beatæ Catharinæ primæ Abbatissę, ibidem requiescentis, habetur) ædificato, imò & alio quodam cœnobio diui Benedicti, *Aluastra* appellato: vbi lapides varij coloris, præsertim atri, ad quęuis ædificia incolarū gratis extrahūtur, ac ratibus, seu dromonibus deportati, in pulcherrimum & commodissimum vsum, à fundamentis, fenestrarum interpositione, ad culmina tectorum rediguntur, hoc opinabili relicto iudicio, quòd vel natura artem, vel ars ipsa naturam superare videatur. Dixi gratis, quia nec pretio, nec precibus emūtur à possessioribus loci, ob inexhaustam huiusmodi saxorum abundantiam, vt deputentur ad publicam & priuatam vtilitatem. Nec mons ille omni amœnitate plenissimus, latus & sublimis, à longè nauigantibus aliter, quā ciuitas aliqua turrita mœnibusq; cincta, apparet. Extant hodie plura ædificia prędicti cœnobij *Aluastra*, atq; ciuitatis Lincopensis, eius generis saxorum vetusto tempore, quadrato opere satis polita, sicut & alibi fabricata. Sunt præterea alij montes Ostrogothorum, versus Orientaliora littora maris Gothici, lucidos lapides adamantinæ speciei, forma hexagona, instar crystallorum, longo ordine hinc inde producentes: è quibus (si superuacaneus luxus æstimatorem haberet) splendidi parietes, admiratione pleni, formari possent. Pręterea apud Vestrogothos mōs est eminentissimus *Kindaberg* dictus, in circuitu marmorea saxa adeò pulchro colore naturaliter variata habens,

vt

vt cuiuis structurę applicata, plurimū decoris afferant & vtilitatis. Demū in suppolaribus insulis magnetū mōtes reperiuntur, quorū fragmētis ligna fagina certo tēpore applicata, in saxeam duriciem, & vim attractiuam cōuertūtur. Deinde tam viui cāpestres lapides diuersarum formarū, quā cocti, in maxima quantitate, nedum pro tectis, sed & muris, vbiq; applicabiles reperiuntur.

De domibus fabricandis, & eorum varia forma.
Cap. 2.

Diuersitates ædificiorum miræ multæque sunt in Septentrionalib. regnis, videlicet pyramidales, cuneatę, arcuales, rotundæ, & quadratæ. Pyramidales scilicet ex solis hastis sursum connexis, deorsumque ampliatis, idque pro tempore æstiuo, ne fumo & flamma pariter cum Solis ardore molestentur operarij manuales. Cuneatę ædes ferè omnes in altum

porrectę sunt, vt densæ, onerosæque niues citius vento arceantur, ne deprimant tecta quæ corticibus betulæ, vel tegulis, vel fissilibus scandulis è pino, ob innatam picem, vel abiete, vel quercu, vel fago confectis, diuitum verò tecta vel cupreis, vel æreis, aut plumbeis laminis, quemadmodum templorum sunt cooperta. Arcuales structurę satis artificiosè contra vim ventorum, casumque niuium, tam muro quàm lignis, ad varium & valde necessarium vsum fabricantur. Talesque reperiuntur in ędibus magnatum pro suppellectilibus domesticis, aut rusticanis conseruandis. Rotundæ, & hæ plurimum raræ, vt diuersi artifices pari luce è culmine reflexa, in exercitijs suis potiantur. Quadratæ autem domus frequentiores sunt, sed lignis grossissimis mira combinatione in angularibus iuncturis (quibus magistrale artificium ostenditur) coaptatæ: & hæ quoque fenestras habent plurimum in tectis eleuatas, vnde lux introrsum super quemlibet descendere possit. Muratæ autem ædes portas habent proportionatas, sed strictas fenestras, ob intensissimum frigus, & pruinosas niues. Nam si maiores, amplioresque more Italico essent, confestim minutissimis niuibus vento valido (veluti pulueribus) turbine agitatis, ædes ipsæ importabili mole ilico casurę replerentur.

De eodem. *Cap.* 3.

FEnestræ communiores Aquilonarium ædificiorum, præsertim in vaporarijs, sunt in obliquis firmatæ tectis, per quæ purior lux è cælo descendit. E vitro autem, vel tela picata, pro pluuia arcenda ponuntur. A latere verò in vrbibus, propter vicos angustiores, fer-

reas habentes craticulas, & clausuras, portæ incolarum extremos limites regnorum inhabitantium, ex industria strictæ, depressæque sunt, ne prędonibus pateant, & inimicis. Imò vt eisdem & apertis hostibus sagittando resistant, parietibus vtuntur perforatis. Similiter & egestę terræ secretis fossis, culmo, vel stipitibus frondosis seu aridis contectis, ne fortè eo modo conficiant hostem. Tecta verò trabibus, & tabulis abietinis, corticibus populeis, & germinantibus terreis glebis, gemino ordine, interiecto pauco auenæ, vel hordei semine combinantur: & hoc ne fulgure comburantur, imò verius vt supereffusa aqua tempore hostili pascua prębeant ouibus & agnellis, prout superius reperitur ostensum. Quidam etiam in vrbibus eò constringunt loca ædium struendarum, vt mutuo sumptu, & consensu, coniunctis quinque vel sex lateralibus ædificijs, constituant vnum castellū, vnicuique portam ferream fortissimam præfigentes, vt etiam si hostis muros & mœnia superarit (quemadmodum in regia Suetiæ Holmensi à culmine domorum vbique arcetur) resiliat ab incepto. Materiem autem ædificijs aptam & fidelem, ad vetustatem inducendam & conseruandam, periti architecti nouerunt inuenire, imò ab arboribus abstinere, quæ ædificijs impositæ, difficultatem parietibus ingerunt, & miseras mortes.

De maxima multitudine & magnitudine arborum in Septentrionalibus terris.

Cap. 4.

ABietum & Pinorum, ac Iuniperi, Laricisque maxima abundantia est in Aquilonaribus syluis, tan-

tæque proceritatis, vt altis turribus æquari pofsint: & ob id quæ mari ſunt propinquiores, ad antennas, maloſque magnarum nauium adaptantur, & præcipuè pineæ arbores: quę ob cognatam reſinam & picem, ſui natura imbribus, ne citò putreſcant, ſed diutius durent, reſiſtere ſolent. Abietum tamen fructus, vel pinorum, in nullo vſu ſunt, quemadmodum in Italicis oris, vnde voluptuoſa medicina conflatur. Arbores pineæ nauigiorum tabulatis operiendis, ſerrarum ſectione, dolabriſque aptantur. Harum etiam dulcibus medullis in cacumine (quæ cerebrum vocantur) regnicolæ, præſertim Lappones, in principio æſtatis recollectis, loco panis, vt Parthi palmis, vtuntur. Rami Abietum pro vaſorum circulis, imò & ſæpibus agrorum, ac arcubus balliſtarum, ſicuti & larices, quaſi flexibiliores, coaptantur. Trabibus verò abietinis perpetuus honos attribuitur, quia tecta templorum durabili earum firmitate & leuitate teguntur, eoque proceriores ſunt, quò locus natiuus ſabuloſior inueniatur: macro tamen corpore, quia arenoſis fomentis haud nutriūtur, vnde pinguiſsimus ſuccus reſinam, ſeu picem emittens, connaſci videtur. Præterea betulæ arboris copia maxima eſt in toto Septentrione: cuius hæc eſt virtus, vt inciſa infra corticem & librum, lachrymas potabiles emittat, vti fructus eius tempore famis habentur pro pane, cortexque tegumento. Similiter & iuniperi legumina, imò & radices eius, loco panis habentur, licet anxium acceſſum ob aculeos prębeant: in quibus aculeis, ſeu ſpinis, prunę viuaces, igniſque per annum durat: quem niſi reſtinguant incolę,

colæ, suborto cæli turbine, ac tempestate, syluestre incendium excitatum, quasi vagabundum, circumiacentes agros depopulatur.

Adhuc de arboribus Septentrionis.
Cap. 5.

QVercus incorrupta sub aquis durat, & ob id vtilissima nauium costis. Corticibus verò eius coria præparantur, & perficiuntur, vt infra de glacialibus structuris ostendetur. Sunt & aliæ arbores durioris naturæ, è quibus detornantur annuli pro vsu antennarum, ac vtres, & amphoræ: resina, ne intus putrescant, liniendæ. Prætereà aliæ ignoto nomine sponte nascentes: quæ tamen ob effectum in pondere, colore, duritia, rotunditate, proceritate, & fructibus vtiles æstimantur. Cotoneæ autem, & sambuci cum iuiubis dulcissimis, ibidem reperiuntur. Itidem & salices duplici genere annotatæ; quibus ad premendam famem lepores vtuntur. Et hæ licet steriles sint, densissima tamen sobole excisis ramis, & plantatis renascuntur, vt reliquæ lignorum cęduæ syluæ germinantes, rursus à radice succisæ. Multæ etiam arbores inueniuntur, quæ quia altas multasque radices habent inextricabiles, nisi turbine, vel fulmine tangantur, continuè perseuerant: quarum facilis ratio non datur, dum alię, alibique nascantur. Hedera præterea veluti adulatrix, adeò communis est & onerosa, vt niuium fomento paulatim muros & mœnia, nisi extirpetur, absumat.

De diuersitate arborum.

cap. 9.

SVnt prætereà multiplicis generis arbores in eiſdem frigidis locis, & hæ præcipuæ, præter ſuperius dictas, vt populeæ, fraxineæ, & aliarum iuniperorum, quæ ob proceritatem commodè propter annexũ odorem quaſi cupreſsinum, aptantur ad electas manſiones, & ignea fomenta, tam tempore peſtis, quàm alio quotidiano vſu. Sponte enim huiuſmodi arbores genitæ, perpetuitate ſtirpis indeſinenter accreſcunt, & inextirpabiles coaleſcunt, ita vt productæ ad robuſtam ætatem (vt iam dictum erat) ſublimibus & imis ſtructuris, tanquam fortiores trabes, coaptentur. Quercus verò, & fagi, vltra ſeptuageſimum eleuationis poli Arctici gradum, verſus zonam frigidam non reperiuntur: imò paucæ reliqui generis, niſi betuleę, veluti incuruati frutices in extremis Oceani Scythici littoribus, ob frequentes tempeſtates. Verùm in terris verſus meridionalem plagam, maximus eſt prouentus arborum fructiferarum: quarum fructu glandium ſcilicet, & corylorum nucum, ac fagorum, tempore ſterilitatis incolæ loco panis pariter cum cæteris animantibus vtuntur: quę tamen animantia, vt mures, glires, & aues, futuræ famis arcendæ vltra humanam ſagacitatem hoc habent, vt hos fructus ad antra cauernaſque comportent, vnde & prouidi terrarum incolæ imminere famẽ futuram cognoſcentes, diligentius ſolito proſpiciunt euentibus ſuis. Fagorum nuces triangulæ ſunt rubeo cortice munitę, ſubintrà barbatum calicem habentes: quarum eſu, ſicuti glandiũ, mirè impinguantur porci,

ſola

ſola inſpecta differentia, quòd laridum his durius, illis verò mollius, ſeu fluidius reperiatur.

De fructuum qualitate.
Cap. 7.

NVces corylinæ adeò abundanter ibidem creſcunt, vt indigenis & aduenis ſufficiant ad omnẽ optabilem vſum: quo fit, vt quæſtus cauſa ac mercatorum lucro, aliquot millia vaſorum è Septentrione in Germaniam exportentur: etiam ſtipites corylini, quorum tortuoſa flexibilitate ferè omnia vaſa commodiſſimè colligantur. Poma verò, ac pyra diuerſorum generum ibidem, vel ſeminata, vel tranſplantata, ſatis abundè creſcunt: quorum etiam aliquod genus generoſiſsimũ eſt, vt inſtar oliuæ (quæ nuſquam in Aquilone creſcit) in ſummo frigore matureſcat: etiam ſylueſtria poma, quę ſibi ætatem à natura retinent propagatam, vt in Decembri primùm matureſcant: & hęc vinoſum ſaporem habent, ideoq́ue in potum, muſti nomine torcularium preſſura diſponuntur. Aliqua etiam tantæ acerbitatis reperiuntur, vt aciem gladij ſucco ſuo perſtringant, iiſq́ue loco aceti vtuntur. Quædam rotunditatem habent mali, quædam turbinationem pyri, quædam figuram ouatam, quibus natura honorem tribuit peculiarem. Sed quæ exotica ſunt, & vltra marina, quia carnoſiora, dulcioraq́ue iudicantur, pretio maiori æſtimantur. Similiter & pyra, ac pruna ſiccata: non enim niſi duo genera in Aquilone naſcuntur, alba ſcilicet & nigra. Ceraſa etiam in duplici genere, ſylueſtria ſcilicet, & hortenſia: quæ tamen nimia acerbitate edentibus generant ſtuporem, aceti loco deputata: & hoc, quia

in opacis, vmbrosisque locis sine Solis attactu enascuntur. Quæ verò Sole tanguntur satis grato sapore placere solent. Sunt preterea quædam arbores ignotæ virtutis, quæ sine floribus producunt niuales fructus. Fructiferæ tamen arbores gaudent mutatione, & dulcescunt. Syluestres verò ferinum habent saporem, fortè propter canos arborum villos, Solis ardorem excludētes: alioquin aliqua possent blandiri suauitate vescentibus.

De Gummi abietino, siue Resina, & origine Ambræ, seu Succini.
Cap. 8.

QVia maxima varietas in scriptoribus de origine, & natura, ac qualitate Succini, seu Ambræ reperitur, precipuè Perotto referente, qui insigni diligentia, concordare nisus est multorum opinionem singularē, vnde,

vnde, & quomodo naſcatur hic liquor gracilis & mirandus: idcircoquid veriſimilius eſt ex Aquilonarium ſententia, hic veniet attendendum. Abietes, ſeu pineę arbores, natura ſua reſinoſæ, excelſa proceritate ſiue ſuper littora maris, ſiue ſuper riuos, vel alias ſyluarum decliuitates creſcentes, ſuccinum ſudant, maximè dum maturis frugibus Solis feruor (vt infrà latius dicetur) torrentibus ipſis Iunio Iulioque menſibus incendioſior, Cancri atque Leonis tetigerit metas, tum iſtæ arbores æſtu valido fiſſis corticibus, ſuccinum ſui liquoris in ſubiectos latices, ſeu fluuios, indurandum emittunt, ſicq; ſtillando, quodcunq; obiectum corpus ſui tenacitate tanquam glutinum inuoluit: quò fit, vt ranæ, mures, culices, araneæ, muſcæ, ariſtę, legumina, & his ſimilia, in reſinoſo hoc viſco rapta inuoluantur, ac indurentur, etiam ſi in arenam ceciderint continuatæ guttæ, quia imbre ſupereffuſo ad riuos, inde flumina, & tandem in mare deferuntur: vbi inſtar aliarum arborum tantùm certo tempore indurantur, vt ſaxoſa duritie coctū, dira tempeſtate per mare Gothicum, ſeu Finnonicum, ac Liuonicum, euomatur in Prutenicum littus, ſcilicet Meridionale, directè oppoſitum Septentrioni: & hoc omni tempore, quo flatibus vnde voluantur ad Prutenicam terram: in qua ob Principis edictum, nulli niſi deputati & iurati laboratores, ſuccinum huiuſmodi colligere poſſunt.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE AGRICVLTVRA ET HVmano victu.

EPITOME LIBRI DECIMITERTII.

De diuersitate messium colligendarum. Cap. 1.

Aturæ admiranda dispensatio est, vt aliter, alioque tempore, modo & industria colatur terra Septentrionalis, vt dictum est: aliter Aethiopica, vel Afrorum: aliter etiam nouarum Insularum. Quo ad Aquilonares, hoc certum est, in plerisque agris Vestrogothorum parte obiecta meridionali plagæ, hordeum spatio 36. dierum à semine proiecto maturum colligi, hoc est, à fine Iunij vsque medium Augusti, & aliquando celerius. Ea nanque maturitas ex soli natura, aërisque clementia, ac humore lapillorum fouente radices, Soleque torrente, necessariò prouenit, vt ita nascatur, ac maturetur: talesque spicæ sex ordines in numero aristæ habent, alijs tamen communibus minores: quæ ceruisiæ coquendæ satis commodè adaptantur. Reliqua verò semina in principio Maij proiecta, circa medium Augusti mutua ope ruricolarum, non tam labore, quàm alacritate, & voluntario

tario impetu colliguntur, ne superueniens frigidus flatus messem exurat. Nec aliam diurni laboris mercedē desiderant, quàm iucundam conuiuationem vespertinā: in qua iuuenes vtriusque sexus, ob fideles agrorum labores, prouidorū parentum iudicio & assensu, ac promissione eliguntur futuro coniugio copulandi: non tamen ad delitiosa connubia, etiam si illustres sint, sed ad solicitudinem domesticæ honestatis & vtilitatis pro familia sagaciter & suauiter dirigenda.

De Pistrinis, & coctione panum.
Cap. 2.

QVia receptum est apud veteres, quomodo Ceres frumenta inuenerit, & Pan conspersas fruges coxisse perhibetur (vnde & nomine eius panis est appellatus) ita & illa prædicata est quòd reperit, & iste laudatus, qui decenter humanis vsibus applicauit. Ideoq;

videndum hic erit, quæ frugum genera ad hunc necessarium vsum afferuntur, & quibus hoc officium competit apud homines Septentrionales: qui vt in regiones multiplices tam situ quàm moribus distincti differunt, & separati sunt: ita etiam terræ nascentia, pro qualitate regionum & climatum, variata videntur. Quantò igitur magis ad Aquilonem acceditur, tantò minor tritici vbertas, & maior ad Austrũ vbilibet inuenitur. Sueonibus tamen, siue Suecis, immensa vis tritici sed maior siliginis est concessa. Gothis verò tam Orientalibus, quam Occidentalibus, vtentibus hordeo & auena, indeficiens abundantia pro cibo & potu propitio numine est largita. Omnium tamen harum frugum vtrobique vsus est. Sed diligentior siliginis præparatio apud Sueones: quorum fœminæ ita nouerunt purgare siliginem, vt colore, sapore, ac sanitate exuperet frumenti bonitatem.

De torrendis frugibus duraturis.

Cap. 3.

DIebus calidissimis feruente Sole, pannos instar velorum naualium, siue ipsa vela, latè super faciem terræ, vel planos ac nudos montes extendunt, ac desuper torrendam frugem diebus sex, vel pluribus, aut paucioribus, iuxta Solis ardorem imponunt: deinde eã purgatam, in quercinis repositorijs collocant, vel in farinam redactam simili custodia seruant: multosq; in annos sic torrefacta, integritate salua perdurat. Attamen si molita farina non sit, sed fruges, expedit vt interim Soli obijciatur semel in anno retorrenda: eoque modo noua fruges tosta, poterit illi, ne deficiat, quoties opus fuerit,

fuerit, ſagaciter commiſceri. Farina autem in quercinis vaſis, aut cupis forti ligneorum malleorum impulſu intruſa, locoque ſicco repoſita, ſine quacunq; vermium corroſione pluribus annis durare ſolet.

De ritu bibendi Septentrionalium populorum. Cap. 4.

NEc diſplicet curioſis inſpectoribus interpretationẽ admittere, qualis ſit modus Septentrionaliũ gentium in bibendo. In primis, quòd religioſum ſit ſtando pro reuerentia Numinum ac Principum, bibere: & quaſi in agone per ſudorem cõtendere, quis vno, vel altero, vel multiplicato hauſtu amphoram euacuet capitolinam. Videntur itaque in menſa ſuprapoſitæ imaginis quaſi coronati ſedere, ac tali forma vaſis potare: quod forſan inexpertis generare poſſet admirationem. Sed mirabilius eſſet longo ordine intueri miniſtros, quaſi

cornutorum ceruorum pastores gregatim incedere, vt ea vasa cereali liquore repleta, propinent conuiuis. Sed neque his contenti ceremonijs, etiam contendunt monstrare sobrietatem, vt vase tam alto repletoq;, nudo capiti superposito, choream gyrãdo reducant: similiter & alia vasa manibus vtrisque allata, vino, ceruisia, medone, aut mulso, vel musto repleta, conuiuantibus ad æquales haustus exhibeant epotanda.

De diuersis modis coquendi salis.

Cap. 5.

APud Sueones siue Suecos & Gothos nulla fit decoctio salis: non quia è fundo maris extrahi non possit aqua salsa, sed quia gens alijs rebus abundans, facilius exoticum sal comparat, quàm superfluis expensis id decoquat in littore suo. Aduentu enim grandium nauigiorum Hollandiæ ac Germaniæ, ab Hispanicis & Gallicis ac Britannicis portubus, Vlysbonico præsertim & Brouaso portu, sal acceptum iusto precio venundatur. In Polonia verò montes profundissimi salis sunt, præsertim in Vielisca & Bochna: vbi videndi causa, M. D.XXVIII. quinta Ianuarij, transcensis L. scalis fui, & vidi in profundioribus locis laboratores nudos ob calorem, ferreis instrumentis eruere opulentissimum thesaurum salis, veluti aurum & argentum ex mineris inexhaustis.

De difficultate aduehendi salis in Aquilonaria regna.

Cap. 6.

AT vbi inciderint maritima bella in Balthico mari, vt defectu salis videantur ab hostibus premi posse

posse Septentrionalia regna, tunc arte quæsita domesticum sal cõficiunt, ne ea penuria suam libertatem subijciant inimicis. vt tamen id expeditius, etiam ad perpetuum lucrum, continuè efficerent incolę Nortlandię, id est, Septentrionales, R. D. Io. Magnus Gothus Archiepiscopus Vpsalensis, charissimus frater & antecessor meus, aliàs 1523. Hadriani vj. Pontificis legatus, & demum electus euolutis duobus inde annis, Vpsalẽsem diœcesim visitans, proprijs suis sumptibus, emptis scilicet & datis instrumentis vbique sufficientibus, modũ & artem ab expertis acceptam, pręcipuis in locis aptioribus incolis communicauit: quibus ex tunc, & in perpetuum necessario salis beneficio, quacunque imminente hostilitate, liberè & facili labore vti possent.

De maxima copia butyri.

Cap. 7.

TRanscurrendo singulas prouincias Septentrionalis plagæ à 52. vsque ad 84. gradum eleuationis poli Arctici, vbique propter fertilissima terrarum pascua, & armentorum abundantissimos greges, maximam butyri copiam reperire licebit: non tamen ęquali virtute, tum propter salis varietatem, tum etiam propter floridiores ac tenuiores herbas, longè à se inuicem distantium prouinciarum nutritiuas. Vbi enim pascua sunt grossiora, saleq; butyrum conditum grossiore, eius efficaciæ non est, vt alterius conditi in pascuis herbarum minutarũ. Modus tamen conformis est omnium regionum, vel sale grosso, vel tenerrimo & candido, multa magnorum vasorum millia negotiatoribus vltramarinis vel precio, vel rerum commuta-

tionibus (nisi Regio edicto, instante vel flagrante bello, prohibitum fuerit) distrahendi vel venundandi, quemadmodum in annona, lardo, atque alijs necessarijs nutrimentis, ne hostibus afferantur, caueri solet. Insula prætereà est Meridionalis Gothiæ, Oelandia appellata, vbi aëris salubritas cum pinguis arui fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas: quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, vt quibus multa medicorũ auxilia vel consilia prodesse nesciunt, solus videatur potus ille è butyro expressus, optabilem afferre sanitatem hocq; butyrum tanquam aromaticum, & cæteris omnibus salubrius, appretiatur.

De magnitudine & bonitate caseorum.

Cap. 8.

SI Parmensis aut Placentina, vel aliæ terræ, ac villæ Longobardorum, de magnitudine, multitudine, ac vtilitate caseorum vbiq; commendari poterint, profectò origini suæ natiuæ, scilicet Scandianæ peninsulæ, & pręcipuè regioni Vestrogothorum in regnis Septentrionalibus, gratias sunt acturę. Hi enim Vestrogothi super omnes incolas Aquilonares, maximam cõmendationem obtinent, quòd nulla gens illis similis est in confectione caseorum: quod prouenire videtur ex vberrimis pascuis: in quibus & militares equi, fortes, alti & robusti, bouesque proceri innumerabili multitudine procreantur. Caseos itaq; tam magnos plerunq; conficiunt, vt duo valentes viri vix vnum ad breue spatium deferre possint. Virorum tamen manu & arte nunquã fiunt, sed mulierum: quæ vicatim ex pagis viciniori-

bus,

bus, adducta lactis multitudine, æstatis tempore in domo volentis caseos coagulare, confluentes, magnis caldaribus lac calefactum, adhibito coagulo, ligneæ formæ quadrangulari præcipuè imprimunt, caseolósque aliàs Sole aëréque siccatos, in particulas comminutos, eidem lacti quasi feruenti imponunt, veluti fit in grandibus muris, qui lapillorum & cementi infusione compactiores exurgunt. Nec vir quispiam huic operi fœminarum interesse meretur, etiam si precibus hoc impetrare conaretur. Habent enim fortissimæ mulieres illę diuisa exercitia domestica seorsum à maritis, in quibus illi sese nunquam intromittunt, vt nere, texere, panes & ceruisiam coquere, cibos parare, & proles ornare, ac vestire, lectósque & tegmina aptare, & agnellis, vitulis, aliísque minutulis animalibus prouidere: vbi viris grauiores incumbunt labores, vt agros colere, messes triturare, equos domare, (quod & fœminæ plerunque faciunt) arma acuere, atque sepes agrorum aratraq́; & agros disponere. Ostrogothorum verò casei lacte pecorino in maxima multitudine formati, mira commendantur bonitate: ita & superioris Suetiæ, præterquam apud Helsingos & Noruegianos: qui caseos quasi putres habentes, vermiū scaturigine, & repletione visa, lætantur in eorum bonitate: imò exesa interiori substantia, eorum corticibus loco clypei, instar indurati corij, vtuntur in bellis. Estque caseorum laudatissimus sapor apud Finningos, qui conspicuos eos multorum millium pondo faciunt è lacte caprino: quibus laudem augent, & saporem, submisso paululum myrtino fumo, vt sine vermibus seruari valeant ad

plures annos, præsertim in obsidionibus castrensibus tolerandis. Apud Septentrionales scilicet Vestrogothos, naturæ beneficio ita temperati sunt, vt aromaticis specieb. ad senium vergentes, redoleant, cum gratissimo sapore. Talibus etiam vtuntur nautæ, dum tempestatibus, ne alia coquant, arcentur ab igne.

De textoribus. Cap. 9.

TExturis lineis laneisque, Aquilonares fœminę miro ingenio callentes, incumbunt, exceptis Lapponum mulieribus: quæ ex neruis animalium (vt alibi dictum est) conficiunt telas, & de pellibus diuersarum bestiarum accommodas vestes: quia in ea regione extrema, linum non crescit, neque oues gignuntur. Vbi verò in calidioribus locis Septentrionis linum habetur, talia fila ex eo confecta colorant, & texunt, vt opus in medio Latio ingeniosè contextum iudicaretur. Vidi olim apud eas gentes textile opus lineum, varietate linearum cœlestini coloris pulcherrimè elaboratum: quale demum Italiam & Romam ingrediens, quasi vna manu reperi ad similitudinem illius omnimodè per texturam factum & ordinatum, hoc solo discrimine viso, quòd vti Romanæ fœminæ, vel potiùs viri, textores sunt ingenio viuaciores: ita & in opere manuum reperiuntur subtiliores: & fortè quia exemplaribus insignium pictorum vtuntur, vbi mulieres Aquilonares ex floribus, iride, aut frondium vmbris super aquas sole splendente reflexis, excipiunt formas. Retiaria tamen intexta filorum opera, qualia videntur in domibus Principum Romæ, facillimè reliquos orbis artifices

artifices videntur excellere mulieres Aquilonares, dum huic exercitio, etiam illustres personæ ad euitandum otium, quasi hæreditario domorum ornatui præcipua subtilitate intendunt. Aedes enim diurno vsui deputatas, candidissimo illo opere retiario, quod *Spraagning* vocant, totaliter, etiam sub tectis, perpetua communique consuetudine exornant, exceptis proceribus, sericeis pannis ornantibus palatia sua: & hoc quoad thalamos, & ornatum illustrium fœminarum, ac nuptialium festiuitatum.

LIBRI DECIMITERTII FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE VARIIS CONDITIONIBVS Aquilonarium populorum.

EPITOME LIBRI XIIII.

PRAEFATIO.

IRARI quiſpiam non debet, in ampliſsimis Septentrionalium terris, præſertim peninſula Scandiana (quam Plinius ob incompertam magnitudinem, alterum orbem, & Iornandes, ac Paulus Diaconus, vaginam, ſiue officinam gentium appellant) diuerſitatem fore habituum, ac veſtimentorum, pariter & morum ac conditionum, circa incolarum conuictum, & cohabitationem aduentantium alienigenarum, ac iudicia vtriuſque, & quàm ſyncera tranquillitate veteribus inſtitutis olim adhærentes, ſinguli concorditer viuere dicebantur, vbi nunc creſcente diſcordia, pauciſsimi ſua ſorte contenti videntur: in quo rurſus mirandum non eſt, dum eò proceſsit aſtuta hominum pernicies, vt quiſque ſuæ deſtructionis factus ſit artifex ingenioſus, foris ſcilicet habitu diſciſſus, & intus in mente corruptus: foris legibus parére ſimulans, & vbique diſſeminans dolos: quorum tandem effectu, & exitu, ad vltimum infamia plenus, & omnibus odioſus è vita diſcedet.

De

De diuersitate habituum.
Cap. I.

LOngè aliter olim vestitus in Septentrionalibus regnis & populis, quàm nunc est, formatus erat, præsertim in exteriori, interiorique ornatu mulierum. Exteriori inquam, quia vetusto tempore illustres fœminæ tunicis vtebantur, ad pectus & brachia strictissimis: sed in extensione fimbriarum monstrosa videbatur longitudo, adeò vt vix vna sufficeret ancilla in fimbrijs huiusmodi comportandis: quæ etiam in hoc abusu aliqualiter dominæ suæ conformabatur. In capitibus verò subtilissimis pannis lineis, negociatorũ quæstu ab exteris regionibus longo maris circuitu importatis, sub his tamen tegumentis, aureas coronas lapidibus pretiosis intextas, secundum qualitates stirpis & opulentiæ portabant: ad vmbilicum verò pro cingulo,

vel zona, aureis filis contexta vel fusa, extensaque in longum aurea, aut argentea lamina, latitudine duorum digitorum, vtebantur. Reliquæ mulieres latissimas habebant manicas, sed has in medio cuneatas, ac argenteis vel deauratis nodis quasi tenaculis clausas. Præterea capitis ornamentum erat è panno rubro superius strictum ac cuneatum, similiter argenteis nodis claudendum vel aperiendum: & hæ quoque coronis deauratis sub lineis pannis, valde subtilibus, ornabantur: & vti earum togæ, præsertim nobilium, pariter & plebeiarum (excepto valore panni) erant strictissimæ ac breuissimæ: ita vrbanorum longissimæ, deauratas & quadratas in anteriori parte laminas, à collo vsque pedes super fimbrijs ex vtroque latere dependentibus, habentes. Scapulari autem virgines vtuntur, quo pudicitię obseruantia designatur.

De pudico virginum ornatu, & rigore pudicitiæ.
Cap. 2.

VIrginum ergo ornatus in pretiosis & amplissimis aureis, vel deauratis coronis, in capitibus erat: & pro pudicitiæ custodia, à collo antrorsum retrorsumq; dependebat sericeum, vel lineum candidi coloris pallium: quale nunc religiosi *Scapulare*, vel Patientiam nuncupant: quo habitu vel pallio, omnia corporis membra, tanquam freni moderamine, incedendo vel conuersando, cum admirabili modestia & verecundia (visu vel colloquio virorum nusquam, nisi parentum licentia permisso, vtentes) dirigebant. Tantaque inerat eis pudicitia, vt vix rogatæ virum publico in cœtu, donec coniugali vinculo stringerentur, raroque tunc,

inspicere

inſpicere vellent. Adeò caſta celebritate oculos vbique, etiam à licitis, refrenabant. Mira etiam & pertinax Aquilonarium fœminarum ſuæ pudicitiæ cuſtodia, vt etiam admiſſo honeſto coniugio, certis temporib. refrenent amplexus, ea ſcilicet conſtantia, vt in toto interpoſitione diſtricti gladij mutuum ſibi coarctent congreſſum, veluti Saxo de quadam Thira Regis Angliæ filia meminit, & inſuper de ſingulari caſtitate multarum virginum illius æui.

De benedictione Catholicorum Regum.
Cap. 3.

CAtholico ritu in populo fideli regnaturus, multis & magnis benedictionibus, vt Deo acceptior, & populo vtilior, ac ſibiipſi ſecurior fiat, repleri ſolet. Sed in primis ſponte per ſancta Dei Euangelia iurat, & coram Deo, & Angelis eius promittit, vt legem, iuſtitiã

& pacem Ecclesiæ Dei, populoque sibi subiecto cum obseruatione iurium & priuilegiorum, ac omnium bonorum custodiat: & hinc benedictionem Ecclesiæ postulat, & illi tribuitur, vt in donis gratiarum multiplicetur, dextera potentiæ Dei vbique circundetur & protegatur: vt Abrahæ fidelitate, Mosis mansuetudine, Dauid humilitate, Salomonis sapientia decoratus, Deo in omnibus complaceat, iustè incedat, in hostes crucis Christi fideliter triumphet, & optabilem pacem in omnibus seruet. Deinde visibili oleo, sanctissimis verbis benedicto, inungitur, vt dona inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderationibus executo, æternaliter cum Deo, Regum omnium Rege, glorietur. Insuper orat Ecclesia, vt efficacia illius sacræ Vnctionis principatus sit super humerũ eius, atque vt sit iustus, fortis, fidelis pro viduis, & indefessus regni & populi gubernator, infidelium expugnator, iustitię cultor, Ecclesiæ sanctę, & fidei Christianæ defensor, ad decus & laudem gloriosi nominis Dei. Demum virtute Dei dato gladio ad vindictam malorum, & laudem bonorum, vt in hoc æquitatem exerceat, iniquitatem destruat, & sanctam Dei Ecclesiam, eiusque fideles propugnet ac protegat, atque falsos Christianos disperdat, viduas & pupillos clementer adiuuet & defendat, desolata restauret, & ea conseruet, quatenus in hoc virtutum triumpho cum mundi Saluatore, cuius typum gerit, sine fine regnare mereatur. Insuper corona capiti eius imposita: qua gloria & honor, ac opus fortitudinis intelligitur, vt participatione ministrorum Ecclesiæ Christi in omni aduersitate defensor adsistat,

regnique

regniq́ue à Deo dati, & Pontificalis benedictionis vice Apostolorum, qui per fidem vicerunt regna, omniumq́ue Sanctorum eius regimini commissi, vtilis executor, perspicuusq́ue regnator semper appareat: vt inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio æternæ felicitatis coronatus, cum Christo sine fine glorietur. Deinde accepta virga, seu sceptro, intelliget se obnoxiũ mulcere pios, terrere improbos, errãtes reducere, lapsis manũ porrigere, superbos disperdere, & releuare humiles. Posteà intronizato Regi in solio sedenti dicet Archiepiscopus, qui eum assistentia Coëpiscoporum introduxit: Sta, & retine amodò locum tibi à Deo delegatum, per autoritatem omnipotentis Dei, & traditionem nostram, omnium scilicet Episcoporum, cæterorumq́ue Dei seruorum: & quantò clerũ sacris altaribus propinquiorem prospicis, tantò ei potentiorem in locis congruis honorem impendere memineris: quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis in hoc regni solio confirmet, & secum regnare faciat Iesus Christus. Vltimò Metropolitanus inter alia orationem super Regem ad Deum facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis sapientia, in protectione clypeus sempiternus: & presta, vt gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant charitatem, fugiant cupiditatem, loquantur iustitiam, custodiant veritatem, vt semper maneant tripudiantes, & in pace victores. Reginę etiam mutatis mutandis, quę sexui fœmineo congruunt, plurima ex supradictis à Deo reuerenter optantur. &c.

De equitibus auratis, & eorum iuramento.
Cap. 4.

FActa igitur iuxta pręmiſſas ceremonias (apud Deũ & homines, omni æuo commendabiles) coronatione, ipſe Rex ſecundum formam antiquarum legum regnorum ſuorum, noua priuilegia diuerſo hominum ſtatui, quatenus, & quibus opus ſit, liberaliter concedit, vel pridem ab anteceſſoribus ſuis cōceſſa reſtaurat, & auget. Demum milites auratos, feudis abundanter diſtributis, cingulo, & enſe, ac clypeo præſtitis, tali tamen interueniēte iuramento, in manibus alicuius Prælati aſsiſtentis facto, creat: Ego N. opto mihi ita Deum propitium, & beatam Virginem, ac ſanctum Ericum, quòd volo iuxta extremum meum poſſe per vitam & bona mea, defendere fidem Catholicam, & ſanctum Euangelium, & tenere ac protegere Eccleſiam, & eius miniſtros in ſua libertate & immunitate, & ſtare contra omne quod iniquum eſt, & confortare pacem & iuſtitiam, & defendere pupillos & orphanos, virgines, viduas, & pauperes, & fore fidelem meo Regi, & regnò ſeu patriæ meæ, & iuſtè exhibere & exercere meum militarem ſtatum ad honorem Dei, ſecundum vltimum poſſe meũ. Sic me Deus adiuuet, & omnes ſancti eius. Amen. Hocq; iuramentum adeò fideliter & ſtrictè obſeruare ſolebant, vt audita proclamatione belli contra hoſtes fidei, maximè ſchiſmaticos Moſcouitas in Orientali limite regni Suetiæ, & Finlandiæ, imò & à ſummis Pontificibus prędicata Cruciata contra Turcas, ilicò proprijs expenſis armata, & valida manu alacriter prælia Domini bellaturi ſeſe in expeditionẽ contulerunt,

tulerunt, vel ad terram sanctam peregrinantes, accepto ad sepulchrum Christi militiæ cingulo, se in numerum fidelium armatorum contra eosdem Turcas pro religione præliaturi, voluntariè immiscuere: quò plerunque euenit, vt gloriosi victores redirent in terrenam patriam, & tandem coronam suscepturi, in patriam cœlestem ac sempiternam.

De nuptiis plebeiorum.
Cap. 5.

MOS est plebeiæ multitudinis apud Gothos, & Sueones, sponsalia contrahere cupientis, pluribus vti ceremonijs, diuerso tempore, modo, ordine, ac testimonio repetitis, præsertim hac ratione, vt stabiliores permaneant in mutua cohabitatione, vt nullo sit opus diuortio, etiam à lege permisso. Parentes nanque puellæ ad coniugium petendæ, cuius stirpis, honoris, famæ, vel

infamiæ, probitatis aut improbitatis, morum & industriæ ſit procus, imò an legitimo toro procreatus, diligenter inquirunt: compertaque virtute viri, præſentibus duobus ex paterna maternaque linea teſtibus, pater præſentat filiam ſub his verbis aſtanti proco: Do tibi meam filiam ad honorem, & vxorem ad medium lectum, ad ianuas, & claues, & ad omnem tertiam pecuniam poſſidendam in mobilibus bonis ac immobilibus, & ad omne ius, quod ſuperior Suetia à S. Erico habet, & ipſe S. Ericus dedit. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Eoque caſu ſponſalitia pacta vigorem ſuſcipiunt, & accelerata maturitate, melioribus ſuperadditis ſolennitatibus abſoluunt, talibus præſertim, vt affines, agnati & conſanguinei, ſub prudenti virorum ductore, ac honeſta mulierum ductrice, ſtatuta die in equeſtri pompa vndequaque ornatius ad Eccleſiam confluant parochialem: vbi ardentibus faculis mirificè factis & incenſis, ſacerdotali benedictione coronata ſponſa producitur, atque ante ſummum altare lateraliter cum ſponſo collocata, vtriuſque ſolenniter requiſito cohabitationis in proſperis & aduerſis conſenſu, per annuli impoſitionem, & nuptialem benedictionem, omnes præmiſſæ ceremoniæ ratificantur. Nec ſilendum eſt, quòd ſub ipſa annuli impoſitione dorſotenus pugno ſeſe aſtantes impetunt, vt eadem ratione actum corroborent, vti in Aurati militis creatione, vt memor ſit, ſeruari ſolet. Qui talibus adſunt nuptijs, vt agnati, cognati, affines & amici, dona plurima, videlicet equos, boues, pecora, lectos, pannos, & fruges liberaliter

liter offerunt: vt ijs felicibus auſpicijs incipiant, & perficiant lætiorem cohabitationem. Specialibus tamen ceremonijs equus, ac bos, & ſecuris traditur: vt ſciant ſe venire ad eum laborem, periculorumq́ue ſocietatem, qua idem nolle & velle permanere debeat, donec vel diuortio, ſi lex vrſerit, vel morte ſoluatur. Sunt & multæ ceremoniæ circa tori introitum, vt parochialis ſacerdos, ſi adſit, vel clericus, canat hymnum, Veni creator Spiritus, cum inuocatione diuini auxilij, vt nouis coniugibus proſpera cuncta deſuper elargiantur. Præterea mos eſt, vt aliquot delicatiora fercula in lecto ſedentibus nuptis exhibeantur, vt ijs cum aſtantibus breui mora veſcantur: tandemq́ue valedicentibus amicis, ſua pace fruuntur. Sequenti tamen die noua nupta crinibus abſconſis, affabili inceſſu conuiuis argenteos ſcyphos electiore liquore repletos, in ſignum, quòd materfamiliâs effecta ſit, liberaliter propinat.

De adulteris & eorum pœna.
Cap. 6.

MVlier adulterans teſtimonio ſex virorum deprehenſa, perdit dotem, & quicquid ſecum tulit in cohabitationem viri: qui ea ſuſcipiet: imò vitæ vtriuſque poteſtatem habet & hæreditatis eorundem, vigore municipalium legum patriæ Gothorum & Sueonum. Si verò mulcta contentari velit, etiam eam ex municipalibus præſcriptam habet: quam & volens hîc pertranſeo, licet Regi, Epiſcopo, & Fiſco ciuitatis pars eius debeatur, cuilibet ſeparatim. Si pœnam

pecuniariam dare nequierit adulter, tunc duo ſaxa mulieri humero tenus imponi debent, & ipſa virilibus adulteri funiculo ligatis, ipſum per plateas ciuitatis aſpicientibus cunctis pertrahere, ac demum abiurare ciuitatem, deinceps non ingrediendam, cogetur. Si vnus coniugum ſimile ſcelus commiſerit, eadem pœna partialiter fiat, altero innocuo declarato. Verùm miniſtro ciuitatis in talibus ſeruienti, ſpeciale pecuniarum munus ſiue præmium deputatur.

LIBRI DECIMIQVARTI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE DIVERSIS HOMINVM exercitijs.

EPITOME LIBRI XV.

De puerorum exercitiis. *Cap. I.*

NE autem Gothorum pueri, & adoleſcentes ignauia, & otio torpeſcere permittantur, aut damnatis artibus primos annos tranſigant iuuentutis, pro conſuetudine ſemper ſeruatum eſt, vt diuerſis exercitijs inſtruatur exilis ætas, præcipuè militaribus exercitijs reſeruanda, in ſagittatoria arte, iuxta vniuſcuiuſque ætatis capacitatem, vt ſe diligenter exerceant: eo videlicet modo, vt non panis quidem pueris exhibeatur, niſi ſagitta prius tetigerint metam, inſtructorum induſtria collocatam. Reperiuntur itaque pueri vix duodecim annos egreſsi, tanta peritia ſagittandi inſtructi, vt iuſſi telo traijcere caput, pectus, pedeſque minimarum auium à longè poſitarum, infallibiliter tangant: nec minus ſenes oculorum aciem adhuc retinentes. Huius rei monſtruoſum exemplum Saxo Danorum hiſtoricus de quodam ſene adducit: cuius baliſta tam portentoſo cornu

protendebatur, vt denos neruo calamos adaptaret: hi vegetiore iactu pariter in hostem detorti, totidem numero vulnera confecerunt.

De ritu fugandæ hyemis, & receptione æstatis.
Cap. 2.

SVecis Meridionalibus & Gothis, longissimo prouinciarum spatio à polo remotis, alius ritus est, vt primo die Maij Sole per Taurum agente cursum, duplices à magistratibus vrbium constituantur robustorum iuuenum, & virorum equestres turmæ, seu cohortes, tanquam ad durum aliquem conflictum progressuræ, quarum altera, sorte deputato duce dirigitur: qui hyemis titulo & habitu, varijs indutus pellibus, hastisque focalibus armatus, globatas niues, & crustatas glacies spargens, vt frigora prolonget, obæquitat victoriosus: eoque duriorem se simulat, & efficit, quò ab vaporarijs stiriæ glaciales dependere videntur. Rursumque alterius equestris cohortis præfectus æstatis, Comes florialis appellatus, virentibus arborum frondibus, folijsque & floribus (difficulter repertis) vestitus, æstiualibus indumentis parum securis, ex campo cum duce hyemali, licet separato loco & ordine, ciuitates ingrediuntur, hastisque edito spectaculo publico, quòd æstas hyemem exuperet, experiuntur.

Ad idem. Cap. 3.

VNde & acriter vtraque parte triumphare cupiente, illa vehementius alteram vrget, quæ eo die ex aëris clementia vel austeritate videtur mutuare vigorem,

rem. Si hyemis aſperitas adhuc ſuum gelu ſpirat, depoſitis haſtis cineres viuis ignium ſcintillis commixtos, vrnis vel ſaccis extractos, obequitando hyemis perſona, ſuper aſpicientes effundit. Similiter & hi, qui eodem cultu & habitu, quaſi auxiliares turmæ adiuncti ſunt, in equis igniuomos globos eijciunt in aſpicientes. Ne autem æſtatis perſona ob defectum ramorum virentium florúmve, cum ſua equeſtri cohorte priuetur honore cupito, longè anteà betuleas frondes, ſeu tiliæ virgas, vaporarij calore & irrigatione artificioſè virentes, quaſi è ſylua productas, clanculo elatas, ſed apertè reductas oſtendit: quo caſu ob defraudatam naturam, hyemis propugnatores infeſtius inſtant, ne dolo quæſita victoria emergat, aut ſiſtat in placida pompa: quæ tamen fauorabili aſtantis populi aſperrimum hyemis dominium peramplius ſufferre negantis, iudicio, digna iuſtaque ſententia conuincitur, vt æſtati pro publica lætitia victoria cædat, victoriamque partam ſplendido inſtructo conuiuio æqualibus perficiat, & corroboret hauſtibus: quam aſſequi vix potuit haſtis.

De Maialibus feſtis.

Cap. 4.

DEmum omnibus tam ſyluis quàm pratis, & campis vireſcentibus, & floreſcentibus, Sole per Cancrum tranſeunte, hoc eſt, in Vigilia natalitij ortus D. Ioannis Baptiſtæ (quem diem miris feſtiuitatibus ſeruabat antiquitas, celebrique cultu poſteris ſeruandum docuit, & præcepit) populus omnis vtriuſque ſexus & ætatis, turmatim in publicis plateis vrbium, aut planicie camporum, vbique copioſis accenſis ignibus, pro

choreis tripudijsque exercendis, concurrere solitus, vetustorum heroum domi forisque magnifica gesta vbilibet in orbe peracta, saltando decantat: etiam quid illustriores fœminæ pro æternis assequendis laudibus, amore seruandæ pudicitiæ perfecerunt. Prætereà quid degeneres ignauique nobiles, crudeles tyranni, & turpes fœminæ exclusa honestate fecerunt, patrijs cantionibus & rythmis sonantibus citharis, ac tibijs alternatim adductis, exoluunt. Insuper puellæ matrum doctrina præmonitæ, quot quantaque mariti vitia, in lusibus alearum, rixa tabernarum, luxu vestium, societate scurrarum, & continua ebrietate & crapula exerceant, psallendo resoluunt. Sed rursus ingeniosiores adolescentuli concinere norunt, quàm pigerrimæ, fallaces, indomitæ, rixosæ, garrulæ, furaces, nugaces, & infidæ sunt mulieres, ne sola querela maritos suggillent. Deinde quid perfidi ciues, versuti artifices, vagi negociatores, stertentes nautæ, rusticique infideles, & astutissimi proditores, ac blandiloqui adulatores, & auari crudelesque terrarum præfecti efficiunt, varietate cantionum, & musicis instrumentis exponunt, eà potissimum ratione permoti, vt tenera iuuentus agnoscat, quàm excelsa ac splendida virtus sit æternisque laudibus digna, bonorum inhærere vestigijs, & à pessimis resilire, ac præcauere exemplis.

De lusu Aleæ & Schacorum.

Cap. 5.

MOs est apud illustriores Gothos & Sueones, filias suas honesto coniugio collocaturos, procorum animos miris ingenijs & pasſionibus examinare,

re, præſertim in ludo Latrunculorum, ſeu Schacorum. Eo enim ludo ira, amor, petulantia, auaritia, ſocordia, ignauia, aliæque plures dementiæ, paſsiones, & animi motus, fortunæque vires & proprietates demonſtrari ſolent: ſcilicet an procus agreſtis animi ſit: quòd ſubitò triumphando indiſcretè exultet, aut iniurias illatas cautius pati, vel modeſtius auertere norit.

De chorea gladiatoria, vel armifera ſaltatione.
Cap. 6.

HAbent prætereà Septentrionales Gothi & Sueci, pro exercenda iuuentute alium ludum, quòd inter nudos enſes, & infeſtos gladios ſeu frameas, ſeſe exerceant ſaltu: idque quodam gymnaſtico ritu & diſciplina, ætate ſucceſsiua à peritis, & præſultore, ſub cantu

addiſcunt: & oſtendunt hunc ludum, præcipuè tempore carniſpriuij, *Maſchararum* Italico verbo dicto. Ante etenim tempus eiuſdem carniſpriuij, octo diebus continua ſaltatione ſeſe adoleſcentes numeroſè exercent, eleuatis ſcilcet gladijs, ſed vagina recluſis ad triplicem gyrum. Deinde euaginatis, itidemque eleuatis enſibus, poſtmodum manuatim extenſis, modeſtius gyrando alterius cuſpidem capulumque receptantes, ſeſe mutato ordine in modum figuræ hexagonæ ſubijciunt: quam Roſam dicunt: & ilicò eam gladios retrahendo eleuandoque reſoluunt, vt ſuper vniuſcuiuſque caput quadrata roſa reſultet: & tandem vehementiſſima gladiorum laterali colliſione, celerrimè retrograda ſaltatione determinant ludum: quem tibijs, vel cantilenis, aut vtriſque ſimul, primùm per grauiorem, demum vehementiorem ſaltum, & vltimò impetuoſiſſimum moderantur. Sed hæc ſpeculatio ſine oculari inſpectione vix apprehenditur, quàm pulchra honeſtaque ſit, dum vnius parciſſimo præcepto, etiam armata multitudo quadam alacritate dirigitur ad certamen: eoque ludo clericis ſeſe exercere, & immiſcere licet, quia totus deducitur honeſtiſſima ratione.

De arcuali chorea.
Cap. 7.

ALia etiam iuuenum exercitatio eſt, vt certa lege arcualem choream ducant, atque reducant, alijs quidem inſtrumentis, ſed eadem vt gladiatorum ſaltantium diſciplina reducta. Arcubus enim ſeu circulis incluſis, primùm modeſto cantu, herôum geſta referente, vel tibijs, aut tympanis excitati, gyrando incedunt,

cedunt, ſeq́ue dirigentis (qui Rex dicitur) ſola voce reducunt: tandem ſolutis arcubus aliquantulum celerius properantes, mutua inclinatione conficiunt (veluti aliàs per gladios) roſam, vt formam ſexangularem efficere videantur. Vtq́ue id feſtiuiùs ſonoriuſq́ue fiat, tintinnabula, ſeu æreas campanulas genu tenus ligant. Eſt & alia quædam choreæ, ſeu ludi ſpecies, qua machina quadam lignea homines per aëra, rotarum more & impulſu iactantur: vel alio modo agilitate corporum inſignes ludunt: vt haſtis, circa quas ſe voluunt: funibus etiam, ſupra quos reciproci ambulant: item circulis, per quos ſe more piſcium tranſmittunt: item tabulis, è quibus in aëra pendent, vno brachio ſe ſuſtinentes: hicq́ue ludus Petauriſticus appellatur, quòd iuuenes leuioribus ſaltibus mouentur. Pilarum etiam proiectilium, atque fuſtium impulſu, aliarumq́ue infinitarum ſpecierum ludi, ſecundum varietatem temporum ibidem currendo, luctando, ſaltando, pedibuſq́ue ſurſum erectis ſuper manus ambulando, fiunt. Sunt etiam bellicrepæ armorum ſaltationes, quæ clypeis ac enſibus, tibicinis moderatione tardius vel celerius variantur ad ſaltum.

De Pyrrhica ſaltatione.
Cap. 8.

MOS eſt ante aulas Septentrionalium Regum & Principum, tempore frigoris copioſos ignes, ex arboribus abietinis præcipuè, quarum ibidem copia eſt, inſtruere: quia ex earum combuſtione tantus enaſcitur ſonus & ſtridor, vt à longè non videntes ſed audientes,

existiment corruere trabes, & tecta. Ne autem fragor ille naturæ videatur ociosus, quasi tympanis excitati circumsedentes ignibus fortissimi quique viri, in gyrum saltumque conuertunt, tantoque impetu saltando constringunt, vt necesse sit postremum quemque, quasi rupta fortissima catena, in ignem illabi: moxque exiliens saltantium applausu in sublimiori sede reponitur, vt ilicò pro Regij ignis violatione, amphoram vnam atque alteram, bene magnam, fortioris ceruisiæ epotet. Eo enim potu sanissimo, sobriè tamen exhausto, animam viresque resumens, celerrimè reuertitur ad suos congyrantes & saltatores, qui similiter motu, igne, sitique agitati, non inuiti retrahuntur ad pœnas affixas, exceptis his, qui aliàs flammarum saltibus fuerant excitati: quibus ars & robur inest, vt amplius haud posisint in ignem intrudi. Fortius nanque tenendo, per expe-

experientiam didicêre in tali ſpectaculo ſubſiſtere cautiores. ideoque maiori menſura bibendi honorantur, licet minime deliquerint in Regium ignem. Reliqui verò ſucceſſiua alacritate etiam in profundam noctem ſaltum continuantes, quaſi omnes alternatim præcipitantur in flammam: talique modo roboris firmitatem, varioque agitationis genere tyrones militiæ plurimum conſequuntur, vt conſtantiſſimos mores in igne, ſaltu, & duro tactu firment, quatenus ſerioſis inſtantibus bellorum congreſſibus, æquanimiter ſufferre valeant turbationes vehementiores. Sortiuntur etiam taxillis adhibitis, quis ignem veſtitus tranſiliat. Si verò quis ianuam Principis malitioſa præſumptione iocum excedens offenderit, vix ignem, quòd in eo non comburatur, euadet.

LIBRI DECIMIQVINTI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS.

EPITOME LIBRI XVI.

De ritu orandi in Ecclesijs. Cap. I.

Entes Septentrionales ex pagis remotissimis ad Parochias baptismales profecturę, aliud genus armorum, præter balistam, gladium & securim, non ferunt. Balistas inquam, propter feroces bestias, vrsos precipuè immanes & insatiabiles lupos, qui tribus mensibus, Ianuario, Februario, & Martio plus solito ferociũt, quàm reliquo anni tempore: quòd interimantur eo apud Deum præmisso voto, atque seruata fide, vt pelles feræ percussæ, quasi pro sacrificio scabellis sacrorum altarium sub pedibus celebrantis offerantur. Et hinc est ortum, quòd maximo ac horrendo vigente frigore, super vrsinam pellem stant sacerdotes celebraturi. Si verò lupina pellis, aut lyncea, vel vulpina, aut alterius generis retibus excepta fuerit, pretium eius pro cereis Ecclesię fideliter adaptatur. Dixi prætereà gladios, vt vim vi, si in insidijs occurrerit, repellant Deinde secures, propter arbores diris tempestatibus per transuersam viam eiectas, vt liberè transeant, excidendas & amouendas, vel pontes subita inundatione perfractos celerius restaurent. Ferunt etiam lanceas loco baculi, ob aqueas fossas

fossas transiliendas. Habent nihilominus baculos annales, seu Calendaria (de quibus libro primo dictum est) pro gestamine manuum: quibus docent, disputant, interrogant, & concludunt lunares coniunctiones, & oppositiones, ac cursus: festa mobilia, ac fixa: pariter & signa dierum, infallibili experientia, quasi è libro declarata legerent, exponuntur & interpretantur.

De Principum funeribus & sepulturis.
Cap. 2.

MOs antiquorum erat, cadauera Principum in frondosis arboribus, præsertim quercinis, tanquam sacris locis numinibus cōsecratis, suspendere, aut flammis iuniperini ligni comburere, vel certis monticulis grandibus saxis, vel quadrato, vel rotundo ordine circunseptis, humi cum gladio & claua recludere, quemadmodū Saxo lib. 8. de victo & mortuo Danorum Rege Haraldo

meminit: cui victor Rex Suetiæ Ringo fastuosissimum adhibuit funeris cultum. Hæc etenim pietatis conditio est, vt victum victor inferijs prosequatur: & qui defuncto hosti (teste eodem Saxone libro 3.) iusta persoluerit, superstitis sibi fauorem adsciscit: viuumque beneficio vincit, quisquis extincto studiũ humanitatis impendit.

De varietate ægrotantium, morborum, & medicinarum. Cap. 3.

MOrbi Aquilonarium peculiares hi sunt, Tussis, calculus, dentium oculorumque dolor, tormina intestinorum, febris, pituita, scabies, & Gallicus morbus, ac puerorum morbilli: pestis etiam quò rarius venit, eò seuius interimit homines, in crapula præsertim infatuatos. Est & alius morbus castrensis, qui vexat obsessos & inclusos: talis scilicet, vt membra carnosa stupiditate quadam densata, & subcutaneo tabo, quasi cera liquescens digitorum impressioni cedant: dentesque veluti casuros obstupefacit: colores cutium candidos ac ceruleos reddit: torporemque inducit cum nausea cupiendarum medicinarum: vocaturque vulgari lingua gentis *Schoerburch*, Græcè Καχεξία, forsitan à subcutanea mollitie putrescente: quæ videtur esu salsorum ciborum, nec digestorum nasci, & frigida murorum exhalatione foueri. Sed vim tantam non habebit, vbi muri interius tabulis quorumcunque lignorum sunt cooperti. Insuper si diutius grassatur iste morbus, ablynthiaco potu continuato illum arcere, sicuti & calculi radices, per decoctionem veteris ceruisiæ cum butyro epotæ, tollere solent: quæ passiones huiusmodi calculi & renum totaliter auferre, vel in magna parte alleuiare solent.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ANIMALIBVS DOMESTICIS.

EPITOME LIBRI DECIMI-septimi.

PRAEFATIO.

Nimalium genera vti multa variaq́ sunt in toto terrarum orbe, suis prouinciis & naturis appropriata, ac distributa, vt elephantes, cameli, leopardi, leones, struthiones, tigrides, simiæ, & id genus reliqua, sine pilorum densitate in calidis terris numero incomparabili multiplicata: Ita & in frigidis regionibus complures reperiuntur bestiæ, sed valde pilosæ, propter asperrimas hyemes exuperandas: vt sunt vrsi albi, vrsi nigri, alces alti, rangiferi proceri, lupi feroces, gulones voraces, lynces perspicaces, lutræ fallaces, castores medicinales, damulæ pauidæ, vulpeculæ astutæ, nigræ & albæ, atque aliæ alibi inusitatæ naturæ & nominis bestiæ, successiuis capitibus inferius per ordinem diligentius insinuandæ: ea potissimum causa, vt pius inspector agnoscat, quàm admirabilis excelsi Creatoris affectus & amor est in omnibus creaturis suis, vbique terrarum suæ dispositioni subiectis, maxime in frigidissimo climate Septentrionalis plagæ (concessa naturali sagacitate) conseruandis: scilicet vt undique conclusa niuibus & gelu tellure pastum prohibente, nedum viuere, sed & genus producere atque alere possint, & inter asperrima elementa illæsa manere.

De Arietibus & Agnis.
Cap. I.

INsula est in Gothico mari, regno Gothorum, seu Suetiæ subiecta, Gotlandia, id est, bona terra, ab omnibus eam frequentantibus sic nominata, eò quòd inter Aquilonares insulas meritò felix & abundans, ob plurimas naturæ dotes, computari debeat, & magnificari. Hæc arietes, siue veruеces, cęteris robustiores, & proceriores producit: quibus quaterna, vel octona cornua crescunt: tantumq́ue ferociæ à cornibus mutuant, vt tempore coitus, nisi serra vel lima demantur, cæteris animantibus sint nocumento, ipsiq́ue pastori rebelles. Lanam habent longam, & mollem: quam aliquando Romæ exigua veste resolutam, artifices birreta facientes, mirè commendarunt. Habet etiam tota Septentrionalis regio magnorum arietum & ouium multitudines: in quibus

quibus & fœminæ cornua gerunt arcuata. Sunt & multa loca verſus polum Arcticum, vbi nec arietes, nec oues cornua habent, neque tauri, aut vaccæ.

De Bobus & Vaccis. Cap. 2.

REgna Aquilonaria, præſertim Vermelandia ac Dalia, propter paſcua vberrima, boues habent electiſſimos, etiam prouinciæ Veſtrogothorum: hiq; boues ſingulis annis non tam proceritate corporis, quam numero magno multiplicantur. Habet & Noruegia, Suetia, & Finlandia ſimiles, ad æſtiualia, ſeu hyemalia plauſtra, ſeu etiam agrorum vſum aptiſsimè diſpoſitos: quibus, ſicuti & equis, ad vomeres voluendos vtuntur. Sed nunquam vaccæ plauſtris trahendis, aut agris præparandis aptantur: imò nec vlli oneri, ob ſpem vitulorum gignendorum, ſubduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus ſegregati, ſæuiente frigoris horrore, in æſtuariis ad hoc ſpecialiter ordinatis, nutriri ſolent: hyemeque productiore, aſperioreque inualeſcente, putaminibus quercinis, loco fœni vel culmi, iumenta veſcũtur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum, propter improbos vermes, & bruchos: quos ipſi cuſtodes piceis fumis, vbiq; pinorum combuſtione flammantibus, exurunt, aut arcent. Sed non ex integro quia ingruente autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes maciorum boum, ibique hybernant, vt tempore vernali cutem exeant, ac hoſpitem vexent: veluti erucæ folia arborum depaſcentes, quarum ſeminario folliculo inhærentes, hyemem tranſigant quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum

impinguandi mactandique segregantur: tuncque dorsotenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium sui diminuens aliena labe. In ijs autem locis sanius conseruantur, celeriusque impinguantur, vbi nec muscarum aculeis, nec bruchorum stimulis agitantur & fatigantur, & herbarum virentium satietate non priuantur.

De Equis Septentrionalibus.

Cap. 3.

NOruegici equi statura mediocres admirandæ fortitudinis & pernicitatis sunt, in montibus ac vijs saxosis penetrandis. Suetici verò ac Gothici, paludes & colles altos, profundosque saltus indifferenter longiore dieta, magnaque celeritate absoluunt. Oelandici, quia paruuli sunt, ludicro magis spectaculo, quàm labori deputantur: licet & in illis egregij laboriosique, distincto genere reperiantur. Equi etiam Finnonici bonæ qualitatis sunt.

De Equis præliaribus. Cap. 4.

MAximi verò equi, quos Septentrio producit, præsertim in regno Vestrogothorum, non solùm publico edicto hippagogis educi prohibentur, sed vt militaribus exercitijs, & disciplinis ad omnem armorum vsum pro patrię defensione enutriri, custodiri & adaptari debeant, satis strictè iubetur. Tales etenim equi hyemalibus bellis, quæ in Aquilonaribus regnis fiunt, ob connatum frigus assueti, hyemis patientes, animositate ac fortitudine armatum sessorem, quocunque direxerit, inoffenso accessu, ac valido cursu intrepidè comportant: & ob id omnibus generosis equis, quos Hispania, Neapolis, Gallia vel Germania gignit, asimilari possunt, si

præferri

præferri non merentur. Licet Africis, Numidicis, aut Turcicis equis in celeritate curſus non comparantur: hanc tamen velocitatem mira audacia & fortitudine recompenſantes, pro natura populi, loci, & temporis qualitate, maximis bellis ſatisfacere deprehenduntur.

De Felibus ſeu Cattis. Cap. 5.

FEles ſeu Catti, Græco vocabulo Aeluri nuncupati, ſatis magni, frequenteſque, candidi præſertim coloris, in Septentrionalibus terris reperiuntur: qui nedum domos, humanaſque habitationes, horrea atque granaria, ſed & agros ædibus viciniores, mira ſagacitate murium gliriumque præda compurgant. Qui verò ſylueſtres ſunt, auibus, & minutulis animalibus inſidiantes, veſcuntur. Harumque felium pelles veſtibus ſubductæ, mirè proſunt aduerſus hyemales aſperitates.

De Hircis & Capris. Cap. 6.

HIrcorum & Caprarum in Aquilonaribus terris longè maior eſt abundantia, quàm in reliquis Europæ locis, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorum diligentiſsimam curam. Hirci itaque ibidem ſunt magno corpore, craſsis cruribus, breui & plena ceruice, auribus flexis & depreſsis, paruo capite, longo, ſpiſſo ac nitido collo, cornibus altis & latis, animoſi, bellicoſi, & robuſti, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio, congredi non formident. Ferè omnes colore albi ſunt; ita & capræ. Hyeme paſcuntur pinearum arborum corticibus, atque muſco, & populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigijs, quæſtus & lucri cauſa, decadumque numero exportantur ad Germanicas oras: vbi rurſus amplius diſperguntur in orbem. Similiter

& casei, propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ, scilicet stupidæ ac ingrossatæ carnis, vel turgentis. Carnibus caprinis crudis, Sole, sale, ventoq́ue siccatis, incolæ auidius vescuntur, quàm ilicò mactatis: idq́ue tempore æstatis, & agriculturæ.

Quæ munera dentur nouis nuptis.

Cap. 7.

POpulis Aquilonaribus mos est, nouæ nuptæ plebeiæ conditionis, pro initiandis augendisq́ue armentis, & domestica supellectile, liberaliter donare porcam, ouem, & vaccam, atque marito equinos pullos, canem, felem, & anserem.

De Rangiferis. Cap. 8.

IN partibus Septentrionis vtriusque Bothniæ (sic enim extremi Aquilonis terræ, quasi à fundo vasis, vocantur) & magnæ Lapponiæ, bestia tricornis est, de genere

genere ceruorum, ſed longè procerior, robuſtior, ac velocior, Rangifer duplici ratione dicta: vna, quòd in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quòd inſtrumenta cornibus, pectoriq́ue, quibus hyemalia plauſtra trahit, impoſita, Rancha, & Locha patrio ſermone vocantur: quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus habet: ſed ramoſiora ac extenſiora, ad ramos quindecim aucta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis circunſtantibus cæteris breuioribus, ſitum eſt. Caput vndique contra inimicas beſtias, præcipuè lupos, armatum reddens, imò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. Cibus huius beſtiæ eſt, muſcus montanus, candidus, præſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet denſas, naturæ inſtinctu (quaſi ſylueſter equus) perforat, cibum quæſiturus. In æſtate verò folijs ac frondibus arborum, ſtando eundoq́ue melius, quàm ſe inclinando floribus ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata, veſcitur: idq́ue laterali & obliqua capitis inclinatione. Iubatum habet collum, veluti equus: vngulas biſulcas, & ferè rotundas, à natura tributas, eò quòd eius tranſitus, aut curſus etiam admiſſo ſeſſore, fit ſuper altas niues, in vallibus, campis, aut montibus condenſatas.

De vtilitate huius animalis.

Cap. 9.

MAnſuefacta hæc animalia, veluti armentarij greges, maximam præſtant dominis ſuis vtilitatem, videlicet in lacte, pelle, neruis, oſsibus, vngulis, cornibus, pilis, ac carnibus ad victum delicatiorem Quidam

terrarum incolæ poſsident 10. 15. 30. 70. 100. 300. vel 500. qui paſtorum cura ad paſcua ducuntur, & reducuntur, ſtabuliſque, ob agmina montanorum luporum (cæteris ferociorum) graſſantia, clauduntur. Educti in terras alienas, præſertim vltramarinas, ob cæli ſoliq́ue mutationem, aut inſolitam eſcam (niſi paſtore conſueto cibentur) non diu ſuperſunt: quemadmodum olim Illuſtriſsimum Principem Suetiæ Stenonem Sture iuniorem, Duci Holſatiæ Friderico ſex huiuſmodi animalia miſiſſe, notatum eſt, duoſque, maſculum & fœminam, Lapponicæ gentis coniuges, eiſdem animalibus adiunxiſſe cuſtodes: quibus è ſua natiua terra tranſlatis, atque alienæ directioni ſubiectis, quia optata quies, viuendiq́ue ratio ſubtracta erat, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutæ, diutius in vita manſêre. Similiter & à Rege Suetiæ Göſtauo circa annos Domini 1533. poſtquam aliquot illuſtribus viris terræ Pruſsiæ, cùm ad ſpectaculum, tum ad generis propagationem, decem ſimiles vtriuſque ſexus rangiferi emiſsi eſſent, ſylueſtri libertate donati ſunt: at nihil inde compertum erat, an ipſa mutatio loci profuerit ſtirpis propagationi.

De curulibus plauſtris Rangiferorum.
Cap. 10.

VIdendum eſt duo eſſe genera Rangiferorum, ſylueſtrium videlicet, & domeſticorum: qui vſibus humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiunt, vbi feræ naturæ reliqui in ſolitudine relicti, augmento generis ſe ſociant, vt interim venatione premantur. Qui domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptantur, optimeq́ue

meq́ue grauiſsima plauſtra per rura campoſq́ue deducunt, res ſcilicet pretioſarum pellium, pannorum, piſceſq́ue diuerſæ ſpeciei continentia: eò quòd pro maiori parte Lappones ichthyophagi ſunt, inexhauſta fertilium aquarum piſcatura viuentes, vt & infrà de eorum diuerſis exercitijs erit aperiendum. Iter itaque eorum eſt in vallibus planis, Noruegiam (ad quam frequentius proficiſcuntur) reſpiciens, tanquam in rerum commutatione locum viciniorem, ac populum fidelioris amicitiæ ſeruandæ commodiorem. Qui verò his curribus præfecti ſunt, vulgari gentis nomine *Quenar* appellantur, ſingulis diebus, ſi ita beneplacitum eſt, aut exigit neceſsitas, centum & quinquaginta millia paſſuum, id eſt, triginta miliaria Gothica, ſiue Germanica conficientes: curſuſq́ue eorum animalium non minoris grauitatis, quàm equorum reputantur.

De vehiculis hyemalibus Rangiferorum.
Cap. 11.

HYemalium vehiculorum vſu miram commoditatem aſſequũtur prædicti Lappones, maximè quòd lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi, longa peragunt itinera, ad loca rerum commutationibus deputata, prout ſuperius libro 11. de forma eorum extitit declaratum: & edicto, ne externis hominibus ob maximam celeritatem accommodentur. Hic verò oſtenditur, quòd ea velocitas cauſatur ex pellibus tenerrimorum Rangiferorum, vehiculis his hyemalibus ſubductis, hac præcipuè arte, vt anterior pars pellis antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit, vt pili foras euerſi, nedum lubricitatem generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retro labatur auriga: alioquin in collibus altis nunquam haberetur, aut perficeretur optatum

optatum iter. Imò eo compendio viatores arcubus sagittiſque extenſis, ſylueſtres rangiferos venatu acquirere ſolent.

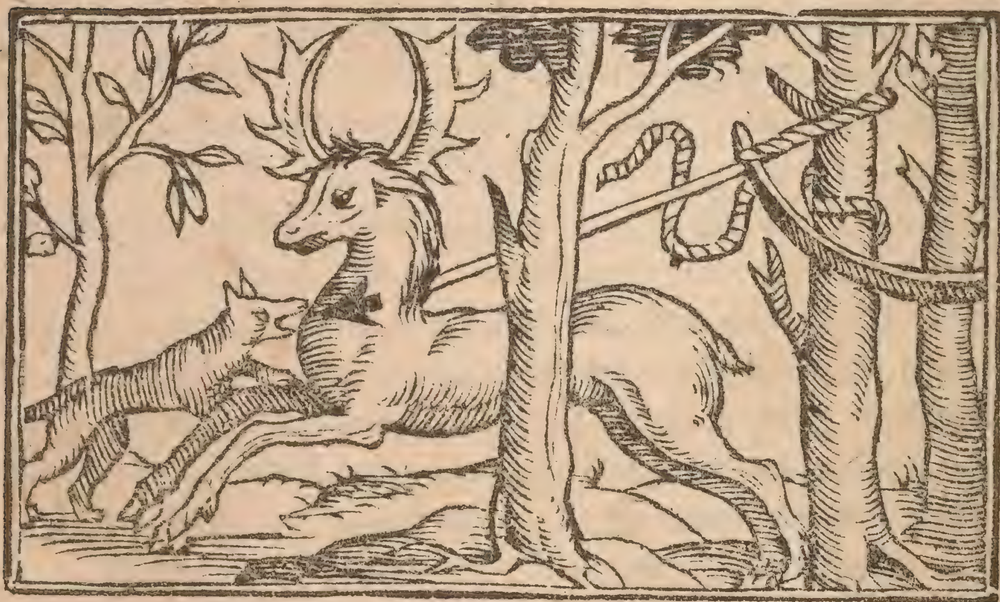
De commoditate partium huius animalis.
Cap. 12.

LAc deputatur ad vſum domeſtici nutrimenti, ac ſerum illius, ad potum conuenientem. Pellis pro tegumento humano, tam corporis, quàm lectorum: imò equeſtrium ſellis, culeis, & follibus artificum diuerſorum aptatur: valde enim tenax & fortis eſt, ac durans. Nerui loco lini (ibidem ob frigora non creſcentis) ad indumentorum vſum, inſtar fili præparati, deputantur, prout ſuperius lib. 4. de colligatione nauium, ferro deficiente, fuerat interpretatum. Oſſa atque cornua, arcuum & baliſtarum artificibus, auidè ea pro rerum commutatione quærentibus, applicantur. Similiter & vngulæ ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis mollificandiſque ſellis equeſtribus, atque puluinaribus pro hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes eius animalis optimæ & ſalubres ſunt, ſale ventoq; ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit, ex venatione veteribus adiungere recentiores.

LIBRI DECIMISEPTIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE ANIMALIBVS SYLuestribus.

EPITOME LIBRI DECIMIOCTAVI.

De Alcibus seu Onagris, & captura earum. Cap. 1.

Agantur Alces instar Ceruorum gregatim in vasta solitudine, insidijsque extensorum telorum, industria venatorum sæpissimè capiuntur, vel maximorum canum insultu retruduntur in antra rupium, vt inde rarò viuæ euadant: imò quiescentes humi, vel erecti stantes onagri maximi, à minima

minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decurrente ilicò deficiant morituri. Adeò inſatiabilis eſt hæc beſtiola in cruore ſugendo, vt vix ſimilem ſuæ quantitatis habeat in omnibus creaturis. Hacq́ue beſtia cannis impoſita, chordaq́ue directa, quidam prædantur nidos hyrundinum, columbarum, & gallinarum, vt eorum extrahant pullos: quibus mirè inſidiatur, hoc ſolo inſtinctu, vt ſanguinem ſugat quaſi ventrem haberet elephante maiorem.

De pugna Alcium, ſeu Onagrorum contra Lupos. Cap. 2.

SEd nec ſufficit commodo atque vtili animali, homines ſuſtinere venatores telis aſperis, ſagittiſq́ue latis, millenis inſidijs ſeſe in vaſta ſolitudine impetentes: imò & beſtiolas contemptibiles, muſtelas ſcilicet præmiſſas, reſpectu tam proceræ altitudinis ſuæ: niſi & ferociſsimos lupos, montanos præſertim, ſufferat inſidiatores: eo videlicet modo, vt quum aſperrimæ hyemes ſint, denſæq́ue niues, ipſi lupi fame preſsi, heremi latebras vaſto agmine circumeuntes, expoſtulent prædam: lacubuſq́ue congelatis onagros ineſſe ſpeculantur: in quos irruentes, & vngulis & cornibus vel interimuntur, vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulæ, vt ilicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſsimis venatores experiuntur, imò elabente cane oppoſita arbor eliditur, quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtinctu, norunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidiores, vbi lupi quaſi in

vaginis vngulas retinent viribus vacuatas: atque ita in conflictu manentes, non procul absunt venatores qui fatigatam partem prælio excedentem, ad interitum vsque subsequi solent, alieno periculo prædas opulentiores conquisituri. Fit enim atrox certamen, vt pauci onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur: quos ob pellium valorem venatores acceptant, atque interim onagri seu alces in tuta recedunt. Lupi procul dubio super congelatum niuium cacumen, tanquam leuius insultantes, exciperent victoriam, vbi alces graui pondere niuibus immersæ, lupis fierent esca. Ita prouidens natura vnicuique animanti, idoneum campum pro sui defensione distribuisse videtur.

De Ceruis & Damulis.
Cap. 3.

LIcet in Septentrionalibus terris, plus quàm in alia orbis vlla regione, videntur asperrima frigora prędominari: tamen innumerabilis ibidem etiam ignoti generis animalium multitudo reperitur, vt partim dictum est, atque peramplius ostendetur. Inter quæ ad esum humanum prædicti onagri, & hic dicendi cerui, damulæ, atque capreoli, nobiliorem sortiti sunt æstimationem: & ob id eorum venatio solis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt sunt hospitum receptores, & Ecclesiarum præsides, antiqua lege reperitur admissa: atque etiam ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi numerus est) solitudines euacuentur in sobolis propagatione. Cornibus tamen in nemoribus, tanquam pignore futuræ prædæ relictis

relictis, vtuntur occupatores: licet non facilius ſit ea inuenire, quam ceruas proſpicere parturientes, aut onagrum liberum in terra ſalſuginis rugientem.

De Caſtoribus. Cap. 4.

MAxima horum animalium abundantia eſt in Septentrionalibus aquis, eò quòd quietiores ſunt, quàm Rheni, vel Danubij: vbi ſtrepitus eſt, & inceſſabilis nauigantium labor. In Aquilone infiniti fluuij ſunt, & arbores aptiſſimæ, pro domibus ædificandis: quas & mira fabricant arte, docente magiſtra natura. Gregatim etenim ad cædenda ligna incedunt, dentibuſque ligna præſcindunt, & præſciſſa ad ſua latibula miro modo comportant. Nam vnum ex ſuo grege laboribus inutilem, deſidem aut ignauum, vel ſenio confectum, ſed maximè alienæ ſocietatis & gregis profugum. pro vehiculo pedibus eleuatis ſupinum, in terram

dorſotenus ſternunt: inter coxas & crura, ligna ordinant, & componunt: & eum trahentes ad ſuas manſiunculas, à lignis exonerant: iterumque exeunt & redeunt, donec inſtitutæ domunculæ fuerint elaboratæ, ſitu ſcilicet bicamerali vel tricamerali, vt corpus ab aquis emineat. atque cauda in eis quieſcat, quæ, vt pedes poſteriores, pro piſcibus in eſcis habetur. Eſt enim cauda inſtar piſcium ſquamoſa, coriaria, tum denſitate ſuffulta, atque nodis latentibus mirè diſtincta, delicatiſſimam præbens eſcam, atque medicinam ijs, qui ſaucijs inteſtinis elanguent. Nec periti coci eius præparationem ignorant, ſiue pro cibo, ſiue pro medica refocillatione ſit præparanda. Dentes habet acutiſsimos, vt arbores iuxta flumina, quaſi ferrea nouacula cædat: quin & hominis, venatoris præſertim, parte comprehenſa, non antè quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit.

De Gulonibus. Cap. 5.

INter omnia animalia, quæ immani voracitate creduntur inſatiabilia, Gulo in partibus Suetiæ Septentrionalis præcipuum ſuſcepit nomen, vbi patrio ſermone *Ierff* dicitur, & lingua Germanica *Vielfraß*, Sclauonicè *Koſſomaka* à multa comeſtione: Latino verò non niſi fictitio, Gulo, videlicet à guloſitate appellatur. Groſſities eius, vt magni canis: aures & facies, velut catti: pedes & vngulæ aſperrimæ: corpus villoſum, & prolixorum pilorum ſubfuſcorum: cauda vt vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hyemalia capitum tegumenta. Hoc igitur animal voraciſſimum eſt. Reperto nanque cadauere,

uere tantum vorat,vt violento cibo corpus instar tympani extendatur: inuentaque angustia inter arbores, se stringit,vt violentius egerat:sicq; extenuatum,reuertitur ad cadauer, & ad summum vsq; repletur: iterumq; se stringit angustia priore, repetitq; cadauer, donec eo consumpto, aliud solicita venatione inquirat. Creditur à natura creatum ad ruborem hominum,qui vorãdo,bibendoq; vomunt, redeuntq; ad mensam, noctes & dies continuaturi, prout Mechouita in sua Sarmatia opinatur. Caro huius animalis omnino inutilis est ad humanam escam:sed pellis multum commoda, atque pretiosa. Candet enim fuscata nigredine, instar panni Damasceni, diuersis ornata figuris: atque pulchrior in aspectu redditur, quò artificum diligentia & industria, colorum conformitate, in quocunque vestium genere fuerit coadunata: soli Principes & magnates eo indumento tunicarũ more confecto, hyemis tẽpore vtuntur: quia calorem adducit citius, & eum diutius seruat inductum: idq; non solùm in Suetia & Gothia, sed & in Germania, vbi raritas harum pellium maiorem sortitur æstimationem, quando nauigijs vnà cum cæteris mercibus fuerit appretiata.

De honestandis hospitibus in harum pellium tegumentis.

Cap. 6.

NEque incolæ terrarum quæstus causa permittunt has pelles educi in alienas regiones, cùm & earum tegumentis tractent in hyeme hospites honorabiliores: argumentum ostendentes sufficiens,sese nihil amœnius, clariusq; ducere, quàm bonos hospites quo-

uis tempore & ordine magnificare, etiam in vehemẽti frigore, quando inter alia beneficia lectos tam pretiosis pellibus stratos, eisdem exhibent præparatos. Sed neque silendum existimo, quòd dormientibus sub harum pellium tegumentis, euenire solent somnia, quasi eius animalis vitæ, naturæque conformia, in insatiabilitate deuorandi, & bestijs insidijs faciendis & præcauendis: quod forsan sub ratione fit, vt qui species calidas, zinziber, aut piper comedunt, comburi videantur: & saccharum manducantes, aquis suffocari credantur. Videtur & aliud subesse naturæ secretum, vt ijs pellibus induti, bibendo & comedendo nullum saturitatis vestigium relinquant. Intestina huius animalis, citharœdorum opera ad vsum chordarum (voluptate gentium) formata, seu extensa, raucum generant sonum: qui temperamento chordarum dulcium citò resoluitur in amœnitatem. Vngulæ in modum circuli vertiginosis capitibus, ac tinnientibus auriculis appensæ, celeriter recuperandę sanitati prosunt. Sanguis eius aquæ calidæ admixtus, venatoribus est pro potu: imò etiam melle rarissimo conditus, in nuptialibus triumphis propinatur. Aruina seu pinguedo eius, putridis vlceribus per modum vnctionis adhibita, celerrimè sanitati confert. Dentium vsus incantatoribus patrocinatur. Vngulę prædictæ recenter extractæ, cattos, canesque fugant, si monstrentur, quemadmodum auiculæ viso vulture, vel erythrotaone.

De modo venandi Gulones. Cap. 7.

VEnatorum arte varia acquiritur hoc animal insidiosum solo respectu pretiosę pellis, hoc modo:

Portatur

Portatur in syluam cadauer recens, vbi frequentius hæ bestiæ vagari videntur, præsertim in niuibus altis (æstate enim nil valent pelles) quo cognito per odorem, & apprehenso, vescitur, donec ventrem instar tympani extensum, inter arbores angustas, non sine cruciatu cogatur exonerare; sicque occupatum, lata dimissa sagitta venator occidit. Est & alius modus huius bestiæ capiendę, per trabes tenuissima chorda distinctas, vt eius leui motu, cadauer edendo strangulerur: vel etiam in effossas scrobes, seu cauernas obliquas incidens, capitur si cadauere immisso fames vrgeat vt vescatur. Aliaque via vix conceditur, vt à canibus apprehendatur, cùm vngulas, dentesque adeò acutos habeat, vt eius congressum formident canes, qui in ferocissimos lupos vires suas extendere solent.

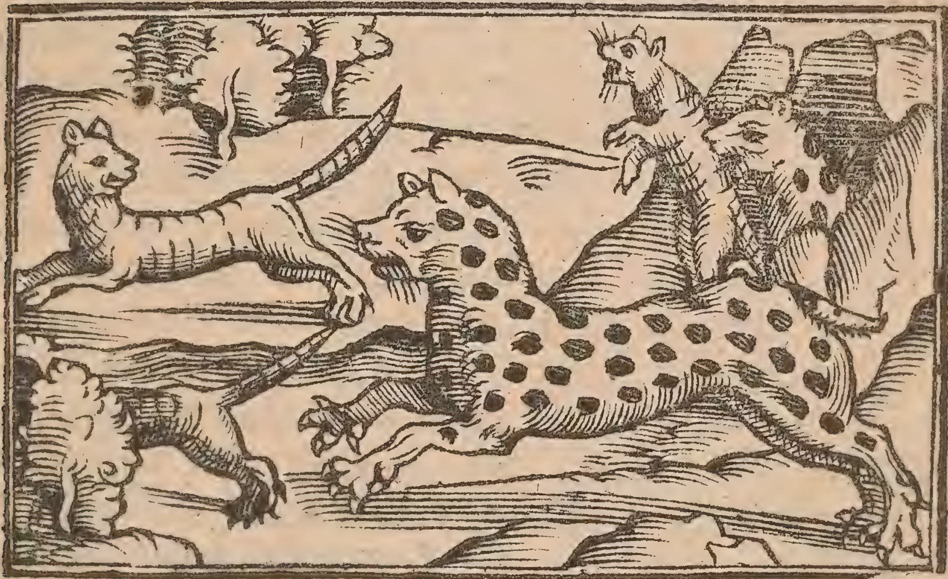
De Leporibus. Cap. 8.

QVia in frigidis nationibus Septentrionis maxima est Leporum multitudo, volui paucis eorum naturam saltem in mira colorum mutatione declarare. Est igitur certissimum, omnes lepores Aquilonares post æquinoctium autumnale, primo præsertim niuium casu, candidum (dimisso griseo) induere pilum Vidi & ego mures candidum saccharum continuè comedentes, album induisse colorem, atque itidem eundem exuisse, sacchari comestione subtracta. Quantum ergo ad escam leporum Septentrionalium regionum, certum est, eos (frigore, ac niuibus conclusa terra) vesci corticibus arborum pinei, quercini, tremulei, ac populei generis, & alijs sagacitate naturę conquisitis, non

autem niuibus, vt Plinius opinatur lib.vij. in mensibus hybernis. Somnumq; capiunt sub densis abietū ramis, altitudine niuium (fouea relicta) condensatis. Habet nanq; hoc genus arborum maius frigoris temperamētum, propter densitatē ramorū, & latebras secretas in animalibus conseruandis, quàm quoduis aliud fruticū genus. Aestate verò in rupibus, & petris domiciliū eligit securū, cùm se nouit naturali cooperāte timiditate, omnibus animantibus datū in prædā: quā sola velocitate, & fuga vbi poterit, euadere meditatur. nō autem quando ludit cum mustela: quia hæc etsi lusum ostendit, tamen collo eius in tantum premendo se astringit, vt ilicò guttur leporis quantumcunque validè currentis, dentibus vt sanguinem eliciat, confringat, & manducet. Ita dolo, non viribus bestiolæ superatur: etiam accipitris velocitate: cōtra quem, vt flexuoso cursu aduersus canem, vix, aut raro se reseruat immunem. Leporum cibus valde communis est, & vsitatus in Septētrione, maximè elixus cum iusculo atro pro more gentis, satis salubri, atq; eius generis carnibus assis. Vnam tamen infelicitatem pleræque mulieres vterum gerendo incurrunt, vt vel esu, vel saltu super caput leporis facto, generent infantulos oris leporini, inter os & nares diuisa labia perpetuò retinentes: nisi statim à principio assuant particulam pectoris tenerrimi pulli, ilicò occisi, & sanguinolenti. Qui podagram patiuntur, pedes imponunt iusculo leporis cocti, temperato colore relicto. Renes etiam leporini inueterati, pedibus alligati, podagram leuant. Contra dolorem pedum frigore adustorum (vt plerunq; ibidem accidit) cineres pili

combusti

combusti apponuntur, & prosunt. Pellium leporinarum, candidarum præsertim, maximus questus, & vsus est apud institores Moscouitarum: qui plura millia vestium vel vendunt, vel pendunt Tartaris, vt redimant quietem pace securiore fruituri.

De Lyncibus & pellibus eorundem.
Cap. 9.

LYnces in Septentrionalibus sylluis non adeò frequentes generãtur, vt lupi, licet impares haud sint in auiditate prædarum. Natura igitur lyncis est, vt non respiciat retro, sed cõtinuo progressu & saltu præcipitet cursum. Cibus illi syluestrium cattorũ frequentior, aut suauior est: quia sicut illis libentius vescitur, ita & eorum latibulis, vt rapiat, insidiatur. Pelles eius mollioribus plumis, & pulchrioribus maculis præditæ, satis carè vendũtur, præsertim in asperrima hyeme

prædatæ: tunc enim in virtute, & colore sunt aptiores, vti æstate viliores, imò deteriores.

De Lupis & sæuitia eorundem.
Cap. 10.

SIcut Africa & AEgyptus inertes, paruosque lupos gignunt: ita frigidus orbis Septentrionis hos asperos & truces emittit. Et verè sic esse, sæuitia & malitia eorum ostendit, presertim tempore coitus & frigoris immensi, quando viatores armatos incedere oportebit, vt se, iumentaque sua illęsos conseruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis insidiantur. Ideoque nulla fœmina sola permittitur itinerari, quin armatus custos illi assistat. Euenit enim plerunque mense Ianuario, vt hyemalibus vehiculis homines itinerantes, agminatim ab vtroque latere accurrentes lupos, si viuere velint, arceant sagittis & bombardis: vnde fit, vt non secus viatores ad priuata negotia, etiam Ecclesias rurales transituri, armis prædictis sint prouisi, quàm ad publica certamina forent profecturi: imò in tantam sæpissimè ferociam, & rabiem vrgente fame, frigore, & naturali congressu incidunt, vt humanas habitationes intrantes, rapta iumenta ibidem celerius deuorent, vel secum in syluas lacerata deportent. Sed neque impunè hoc faciunt: habent etenim & in his malis remedia ruricolæ, quòd falces ferreas alligato cadauere ponant in niuibus: vt lupi prædam voraturi, pedibus amputatis pœnas luant, vel sagittis impetiti, ilicò moriantur, vel subterraneis specubus auiditate prædæ immersi, fame macerentur.

De

De multiplici genere Luporum.
Cap. 11.

SVnt in montibus Doffrinis, Suetica ac Noruegiana dominia diuidentibus, lupi albicantis coloris, gregatim, vt pecora, partim in vallibus, partim in montibus euagantes: quorum eſca ſunt animalia imbecilla, vt mures, talpæ, &c. Sylueſtres & communes lupi ſunt, qui armentis incolarum mira importunitate inſidiantur, vt vaccis, vitulis, capris, ouibus, &c. Contra quos, pauperiem incolis facientes, venatio publica, loco, die, & hora inſtituitur, vt retibus, canibus, ac reliquis inſidijs interimantur. Non enim tantam curam habent pro veteribus lupis intercipiendis, quam catulis, ne coaleſcant, interficiendis. Quidam etiam ex catulis ſic interceptis, etſi domeſtici fieri videantur in vinculis clauſi, tamen ſæuiſſimi generis non obliti, quibuſuis alijs etiam volatilibus inſidiantur. Fœtus tamen ex ijs, & cane domeſtica procreatus, valde inimicus efficitur in omne aliud luporum genus, quod gregibus inſidiatur. Eſt & genus luporum *Thoës* dictum, cæteris longitudine procerius, ſed breuitate crurum diſsimile, velox ſaltu, venatu viuens, innocuum homini: habitum, non colorem mutat: per hyemes hirtum, æſtate nudum

De Lutris & earum diuerſitate, ac pellium falſitate.
Capit. 12.

LVtræ quadrato ore mordaces, vt caſtores: quibus ſimiles in pellibus, triplo tamen longiores, & in Septentrionalibus aquis, pręſertim ſuperioris Suetiæ,

Helſingiæ, Midelpadiæ, Angermanniæ, Iempthiæ, & Bothniæ vtriuſque reperiuntur: quarum pelles, ſicut caſtorum, atq; aliorum animalium, mira multitudine verſus Moſcouitas, & exinde verſus Tartaros exportantur: quia in ijs locis frigidioribus, pro humanis tegumentis, rerum commutationibus potiùs, quàm nũmis auidiſſimè comparantur. In Suetia autem apud quoſdam magnates adeò cicurantur, ſeu domeſticantur lutræ, vt ſigno dato per cocum, vadant in piſcinam, piſcem magnitudine ab eo deſignata ſuſcipientes, rurſumq́ue alium & alium, donec ſufficit imperatis ſatiſfeciſſe. Caro eius ſolummodo valet pro beſtijs venatione apprehendendis. In magno etiam vſu gentium Aquilonarium pelles earum ſunt, ad fimbrias (propter corij tenacitatem) veſtium ampliandas. Numero decadum, vt caſtorinæ, atque vulpinę, ſeu mardurinæ, &c.

&c. diuenduntur: carbonibuſque, & piceo fumo falſificantur, vt appareant nigredinem tenere reſplendentem: ſed mox linteo albo attritæ, colore relicto, ſophiſticationem oſtendunt. Ita & luporum pelles, carbone ac creta puluerisatæ, linteo confricatę, demonſtrant falſificationem. Ita & sciurinæ (*Doſſe* Italicè dictæ) pelles, creta reſperſæ, ſeipſas panno adhibito atro oſtendunt, quis naturæ vel artis color ſit inueniendus & æſtimandus.

De Sciuris. Cap. 13.

HOrum animalium minutorum infinita eſt multitudo in Septentrionalibus ſyluis, pilorum denſitate & colore diſtincta: vna adiecta infallibili regula, quòd quantò magis tractus terrarum vergit ad Septentrionem, tantò pulchriores (frigore cauſante colorem) ſunt harum beſtiarum pelles, ſub eleuatione poli ſcili-

cet 77. graduum incipiendo versus supremum polum: in quo spatio venatores magis fatigantur, quàm satiantur, hac infinita præda vbique in arboribus, veluti grege piscium in aquis abundante, ea præsertim commoditate, quòd arbores non sunt sublimes, in quibus hæc animalia ludunt. Sed reflectendo ad Meridionalem regionis situm, quantò magis reditur ad Austrum, tantò deteriores, & magis fuscę occurrunt pelles. Caro huius bestiolę assa, venatoribus est pro esca suaui. Dentes verò præstigiatoribus seruiunt, vt ijs detegant futuros euentus.

Adhuc de eodem animali præscio futurorum.

Cap. 14.

TRanatat hæc bestiola per amnes exiguo ligno, caudam habens pro velo expansam: non enim ei natura alium concesſit natandi modum, propter exiguum

guum corpus, & nimiam pilorum densitatem in cauda villosa: qua cito imbuta aqua, mergeretur in fundũ. Neque pedes habet huic necessitati accõmodatos: alioquin sagacissima est tempore caloris, vt cibos habeat pro parte longæ hyemis reconditos, vbi dormiendo & quiescendo reposuerat nidos: quos claudit ad latus, vel aperit iuxta flatuum asperitatem. Nuces autem corylinæ, & faginæ, siue pinei pampini, sunt cibus earum. Estque alia earum species, quæ somno pascuntur pro cibo. Miræ pernicitatis sunt in saliendo de vna arbore in aliam: caudaque librant motum, & agilitate vngularum acutissimarum in ramis exultant, ludosq; pulcherrimo spectaculo super congelatas niues ostendunt. Harum pelles decadum numero ad plura millia, quasi ad totam Europam nauigijs institorum exportantur, pretij augmentum viarum longitudine atque voluptate eas concupiscentium, accumulantes. Senibus quidem vtilis, & honestus vestitus est: sed minimè deseruit armatis aut fortibus viris: quibus congruit lupina pellis, vel gulonina.

De Marduris, & Zebellis, ac pellibus eorum.
Cap. 15.

MArduri ac Zebelli, frigidarum regionum animalia sunt, vniuersis in nomine tantũmodò nota: paucis tamẽ in proprietate virtutis: nisi ex qualitate pelliũ quales bestię sint, agnosci posint. Id autem in eis deprehenditur, quòd valde agiles sunt in cursu, & saltu præualentes. Ferè etenim vt sciuri, cauda quasi pro temone vtentes, de arbore in arborem, ramos vngulis apprehendendo, saltant: sed morsu terribiles sunt, pro

ſui generis exilitate. Dentes enim natura eis quaſi nouaculas dedit, & vngulas valde ſubtiles & acutas. Sed vt caro ad nullum vſum valere dicitur, ita & pelles horum animalium ſunt plurimum appretiatę, apud remotas pręcipuè nationes: quę luxui magis intendunt, quàm commoditati. At earum differentia in hoc deprehenditur, quòd mardurinæ groſsioris pili ſunt à vertice ad caudam, non autem econtrà contrectatę, pulchrum ordinem habentes: haud ita zebellinę, quia à cauda ad verticem contrectatę, æqualem ſeruant decorem: quia villoſiores ſunt, & denſiores pili: quæ ob id citius vermibus conſumuntur, quàm reliquę pelles, niſi ſint in continuo motu, aut abſynthij ramis interpoſitis, conſeruentur. Et ſi pelles zebellinæ ad apertum Solem ſiccandę appenduntur, plus vno die conſumuntur, quàm tritæ vel portatę forent per vnum annũ. Viuens

uens enim bestia semper latitat in vmbroso saltu, ex insidioso quæstu auicularum quærens victum: libidinosum animal, & valdè fœtidum in naturali congressu, vt infra de muribus Pōticis, seu hermelinis ostendetur. Vtræq; tamen pelles, hæ scilicet & istæ, pilos habent tactu blandiores, satis superuacaneum generantes luxum: qui vermibus tandem consumitur, ac moritur horis suis, postquam tanti empta sit voluptas aliena. In extremis Moscouitarum syluis zebellus nascitur, & magno terrarum mariumque spatio deportatur ad alienigenas.

De Hermelinis, quos secundum Plinium mures Pontico opinor.

Cap. 16.

COnduntur (vt Plinius libro viij. cap. xxxvij. scri- it) in hyeme Pontici mures, & ij duntaxat albi:

quod qualiter intelligi poterit, saluus sit sensus vnicuique, sine iniuria tamen naturæ philosophāti. Si hyeme perpetua clauderentur, & asperrimo gelu, nunquam appareret albior pellis huius bestiolæ, quæ æstate subrufa videtur in fine Maij, quando deposita albedine, propagationi intendit inter nouas herbas, prout fateor me obiter inter equitandum vidisse apud Helsingos populos Septentrionales, Anno Dom. M.D.XVIII. ita vt in congressu propter nimiam coniunctionem, in cursu velocissimo cohærerēt, atque dentibus striderent, tantum fœtorem in magna parte syluæ diuersarum arborum (quia ibidem plures congrediebantur) relinquētes, vt vix meminerim me deteriorem sensisse vnquā. Asserit idem Plinius lib. X. capite LXV. mures lambendo generari, quod in his animalibus simile vero haud videtur: quia more communi bestiarum coëunt, licet volens taceo modum copulationis. Hę autem bestiolæ singulo quoque triennio, vt in plurimum, præ nimia comestione, ad maximum lucrum mercatorum, amplianutr, ac prolongantur in pelle: quod eo modo nedum in Noruegia, sed & in prædicta Helsingia, atque vicinis prouincijs Dioecesis Vpsalensis euenit, scilicet vt bestiolę quadrupedes, *Lemmar*, vel *Lemmus* dictæ, magnitudine soricis, pelle varia, per tempestates & repentinos imbres è cœlo decidant: incompertum vnde, an ex remotioribus insulis, & huc vento delatæ, an ex nubibus feculentis natæ, deferantur. Id tamen compertum est, statim atque deciderint, reperiri in visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more Locustarum, in maximo examine cadentes,

omnia

omnia virentia destruunt, & quæ morsu tantum attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hoc agmen, donec non gustauerit herbam renatam: conueniunt quoque gregatim quasi hyrūdines euolaturæ: sed statuto tēpore, aut moriuntur aceruatim cum lue terræ (ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit incolas vertigine, & ictero) aut his bestijs, dictis vulgaliter *Lekat*, vel *Hermelini*, consumuntur: vnde ijdem *Hermelini* pinguescunt, & reddunt pellium mensuram longiorem. Et hæ quoq; pelles decadum numero, præsertim XL. pelles in quolibet fasciculo, vt zebellinæ, mardurinæ, vulpinæ, castorinæ, ac sciurinæ, vel leporinæ, venundātur, atque nauigijs in regiones longinquas exportantur.

De venatione Hermelinorum.

Cap. 17.

QValiter autem Hermelini (vt vocabulo Italico, imò & Gothico vtar) à venatoribus capiantur, & ad quem vsum deputentur, paucis ostenditur, & in primis supradicta positione transuersorum lignorum subtilissima chorda adhibitorum: quę (ingredientibus hermelinis tribus, quatuor, vel octo simul) mota, repentè eos in sua pressura claudit: taliaque ligna ob nimiam multitudinem harum bestiolarum, passim sunt extensa. Item sunt & foueæ seu fossæ oblongę, quibus substernuntur subtilissima ligna, atque super ea nix, vt quasi appareat continuus atque solidus campus, in quam fossam magno numero cadentes bestiæ à patrono loci vel eius substituto captæ, occiduntur. Item sunt & canes adeò celeres & sagaces, vt eas comprehensas morsibus occidant, & comportent, vel ante pedes patroni cumu-

lando colligant. Item ſagittarij inter adoleſcentes, plurimi adeo triti ſunt, vt nec in ſagitta, nec in præda arripienda fallantur. Caro autem huius animalis, propter eſum vilium eſcarum, nihil valet: ſed pellis ſola: quæ propter candidiſsimum colorem in ſummis Principum vtriuſque ſexus veneratur aulis. Licet ipſa beſtiola ſit luxurioſiſsima, vt prædictum eſt: in vno tamen admiranda, quòd ad finem Maij certis diebus operam præſtet propagationi: & ita naturæ legibus eſt contenta. Illuſtres perſonæ vtriuſque ſexus his pellibus continuo candore interpoſitis raris caudis nigris, vtuntur, maximè in ampliſsimis veſtium fimbrijs, antiqua honeſtate ſeruatis.

De natura Taxorum. Cap. 18.

TAxi, quia in ſpecubus, ac ſubterraneis antris naturaliter habitant, manſionem mirabili modo confingunt,

fingunt, ita videlicet, vt vnum taxum constituant terræ pedibus suis effossæ vectorem: qui supinatus extensis cruribus, & erectis, supra ventrem suum terra effossa accumulatur, oneraturque: per pedes ab alijs exportatur: totiesque hoc faciunt, quousque mansionis latitudo habitatoribus sufficere posit. Sed habitationem huiusmodi tanto labore partam, non sine difficultate posteà tuentur. Primam nanque hostilitatem patiuntur ab insidijs vulpeculę: quæ quum domum nunquam fabricat, dolis confisa malignis & solitis, taxorũ foueam ingreditur, ac fœtore stercoris tantum inquinat, vt horrore suam domum relinquere cogantur, & securitatem. Attamen ne insidiosæ vulpis impunita perduret astutia, sæpissimè venatorum industria canũ proditione comprehenditur, & excoriatur.

Adhuc de eisdem. Cap. 19.

EST igitur Taxus animal agreste, magnitudine vulpis, licet staturæ humilioris: quia tibias habet curuas, pilosq; plures albos, quàm nigros, præsertim in dorso, & in latere: caput in medio nigrum, & in lateribus album. Pili eius duri sunt, & spissa pellis, ac fortis, dentes acuti, ideoq; mordax. Vnde à canibus, vel alijs bestijs molestatus, seipsum resupinat, & dentibus pedibusque repugnat, præcipuè contra vulpes: à quibus haud alijs armis, quàm fœtido stercore è proprijs ædibus abiguntur. Duplex eorum genus est, Domesticum videlicet, valde ludicrum: & syluestre, rigidioribus setis respersum. Dicitur etiam taxus caninus, quia in varia findit pedem, vt canis: etiam porcinus, quia in duo findit vngulam, vti porcus. Ibi etiam vulpibus sunt ma-

iores, pellem habentes villoſam, & ſetis rigidam, atq; tenacem: de qua pharetras omnes & militares cooperiunt, & venatorias, vt ſagittas à pluuia, & niuibus illæſas conſeruent. Fiunt & veſtes integræ habitus virilis, prout & ex lupis, ex hac pelle, contra frigora, & omnem caſum niuium ſufferendum. Morſus eius fortiſsimus eſt, & exitialis, ac venenatus, propter nimiam vermium reptilium, ſcarabeorũ, & murium comeſtionem.

De Vrſis piſcantibus.

Cap. 20.

VRſi albi maximi & fortiſsimi, qui vnguibus glaciem rumpunt, & foramina multa faciunt, in Iſlandia ſæpius pręnominata, reperiuntur: per quæ glacialia foramina ſe in mare immergunt, & ſub glacie piſces capientes, eos extrahunt, & ad littus deferentes, inde viuunt: idq́ue toties, quoties opus fuerit, reiterãt,

pro

pro sua suorumq; catulorum sustentatione: quos etiã, vt similiter piscari debeant, naturali instinctu informant. Pelles horum vrsorum albæ, per venatores offerri solent summis altaribus Cathedralium vel Parochialium Ecclesiarum, ne sacerdos celebrans in pedibus tempore horrendi frigoris, gelu patiatur. In Ecclesia Nidrosiensi, id est, Metropoli regni Noruegię, continuis annis tales reperiuntur albæ pelles, voto venatorum fideliter in omni præda raptæ atq; oblatæ, etiam pelles luporum, pro cęreis emendis, atque ad reuerentiam Sanctorum comburendis.

De Vrsis ingeniosè interficiendis. **Cap. 21.**

DE nigris, ac ferocibus vrsis, in Aquilonaribus regnis capiendis, is seruari solet modus, vt, cùm in Autumno maturis certis arborum rubeis fructibus, instar vuarum conglomeratis, arbores ascendendo,

vel humi ſtando, arbore ad terram tracta, veſcitur, ſagax venator baliſtis adaptatas latas ſagittas, quæ pilos bene penetrent, in eum relaxet: ex quo terrore & vulnere tantum ſubito concutitur, vt impetu quodam eſos fructus, quaſi grandines & lapillos per ſeceſſum emittat: & mox in occurrentem ſtatuam, inſtar hominis, vel ſpectri ex induſtria collocatam irruit: atque in ea dilanianda laborat, donec aliam lethalem recipiat ſagittam ab ipſo venatore, poſt ſaxum vel arborem ſeſe abſcondentem. Mira etenim furia accepto vulnere: atque viſo ſanguine, quodcunque occurrens ferit, & maximè ipſa vrſa, quando catulos alit.

De inſidioſa venatione Vrſorum.
Cap. 22.

ATtendunt quàm diligentiſſimè vrſi ceruorũ tranſitum, & maximè enixis catulis ipſa fœmina: quę non

non tam fame vrgente, quàm metu ne rapiantur catuli, in omne obiectum animal ſęuire conſueuit. Illa etenim huiuſmodi violẽtijs prouocata, vrſi fortitudinem, dolos, & inſidias, vt raptum vindicet, longè ſuperat & excellit. Latitat enim inter denſos arborum ramos, & virgulta: cui ſi ceruus cornuum gloria, aut narium virtute, vel curſus celeritate confidens, incautius appropinquat, mox in eum irruit iugulandum: & ſi primam ſui defenſionem, triumphumq́ue in cornibus ponat, illorum tamen nodoſitate & pondere feſſus, vrſinaq́ue rabie agitatus, ad humum deprimitur, vt viribus & vita deſtitutus, ilicò corruat deuorandus. Accedit deinde cornutum taurum, ſimili aſtutia vtens, ſe ſuper dorſum eius proijciens: cumq́ue vrſam abigendo, cornibus ſe liberare nititur, ipſa cornua, ſcapulaſque tenet vngulis, donec pondere fatigatus corruat moriturus. Deinde dorſo, velut ſarcina, impoſito tauro, bipes ſyluarum latebras ingreditur, vt eo veſcatur. Verùm cùm hyeme committitur hęc præda, vrſa canibus vel niualibus veſtigijs prodita, non facilè euadet ilicò venatores vndique concurrentes. A trigeſimo die conceptionis, quinos vt plurimum catulos, paulò muribus maiores, informes, & candidos carne, ſine oculis, ſine pilo, vnguibus tamen apparentibus, parere ſolet: quos paulatim lambendo matres figurant. Nec quicquam rarius hominibus, quàm parientem videre vrſam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habent, ramorum fruticumq́ue congerie ędificant manſiones impenetrabiles imbribus, molliq́ue fronde, & muſco conſtratas.

Septenis diebus graui somno premuntur, vt vulneribus vix excitari queant: tuncque mirè pinguescunt, suctu præsertim dextri pedis. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, idque veluti volucres oua sua.

De Herinacei siue Echini cum Vrso conflictu.
Cap. 23.

LIcet Herinaceus pinnas habeat cacumine aculeatas, quibus sibi poma colligit ad victum, atque recondit in cauis arboribus, & vrsum in nido molestat: attamen mole opprimitur vrsi, ingenio adhibito, quando scilicet conuoluitur herinacius in formam pilæ, ne quid in eo preter aculeos comprehendi possit: quo tamen remedio, aut vrinæ aspersione, contra vrsum vlciscentem hospitium violatum, præualere nequit: neq; vrsus eam prędam, licet miseram & inopem, quasi spinosam escam, vorare potest. Quocirca rediens in cauernam

uernam ſuam quieſcit, atque ſuctu vngulæ viuit, & impingueſcit: caſuque quo caperetur, & caro eius aſſaretur, præter morem omnium carnium nigreſceret, licet nullum argumentum minimi humoris, in aluo eius inueniretur, neque circa cor, niſi exiguæ guttæ, nihilque ſanguinis in reliquo corpore. Procedunt vernali tempore mares præpingues: cuius rei cauſa non prompta eſt, quippe qui nec ſomno quidem ſaginentur vltra 13. dies. Eſt etiam pugna vrſorum contra apros, ſed rara victoria: quia plus præſidij habent in dentibus, quàm cerui vel tauri in cornibus aut celeritate. Equas grauidas dentibus ac calcitratione pedum validi caballi defendunt ab vrſis. Pulli agilitate curſus ſe defendunt: attamen pauorem ſemper retinent, vt inutiles ſint ad bellum: in quo ſub ſtratagemate ſolet aliquis armatus occurrere in pelle vrſina, propter equos ab vrſis aliàs vexatos.

De occiſione Vrſorum per ferream clauam.

Cap. 24.

CVm in Aquilonaribus terris, maximè Podolia, Ruſsia, atque vicinis locis, ob infinitam apum multitudinem, domeſtica aluearia, non ſufficiant: facilè terrarum incolę ſinunt, vt ad cauas arbores arte ad eum vſum aptatas, vel à natura ſic relictas, euolent, ſtirpem multiplicaturæ. Vrſis igitur ad rapinam mellis aſſuetis, eo modo parantur mortiferæ inſidiæ, vt (cùm debiliſsimum caput habeant, vti leo fortiſsimũ, quòd aliquando alapa accepta exanimentur) claua lignea, ferreis cuſpidibus circundata, ſuper foramen egredientium apum ex altiori ramo, vel aliàs ſuſpen-

datur: quæ impatientis vrsi, mella rapturi, à capite reiecta, reuertens interimit rebellantem, vt vita priuatus carnem & pellem domino exhibeat, pro exiguo melle. Carnes sale conditę, quasi suillæ asseruari solent, sicuti & ceruinæ, alcinæ, vel rangiferinę, pro castrensibus cibis: aruinaque, pro medendis vulneribus quacunque occasione susceptis.

De raptu puellæ, & generatione Vlsonis, astutissimi ac fortißimi viri.

Cap. 25.

NIsi Saxo Danorum scriptor, atque reliqui post eũ, tot circunstantijs recenserent puellę raptum, parũ referret huius historiæ meminisse. Attamen quia simile nonnihil apud alios autores ostenditur, indignum non erit opus naturę potius admirari, quàm temerè tantillulum in abditis eius rebus conuitiari. Quantum igitur ad

ad raptum puellæ attinet, sic vt sequitur, ex noua historia charissimi fratris & antecessoris mei, Ioannis Magni Archiepiscopi Vpsalensis libr. 18. ex relatione Saxonis accepta, diffusius manifestatur. Ait enim: Cuiusdam patrisfamilias in agro Suetico filiam liberalis formę, cùm ancillulis lusum egressam, eximię granditatis Vrsus, deturbatis comitibus complexus rapuit: exceptamq; vnguibus præ se leniter ferens, ad notã nemoris latebram deportauit: cuius egregios artus nouo genere cupiditatis aggressus, amplectẽdi magis, quàm absumendi studium egit: petitamque laniatui prædam, in vsum nefariæ libidinis vertit. Continuò enim ex raptore amator effectus, famem concubitu soluit, ardoreq; gulæ Veneris satietate pensauit. Quoq; eam indulgentius aleret, crebris incursionibus vicinum acrius incessabat armentum: nec nisi lautioribus antè vesci solitam,

ſparſis ſanguine dapibus aſſuefecit. Adeò enim captiuę ſpecies efferatam raptoris ſæuitiam fregit, vt quem ſanguinis ſui cupidum extimeſcebat, amoris auidum experiretur, paſtumq́ue ab eo perciperet, cui fore protinus alimonia metuebat. Tandem fera à canibus & retiarijs circumuenta, ac venabulis occupata, confoditur. Vt ergo duplicis materiæ benigna artifex natura, nuptiarum deformitatem ſeminis aptitudine coloraret, generationis monſtrum vſitato partu edidit, ſylueſtremq; ſanguinem humani corporis lineamentis excepit: natoq́ue filio paternum nomen à neceſſarijs imponitur: qui tandem agnita ſuę propaginis veritate, à patris interfectoribus funeſta exegit ſupplicia: cuius filius Trugillus Sprachaleg, nihil à paterna virtute deficiens, Vlfonem genuit: à quo Rex Sueno, & cætera Danorum Regum ſtemmata, ceu quodam deriuata principio, lōgo ſucceſſionis ordine (teſte Saxone) profluxerūt. Quomodo autem ſimiles partus iudicabuntur, Aug. de ciu. Dei plurima dicit de ſimili propagine, vtri ſexui magis ſit attribuenda.

De raptu fiſtulantium Subulcorum.

Cap. 26

SAtis tritum eſt vrſos, ſicuti & delphinos, ceruos, oues, atque vitulos, imò & agnos plurimum delectari muſicis melodijs, rurſuſq́ue certis horriſonis cornibus, ſeu tubis, adeò ab armentis arceri, vt ſono percepto, in longos ſyluarum receſſus abſcedant. Quod quia non ignorant pecorum paſtores, bicornibus fiſtulis ludentes, aliquando per vrſos rapti, continuè ſufflant, donec fame vrgente vrſus diſcedat alimoniam conquiſiturus.

turus. Quocirca accepto caprino cornu, interdumque vaccino, ſonum horridum excitant, vt territa fera, immunes ad armenta diſperſa recurrant. Quòd bicornem fiſtulam, vulgari gentis *Seeckpipe* dictam, ſecum ad paſcua ferant, ita naturæ vſus docuit, vt oues, & armenta auidius eſcam ſumant, atque compreſſius paſcantur in herbis.

De chorea Vrſorum Lituanicorum.

Cap. 27.

RVſsi ac Lituani, Sueonibus & Gothis in Orientalibus plagis viciniores, pro ſingulari voluptate ducunt, ferociſsimas beſtias ſemper ad manū habere domeſticatas, ac omni eorum arbitrio ſingulariter obtemperantes. Vnde vt id celerius fiat, in caueis vel catenis, eas recenter è ſyluis captas (prẹſertim vrſos) aliquãtulum fame maccrandas obſeruant, vnum vel plures ma-

giſtros conformiter veſtitos, eis eſcas porrecturos deputantes, vt eo pacto ad luſum ac tactum cum eis etiam ſolutis aſſueſcant. Adhibent & dulcem ſonum fiſtularum, quo plurimum gaudent, vt eos ad ludicros geſtus, & choreas aſſueſcant: ac tandem diſſona tubarum voçe ad pedes erigendos, tanquam acriore ſigno, inducũt: & finaliter vt à choreæ inſpectoribus, matronis præſertim & virginibus, pilo anterioribus vngulis porrecto, bipedali inceſſu mercedem ſaltus exquirant: quæ ſi illiberalior viſa fuerit, directoris nutu murmurant, atq; capite moto nummum petunt augeri. Ita mutus interpres, linguæ ignarus in exteris terris, vbi hæc ſpectacula fiunt, mutæ feræ ſignaculo præſcribit aſtutum quæſtum. Nec tamen id fieri videtur, quòd ſolum eo exili quæſtu viuant ita proficiſcentes: quia ij vrſorum ductores ſunt ad minus ſex, vel duòdecim valentes viri: in

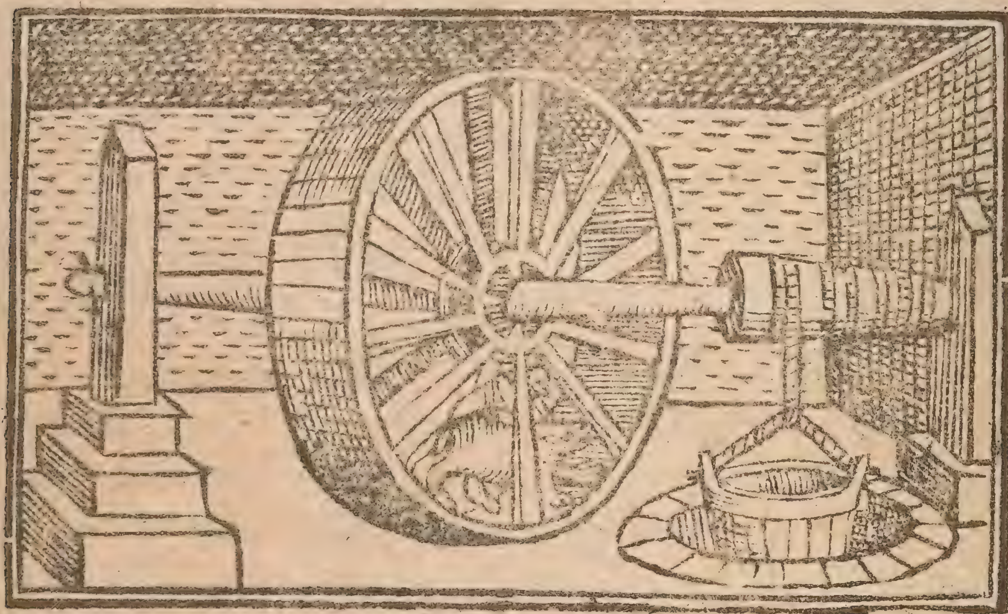
in quorum societate quandoque sunt filij magnorũ nobilium & magnatum, vt remotas nationes, mores, locorum distantias, arma, cõcordiam, vel discordiam Principum ijs ludicris artibus agnoscant. Verùm cùm aliquando deprehẽsi sunt in Germania viatores spoliasse, atque vrsis obiecisse deuorandos, technis his oppositæ sunt leges grauissimę, ne amodo eò ingrediantur.

De agilitate Vrsorum. Cap. 28.

OCcurrit & aliud spectaculum, quo vrsi capti deportantur naui, atque per funes ascendendo, vel descẽdendo, ludicras exhibent exercitationes: aliquando etiã vtiles, pro rerum inopinato euentu. Nam accidisse meminere prouincialium historiæ, quendã à pirata æmulo suo liberatũ fuisse, hac occasione, quod territus erat is pirata in accessu sceleris perpetrandi, ex eo quòd à longè funibus vidit ascendentes, & descendentes homi-

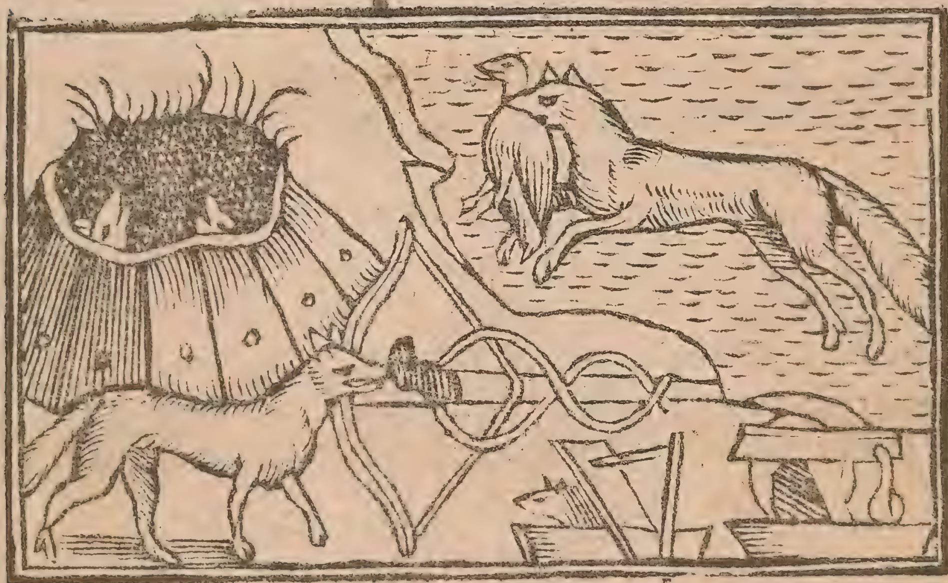
nes (vt putabat) pro defensione nauis, vt moris est, è sublimiori malo nauis. Nec alij erant, quàm iuuenes vrsi, in funibus colludentes. Præterea amœnius est spectaculum, quòd eis ad aquas extra naues aspicientibus, maxima multitudo marinorum vitulorum admirabũda occurrit, vt quasi innumeri porci videãtur hinc inde circumnatare nauem: fitq; vt hastis longis, atq; hamatis, affixa chorda capiantur à nautis. Similiter & cæteræ bestiæ, quæ captum vitulum marinum eiulantemq; more porcorum iuuare conantur: imò & ipsi vrsi ad natandum dimittuntur, vt ad eas admirantes vituli capiantur, vel aliàs orta tempestate, cœloque tonantes eminentes extrahantur.

De vrsis voluentibus rotas. Cap. 29.

NE autem domesticati vrsi escas, quasi solis spectaculis reseruati, inutiliter consumant, rotis applicantur

cantur in curijs magnatum. vt vno vel duobus socijs, aut pluribus annexis, pondera aquarum, vel alias res eleuent à puteis altis: idque conuenientibus vrnis magnę quantitatis capacibus, ad hoc specialiter ordinatis. Nec solũ in hoc iuuaminis genere, sed & magnis plaustris pertrahendis applicantur: quia magna fortitudo eis inest in brachijs, vngulis, & lumbis. Sed nec inuisum est, vt in pedes erecti, saccos vel ligna ad locum designatum comportent, aut in portis magnatum pro custodibus, ne noxiæ intrent bestiæ, deputentur. Mirũ tamen ludum dum paruuli sunt, cum pueris domesticis impune exercent.

De Vulpibus & earum dolis.
Cap. 30.

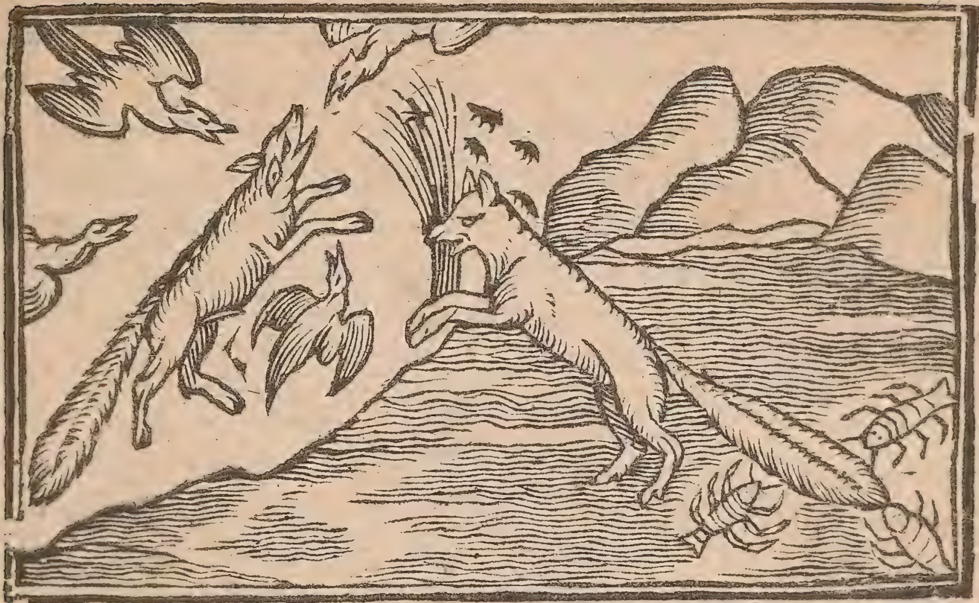
SVnt in Septentrionalibus syluis vulpes nigræ, candidæ, rubeæ, crucigeræ in dorso, aliæq; cælestino co-

lore resperſæ, omnes tamen in eadem malitia atque aſtutia participantes. Nigræ pelles precioſiores cæteris æſtimantur, quia Moſcouitarum Principes frequentius his vtuntur. Deinde crucigeræ pelles, hoc eſt, quę nigra cruce dorſotenus ſunt à natura ſignatæ, propter maiorem ornatum, & pellium magnitudinem: quam non niſi in maturiore ætatę vulpes conſequitur. Hæque pelles, vti nigræ, magno commercio Moſcouitarum & Ruſſorum, & Tartarorum appreciãtur: quamuis nigræ annexam habent ſuſpicionem, quod atro colore, fumo videlicet picearum tedarum ſint adulteratę. Candidæ pelles minoris ſunt reputationis, & coloris cæleſtini, aut aſurini, propter multitudinem, & pilorum caſum: minus enim cutibus adhærentes durant. Attamen qui curioſitati ſtudent, aut vtilitati, mixtura diuerſarum pellium operimenta arcendi frigoris, pro vſu dormientium conficiunt, quia magnum calorem citò inductum conſeruant, leueſque ſunt, ſenioribus conuenientes. Rubeæ vulpes prædictis omnibus frequentiores, vbique reperiuntur, facileq; veſtigijs poſt ſe in niuibus relictis, venatorum ſagacitate, & canum celeritate capiuntur, prout & lepores, vrſi, cerui, lupi, lynces, proprijs veſtigijs ſe venatoribus produnt, æſtate verò odore canum.

De doloſo ingenio Vulpium.

Cap. 31.

VVlpes preſſa fame, frigore, & niuibus, accedendo ædes humanas, fingit latratum canis, vt confidentius domeſticę beſtiæ eam accedant. Inſuper fingit ſe mortuam, ac reſupina flatum attrahit, lingua porrecta.

recta. Tunc aues incautè descendentes quasi cadauer comesturas, aperto ore rapit & vorat. Prætereà quando esurit, nec inuenit quod manducet, rubea terra se inuoluit, vt appareat quasi cruenta: proijciens se in terram, retinet flatum: quam videntes aues non spirantem, linguamque ore eiectam, mortuam putant. Sed mox vt descenderint, eas attractas deuorat. Prætereà quum videt non posse propter aculeos superare echinum, se resupinat, atque ita mollem corporis partem lancinans enecat. Vesparum etiam quandoque multitudinem cauens, simulans se abscondit, exstante cauda: circa quam vt illas certatim occupatas, villoque denso implicitas animaduertit, egreditur, atque ad saxum, siue arborem perfricando obterit, vt extinctas deinde pascatur. Eodem ferè commento cancris & pisciculis insidiatur, ripam oberrans: cau-

daque in aquam demersa, illi nouitati occurrunt, villisque obuoluti ilicò extrahuntur. Præterea cum pulices habet, fasciculum mollis fœni ore accipit pilis inuolutum, seque paulatim posterius inchoando in aquam mergit, ac totum corpus, vt pulices aquam fugientes, ad caput ascendant. Deinde caput immergit, vt in fœnum fugiant: quo facto, fœnum relinquit in aqua, & mox enatat. Præterea cùm famem patitur, ludum simulat cum lepore: quem ilicò rapit & deuorat, nisi fuga, vt frequentius fit, suam vitam conseruet. Canes etiam quandoque euadit latratu, se canem fingens, sed certius, dum ramo se suspendit, canes errare cogit, incerta vestigia insequentes. Solet etiam venatorem & canes eludere, dum gregem caprarum intrans vnam ex eis occupat, eius dorso insiliens, vt per cursum capræ fugientis propter odiosum sessorem, citius euadat. Nam & aliæ capræ sequuntur: quas quum venator turbari timet, canes reuocat, ne pereant plures. Capta quoque in pedica, quandoque morsu sibi pedem præscindit, vt vel sic euadat. Quum verò fuga nulla patet, se mortuam simulat, vt à pedica extracta fugam arripiat. Præterea quum canis eam insequitur, & assequutam apprehendere nititur, villosam caudam suam per insequentis ora trahit: sicque canem eludit, donec syluarum latebras ingrediatur. Vidi & ego in scopulis Noruegiæ vulpem inter rupes, immensa cauda in aquas plures educere cancros, ac demum deuorare. Idque non rarum est spectaculum, quum nulli pisces, ita vt cancri, immissæ rei, præsertim villosæ adhærent: etiam aridis piscibus in aquas ad emol-

emolliendum emiſsis. Qui podagra vexantur, calida huius beſtiæ pellicula extracta, atque pedibus circumligata ſanantur. Adeps etiam eiuſdem animalis, auribus & membris podagram patientis adhibita, prodeſt. Pinguedo eius torminoſis, & omni dolori confert. Cerebrum eius infanti ſæpius datum, nunquam caducus erit. Et ita hæc & ſimilia pro ſimplicibus medicinis per experientiam obſeruant Aquilonares.

De ferocia hominum per incantamenta in Lupos conuerſorum.
Cap. 32.

IN feſto Natiuitatis Chriſti ſub noctem, ſtatuto in loco, quem inter ſe determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diuerſis in locis habitantibus conuerſorum copia congregatur, quæ poſteà eadem nocte mira ferocia quum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, ſæuit, vt maius detrimentum ab his, iſtius regionis inhabitatores, quàm vnquam à veris & naturalibus lupis accipiant. Nam vti compertum habetur, ædificia hominum in ſyluis exiſtentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipſaſque fores effringere conantur, quò tam homines, quàm reliqua animantia ibidem manentia conſumant. Cellaria ceruiſiarum ingrediuntur, ac illic aliquot ceruiſiæ, aut medonis tonnas epotant, ipſaque vaſa vacua in medio cellarij vnum ſuper aliud eleuando collocant: in quo à natiuis aut genuinis lupis diſcrepant. Locum verò, vbi forſan illa nocte quieuerunt, harum terrarum incolæ fatidicum arbitrantur: quia

si alicui in eo quid aduersi contigerit, veluti vehiculum obuertatur, atque ipse niuibus inijciatur, planè sibi persuasum habent, eum isto anno morte moriturum, quemadmodum id à multis temporibus per experientiam explorarunt. Intra Lituaniam, Samogetiam, ac Curoniam est paries quidam, ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conueniunt, vt vniuscuiusque agilitatem in saltando explorent, qui hunc parietem transilire nequiuerint, vti pinguioribus ferè euenit, flagellis ab eorum præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ magnates, atque ex prima nobilitate viros versari. Hæc igitur metamorphoseos ratio, ipsi naturæ maximè contraria, à quodam huius veneficij perito, per poculum ceruisiæ propinando (dummodo is qui huic illicito consortio applicatur, illud acceptet) certis verbis adhibitis datur. Posteà quando sibi consultum videbitur, hominis idæam, in cellarium aliquod, aut abditam syluam se conferendo, in lupi formam totaliter transmutare potest. Denique hanc iuxta placitum post aliquot tempus relinquere, atque illam vicissim assumere sibi integrum est.

Exempla hominum eorum, qui in lupos conuersi sunt, & contrà.
Cap. 33.

AC vt ad exempla perueniamus. Cùm nobilis quidam longam per syluam iter faceret, aliquotque seruilis conditionis rusticos, huius venefici) haud ignaros

ignaros (quales plerunque istis in oris reperiuntur) secum ducebat: dies ad vesperam tendebat: tum etiam in sylua pernoctandum erat, quia in proximo nullum hospitium fuit: denique fame ac penuria premebantur. Tandem vnus eorum repentinum consilium proponit, cæteros debere esse quietos, nec vllum tumultum, si quid viderent, excitare: sed à longinquo gregem ouium pascentem conspicere: curaturum, vt absque magnis laboribus vnam ex his ad cœnam haberent assandam. Statim deinde in opacam syluam, ne ab aliquo conspiciatur, se confert, ibique formam hominis in lupum transfigurauit. Postea in ouium gregem magno impetu irruit, & vnam ex eis retrò in syluam fugiendo diripuit: quam aliquanto post in lupi forma ad currum defert. Socij autem huius prædæ conscij, talem grato animo suscipiunt, & in curru clam abscondunt: qui verò in lupum se transformauerat, ad syluam iterum reuertitur, humanamque formam rursus assumit. Contigit quoque in Liuonia haud multis ab annis, inter nobilis cuiusdam coniugem atque seruum suum (quorum illic maiorem copiam, quàm in vlla alia Christianorum regione habent) quòd altercarentur homines in lupos mutari haud posse: prorumpit ergo ille extemplò eius rei exemplum velle extendere, dummodo sibi facultas concederetur: cellarium solus ingreditur: vnde paulò post lupi forma indutus egrediens, à canibus per agrum ad syluam tendens effugatur: qui ei oculum (etsi satis acriter se defendebat) eruunt. Postera autem die, ad dominam suam mone-

culus redit: Denique recenti adhuc memoria compertum relinquitur, quomodo Dux Prussiæ, tali veneficio, parum fidei adhibens, quendam huius maleficij expertum, vinculis clausum coëgit, vt in lupum se transformaret: quod ita factum est. Hunc tamen, ne huiusmodi idololatria impunita maneret, igne posteà comburi mandauit. Talia enim flagitia tam diuinæ quàm humanæ leges seuerissimè puniunt.

LIBRI DECIMIOCTAVI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE AVIBVS.

EPITOME LIBRI DECIMInoni.

De Accipitre & diuersis eius speciebus. Cap. I.

N partibus Aquilonis huius auis natura generosior ac fortior, quàm in cæteris mundi partibus esse censetur, maximè propter cœli solique rigorem, & abundantissimam escam volucrum, scilicet suæ naturæ conuenientium, pro solido nutrimento. Sanguine enim, corde, ac pectore earum auidius nutritur, magnamque venandi audaciam affectumque sumit: qui & naturali superbia, ac tyrannide magis quandoque quàm necessitate stimulatur ad raptum, & delectatur in illo. Sunt etiam, qui cor tantummodo, latere per rostrum aperto deuorant: aliquando etiam cerebrum appetunt, reliqua parte corporis reiecta, qui venationi student per accipitres, cancros eis offerunt manducandos: ex quarum esca mira satietate delectantur, auideque volatilia venantur, vt gratam pro exquisita esca restituant prædam: idque facillimè faciunt ob volatus agilitatem, quam supra reliqua volatilia habent, pennasque acutas, quæ singulis annis veteribus abiectis, eis renouan-

tur. Estque huiusmodi naturæ, quòd auem, quam vesperi prædatur, vngulis sub pectore ob inducendum calorem seruat, maneque liberaliter sine iterata rapina absoluit.

Adhuc de natura Accipitrum.
Cap. 2.

DOmesticus accipiter domino rapinam syluestrem porrigit: vnde cor & intestina recipit in escam. Et hi tepidioribus locis plus delectantur, citiusque carne bouina, vel porcina impinguantur, vti gallinacea carne iuuene marcescunt, & veteri temperantur. Ante aucupium commodius in locis non nimium tenebrosis seruantur, vt alternis diebus producantur. Sed ante omnia cauendum, ne teneris infantulis exitio sint. Nulla nanque bestia quantumcunque domestica, adeò grassatur in infantulos, vt simiæ, & magni accipitres: qui aduolant cunabula, vngulasque tam fortiter imprimunt oculis & naribus prolium, vt vix euolaturi eximant. Hique sunt corpore amplo, oculis variis & pellucidis, vultu hilari, grossis pedibus, longis vnguibus, delitiosè comedentes, cunctasque aues inuadentes: quia nullas timent aues, nisi pauonem, immò & lepores, cuniculos, vulpeculas, porcellos, anseres, grues, anates, & gallos syluestres venantur, præsertim fame & frigore vrgente, quando aduolant domos humanas: vbi subtilibus filis ala permotis, intra ianuam reclusi capiuntur: tandem longo ieiunio domesticantur ferè eodem modo quo falcones. Est & aliud genus accipitrum in Septentrionalibus terris, quod domesticis auibus insidiatur, vt anseribus, anatibus, & pullis:

hyemeque

hyemeq́ue tempus ſuum cognoſcens, latitat in nidis: audax in paruis, & timidum in magnis. A niſo etiam fugatur & gallo: tandemq́ue emoritur fame. Niſus rapax, vltra omnium ferarum naturam ſæuiens in ſuum genus, prout homo, ibidem in magna multitudine reperitur. Solus frequentius volat, ne in præda ſuſtineat ſodalem. Paſſeres, cæteræq́ue auiculæ eius inſidias fugientes, quàm celerrimè ſeſe recipiunt ad rubos ſpinoſos.

De Aquilarum natura, & differentia earundem.

Cap. 3.

AQuilam auem nobilem & rapacem, ab acumine viſus ſic dictam, omnibus notam relinquo. Veruntamen quia in Septentrione maxima multitudo, propter ferarum abundantiam reperitur, aliquid de earum natura, præmiſſa diſtinctione, præſentibus interponam.

Sex igitur ſunt genera Aquilarum.

Primum Herodius, qui & Girfalcus dicitur, auis inter omnes nobiliſſima, colore ceruleo, ad albedinem tendens, praterquam in pectore & alis, vbi cœleſtem colorem euidentius imitatur: adeò fortis, vt aquilam rapiat: etiam adeò animoſus, vt ſi in aëre poſt quatuor vel quinque grues, vel alias aues dimiſſus fuerit, non deſinat à præda, donec omnes ad terram ſucceſſiuè deijciat, cane ad hoc edocto rapiendas. Nec reuocatus herodius is præ indignatione deſcendit, donec rapiat elapſam. Nec plures generat, quàm vnum pullum.

Secundum genus poſt hos nobilius eſt, quod anſeres,

cygnos, cuniculos & lepores præcipuè rapit, quando pullos habet. Herodio quantitate minor, coloris varij, ex albis & cinereis pennis intermixtis, candidas pennas habens in breui ano.

Tertium, quod truncatis insidet arboribus, vnde denominationem accipit: estque cinerei coloris: anates & anseres venatur, duobus prædictis generibus in quantitate & audacia minus.

Quartum, quod accipit pisces, varium in ventre, album & nigrum in dorso, & in struma nigras habens maculas: vnum pedem habet anserinum ad natandum, alium vngulis acutum ad rapiendum. Insidet arboribus super flumina piscibus insidians: quorum maxima est multitudo in Aquilonaribus aquis.

Quintum genus paruum est, varijque coloris, sed ingenio pollens: nam ossa in sublimi portata, versus saxum vt rumpantur, ad medullam exugendam emittit.

Sextum genus candidum, viuens ex venatione leporum, cuniculorum, porcellorum, catellorum, vulpium, & similium. Aquila tantum pullos diligit, vt sagittarum ictibus sese pro illis interponat, tanquam scutum.

De proprietate Aquilarum, & incubatione.

Cap. 4.

OMne autem genus earum hoc proprium habet, quòd pellibus vulpinis & leporinis casu inuentis, vel ab eis extractis, oua fouenda inuoluunt, nidisque beneficio caloris solaris cubanda reponunt. Non enim continuò cubare possunt manentes in nidis: quia vngulæ tantùm curuantur, vt rebus prædandis ineptæ reddan-

reddantur. Curam tamen erga pullos educandos maximam gestant, pisces, aues, lepores eis in escam adferendo. Quod quum considerant sagaces venatores, nidos ascendunt, anusque pullorum ligaculo stringunt, vt comedendi incurrant impedimentum. Soliciti itaque parentes erga sobolem ægritudine liberandam, omnia genera ferarum in cœlo, terra, marique recepta, nidis importans, vt diuerso medicamine, vno vel altero modo suscepto, sanentur. Congeritur in hanc rem maxima escarum copia: quam aucupes extrahunt, comeduntque, vel vendunt. Nec sterili quæstu id accidere solet, quum aliquando lepores, gallos syluestres, anseres, anates, lucios, & pisces magnos, plurium florenorum æstimatione inueniunt, inuentosque domesticis cibis apponunt, vel magno pretio vendunt. Colligitur, aucupem vnum quandoque plus duorum pullorum prouentu lucrari, quàm colonum aliquem prædijs binis. Ne tamen pulli huiusmodi fame pereant anum soluunt, animæque in famelico corpore pendenti appositos cibos permittunt, iterumque restringunt, quantò longius id natura concedit. Est nanque aquila adeò generosi animi, vt pullos proprios non antè dimittat, quàm sibiipsis enutriendis sufficiant: nec eis putridas escas apponit, sed recentes. Nobilitate naturæ aquila nedum alijs auibus secum permittit pastum, verùm eo deficiente ex eis vnam rapit deuorandam: vnde & pennæ aquilæ in pharetris telis alijs appositæ, pennas alitum consumunt, præcipuè anserinas. Item visa aquila, cæteræ aues pro eo die tantum terrentur, vt vix famem pulsuræ exeant in prædam.

De Anate & genere eius.

Cap. 5.

ANas ab assiduitate natandi dicta, omnibus nota, tam syluestris quàm domestica, alioque modo & genere diuisa, hîc veniet annotanda, maximè quòd in Septentrionalibus aquis, tanta earum, præsertim syluestrium, copia est, vt ferè cunctas aquas cooperire videantur. Non enim eas aucupes exturbant, nisi raró: quia anatum carnes frigidæ sunt, & grossi nutrimenti: imò verius, quia longè meliores ex syluestri venatione, quàm aquatica, habent carnes. Et licet anates diuersi sint generis, tamen omnes conueniunt in forma rostri, seu oris lati, & figura pedum membranalium ad natandum, colore secundum qualitatem regionis ab inuicem discrepantes. Domesticæ tamen propè candidæ sunt vniuersæ: sed syluestres non nisi in tepidis aquis morantur, quarum subterraneæ venæ calidam quasi sulphuream exhalationem continuè subministrant. Ne tamen glacie constringantur aquæ huiusmodi, naturæ instinctu circulariter & obliquè natantes, eas aquas seruant apertas, tantumque vociferantur, vt ad magnam viarum distantiam inde audiantur. Cùm verò vehementia frigoris fuerint superatæ, in sublime se eleuant, vastum mare velut vnicum præsidium pro securissima statione petentes.

De mirabili generatione Anatum Scotiæ.

Cap. 6.

PRætereà prope Glegornum (teste Scotorum recentiore historico) ad duas leucas est rupes Bassensis,

in qua

in qua est arx inexpugnabilis: circa quam magnarum anatum (quas Sollendas vocat) piscibus viuentium, est mira multitudo: quæ cum anatibus ferinis communibus, aut domesticis, non sunt eædem in specie specialissima: sed quia eis in colore & figura persimiles sunt, nomine communi anatum congaudent. At discriminis causa *Sollendæ* vocantur. Hæ anates in vere turmatim à Meridie in rupem de Basse quotannis veniunt, & rupem duobus vel tribus diebus circumuolitant: quo in tempore rupem inhabitantes, nullum tumultum faciunt. Tunc nidificare incipiunt, & tota æstate manent, ac piscibus viuunt: & incolæ rupis, piscibus ab illis captis pascuntur. Ascendunt enim illarum nidos, vt superiùs de pullis Aquilæ dictum est, & ad libitum pisces acceptant. In capiendis autem piscibus mirabilis est huius auis industria. In fundo maris lynceis oculis piscem contemplatur: contra quem se præcipitat, sicuti contra ardeam nisus: quem protinus ore & vngulis extrahit: etsi à rupe aliquo alio interuallo distet, alio pisce meliore viso priorem elabi permittit, quatenus posterius visum capiat: & sic semper recentissimos pisces habent, tota æstate rupem inhabitantes. Iuniores anates aut anserculos in terra vicina vendunt. Si ex his bis vel ter quis comederit, sapidissimæ apparebunt: aues enim istæ pinguissimæ sunt. Earumque pinguedinem artificiosè extrahunt, quia in multis medicaminibus prodest: & partes macras vendunt. In fine autumni rupem triduo circumuolant, & posteà agminatim ad partes Meridionales pro tota hyeme auolant, vt illic viuant in æstate: quia quando

nobis eſt hyems, Meridionalibus eſt æſtas. Diutiſſimè hæ anates viuunt: quod per quaſdam ſignatas incolæ perpenderunt. Triginta, aut quadraginta in rupe bellatores, harum auium fructus alit, & domino rupis nonnihil vectigalis penditur. Prætereà alius Scotorum ſcriptor, qui diligentius rerum ſecreta pertractat, dicit in Orcadibus ex quodam fructu arboris cadente in mare, generari anates: qui paululum ſuſceptis alis euolant ad domeſticas, vel ſylueſtres.

De Anſeribus. Cap. 7.

SYlueſtrium, domeſticorumque Anſerum mira eſt multitudo in Septentrionalibus regnis, & maximè tempore cubationis, quo Sylueſtres redeunt à Meridionalibus plagis, idque circa initium Aprilis: hique cinerei, nigrique coloris, & rubei roſtri ac pedum ſunt, veluti domeſtici ferè omnes candidi, & magni reperiuntur. Sylueſtres ſunt in multiplici differentia, videlicet in quantitate, colore, volatu, & origine. Quidam enim alijs ſunt maiores, vt cinerei coloris: quidam nigri, & cinerei, altè volantes: quidam candidi nigerrimas pennas in extremitate alarum habentes, & hi altiſſimè volant: quidam ex arboribus naſcuntur, vt præcedenti capite de anatibus Scotiæ dictum eſt. Vtuntur homines Septentrionales adipe anſerino domeſtico in cibis condiendis, loco butyri: etiam in medicinis ad perfrictiones, conuulſiones, cæcoſque dolores ſubitos. Hic adeps butyro coniunctus, ſanguinem ſiſtit: eoque ignis ſacer, carbunculus, vlcera linguæ, & labiorum, cutis in facie, & grauitas aurium ſanatur. Anſerino adipe vtuntur Aquilonares ad

ad rimas labiorum, totiusque vultus, ortas ex frigore. Isque adeps melli coniunctus, & morsui canis rabidi adhibitus, ad celerem sanationem prodest. Carnibus anserinis sale conditis, ventoque siccatis, tam coctis quàm crudis, post æstiuale solstitium, vti omnium aliorum animalium, vtuntur Aquilonares. Sed ante solstitium hyemale augurium sumunt ex osse pectoris anserini, quàm sæua & quàm durabilis erit hyems, hoc scilicet modo: Si clarum est esis carnibus, hyems rigida apparebit. Si spissum & opacum, nix plurima, hyemsque tepida sequetur. Anser tædio longissimæ noctis ante diluculum in forti frigore plus solito cantat: quia fame, & frigore concutitur, etiam in tantum, quòd albescit rostrum, & vngues: cuius vnicum remedium est, paleis vti substratis. Nec minus intentatis insidijs, aut orto incendio clamat.

De Coruis marinis.
Cap. 8.

EST quoddam genus coruorum, aquaticum, siue cornices anguillarum appellatum. Hæ aues nigerrimæ sunt, præter pectus & ventrem: quibus cinereum colorem natura præscripsit, & incomparabilem vorandi auiditatem. Venantur pisces, tardi sunt volatus, diuque sub aquis manent, quando se immergunt. Habent rostra dentata, vt falces messorum: quibus retinent lubricos pisces, anguillas præsertim: quas adeò gulosè venantur, & vorant, vt eas per aluum, tanquam per canale egerant viuas. Sunt etiam hæ aues ingratissimæ naturæ, quia stercoribus egestis, cortices ac arborum ramos, vbi habitant, inficiunt, vt subitò arescant. Idque ardea

facit: quæ æquè ac illæ in altis arboribus nidum collocat prope piſcoſas aquas, vt ferè omnia genera auium aquaticarum. In vere producunt oua. Eſt & aliud genus coruorum, quod in principio hyemis ſeptem diebus nidificat, & ſeptem diebus pullos cubando producit. Hyemis autem principium intelligitur, quando quarta cæli hyemem facit, cùm ſcilicet Sol intrat Tropicum Capricorni hyemalem, vſque ad Arietem. Accedit etiam huic coruo, ingrato auium generi, alia auis aquatica, Morfex dicta, totaliter nigra: quæ ei inſidiatur, roſtrum habens ſerratile, vngues fortes: quibus aquis immerſa, grandes piſces venatur, & edit. Gregatim in arboribus nidificat iuxta aquas, pullos piſcibus paſcens. Relinquens nidos, ſi ſentit ſe grauari, nouum cibum euomit, alioqui peritura. Hæc ſaturata, alas Sole ſiccandas expandit, diuque aquam cauda percutit, antequam ad volatum eleuetur. Sortitur ergo aliud nomen, quòd Humuſculus vel Humiduſculus dicatur. In omnibus littoribus Septentrionis tam æſtate quàm hyeme hæc auis verſatur.

De inimica aue huius corui.

Cap. 9.

AVis eſt Platea dicta, Septentrionalis aquæ incola: quæ acerrimus vindex eſt auium ſe mari mergentium, vt piſcibus veſcantur. Ideoque his inſidiatur hoc modo: Inuolat in eas, capitaque mordet, & corripit, donec ad ſuum vſum extorqueat prædam: quam mox dimittunt taliter laceſſitæ. Hæc aliquando conchylibus ſe replens, cùm teſtis grauari ſe ſentit, calore vẽtris ſemicoctas eijcit, conchyliaq;, & oſtreũ quod intus eſt, latè exugit & edit. Præterea inter piſces Oceani latos

&

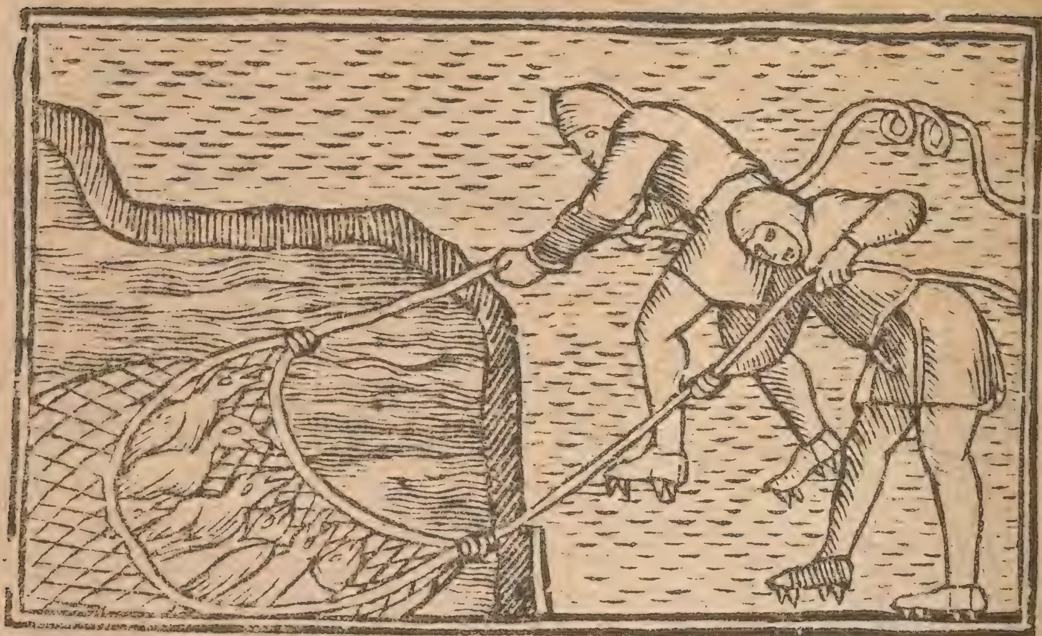
& aculeatos, Raia dictus reperitur: qui hominem à canibus marinis natantem, ad deuorandum raptum & suffocatum defendit, nec deserit donec viderit eum à periculo euasisse. Hic piscis coruum marinum sub vndas se mergentem, sæpissimè ad pastum rapit, ne etiam in aquis careat vltore suæ rapacitatis.

De Falconibus, & eorum distinctione.
Cap. 10.

AQuilonares montes Falcones generant valde feroces, sed generosos, etiam candidos: qui balistis incolarum, nisi omnimodam vim in rapiendo fecerint, tanquam aues sacræ non impetuntur: alioquin damna facientes, quantumcunque nobiles, aut candidi sint, sagittas incolarum non euadent. Habitant tamen in rupibus quasi inaccessis, viuentes ex raptu piscium: quos ob nimiam multitudinem diminuere non sufficiunt homines etiam innumerabiles, nisi concurrerit adiutorium rapacium bestiarum. Adeò natura ludit in rebus, abundantia vel defectu sagacissimè temperandis. Abundant etiam ibidem accipitres, & milui, ac corui, ob aquaticarum auium segnitiem, ac tardum volatum: quia nimium fertilitate fundi saginantur.

De Hirundinibus ab aquis extractis.
Cap. 11.

ETsi multarum naturalium rerum scriptores memoriæ prodiderunt, hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente leui hyeme, repetere terras calidiores: attamen in Septentrionalibus aquis sæpius casu piscatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratæ,

massæ: quæ ore ad os, & ala ad alam, & pede ad pedem post principium autumni sese inter cannas descensuræ colligarunt. Notatum enim est eas eo tempore, suauissimo completo cantu taliter descendere, & pacificè post principium veris inde euolare, atque repetere vetustos nidos, vel nouos naturali solicitudine fabricare. Massa autem illa per imperitos adolescentes (nam antiqui & experti piscatores eam remittunt) extracta atque in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidem incipiunt, sed exiguo tempore durant: quia immatura acceleratione non liberæ sed captiuæ sunt reductę. Accidit etiam tempore verno, liberè reuertentes, nidosque veteres intrantes, aut nouos construentes, superueniente horrida hyeme cum denso casu niuium, omnes pariter emori, vt nullę in tectis, aut fluminum ripis tota ea æstate videantur, præter paucissimas, tardius

tardius à profundioribus aquis ascendentes, aut aliunde peregrinantes, quæ naturæ beneficio sobolem reparaturæ, hyeme penitus in Maio soluta, aduolare cernuntur. Agricolæ enim ex earum nidis sublimius vel depressius ędificatis, prognosticum capiunt, an in vallibus, an in montibus, vel collibus (propter imbrium incrementum, vel decrementum) sint seminaturi. Imò neç bonum omen capiunt incolæ ex tectis, vbi hirundines habitare perhorrescunt: quia ea culmina casura credũtur.

De Auibus sub niue reclusis.
Cap. 12.

SVnt in Septentrionalibus terris galli syluestres, quantitate similes phasianis, licet multò breuiore cauda, & absoluta nigritie in toto corpore, & candentibus aliquot pennis in extremitate alarum & caudarum. Mares rubra & eminenti crista, fœminæ verò humili ac lata, colore griseo decorantur. Hæ aues mirabili natura sustinent frigus immensum in nemoribus, vti anates in aquis. Verum cùm niues instar collium terræ superficiem vbique cooperiunt, ramosque arborum diutius deprimunt, & condensant, certos fructus betulę arboris (*Gatulo* Italicè dicta) in forma longi piperis vorant, & glutiunt indigestos: idque tanta auiditate ac quantitate, vt repletum guttur toto corpore maius appareat. Deinde partitis agminibus sese inter medios niuium colles immergunt, præsertim in Ianuario, Februario, Martio, quando niues vt turbines, typhones, vel tempestates grauissimæ è nubibus descendunt. Cumque cooperrtæ sunt, penitusque vt nulla videatur conglobatæ, certis hebdomadis cibo in gutture collecto, egesto ac

resumpto viuunt. Venatorum canibus non produntur: attamen sagacitate expertorum venatorum sæpius euenit, vt canibus in odore errantibus, ipsi signis deprehensis maximum numerum viuarum auium comprehendant, extrahantque ad magnum lucrum. Sed id fieri oportebit celeriter: quia audito canum latratu, mox vigore alarum (non secus ac agmina apum) erumpunt, & se in sublime efferunt. Quòd si præsentiunt niuem imminere maiorem, prædicto fructu iterum deuorato, aliud domicilium captant, inque eo manent vsque ad finem Martij, vel celerioris resolutionis niuium, Sole Arietem egrediente: tunc enim niue liquefacta, naturæ instinctu (vt multæ aliæ aues) à latebris surgunt, oua pullosque producturæ: & hoc in montibus, vbi vepres sunt, & arbores densæ. Mares & fœminæ vicissim oua cubant, & vterque pullos obseruat, & præsertim mas, ne ab aquila vel vulpe rapiantur.

De venatione earum extra niues.

Cap. 13.

HAE aues in maxima turba congregatæ volant, atque in altis arboribus præsertim betulinis, manent: nec descendunt, nisi propagationis causa, quia in earum arborum summitate habent sufficiens nutrimentum. Et eo viso, scilicet quod sese dilatant per campos, etiam niue repletos, venatores siue rustici, ad quos rura spectant, baculis seu fustibus longitudine viij. vel x. pedum obliquo situ è terra supra niues erectis, è quorum summitate dependet laqueus ad omnem tactum mobilis, venantur huiusmodi aues: quia in congressu naturæ miræ saltant, vti perdices currunt: & ita incidunt in laqueos,

queos, atque pendentes manent. Cumque vna funiculo videtur suspensa, aliæ eam liberaturæ aduolant, & similibus laqueis irretiuntur. Est etiam alius modus eas capiendi, videlicet sagittis sub vmbra equorum, vt minus insidias valeant præcauere. Tempore autem propagationis, incessabili garrulitate alterutrum se superare volentes canunt, mares præsertim, vt longo latoque spatio per omnes syluas audiantur: seq; cantu frequentius produnt Est etiam alia auium species, Bonosa dicta, carnes habens exterius nigras, interius albas, satis delicatas & sapidas more perdicum, licet sint magnitudine phasianorum. Tempore coitus masculus hianti ore currit, donec spumet: tunc fœmina occurrens spumam recipit, indeque videtur concipere & parere oua, atque educere pullos. Carnes verò supradictarum auium, syluestrium scilicet gallorum, sunt admodum dulces & temperatæ, vt caponum: & ob id ingeniosè, hyeme scilicet laqueis, & æstate sagittis capiuntur.

De niualibus Auiculis. Cap. 14.

EST prætereà admiranda quarundam auium Aquilonarium n[illegible]ra, quòd in syluarum solitudine ita sese contineant, vt ibi genitæ humanis habitaculis nunquam vel rarò appropinquent. Sturnorum magnitudinem, & colorem ęstate habent: hyeme verò multiplicatis niuibus semper candidæ apparent, veluti cygni. Pedes earum rubei, vt nigrarum ciconiarum: sed rostrum croceo colore decorum, breue tamen & acutum. Cibus earum, vt cæterarum auium, vermiculi inter cortices rimosarum arborum latitantes, vel aridi pinorum, aut abietum, aut coryli fructus: quæ etiam sub asperrima

hyeme vim nutrimenti non amittunt. Sed difficilè capiuntur retibus, laqueis, arcubus, aut balistis, ob niuium profunditatem, quum pulchriorem colorem habeant, quàm saporem. Vbi verò alites prædictæ concauitates niuium, veluti abditas specus sortitæ fuerint, eas ingrediuntur, sese balneantes, vti puluere gallus, vel sturnus arena: deinde cacumina arborum niuibus oppressarum repetunt, tanquam locum naturæ beneficio maiorem voluptatem administraturum: imò & necessitatem, vt eminentius præcaueant insidias importunas accipitrũ: quibus visis se in medias niues intrudunt, vt passeres contra miluum inter spinas, & demum niuibus consumptis, inter arbores densas tempore veris. Quando ab albedine in cinereum colorem naturali varietate transeunt, vitam degunt placidam, nullum inter rapaces alites accipitre minore sentientes hostem seueriorem.

De pon-

De ponderosis Niuibus & Culicibus hyemalibus. Cap. 15.

HAEcque niuium magna pressura continuè durat, vsquequo Solis ascensu, & Austrino vento consumitur. Deinde post tantum tamque diuturnum naturæ certamen, rediuiuo humore arbores incuruatæ, ad pristinam libertatem & decorem resurgunt, eminentius in sublime tendentes, quo terra niuium humore resoluto, singulari fertilitate fuerit impinguata: quod & agricolis pro liberaliori commodo cedit. Resolutione enim niuium agri fœcundiores redduntur, citiusque germinant, quàm quiuis alij agri diligentissimo labore præparati. Similiter & prata ac pascua tantum luxuriant graminum vbertate & diuersitate, vt necessarium sit inde arcere iumenta, ne nimio herbarum esu crepent, aut debilitentur: imò, vbi prata sunt, falcibus sæpe truncare herbas. Accedit præterea aliud naturæ portentum, versus Septentrionem, quomodo in plerisque locis penes terrarum calida spiracula minutuli culices generantur, Austroque flante modicum à terra eleuantur, & innumerabili agmine supra niues turbato volatu mouentur, sicut nulli sunt molesti, ita vnico flatu venti Borealis asperi, veluti hemerobij extinguuntur. Sed tamen rediens Auster nouos producit ex eisdem cauernis & similibus, vt plurima pars hyemalis etiam culices videat in aëre perstrepentes. Licet autem flaccescant arbores niuium densitate, & teneri rami nimio pondere more arcuum deprimantur, atque plures arbores pronæ in terram inclinentur: tamen sub eis, tanquam in opacis locis, frigido vento liberis, habitant

diuersæ bestiæ in maxima securitate. Sed nec silendum est, itinerantes sub his incuruatis arboribus, tanquam fornicibus, perficere vias suas: leues tamen ictus casu niuium aliquando sustinere.

De ouis insularibus diuersarum auium.
Cap. 16.

QVia aquatilibus auibus tutum minimè est, oua ponere in terra firma, aut pullos producere longè ab aquis, propter noxias bestias, vulpeculas scilicet & mustelas; ideo naturæ instinctu in insulis (quarum infinitus in Aquilone numerus est) & rupibus fruticum germine denudatis, maximo agmine, ac numero diuersi generis cohabitant: nidosque earum aliquæ in nudo silice, aliquæ tortis aridisque stipulis, vel gramine sicco reponunt, ouaque innumera pariunt: quæ quibuscunque nauigantibus liberè cedunt occupanda, ita vt maxima vasa

vaſa colligant, & in forum vendenda comportent, aut ſale (corticibus exuta) ad domeſticum cibum, non ingratum, longo tempore ſeruent: boniq́ue ſaporis ſunt, licet à feris accepta. Anas tamen in terra prope aquas aut inſulas educit pullos. Inter eas aues fulica aquatica eſt, nigri coloris de genere mergorum, anate minor: quæ in mari, & circa ſtagna habitat, non vagabunda, ſed permanens in loco ſuæ generationis. Cadaueribus veſcitur piſcium à rapacibus auibus dimiſſorum: præter quos ipſa inſidiosè inter rupes alios venatur: è quibus vice verſa cæteris auibus magna liberalitate eſcam partitur. Tempeſtatibus gaudet, eò quòd ludendo ſe ſubmergit, & enatat. Matutino clangore tempeſtatem præſagit.

Adhuc de ouis certarum auium. Cap. 17.

IN littoribus Noruegicis etiam ſunt innumerabiles inſulæ, vſque ad ſuppolares terras progredientes: in quibus vti plurimæ aues alibi non reperibiles ſunt, ita & oua producunt innumera: quæ occupantibus cedunt. Sed vnum eſt cæteris ſpectaculis mirabilius, quòd gallina ex anatum ouis pariter & proprijs pullos producens, proprio fœtu ſecum gaudet in fricatione ventris cubatione fatigati: alterum verò aquis ſe immergentem vocat ad eſcam, qui nec matrem agnoſcit etiam vociferantem.

De Pauonibus. Cap. 18.

IN Oſtrogothia, & Veſtrogothia, ac Suetia plures generantur Pauones, & maxima diligentia educantur, ita vt primis diebus farina hordeacea in modum

pilularum confecta vescantur: posteà caseo recenti à lacte expresso (nam serum nocet) deinde xxxv. die euoluto, hordeo solido nutriuntur: ac vltimo in apertis agris & campis, vbi naturæ instinctu seipsos liberius sustentare possunt, præcipuè vbi vulpes non habeant ad eos accessum. Quòd autem cæteris auibus diligentius fouentur, causam præstat vtilitas, & pulchritudo pennarum, quam pictores & textores Aquilonarium terrarum in colorum varietate distinguenda imitantur, quum magnorum artificum picturæ raro, ob itineris prolixitatem, à remotis terris afferantur.

De auibus ignoti nominis in Lacu albo.
Cap. 19.

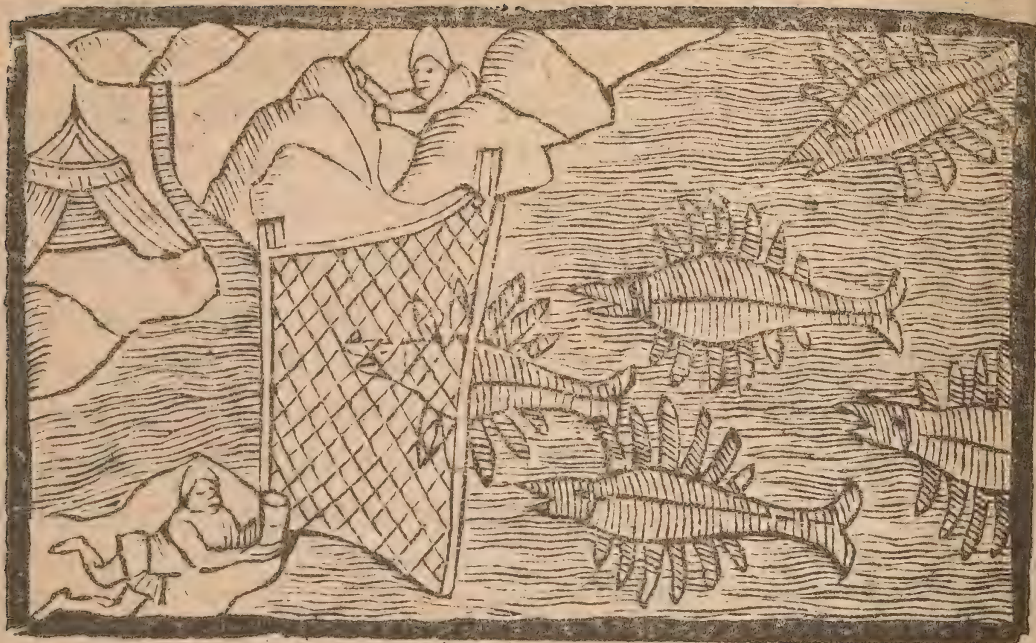
LAcus albus inter Scricfinnos, & Biarmos, ac Moscouitas versus polum Arcticum situs, dominiorum & gentium terminos habet: longus & latus, adeoque piscosus,

piscosus, vt quibusuis piscatoribus, æstiuo præsertim tempore, exhibeat se sine sui diminutione liberalem. Quare ad eum multæ gentes accedunt, domesticam prouisionem ex eius abundantia facturæ in totum annum. In eo lacu & penes eum, habitant infinitæ species auium, continuum garritum ferè sex mensibus sub clarissima luce dierum ac noctium, vsque ad graue fastidium emittentium. Quædamque earum ignoti nominis sunt, & maximè mollium plumarum, vt incolæ eas venantes, exinde acquirant ingentem quæstum. Opus enim est in his regionibus frigidissimis pro arcendo gelu, vti plumis, & mollibus lectis, præcipuè pro aduentitijs viatoribus, qui talibus asperitatibus non sunt assueti. Cernuntur hîc diuersorum hominum habitus, in nauibus (*Strudzar* & *Haapar* dictis) Moscouitarum scilicet, Finnorum, & Scricfinnorum, quibus stante regionum pace, pacifica est conpiscatio ineunda, vt nulli (quod mirum est) iniuria pro quæstu, seu captura piscium, aut auium irrogetur: nisi furto (quod rarò accidit propter continuam lucem) aliquid ablatum fuerit, aut falsificatum. Gens enim illa Moscouitica more Græcorum astuta est, & varia in verbis. Videntur etiam aues Onocrotali, saccum sub gutture habentes, ne & deesse videatur inexplebilis auis. de qua suo loco, sicuti & coruo, & reliquis nonnihil fuerat allegatum. Item in hoc lacu infiniti cygni, anates, & anseres reperiuntur.

De Auibus Alle Alle dictis.

Cap. 20.

EST in hoc lacu quoddam auium genus admodum frequens, imò & in alijs finibus maris Bothnici,

ac Suetici, quod tempore æstiuo nunquam intermissa voce clamitat, *Alle*, *Alle*: vnde propter hoc vbique ab incolis aues illæ *Alle*, *Alle* appellantur. In eo nanque lacu propter dulces aquas à calidis fontibus vndique scaturientes multarum ac magnarum volucrum (prout antè dictum est) tanta multitudo reperitur, vt quasi spatiosa littora, & vasta flumina cooperire videantur, præcipuè corui marini, siue cornices anguillarum, morsices ac mergi, anates duarum specierum, & cygni, prætereà minuta aquatilia infinita. Hos igitur coruos, & reliquas inexplebiles aues, venatores faciliùs ob grauem tardumq́ue volatum, duobus vel quatuor cubitis super aquas eleuatas, capiunt: eo videlicet modo, quòd in arctis scopulis, velut insularum ianuis, in vtraque ripa hastis atra retia, vel aqueo colore tincta appendunt: quæ trochleis sursum deorsumq́ue repente mobilia redduntur, vt

vt agmine magno aduolaturas aues, depressis subitoq; leuatis in obliquum casum retibus inuoluant: quod necessariò auibus illis euenit, ob grauem tardumque volatum, quem recto & lineari motu seruant institutum, ita vt paucæ periculum euadant. Etiam anates, aliaque aues quandoque retibus huiusmodi subijciuntur. Hæ igitur aues nigræ & pigræ, siue natantes siue volantes, semper *Alle, Alle* vociferantur, quod Latinè sonat, Omnes, Omnes, etiam quando retibus sunt inclusæ: quam vocem irrisoriam solicitus auceps interpretatur, quòd nequaquam omnes habeat in sua potestate, neque vnquam per retia quoque sexcenta sit habiturus. Sunt & hæ aues maxima multitudine in scopulis Suetiæ, & Gothiæ superioris, licet non tanta, vt lacu prædicto, aliisque fluminibus huic vicinis. Capiuntur etiam aquaticæ aues in vasculis littoralium arborum, ramis per modum nidorum appensis: in quæ anates præcipuè sese recipiunt, ad producendum oua & pullos, propter vulpeculas, à quibus in terra infestationem patiuntur. Item capiuntur & visco, præsertim paruulæ.

De Vpupis & aliis auium generibus.
Cap. 21.

VPupæ quando ad Septentrionales campos stato tempore è regionibus alienis aduenıunt, veris tempus accedere indicant. Auis gemitu plena & clamore, ob ouorum, aut pullorum custodiam. Vulpes in herbis importuno clamore latitare indicat: ita & canes, ac cæteras bestias ab omnibus locis abigendas exclamat. Bellum eis cum hirundinibus ac picis & monedulis est. In paludum tuberibus oua ponit, & pullos educit. Do-

mesticata venando muscas domum purgat, etiam in murium raptu. Pluuiam gemitu indicat: quod & nepæ campestres faciunt, cuculi equarum dictæ: quæ transuerso volatu, citatoque forti sonitu, imbres ilicò adesse præsagiunt. Item nepæ maiores longissimis rostris pluuiam adesse prædicunt: ita & pici arborum. Est etiam auis, quæ pluuialis dicitur, perdicis magnitudine, varijs pinnis ornata, croceo, albo, nigroque distincta colore: hæc creditur solo aëre viuere, licet pinguis sit, & in ventre eius nihil inueniatur. Hanc grauibus baculis venantur aucupes, quos altius in aërem ad deterrendum eam iactant, vt ita auem ad ima volantem, & fugientem acquirant.

De Cuculo & multiplici genere Picorum. Cap. 22.

EST etiam in Aquilonaribus syluis optatæ lætitiæ annunciatrix auis omnibus nota, Cuculus appellata, circa

circa principium Maij erumpens in vocem ſonoram: quam ferè in fine menſis Iulij continuat. Sed hoc in vaſtis nemoribus, ob inimicas aues, naturali odio eam in omnibus moleſtantes, eò quòd & ipſa (Coccyx Græcè dicta) alijs ſit inſidioſa. Nidum enim proprium non facit, ſed in alienis, palumbi ſcilicet, alaudæ, vel paſſeris ſolitarij, ponit ſua oua cubanda, & alterius labore producit pullos: qui è teſta exeuntes, pulchritudine, vt educentur, prouocant nutricem: quæ ſpecie & forma impingueſcentis ſobolis gaudens, fœtus ſuos damnat, atque abſumi patitur, donec ab adulterino fœtu euolaturo interimatur: & demum ipſe Coccyx à ſuo genere, videlicet accipitre, dilaniatur. Præterea picorum genera plurima ſunt in Aquilone, magnitudine monedularum, aſperrima hyeme in corticibus arborum quærentes victum: quorum aliqui nigerrimi ſunt, rubeam habentes criſtam, aliqui glauci, aliqui virides, aliqui vario colore reſperſi, ſigna aſperioris hyemis venturæ gemitu prænunciantes.

LIBRI DECIMINONI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE PISCIBVS.

EPITOME LIBRI XX.

De triplici Bothnia terræ Septentrionalis, & abundantißima eius piscatura.
Cap. 1.

BOTHNIA, quæ sinum Gothicum siue Sueticum ad Septentrionem terminat, latissima est terra, diuisa in tres magnas prouincias, Occidentalem, Aquilonarem, & Orientalem. Qui Aquilonarem incolunt, piscatu maximè viuunt: non quòd agrum sterilem

lem habeant, sed quia tanta est his copia piscium optimorum, vt in omnium necessariarum rerum permutationem abunde sufficiat. Suntq; in omnibus rebus locupletes: siquidem ex Hispania ac Lusitania optimũ vinum, & sal: ex Anglia & Flandria, pretiosum pannum: ex Germaniæ ciuitatibus variam domorum supellectilem & ornatum, præter domesticum cultum: ex Suetia & Gothia triticum, siliginem, hordeũ, & omne genus necessarij leguminis illuc nauibus aduectũ, comparant. Omne littus, insula, sinus, amnis, riuulus, illic exuberantem piscium copiam toto anno, maximè tẽpore æstiuo, quo omnia ibi amœnissima sunt, præbet. Insulæ circa maris littora plurimæ sunt, & iucundissimæ: quæ herbis, arboribus, & graminibus, maximam recreandi delectationem exhibent. In arboribus auium diuersi generis suauis concentus: piscium mira varietas, sese super vndas ludendo efferentium: piscatorum maximus in omni loco prouentus: nulla illic nociua belua in mari, nullum perniciosum reptile, aut formidabile animal prope in terra: nullæ tenebræ tempore totius æstatis, nullus ardor solis, aër salubris, & temperatus: omnia ibi iucunda, quieta, & tranquilla. Verùm quod magis mirum est in tanta locorum & temporum amœnitate, ac licentia nullũ turpis lasciuiæ facinus admittitur: castus, & verecundus inter homines vtriusq; sexus cõuictus: nec incestus, nec fornicatio, nec adulteriũ fit, aut nominatur in illis: tantum enim valet lex Domini immaculata apud simplices illos populos, vt ipsorum castimoniæ multi in lege diuina doctissimi cedere videantur. Labitur ex montibus huius Aquilonaris Bothniæ (id

est fundi maris) vndosus, & profundus amnis: qui duobus ostijs fertur in mare, relicto in medio breui spatio, in quo fundatum est oppidum, quod Thorna, id est turrita insula dicitur: cuius latitudinis eleuatio est circiter 82. grad. longitud. 42. Est autem hoc oppidum in loco plurimum amœno, & commodo situatum: nec aliud emporium frequentius in toto tractu suppolari, quàm est hæc Thorna. Ad ipsam enim confluunt Rusi albi, Lappones, Biarmi, Bothnienses, Finni, Sueci, Tauasti, Helsingi, & complures alij, ex partibus Noruegiæ, per altissimos montes, & vastas solitudines, ac lempthiam regionem: & hi omnes, partim oblongis nauiculis, incitatissimis fluuiorum casibus aptatis, partim curribus domitorum rangiferorum vtuntur, partim etiam pandis perticis, quibus conspersa niuibus iuga montium citò superant, celerique allapsu concurrunt, vti in principio huius voluminis explanatum reperitur.

De multitudine piscium huius emporij.
Cap. 2.

COmportati pisces diuersarum specierum ex piscaturis superiorum fluminum in hunc locũ, mercatoribus longinquarum prouinciarum rerum commutatione venundantur: & hoc in colligatis fasciculis quingentarum grauium librarum, quod pondus illic est vsitatius: & præterea in maximis vasis sale conditi pisces, seu alio modo suauioris saporis conciliandi gratia fumigati. Ad hanc insulam frequentiorem nauigationem Holmenses, Aboënses, Raugmenses, & Eregrundenses, quotannis in maximo capiendo lucro instituunt,

ſtituunt, ac mercimonia non pecuniarum numeratione (eò quòd gens illa nummos non æſtimat) ſed commutatione rerum neceſſariarum, prout libro quarto fuit enarratum, diſtrahũt. Et id quidem fit, quia ad hoc emporium ob populi ſimplicitatem, ac crudelitatem, plerunque à doloſis mercatoribus importata moneta, deprehenſa ſit falſa, vafro præſertim ingenio Moſcouitarum, qui illuc circa æſtiuale ſolſtitium (vti ego anno milleſimo quingenteſimo decimonono vidi) in magno numero, nauigia in humeris aliquando inter diſtantes aquas portantes, concurrere ſolent. Sed dolus eorum cùm detegitur, repentinam illicò recipit vltionem.

De piſcatura Salmonum.

Cap. 3.

VIx alicubi in tota Europa vberior ſalmonum piſcatura reperitur, quàm in Bothnico mari verſus

Lappones, è quorum montibus & terris, vastissima flumina dulcium aquarũ descendunt: contra quæ pulcherrimo spectaculo, quasi milites micantibus armis, sub solari æstu ascendere videntur salmones, tanto præsertim agmine, vt superiores montium aquæ prædam reseruent piscatoribus suis. Dicitur nanque salmo à saltu: caudam enim ore replicat, & reflectit firmiter eam ore tenens, donec saltus agilitate locum abruptum conscendat: ad quem tendens contra fluminis impetum, à proposito non desistit, quousq; dulcibus aquis (quas auidè desiderat) reficiatur: ac posteà vicissim desiliẽdo, ad nota domicilia intra cauernosas rupes reuertitur. Gaudet enim alternatim salsis, & dulcibus aquis. Crescit hic piscis in longitudine 6. vel 7. pedum, magno præualens robore, sed ponderosus & grauis: omnisque quam habet agilitas, a potentia virtutis eius est potius,

tius, quàm à leuitate corporis. Carnes eius rubeæ sunt: quæ licet dulces & gratæ sint, valde tamen satietatem citò manducantibus ingerunt: quod verum est recentes auidius sumptæ. Dum verò sale condiuntur, gratiores ęstimantur, ita vt magno pretio ac multitudine emptę, ad superioris Germaniæ partes vsque, primùm nauigijs, & demum curribus aduehantur. Neque genus hoc piscium, quantumcũque capiatur, deficere videtur in loco natiuo suo. Vidi enim ego circa æstiuale solstitium in extremis Bothniæ littoribus circa Thornam, adeò magnam eorum multitudinem capi, atque in tanto numero extrahi, vt fortissima retia rumperentur. Nititur enim hic piscis, dum sentit se retibus pressum, omnibus viribus se liberare, caudam ad os applicando, vt circulari saltu exiliat: idque, licet tardus sit, & piger ob suam pinguedinem, celerrimè ostendit. Cor eius extractum diutius omnium cordibus animalium mouetur. In Rheno & Vistula, ac Duna, vel Dzuina prope Rigam in Liuonia, magno pretio comparantur salmones: hiq; fumo querno ad gratissimum saporem indurantur, prout generaliter fieri solet apud omnes aquas Septentrionales. In regionibus autem Ostrogothorum ac Vestrogothorum, etiam plurimi capiuntur. Flumina enim illic in plerisque locis 20. vel 30. pedum altitudine reperiuntur, maximè penes Vestrogothos in prouincia *VVermelandia* dicta, quæ olim regio titulo decorabatur: vbi lacus dulcium aquarum, centũ millibus passuum in longitudine, & 40. in latitudine patet, cui nomen *Vener* est: in quem 24. magna flumina à mõtibus Noruegiæ illabuntur, vnum solum exitum ver-

ſus Meridiem habentia:qui *Trolhetta*, id eſt, dæmonum caputium appellatur:In fluminibus illis recentibus in maxima copia ſalmones capiuntur: inque genere ſuo maxima producunt oua, cicerculas, vel piſa in quantitate ſuperantia, ac maculas nigras in cute reſperſas habentia cum magno decore. Maximus denique horum piſcium, vbicunque capiuntur, quæſtus eſt, & adhibito ingenio capiendi maior in dies excreſcit.

De piſcatura Vitulorum marinorum.
Cap. 4.

QVia in mari Bothnico & Finnonico maxima vitulorum marinorum, ſiue phocarum multitudo reperitur: idcirco naturam eius, & demum venandi modum, quem videram, paucis annectā. Vitulus marinus, qui & *Helcus* Latinè dicitur, à ſimilitudine terreſtris vituli ſortitur nomen, habetq; corpus durum & carnoſum,

ſum, ideoq́ue difficulter interficitur, niſi eliſis temporibus capitis. Vox eius eſt, vt tauri: quatuor habet pedes, non autē auriculas: quia regimen vitæ eius, & mãſio eſt in aqua. Si enim auriculas haberet, multum humorem ſuſciperet, natationemq́ue ſibi in aqua prohiberet. Animal generat completum: parit vt homo omni tēpore, ſed maxime cum primis capris. Vitulus marinus pilo veſtitus, auerſo coitu, vt canis, inuitus adhęret: parit animal in terra more pecudum, nunquam tamen plures geminis fœtus, licet author de natura rerum dicat, tres. Fœtum nō ante duodecimū diem à partu in mare producit, ſubinde aſſuefaciens. Ipſis in ſomno mugitus, vnde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam, voceq́ue pariter & viſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine vocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoq; pedum vice ſerpunt, ſurſum deorſumq́; claudicantium more ſe mouētes. Pelles eorum etiam detractas corpori, ſenſum equorum retinere traditur, ſemperq́; æſtu maris recedēte inhorreſcere. Dextra pinna vim ſoporiferam, ſomnoſq́ue alliciendi capiti ſubdita habet. Pauidi fulminum, tutiſsima putant tabernacula è pellibus vitulorum marinorum confecta, eò quòd ſolum hoc animal in æquore, vt aquila in æthere, à fulminis ictu immune eſt, & ſecurum. Hoc animal, catulos mammis lactat.

De modo piſcandi eos, & eorum medicina.
Cap. 5.

PIſcator mentita pelle nigra, cum longa haſta ferro hamata, ſuper glacie curuatus iacet, mugituq́ue

vitulum vocat, qui mox accedit, putans nouam suscipere cōiugem, propria interfecta: est enim super omnes beluas crudelior vxoricida, vt vnam alteri super inducat, donec ab aliqua earū in defensione fuerit interemptus: verùm non consortem, sed iaculū, non luxuriam, sed laqueū inuenit, vt occidatur. Nam spiculū per hastam immissum, manet in corpore, donec debilitata belua ex suscepto vulnere, per funem attrahatur. Capitur etiam dormiēs, prȩsertim humano mucrone, quia profundissimè dormit, vt & alij quidam pisces, de quibus infra de *Rosmaro* dicetur. Canicies vti homini, & equo sic quoq; vitulo marino accidit: senectutiq; reuerentiā iuniores semper habent. Vbi enim in scopulis 30. vel 40. vel plures dormiendo iacent, tanquam pecorū greges, fideliter notatum est, senes pariter & iuniores seorsum dormire: vnde & seniore in aquas descendente, nec vnus è toto grege in scopulo montano, lato, vel in glaciei parte natante remanet, nisi pariendi causa. Nam si mare turbatum in fluctus surrexerit, & pilus similiter erectus exurgit: si verò mare pacificum fuerit, pilus in planum sternitur: sicq; maris status in re insensata, & mortua deprehenditur, Bothnici nautȩ prognosticon suscipiunt ex vestitu proprio, de pellibus huiusmodi composito, an mare tranquillum, & prospera nauigatio sit speranda, vel periculum in mari subeundum.

Adhuc de virtute huius bestia.

Cap. 6.

ITē bestiæ hæ adeò animosæ sunt, vt audito tonitru, visoq; fulmine ac coruscatione, gaudentes ascendāt planos mōticulos, sicuti ranæ exultāt accessu pluuiarū. Naui-

Nauigaturi Bothnienses, seu Aquilonares nautæ, versus Germaniã in asperrima hyeme, pinguedine huius beluę liniunt tabulas nauiũ, ne glacie congelentur ad nauis demersionẽ. Item pinguedo hæc, *Seeltraan* vulgariter dicta, plurimum valet ad inungendum diuersa genera coriorum, ac pellium, quas alutas appellant: vnde caligæ molliores cõficiuntur: quemadmodum videtur quomodo in Prussia hac pinguedine per aquarum rotas aluta præparatur, atque distrahendi gratia in Flandriam, & tandem in Italiam, Galliam ac Germaniam transportatur. Tergora etiam bouina, nisi vncta fuerint hac pinguedine, vel ceti, non valent ad conficiendum ocreas viatorum in pluuia, eò quòd arcet omnem humiditatem, & diutissimè conseruat eas: nec mures hac pinguedine calceos vel ocreas vnctas rodunt, aut lora equorum ad præsepia ligatorum, sicuti alia, scilicet bouina, vel arietina pinguedine vncta. Imò hoc bonum naturaliter inest huic corio, vt fulmine non tangatur, vbicunque fuerit alligatum.

De perplexitate comedentium carnes huius Vituli tempore Ieiunij.

Cap. 7.

CVm hoc animal carnem habeat, & laridum, more domesticorum porcorum, nonnulli scrupulosè se torquent, ne his, scilicet interioribus carnibus, vescantur in Quadragesima, ea securitate, sicuti lardum vel pinguedinem, quę foris est, & auulsa carnem retinet sibi coniunctam. Quocirca rectoribus Ecclesiasticis hæc causa discutienda committi consueuit: dumque in vnam & alteram partem physica ratione multa ad-

duci, probariq́ue solent, nec satis concorditer diffiniri, simplicioris ingenij viri, multis posthabitis causis, in vtranque partem prolatis, dicunt, & probant, ex ipso vitulo marino sumendam fore demonstrationem, hanc videlicet, vt cùm partum fecerit in littore, si ad syluas à venatore compulsa belua fugerit, abstinendum eius esu erit tempore prohibito: si verò ad aquas, securissimè ea vescendum erit. Et ita seruatur, vt infinitæ hominum multitudines hac pinguedine vtãtur in obsonijs suis, loco olei: atque ob eam causam carnes in maxima quantitate, veluti latera porcorum, in vasa recluduntur. Pinguedo tamen huius vituli marini solidior, defertur ad amplam Germaniam.

De Lupis, siue Luciis.

Cap. 8.

SVnt lacus dulcium aquarum in montanis Lapponię, 400. miliarium Italicorum longitudine, latitudine verò 100. & amplius: in quibus tanta est luporum aquatilium (quanuis & aliorum piscium) copia, vt non solum alendis hominibus, per quatuor amplissima Septentrionalia regna sufficiant, sed etiam latius, sale Soleq́ue siccati, nauigijs velut lignorum magnæ strues in amplam Germaniam vendendi exportentur. Itidem de lacubus Finlandię censendum erit. Est igitur lupus, piscis fluuiatilis, ore lato, dentibus acutissimis, minorum piscium deuorator: cui tamen perca squamis & pinnis asperrimis armata resistit, vt sibi non pręualeat: tamen ex insidijs transuersam percam, ore compressam lupus ipse minutim lacerat, & deglutit: adeò nullus, etiam armatus piscis, à voracitate

eius.

eius permanet immunis. Vescitur lupus seu lucius, bestijs venenosis, vt bufonibus, ranis, & huiusmodi: nihilominus ægrotantibus consilio medicorum deputatur inter sanos cibos. Retibus inclusus facillime euadit, si attrahendo retia piscatores lento vtuntur tractu: celerrime etenim retia attracta non euadit. Lupus hic aquatilis nominatur, & si fluuiales aquas, cibumq́ue pro vita sufficientem habuerit, successu temporum ad longitudinem octo pedum euadet: piscemq́ue ferè ad sui magnitudinem vorat, Nam vbi victum subegerit, caput primùm ore comedit, quo digesto, paulatim sequentia, donec totum consumat. Pari quoque generi suo parcere recusat, vel ob naturalem crudelitatem, vel quia auidus est cibi, rapinęq́ue impatiens. Prætereà & propria semina persequitur, vbi induerint formam piscis: neque ab habentibus spinas acutas, ac squamas aculeatas abstinet: stomachum nanque habet ita gutturi continuatum, quòd aliquando eijcit eum, auiditate glutiendi piscem.

De eiusdem piscis captura.

Cap. 9.

FOEmina huius piscis cum oua spargit, multũ à loco, vbi morari consueuit, abscendit, ibiq́; oua parit; vt filij sui non sint sibi impedimento ad prædam capiendam: idq́; fit vel naturali crudelitate, vel rapinæ inuidia Capitur multis modis, hamo videlicet lato, ex aurichalco, vel rutilante ære ad hoc fabricato, cui appositus est piscis candidi coloris. Item furca ferrea dentata sub tenebris, ad ignem piceis tedis accensum: quem quum auidè miratur, ferro furcaq́; percutitur, Insuper

quando ſub glacie ludit in fine Martij: tunc enim proijcit oua, tantum aquæ ſtrepitum valido capitis motu oſtendit, vt vltro piſcantibus ſignum ſuæ capturę demonſtret. Domunculis etiam capitur, ex aſſerculis longis confectis, ac in arundine firmatis: quas ingreſſus graſſatur in quoſlibet piſces deuorandos. Proceres gulæ, qui hoſce piſces in piſcinis pro claris hoſpitibus excipiendis, pręcipuè in Germania, ſeruant, plus in eos ſingulo menſe expēdunt, quam in equos ad equeſtrem militiā enutriendos. Sexaginta enim lupi magni menſe vno plures piſces, quos carpiones vocant, aliunde quęſitos pede humano longiores, piſcinis immiſſos cōſumunt, quam alias equi decem in pabulo. Habēt etiā nonnulli, nedum pro voluptate, ſed domeſtico vſu fabricatas penes aquarum littora lacunas, vbi piſcium agmen ſub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos intuentium, & hoſpitibus parat appetitum. Currunt auidi ad manus hominum, & antequam cibi fiant, eſcas expetunt. Paſcit homo delicias ſuas, & dum habet in poteſtate quod capiat, frequenter euenit vt repletus omnia derelinquat. Lupi autem ſale conditi, longo tempore inter caſtrenſes cibos ſeruantur. Sed ſiccati Sole, ſale, & vento, longè vtiliores ſunt: quia crudi, fuſte vel malleo cōtuſi, eſcam exhibent conuenientem. Sale verò conditi viſcoſitatem ſibi annexam etiamnum retinent. Dentes luporum combuſti mediocriter, & in puluerem redacti, rupturas equorum ſub ephippio aſperſi, atque membrana cooperti, continuo ſanant.

De

De piscatione per flammas.
Cap. 10.

QVia superius de furca ferrea dentata, qua lupi aquatiles facilè capiuntur, mentio facta est: ideò primà virtus eius erit hîc ostendenda: quia ea, ob plures hamos, sagaces piscatores in captura luporum, ac anguillarum præcipuè vtuntur, maximumque quastũ facilitate talium instrumentorum assequuntur: eo tamen modo, quod in lintribus monoxylis, aut duobus ex lignis confectis, in prora piceis tedis, quoniam tenebræ sunt alacriori suscitata flãma, videant lupos & anguillas admirationis causa in magna multitudine accedentes, atq; eos ferro hoc hamato transfossos, ad vsus suos retrahant. Quandoque etiam suppositis lignis grossioribus, in natantibus crustis glacialibus extructo igne, simili ferro, quasi in nauicula starent, acquirunt

pisces: qui ita stupidi reddũtur, vt nullum adesse periculum putẽt. Similiter & frõdibus in nauigio erectis capiuntur, quibus pisces quiescendi gratia sese submittunt. Sæpe etiã accidit, vt sæuientibus tonitruis, anguillę tãquam non securæ in gurgite, aquas exilire volentes, vel retibus vel hamis, vel cassibus, ac ligneis ædificijs quadratis perforatisque, in maximo numero capiantur: Et hinc est maior incolarum prouentus, quando tonante cælo, ab antris excitantur anguillę, aliàs difficulter exituræ. Item appenso sufficientis ponderis saxo, cuneata vasa lignea perforata, culmis pisorum repleta, & ad fundum vsque demersa, pro ingressuris piscibus seruant. Nec frustra: alligatis enim funibus extrahũtur ad summum vsq; repleta. Is modus est nouiter inuentus, & mirè lucrosus. In hyeme latent in limo profundo, vbi stagna non congelantur: quæ si totaliter glacie constrictæ fuerint, simul omnes respiraculum ab aëre non habentes, pariter suffocatæ moriuntur, prout aliàs vidi, & infrà de glaciali piscatura dicetur. Diu etiam, scilicet sex diebus anguillæ extra aquas, pręsertim Borea flante, in agris pisis consitis viuere solent: sed sabulo, vel cinere sparso, inde egredi non possunt. Mirè delectantur sub frumentarijs molendinis, ob dulcedinem farinæ minutatim descendentis. Maxima anguillarum multitudo in Aquilonaribus terris reperitur, tam sale conditarum, quàm fumo siccatarum, & hæ crudę comeduntur.

De æstiua piscatione, & aucupio.

Cap. II.

DVO præcipuè obseruare solent prouidi piscatores, vt in aurora ante Solis ortũ, quando visus piscium

maximè

maximè fallitur, gregatimque cibaria quærunt, cum magno silentio piscari posint. Eliguntur ad hoc perficiendum aridi fungi betulini ligni, quos maximos ea regio gignit: qui per vadosas aquas proijciuntur, vt vagantes aues sint securiores. Auceps autem magno fungo, vti galea, caput contectus, ac mento tenus stagnum ingressus, insidias eis vt struat, ad volucrum natantium agmen progreditur: hæ viso fungo capiti aucupis imposito, persuasum sibi habentes, vnum esse ex reliquis natantibus, appropinquantes manu ipsius aucupis intercipiuntur: & ita succesiue plures accedunt, similiter interficiendæ. Nam auceps exerta sensim manu, volucrem incautam cæco raptu pedibus prehendit & demersam subtrahit in manticã ad id præparatam. Cæteræ volucres sua sponte subnatasse comitem arbitratæ, quærendi victus causa (vti solent) nil solicitæ,

omnes ſuum iter proſequuntur, vt ſic in aucupis & ipſæ manus cadant. Quod autem altera manu amplo caſſe piſcatur, non fruſtra agit: quippe aqua pedibus eius turbata, piſcium oculos alioquin debiles, debiliſſimos facit, adeoque incautos reddit, vt vltrò in retia tendant. Præterea hamo poſt tergum brachiumq́; longo fune dimiſſo, non importunè piſcatur. Vbique etenim tanta piſcium occurrit multitudo, vt quibuſcunque piſcatorijs inſtrumentis, etiam ſingulis membris applicatis, facillimè capiantur, maximè in ſinubus maris, & fluminibus, quo magna ſocietate ſe recipiunt piſces, vt tranquillius tempeſtatibus liberati, ac ſecuriores degant. Sed nullibi tuti, vbi humano ingenio poterint deprehendi.

Adhuc de ingenioſa piſcatione,
Capit. 12.

EST & alius modus piſcandi ſonoris inſidijs inuentus, quum conſtet, plurimos piſces ſenſum auditus habere, vt ſoni dulcedine rapiantur. Retia tenduntur in longum aquæ, vel in tranſuerſum, & ante retia ſuper aquas inſtrumētum inſtar arcus, ita vt fluitet ſuper vndas: in ſuperiori autem huius arcus parte, nola ſeu campanula ſuſpenditur. Ob cuius ſonū piſces gregatim adueniunt, tinnitū nolę mirantes: vnde apertis inſidijs capiuntur. Nec pigeat vnum referre caſum, quē vidi: Citharœdum videlicet in aperto mari cithara acuto ſono canentem, plurimos allexiſſe delphinos: qui poſtquam ſpatio vnius horæ ſonū in trāquilliſſimo mari (vbi nec feſtuca ventis mouebatur) audierant, flatu caudaq́; turbarunt aquas: cumq́ue abijſſent, ſignū gratitudinis forte

tè monſtrantes, extemplo ſequutæ ſunt tẽpeſtates tam horrendæ, tamq́; ſæuæ, vt vix vita ex adeò magno periculo liberari potuerit. Quidam etiam piſcatores piſciculos filis alligant viuos, filaq; per longum & latũ trahunt, vt maiores ob prędam & voracitatem graſſantes reti circunueniant. Quidam etiam foſſas faciunt, iuxta fluminis ripas, vt aqua ingrediatur, tabuliſq́; obſtruunt vt piſces quietem capturi, ibi deliteſcant: qui deinde per inſidias rapiuntur: idq́; frequentius autumno, quàm æſtate contingit, propter ſæuiores tempeſtates. Quidam etiam ponunt oblongas cuneataſq́; ſępes, ex ſaxis ligniſq́; congeſtas in modum pyramidalem ad medium fluminis vſque: ne tamẽ vicinis publicus piſcium meatus, qui per medium flumen protenditur, venaq; regia huius gentis appellatione nuncupatur, omnino occludatur, atq; ſic in orificio pyramidali, vbi naſſa depreſſa ac extenſa manet, comprehendantur.

De glaciali piſcatura.

Cap. 13.

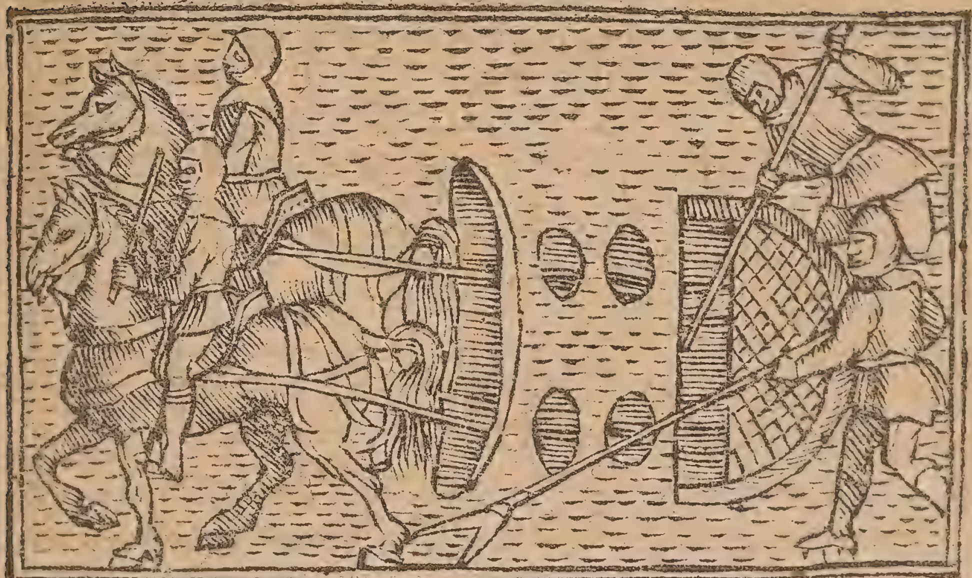
HIC modus oſtenditur diuerſus, qualiter ſub glacie capiuntur piſces, *Borbochæ* dicti, ſeu *Lak* vulgari gentis idiomate appellati: quos piſcatores ſub tenui glacie viſos, ictu grauis mallei ſtupefactos, ſubtus ſiſtere cogunt, atque ſupinato motu peruertere ventrem, vt glacie perforata eos apprehendant ſemiuiuos. Et hic modus circa ſolſtitium hyemale frequentius vſu venire ſolet. Eſt & alius modus piſcandi ſub glacie, cæteris communior, per hamos: quibus piſciculi alligati, maiores ſui dulcedine inuitant ad rapinam, lupos præſertim, qui reliquis piſcibus perhibentur magis in-

ſatiabiles. Mittitur ſubtilis funis 60. vel 100. paſſuum, inter duo foramina longè directéque diſtantia, per noctem integram, ſub glacie cum hamis plurimis dependentibus permanſurus: quem quum piſcatores ſequenti die viciſsim extrahunt, miram piſcium multitudinem conſequuntur: hique piſces varij ſunt, & vt plurimum valde pingues, propter meliorem paſtum, & tutiorem quietem, quam obtinent in frigidis locis, præſertim in lacubus degentes. Maſculi quidē fœminis ſunt pinguiores, præter halecem, vt in fine dicetur.

De piſcatura equeſtrium piſcatorum.
Cap. 14.

MOdus hic piſcandi ſupra glaciem, in magnis lacubus, & dulcibus aquis, ac ſinubus ſalſi maris, ſingulo quoque anno à menſe Nouēbri in finem Martij, & amplius, quoties opus fuerit, pro multitudine piſcium capien-

capiendorũ obſeruatur. Siue enim glacies ſpiſſa, ſiue niue cooperta, ſiue clara, ſiue lubrica, aut prout frigore conſtricta ſit, apparuerit, aut quomodocunque natura eam produxerit, nunquam deeſt ingenium, aut volũtas publicæ vtilitati in neceſſarijs rebus fideliter inſeruiendi. Ita frigus & æſtum pariter æquo animo tolerant populi Septentrionales. Pro calcanda verò glacie, calceis tabularis vtriſque pedibus congruentibus, ferreæ cuſpides triangulares, æqualiter in glaciem lubricam cuſpidibus verſis alligantur: quo fit, vt ad omnem motum ſolidior figatur greſſus, quemadmodum in firma terra. Si ferrum non adſit, nudis ſotularibus ſine cadendi formidine firmiter gradiuntur piſcatores. In calceis verò corij vncti, nequaquam ſtabiliuntur pedes, propter gelu, quod corium huiuſmodi illicò induratum in glacialem lubricitatem cõuertit: maximè ſi rara nix vnius

noctis, aut mediæ super glaciem sit respersa: quia hæc improuisum reddit casum in momento. Alra verò, siue spissa, vestigijs solidiorem incessum & cursum permitrit. Volentes igitur piscari sub glacie, duo magna foramina, latitudine 8. vel 10. pedum, centum, & quinquaginta, vel 200. passibus à se inuicem directè distantia, aperiunt: inter quæ 30. vel 40. minora foramina, latitudine vnius pedis & semis, ab vtroque latere distantia 30. pedum, inter media constituunt: tum per ea à primo grandi foramine immissos funes hastis longis sub glacie dirigunt, directosque ad alterum magnum foramen, extremas horū funium partes sessoribus equorum extrahendos committunt: iniunguntque, vt eo velocius equos ad trahendum incitent, quò retia ad exitum properare videntur, ne pisces captos se sentientes, maximè lupi, impetuoso strepitu retia frangant, & euadant. Et sic extrahuntur plerunque pulcherrimo spectaculo, adeò grandi multitudine, & diuersi generis pisces, vt non libra (cuius vsus ibi non est) sed integris plaustrorum magnorumque vasorum mensuris diuidantur.

De cursu glaciali pro piscibus, & cur tam sæpè piscatura instituatur.

Capit. 15.

Accidit plerunq;, vt in tanta multitudine piscium, viri iuuenes pecuniam non habētes, à piscatoribus gratiam & fauorem obtineant, quod celeritate glacialis cursus, posita meta longissima, in lubrica glacie aliquam piscium quantitatem stadio cōpleto, assequi sua fortuna valeant. Nec eis negatur, quod honestè, vel laboribus

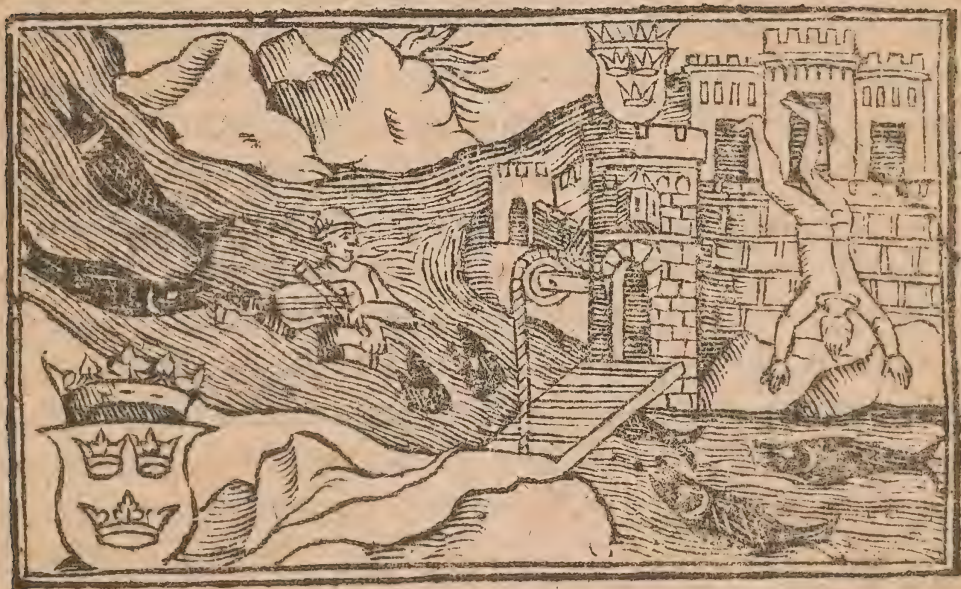
boribus meruerant, vel alia liberalitate eiſdem ſit vltrò concedendum, Communiter xx. vel xxx. magni piſces (qui fortè totidem florenos valerent Romę) proponuntur eiſdem lucrandi. Quòd autem tanto labore & induſtria ſub glacie ſit piſcandum, multiplex ratio vrget, tempus ſcilicet propagationis piſcium, quorum plura genera in aſperrimo frigore oua emittunt: qui ſocietate plures piſces, non naturali amicitia ſibi coniunctos, ſed tanquam ſuorum ouorum deuoratores habent. Vtilitas etiam, & neceſſitas publica vrget, vt de abundantia piſcium populo prouideatur: naturaq; piſcium exigit: qui niſi glacie perforata reſpiracula ſuſciperent, quotquot in flumine, vel ſtagno verſantur, ſubitò morerentur. Piſces longi miro modo impinguantur vento Septentrionali, quemadmodũ lati aura Meridionali. Neque vno ſolo lacu, ſed fere in omnibus tempore hyemis, fit hæc vel ſimilis piſcatio glacialis, maximè in amplioribus ſtagnis, vt ſunt *Meler*, *Vener*, & *Vether*, lacus recentes: tempuſque hi demonſtrant, naturali ſua proprietate, quo tutè in eis piſcatio fieri non poſſit. Vether autem præcipuè ſuam naturam hominibus, ne ob hoc graue aliquod periculum incurrant, ſignificat: tempore enim reſolutionis glacierum, vehementiſſimo ſtrepitu incipit ebullire, & à fundo commoueri, magnaque violentia rumpi in paruas rimas, vel ſciſſuras, quæ plerunque fiunt in glacie: & has in modico temporis ſpatio valde latas faciens. Licet autem tunc glacies in denſitate etiamnum plus, quam palmas ſex vel ſeptem habeat: tamen cooperante ſuperiore impetu venti, tota in plures particulas diuidi-

tur, ita vt multi pedestres, vel equestres super ipsam existentes, sępius submergantur, si eius naturam ignorent, aut negligant, celerrimè fugiendo ad littus, seruare vitam, vel saltem audita, & visa horribili glacierum collisione, maiori particulæ natanti adhærere, quæ vi ventorum celerius iactatur ad littus.

De mirabili euentu glacialis stagni Vether.
Cap. 16.

RVricola quidam plaustrum fœni ex aduersa parte huius lacus (Italicorum miliarium xvi. in latitudine, longitudine verò Lx. habentis) in aliud littus transuecturus, audiuit crepitum fieri, atque glaciem in rimas exiguas paulatim rumpi. Quocirca intelligens naturam eius citò viscerum inferiorum vrgente impetu, illam ruptum iri, ac fuga opus esse, vt quàm celerrimè suæ consuleret saluti: relicto plaustro fœni, equis citatis velocissimè festinauit ad proximum littus. Quod quatuor armati equites retro eum constituti videntes, hunc celerrimè (quasi furem, aut latronem, propter eorum accessum præ nimio terrore fugientem) velocissimeque insequuntur, atque in littore apprehendunt: & causa intellecta, quod ob crepitum glaciei mox resoluendæ, secundum experientiam eius, ac nullum maleficium, aufugisset, valde lætati sunt, se præter suam intentionem, atque etiam industriam, à suffocatione liberatos fuisse. Vnde & rusticus ille eisdem in littore demonstrauit, plaustrum suum non in glacie, sed apertissima aqua natare: quod & illis periclitantibus (nisi quàm citissime aufugissent) euenisset. Per hunc lacum qualitercunque congelatum, ab

Ostrogothis ad Vestrogothos, & econtrà, solet fieri iter: sed nunquam fortunatum equestribus turmis, qui terris illis hostilia arma meditantur inferre. Neque etiam in vicino nemore amplissimo, *Holueden* vulgariter dicto, felicia auspicia senserunt, videlicet cum Danica temeritas ibidem sępius tentauerit vires suas demonstrare: quæ prima sepulchra eodem in loco inuenit, ne ad vlteriora tormenta procedere opus haberet. Demum hic gregario Danorum militi, Ostrogothorum exercitus prima stipendia ferro numerare consueuit.

De Piscibus nigri fluminis ad Arcem nouam in Finlandia.

Cap. 17.

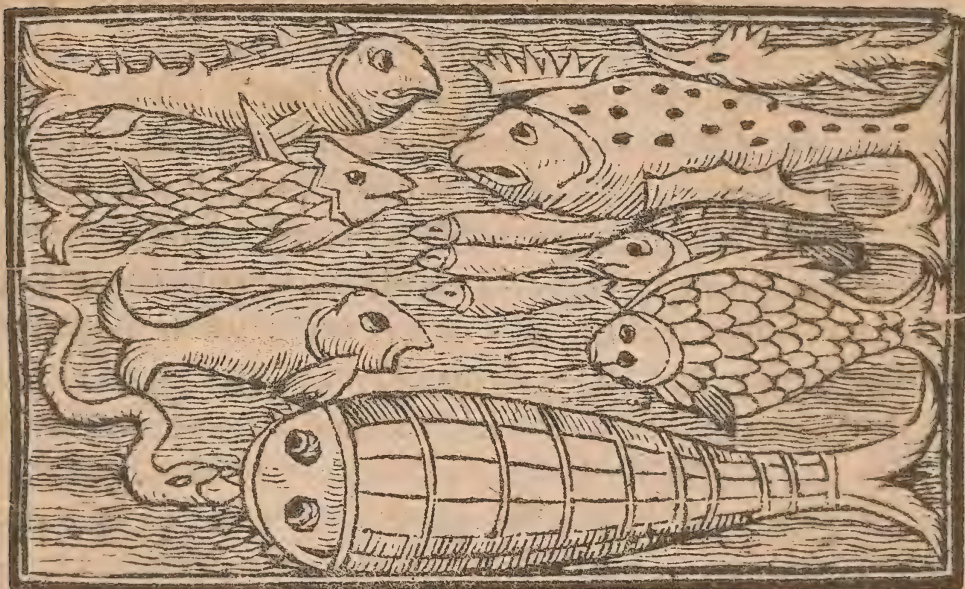
ARx est in extremis terris Finlandiæ suppolaris, regno Suetiæ subiecta, Noua arx dicta, eò quòd

miris ingenijs extructa, arte, naturaq; munita sit: nam in rotundo monte collocata est, vnicum habens introitum, & exitum versus Occidentalem partem: idque per ratem grandibus catenis ferreis alligatam, quæ forti labore singulis diebus trochlearum beneficio, ob aquarũ impetum, per noctem à custodibus Regis Suetiæ deputatis, vel feudum ibi tenentibus, ad vnam partem fluminis attrahitur. Hoc castrum præterlabitur vastissimus fluuius, inscrutabilis profunditatis, ex albo lacu ortus, successiueque descendens: à fundo, nigri coloris efficitur, præsertim in circuitu huius arcis, vbi omnes pisces nigros habet, & generat, non tamen ingrato sapore existimatos, vt sunt salmones, trutæ, percæ, lupi, & cæteri de genere mollium piscium. Producit etiam trebium piscem æstate nigrum, ac hyeme candidum, qui (vt Alberto libr. xxiiij. placet) in Oceano efficitur macer, & cùm pedalis sit, pinguedinem habet quinque digitorum: quæ sale condita, aurum ex aquis, quamuis in profundissimas deciderit, extrahit, & de fundo facit fluctuare. Tandem verò nigrum lacum efficit, transiens per Viburgum, quemadmodum Nilus nigrum flumen facit, vbi se exonerat.

De protentoso Citharœdo huius fluminis.
Cap. 18.

QVod autem superiùs cernitur imago instar citharœdi modulantis in medijs vndis, portentum signat, videlicet, quòd arcis præfectus, vel capitaneus in fata subitò ruet, aut è sublimibus muris negligens, & somnolentus custos (castrensi lege) moribũdus precipitabitur. Intereà aqua hæc à spectris, ac monstris omni tempore

tempore apparentibus, haud eſt immunis. Audiuntur & cantus tibiarum, & tinnitus cymbalorum per oram maritimam.

De piſcibus diuerſorum generum.
Cap. 19.

VAriȩ figuræ piſcium præſenti imagine deſignatæ, miram ac diuerſam eorum multitudinem circumquaque per Aquilonaria littora inueniri oſtendunt, quorum vſus, nomiña, naturæ, & proprietates nec apud Philoſophos, nec alias nationes reperiuntur: vt piſciculi forma, palmam longitudine non excedens, leporinam faciem ac ſpicula in dorſo habens, qui quoſlibet etiam magnos piſces ſolo aſpectu terret, & in fugam conuertit. Deinde piſces aculeati dorſi, inſtar ſerræ, qui aſperis illis aculeis, ac pinnis acutis, antrorſum (dum nocere intendunt) admotis, omnes offen-

dunt: & hi duo tanquam aquarum & piſcium latrones, vbi capiuntur, vti inutiles ob ſpinas & aculeos, & carnem inſipidam abijciuntur. Sunt & piſces cornu in capite gerentes antrorſum, ſicuti roſtratę, vel Liburnicę naues, in ventre ora habentes, macilenti & inſipidi, ob corporis macritudinem, quam incurrunt, alios piſces perſequendo. Piſces pręterea arcuata figura, capitis bubalini, ac ſoleæ ferreæ ſimilitudinem habentes: in vſu eſcarum plurimum frequentes, cùm in grege electorum piſcium ad cibum capiuntur. Qui verò electiores ex vſitatis aliorum vocabulis reperiuntur, hi ſunt. Araneus piſcis, ſpicula in brachijs habens, quibus appropinquantes percutit: etiam in dorſo ſpinas altas, ſimiliter nociuas. Aniger, bonarum, & albarum carnium, rotundus & longus eſt, dulciſque ſaporis. Praſmi piſces pingues ac lati, & longi vnius vel duorum pedum. Borbochæ piſces fluuiatiles, & in lacubus degentes, breuiores anguillis, ſed magnis ventribus: profunda petentes, præterquam in hyeme, quando ſub glacie (vt ſuprà dictum eſt) malleo ſtupefacti capiuntur. Carnem habent dulcem, pellem viſcoſam, non ſpiſſam, hepar magnum, rotundum & dulciſſimum. Euoluto duodecimo anno maximus euadit, mutatque nomen, ac Solaris vocatur.

De piſcibus ſalſis, ſiccatis & fumigatis.
Cap. 20.

TRactabimus iam de multiplici genere ſalſorum, ſiccatorum, ac fumo induratorũ piſcium, ea præſertim ratione, quòd talibus cibis nutriuntur duriſſima illa corpora Septentrionalium populorum: in primis

siccis

ficcis piscibus, vt lupis, mugilibus, prasmis, borbochis, & quos Gothicè *Sÿck* appellant: qui omnes vt strues lignorum, tum mensura cannarum seu cubitorum, tum ponderum maiorum, vt centenariorum, millenariorū, ac eorum quę vulgari Gothico *Schippunt* appellantur, libramento communius venundantur. Aptandi itaque hi pisces esui humano, biduo forti lixiuio, ac vno die pura aqua, vt ad gratam mollitiem redeant, resoluuntur: deinde cocti, ac salso butyro respersi, mensis etiam principum, vt nutrimentum desiderabile & voluptuosum, imponuntur. Postea diuersi generis recentes pisces cum siccis alternato ordine, & festiuitate, obsonijs interpositis eduntur, præsertim in eorū sympositjs & ędibus, qui luxum & felicitatem in esca reponunt. Reliqua hominū turba cæli rigore semper vrgetur, vt non quàm delicata, sed quàm fortia comedat, curam habeat. Quidam pisces malleis ex robusto ligno apparatis, ante decoctionem fustigantur: quidam etiam Sole, salęque siccati, crudi tunduntur, ac manducantur: quos *Sÿck* vulgari sermone vocāt: suntq; genere duplici præsertim in mari Bothnico, in quod influunt maxima flumina ex altissimis montibus Noruegianis. Fumati pisces non infimam sortiuntur æstimationem, vt salmones, prasmi, sijck, halec, murenæ, mugiles, & boctes. Salmonum tamē genus cęteros omnes præcellit, eò quòd vices omnium escarum sua bonitate supplet, tum quòd ante quemlibet potum esus, gratum appetitum parat. Estq; viatoribus grata, & parata esca: crudi enim optimum saporem habent. Idem de arengis passis, quas Germani *Bucking* appellant, sentiendum est: quę satis

carè à Romanis emuntur, & auidissimè nullo generato fastigio (præter morem aliorum piscium) manducantur: nauigijs verò Flandrorum per portus Hispaniarum in Vrbem quotannis, nisi bella impediant, deferuntur. Sunt & Boctes, ac Orches pisces fumigati, qui in esum genti Septentrionali conceduntur.

De piscibus sale conditis. Cap. 21.

SAlitis piscibus infinita gentium multitudo nutritur. Iidem ferè omnes qui vento siccantur, aut fumo macerantur, etiam sale, vt longius, diutiusque interni sapores illæsi permaneant, condiuntur: ac æqua æstimatione, non libra (vt dictum est) sed numero decadum, & quantitate venundantur. Horum maximus, & necessarius vsus in castrorum obsidione, & classica pugna attendi solet, quales sunt agendæ, anguillę, prasmi, & quos in vulgari lingua *Torsck* appellamus. Si quis

quis verò huiusmodi salitos pisces immiscendo corruptos falsificauerit, aut vasis putridis conseruandos crediderit, grauiter à fisco mulctatus restituet pretium acceptum: & tales pisces in aquam proijciuntur, vel in publico foro comburuntur. In aquam autem perraro mittuntur, ne fortè reliqui pisces boni saniq́ue, fame vrgente his vescentes inficiantur. Integri verò pisces infinita multitudine signo magistratus apposito validantur, vt in remotas terras pro lucroso quęstu in vasis ad hoc fabricatis exportentur. Et vt omnia iustè rectéq́ue fiant, iurati officiales, sicuti præfecti annonę, ita & piscium, pelliumq́ue scrutatores ac æstimatores, sunt deputati.

De Halece siue Arenga. Cap. 21.

HAlec in littoribus Meridionalis Gothię terrę Schoningiæ, veteri iure ad regnũ Gothorum, sub prin-

cipio autumni in tanta multitudine plerunq; capitur, & infinitis in vasis sale conditur, exportaturq;, vt sufficiat in salsamentorum genere, maiori parti totius Europæ cibandę. Congregantur enim illic super latas, longasq; ripas in domicilijs, & tentorijs spatio duorum mensium, ex omnibus vicinis nationibus diuersæ sortis mercatores, pretio, vel rerum cōmutatione huiusmodi halecem ementes, vt nauigijs abducant. Euenit plerunque vt leuissimo pretio comparari queat, ex maximo eius accessu, quoniam tam vasta in multitudine littoribus offertur, quod non solum retia piscantium lacerentur, sed etiam in agmine illo bipennis, vel lancea militaris in medio piscium immissa firmetur: idq; Regio fisco maximum in lucrum cedit. Lex enim grauibus vallata pœnis, mercatoribus huiusmodi imposita est, vt ante omnia vectigali Regio soluto, ad sua abeuntes saluum conductum siue testimonium à Regio præfecto accipiant: duas quidem ob causas, tum quod licentia recedendi eis libera concessa sit, tum quod ad propria reuertentes, apertis documentis demonstrare queant, nemini isto in loco, vbi tam piscaturam quam mercaturam exercuere, violentiam, iniuriam, vel damnum intulisse. Capitur & halec, duobus aut tribus milliaribus ab eo loco: sed degener est in sapore & æstimatione, ac vilipenditur. Est etiam eodem tempore copiosissima halecis piscatura in littoribus Angliæ & Scotiæ, quæ per piscatores Flandrię instituitur: à quibus postea sortitur nomen, vt Romam ille piscis delatus, halec Flandrorum appelletur. Non tamen adeò pingue genus est piscium, licet longum & crassum, ob

sterilem

ſterilem fundum, & paſtum minus vberem, ac vndarum conflictum, quemadmodum halec Septentrionale, quod propter gratum ſaporem vbique in maiori pretio habetur.

De natura Halecis.
Cap. 23.

CVm vnumquodq; ferè genus piſcium marinorum habeat ſuum tempus, quo ſit bonum & delectabile hoc ab Auguſto ad finem Octobris copiam ſui præbet: gratiq; ſaporis tum temporis eſſe, cunctis qui eo veſcuntur, notum relinquitur. Recenter captus, delicatior videtur: ſalſus autem in vſus hominum vltrà quàm alij piſces (præter ſalmones) integer durare poteſt. Omnium ferè piſcium ſolus aqua viuit. Ductus extra aquam, ſtatim expirat, nulla mora inter aëris contactum & eius expirationem, quando aqua extrahitur, viſa. Oculi eius inſtar luminis noctu lucent in mari: imò quod magis eſt, huius piſcis maximo motu, & reflexu vaſti ſui agminis, quaſi fulgura & coruſcationes per equora excitata apparent, fulgura halecis communiter nuncupata. Vbicunque ſuper aquas in mari lumen videt gregatim adnatat, & hoc aſtu ad retia ſtatis temporibus allicitur, quaſi paratus ad capiendum, vt iuſſu Dei (qui dat eſcam in tempore opportuno) ad vſum & nutrimentum infinitorum hominum rapiatur. Hyberno tempore in abdito maris ad conſuetum terminum, vſque dum capiatur, ſe abſcondit. Appropinquat etiam littoribus propter contemplandos ignes copioſos, ante tentoria mercatorum accenſos, veluti in militaribus caſtris. Eſt & halec longitudine vnius

palmæ in mari Bothnico versus Thornam, quod non minus quàm ante dictum, gratissimi est saporis & nutrimenti: atque hoc ferè omni tempore capitur, maximè in æstate & autumno, ac hyeme sub glacie. Tanta etiam multitudine post æquinoctium autumnale capitur, quòd funes retium scindere oporteat. Hic piscis non habet intestinum nisi ieiunum, & ideo in ventre eius nihil inuenitur: tamen propter hoc sola aqua haud viuit, quemadmodum superius notatum est. In hoc genere piscium fœminæ vulgi æstimatione carius emuntur, quia oua earum stomachum satiant, dum stato tempore à piscibus veniet abstinendum: quod & similiter aliorum piscium oua, vt salmonum, & quos Gothi *Sijck* vocant, faciunt. Denique mas & fœmina eandem afferunt vtilitatem, sale, Sole, & vento siccati, tanquam paratior esca ad præsentissimum vsum. De halece Schoningiæ *Celtes* loquitur:

Oceanum Codanumq́; videns, vbi Scandia diues
Haleces totum mittit piscosa per orbem.

De piscinis, & semine piscium.
Cap. 24.

SVnt etiam in Aquilonaribus terris, qui piscinas pro singulari quorundam piscium quęstu extructas habent: quas aliquando emissis aquis desiccant, atque piscibus euacuant, vt nullo penitus relicto easdem pro alio genere imponendo euacuatas relinquant: vnde & reductis aquis, atque piscibus impositis nouis, simul exoriuntur ex semine priorum piscium latente in limo,

mo, veteris ſpeciei piſces, atque amplius cæteris immiſſis coaleſcere deprehenduntur, AEgyptiacis Nili piſcibus non diſſimiles, qui poſt annum à ſemine ſparſo, & in limo recedente aqua relicto, acceſſu redeuntis aquæ quaſi infinita multitudine reuiuiſcunt. Quidam etiam ſemen exenterando piſces receptum, in humido loco per hyemem cuſtodiunt, vt tempore propagationis poſt vernale æquinoctium in aquas immittant. Verùm ſtatim in aquas haud proijciunt, eò quòd à piſcibus famem patientibus, ob pigritiam quærendi victus, ilicò deuoraretur, prout plurimi tam malignæ naturæ ſunt, vt vel propter præmiſſam rationem, vel odium proprij germinis augendi, vel luxuriam (vt in terreſtribus animalibus dictum eſt) continuandam, vorent proprium ſemen. Hoc autem tam fertile genus, niſi in tam infinita multitudine inſtar grani papaueris, vel milij, infinito numero de vno piſce emitteretur, non poſſet coaleſcere in aquis ad ſuſtentandam humanam vitam. Cui optimè, ſed temperatè natura ſubuenit, vbi ſunt homines voraciores, veluti in terris frigidis (gelu citò vrente, & conſumente) ibi prouidit de maioribus beluis marinis: vbi verò graciles morantur populi, piſces ordinauit tenuiores.

LIBRI VIGESIMI FINIS.

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE PISCIBVS MONSTROSIS.

EPITOME LIBRI VIGESIMI-primi.

PRAEFATIO.

SPectaculum admirabile vastus Oceanus in suo gurgite cunctis nationibus offert, diuersos partus ostendit, hosque non tam magnitudine & comparatione sydera mirabiles, quàm forma minaces adducit, vt nec cælo, nec terra, aut eius visceribus, aut domesticis instrumentis aliquid abscondi videatur, quod non adsit in sua profunditate retentum. In eo nanque Oceano tam lato, supino, molli ac fertili accremento accipiente semina genitalia, sublimi semperque pariente natura, pleraque esse monstrifica reperiuntur: quæ perplexis, & in semet aliter atque aliter nunc statu, nunc fluctu conuolutis, ex se ac aliis principiis generare formas videntur, vt quicquid nascatur in vlla parte naturæ, etiam in mari esse nobis persuasum habeamus, & perquàm multa alibi nusquam reperibilia, ibidem inueniri. Nec solum animalium simulachra mari inesse licet intelligere intuentibus, sed vrnam quoque in eo, gladium, serras, equorum capita in paruis cochleis eminere. Præterea spongias, vrticas, stellas, lamias, miluos, monachos, vaccas, lupos, erythinos, spondylos, mures, passeres, merulas,

merulas, coruos, ranas, porcos, boues, arietes, equos, asinos, canes, locustas, vitulos, arbores, rotas, cantharos, leones, aquilas, dracones, hirundines, & similes. E quibus quædam beluæ in terram exeunt, pastáque radices fruticum ac satorum remeant: quædam Australi, & quædam Aquilonari vento hausto impinguescunt.

Sunt & beluæ in mari quasi hominis figuram imitantes, lugubres in cantu, vt Nereides: etiam marini homines, toto corpore absoluta similitudine, qui ascendere nauigia nocturnis temporibus videntur: statimque degrauari quas insederint partes compertum est, & si diutius permanent, etiam ipsæ naues merguntur. Imò per fidelem Noruegicorum piscatorum assertionem addo, nisi tales capti ilicò dimissi fuerint, adeò sæua tempestas exurgit cum horrido planctu eius generis hominum, ac nonnullorum aliorum monstrorum, vt cælum ruere videatur: piscatoresque vitæ suæ vix etiam summo labore succurrere, multò minus piscibus insidiari poterunt. Quocirca in tali casu piscaria lege cautum est: & obseruatur, vt monstrosi pisces taliter attracti, secundum figuræ varietatem ilicò abscissis hamatis funibus dimittantur.

De piscatura periculosa in Noruegiano Oceano.
Cap. I.

PEriculosa piscatura in Noruegiano Oceano, ob multiplices rationes dicitur, quia in aperto mari longissimo tractu à littore committitur. Diris tempestatibus ortis, celerrimè piscatores fluctibus obruuntur: tum fluitante mole maxima glacierum disperguntur: balenarum monstrorumque pugnæ in diuersa diuiduntur: denique horribili quorundam piscium seu monstrorum è gurgite extractorum forma, & attactu, in manibus eneruantur, ac nisi eos ilicò demiserint, mota tempestate suffocantur. Si igitur quidam piscatorum temerarij certamine commisso cum belua, eam intra nauem (cucullati hominis formam habentis) induxerint mox vlulatu & strepitu socialium bestiarum obruti, nec hamos ad capturam piscium proijcere, nec remis laborare,

laborare, vixq; vela pro fuga arripienda, nisi monstrum dimiserint, expandere queant. Hæc monstra etsi æquè atque pisces electi (salpæ communiter dicti) in retibus apparuerint, tanquam inutiles eijciuntur, sed electi in naui reseruantur, magnoque venduntur lucro, tum in loco vbi capiuntur, tum in vicinis Regnis, ac vltimis Germaniæ oris. Plura millia piscatorum in pagis extremæ regionis Noruegiæ habitant, *Andanes, Trondanes, Duuanes, Gamblauick, Nyauick* dictis, & alijs circumiacentibus terris apud *VVardhus*, id est, castium, siue domum præsidij totius regni. Mense Februario & Martio, imò & Ianuario, robustis nauibus horum locorum incolæ piscandi gratia à littore in altum vadunt, quantum scilicet intra biduum nauigando conficere possunt, rebus necessarijs ad victum xx. vel xxx. dierum spatio secum comportatis. Locus autem vbi frequentius hanc piscaturam exercere solent, inter Noruegiam & Islandiam situs est. Neque hi piscatores, dum tempestates sæuiunt, in anchoris manent, sed fluxu refluxúque maris fluitando piscantur, donec naues sint vndique plenæ. Sola autem eis salus in repetendo littore indicio gnomonis nautici consistit: quia per hunc ortis ventis quò iter suum dirigant, agnoscunt. Estque notatum, quotiescunque extrahuntur à mari monstrosi pisces leonina vel humana facie, & similibus, quod semper discordiam, & bella in terris portendant.

De periculo piscatorum, & qualitate piscium.

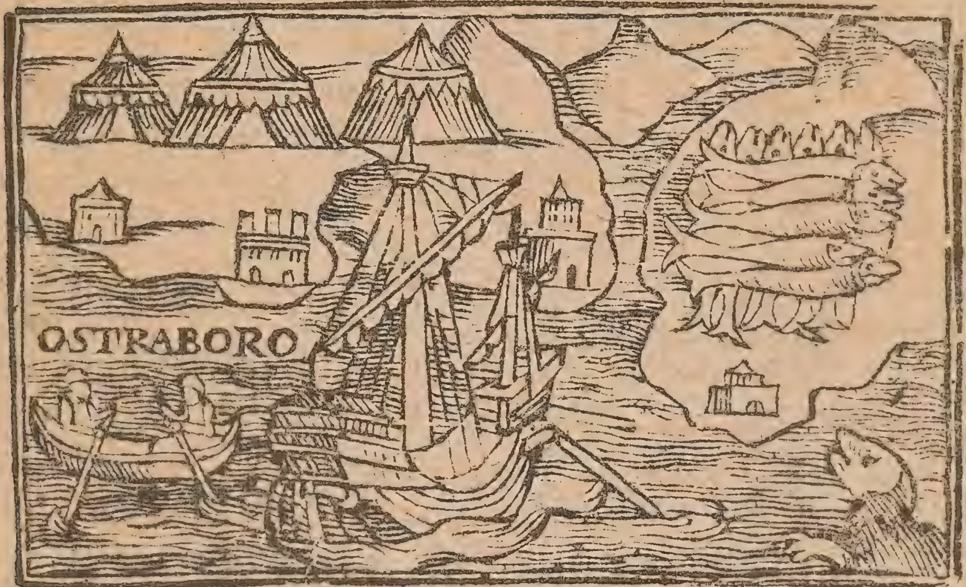
Cap. 2.

NEc leue periculum illis ipsis piscatoribus imminet, quando hamis attrahunt maximæ fortitudi-

nis molis, ac duodecim pedum longitudinis pisces, vt sunt rhombi, squatinæ, & reliqui pisces alati: qui cùm apparuerint ab aquis extrahendi, sæpe piscatores in mari retrahunt, nisi se funibus firmati in naui anteà præmuniant, aut mutua ope hoc in labore sibi inuicem subueniant. Qui verò felici vento tantis maris periculis superatis, nauibus piscosis ad littora propria appellunt, pisces extractos purgatosque, integros vel in partes diuisos, salito liquore conspergunt, Sole, flatibus asperrimis, frigore, atque aëris rigore ad siccandum exponunt: tum in excelsas quasi lignorum strues componunt: quas in naues viciſſim collocant, atque ad celeberrimum totius Noruegiæ emporium *Bergen* nuncupatum, pro rerum commutatione aut pretio distrahendas exportant. Et hinc verius hoc genus piscium *Bergerfisch* vulgari gentis idiomate vocatur, & non *stockfisch* à fuste vel baculo, vt mollior ad coquendum fiat pluries fustigatus. Non tamen vno eodemque genere hic Bergensis piscis, sed quantitate vel bonitate æstimatur. Nam aliud est genus longioris quantitatis, asellus dictus: cuius ventres in bicubitales ligulas instar funium abſciſſos, & aëre desiccatos, quasi longè delicatiores cibos Aquilonares eligere & vendere solent, *Roedscher* dictos. Similiter & extremas caudas eorum piscium in magnis vasis ad quæstum, siue delicatam escam reseruant, quas *Spore* Germani vocant. Præterea ex ventre rhomborum etiam fiunt ligulæ cubitales, vel bicubitales, sed latiores alijs, valde pingues, quas incolæ *Raff* vocant: eisque pro pane & obsonio vtuntur. Fortibus enim hominibus iste cibus

conuenit,

conuenit, non delicatis: ferè eius saporis est, vt semen piscium induratum, Italicè *Bottargi* dictum: sed illi longè pinguiores. Capitibus horum piscium loco lignorum pro cibis coquendis vtuntur incolæ Noruegiæ. Capitur etiam in littoribus Noruegiæ, præcipuè in scopulis Asloensibus, quidam piscis in maxima multitudine, *Makreel* dictus, sale sufficienter conditus, optimus, & sine sale pessimus.

De Piscibus Islandiæ. Cap. 3.

EST & alia piscium distinctio & qualitas, qui in Islandicis aquis infinita multitudine ab incolis illius loci capiuntur, molliori scilicet carne, & longitudine ab istis, quos suprà introduximus, differentes. Præterea aselli, rhombi, vituli marini, merlusia, Gothicè *Torsck* appellata: inter quos balenæ, pristes, atque alia monstra marina apparent: quorum indomabili imma-

nitate miræ aquarum turbationes excitantur. Pisces verò electiores ibi capti, ab Italis & Hispanis *Marlucz*, in Romam vsque etiam per Hispanos aut Lusitanos delati, appellantur. Tempus capturæ eorum est in Februario, Martio, & Aprili: piscesque capti frigidis ventis exsiccantur, ac demum in apertis campis, quasi lignorum combustibilium strues compositi per mensuras longorum cubitorum, siue cannas Italica mensura, ad plura millia mercatoribus Germanicis diuenduntur, aut pro frumento, ceruisia, panno, & similibus, in rerum commutatione distrahuntur. Si verò pondere vendendi sunt, idipsum centenario ac millenario numero, & æstimatione distincto fieri solet. Huiusmodi pondus vernacula eorum lingua *VVaagh* dicitur, veluti apud Gothos, Suecos, & Germanos *Schippunt* communiter appellatum (ccc. maioribus libris constans) in ponderando obseruatur. Gentis huius quasi melior & maior prouentus est in piscibus, propter quos fiunt maximæ nauales pugnæ inter diuersarum nationum mercatores: quia ad hanc insulam nauigaturi mercatores quæstus causa, non aliter se instruunt, quàm si aliquod atrox prælium subeundum foret. Prætereà quum humanus hostis sufficere haud videatur, occurrunt vastissimæ beluæ instar montium in magna multitudine, nauigantibus, nisi prospexerint, periculum illaturæ. Sed his inter alia remedia per clangorem acutè sonantis tubæ succurritur: cuius tinnitum eædem beluæ audiendo sufferre minus valentes, ad gurgitem ac maris abyssum vicissim aufugiunt, prout infrà de physetere ostendetur.

De mira

De mira abundantia butyri Islandiæ.
Cap. 4.

IN eadem prætereà insula Islandiæ tanta butyri salsi, ob pecudum multitudinem, & pascuorum vbertatem reperitur copia, vt non sufficientibus vasis aut tonnis, cistas vel capsas ex odorifero ligno confectas, triginta vel quadraginta pedum longitudine, quatuor verò vel quinque altitudine, quotannis pluribus in locis repleant, atque in domesticum vsum, imò & mercatorum commutationem conseruent. Piscibus enim tostis, huiusmodi butyro inunctis, loco panis frequentius vtuntur: vnde etiam Ichthyophagi appellati. Capsæ autem huius abundantis butyri, reperiuntur in Abbatia *Helgafiel*, gentis idiomate appellata: quæ in butyro & piscibus siccis, quasi melioribus thesauris, est fundata, quemadmodum & duæ Ecclesiæ Cathedrales Scalholdensis & Hollensis, vnà cum nobilium mansionibus plurimis, habentibus similem prouentum. Pro potu gens illa vtitur exotica ceruisia, è ciuitatibus Germaniæ maritimis nauigio adducta. Prætereà sunt apud eas gentes fontes cerealis liquoris dulcedinem habentes, qui omni earum necessitati in bibendo, certa etiam cum delectatione ac sano sapore subueniunt. Hi autem Islandenses sani, iucundi, & liberales sunt: diu sine medicina, etiam supra centum annos viuunt. Facili causa prouocantur ad arma ac bella, quæ satis crudelia gerunt: denique tam ad pedestrem quàm equestrem expeditionem in omnem euentum cuncta disposita habent.

De horribilibus monstris littorum Noruegiæ.
Cap. 5.

SVnt monstrosi pisces in littoribus, seu mari Noruegico, inusitati nominis (licet reputentur de genere cetorum, qui immanitatem suam primo aspectu ostendunt, horroremque intuentibus incutiunt, tum in formidinem diutius conspicientes pariter & stuporem vertunt. Horribilis etenim formæ sunt, capitibus quadratis, vndique spinosis, & acutis, ac longis cornibus circundatis, instar radicis arboris extirpatæ: decem aut duodecim cubitorum longitudine, colore nigerrimo, prægrandibus oculis: quorum ambitus octo vel decem cubitus excedit: pupilla verò vnius cubiti, rubeum & flammeum colorem referens, qui à longè in tenebrosis temporibs inter vndas, veluti ignis accensus, piscantibus apparet: pilos vt anserinas pennas, spissos & longos,

in modum dependentis barbæ: reliquum verò corpus ad magnitudinem capitis (quod quadratum est) valde pusillum, cùm vltra 14. vel 15. cubitos in longitudine minimè habeat. Vna harum beluarum plures naues & grandes, fortissimis nautis confertas, facillimè subuertit, aut mergit. Huic admirandæ nouitati idoneum testimonium perhibet longa ac clarissima epistola Erici *Falchendorff*, Archiep. Nidrosiensis Ecclesiæ (quæ totius regni Noruegiæ Metropolis est) Leoni 10. circa annos salutis 1520. transmissa: cui epistolæ annexum erat alterius cuiusdam monstri horrendū caput, sale conditum.

De Physetere & eius in nautas crudelitate.
Cap. 6.

IN genere Cetorum Physeter, siue prister, ducenum cubitorum, seueram admodum consecutus est naturam: in perniciem enim nauigantium plerunque vltra

nauium antennas ſe extollit, hauſtoſque fiſtulis fluctus ſupra caput collectos ita eructat, vt nimboſa alluuie plerunque naues fortiſſimas deprimat, aut maximo periculo nauigantes exponat.

Os etiam hæc belua magnum & amplum habet, circulare, veluti muræna, quo eſcam vel aquam ſugit, pondereque ſuo in proram vel puppim iniecto & impreſſo, nauim deprimit & ſubmergit: quandoque ſola aqua (vt diximus nocere non contenta, dorſo, vel cauda nauim, vt minuſculum aliquod vas, crudeliter euertit. Spiſſum & nigrum corium habet in toto corpore, pinnas longas in forma latorum pedum, ac caudam biſurcatam latitudine 15. vel 20. pedum, qua circumuentas nauium partes vehementius ſtringit. Verùm malignitati eius remedio occurritur opportuno, tuba videlicet militari, ob aſperum acutumque ſonum, quem ferre haud poteſt:

&

& magnis ac immanibus vaſis ſeu dolijs eiectis, curſum beluæ impedientibus, ſiue pro luſu ei oppoſitis: aut validis tormentis, ſeu bombardis, quarum ſono magis, quàm ferreo vel ſaxeo globo terretur, cùm globus huiuſmodi vel aqua, vel pinguedine obſtante vim perdit, vel paululum vulnerat vaſtiſſimum corpus, immenſa pinguedine inſtar valli munitum. Imò & addendum erit, in Noruegiano littore frequentius, tum vetera, tum noua cerni monſtra, maximè propter inſcrutabilem aquarum profunditatem. In profundo etiam maris multa piſcium genera ſunt, quæ nunquam, vel rariſſime hominum aſpectibus præſentantur.

De pugna Balenæ contra Orcam.

Cap. 7.

BAlena, etſi quantitate maxima, centum ſcilicet aut trecentorum pedum longitudine, & vaſtiſſima cor-

poris mole prædita, tamen orcam quantitate minorem, ſed agilitate tam in ſaltu, quam aggreſſu crudeliorem, ſibi infeſtam habet. Eſt autem orca ſimilitudine carinæ inuerſæ, belua truculenta dentibus, quibus ceu Liburnicarum roſtris ſecreta balenæ, ac vituli eius corpus lacerat, vel celeriter aculeato dorſo diſcurrit eam agitando, vt in vada littoraque protrudat. Illa verò, ſcilicet balena, pondere vaſti corporis ad flexum immobilis, ad repugnandum aſtutiæ orcæ iners, in fuga vnicum præſidium collocat: licet ea fuga infirmior ſit, eò quòd ignaua belua pondere ſuo onerata, ad vada periculaque euitanda directore indigeat.

De multiplici genere Cetorum.

Cap. 8.

MVltiplex eſt genus Cetorum, quidam enim hirſuti, & hi quatuor iugerum magnitudine: (iugerum vero habet in longitudine pedes 240. in latitudine 120.) quidam planæ pellis, hique ſunt minores, atque in Occidentali ac Septentrionali Oceano capiuntur. Quidam rictum oris habet dentatum, ac longiſsimum, videlicet longitudinis 12. vel 14. pedum, ac dentes ſex, vel octo vel duodecim pedum. Duo tamen dentes canini cæteris ſunt longiores, ſubtus ſicut cornu ad modum dentium apri, vel elephantis. Hoc autem genus ceti habet os aptum ad manducandum: oculos adeo amplos vt ambitus vniuſcuiuſque 15. homines ſedentes admittat, imò 20. vel amplius, ſecundum beluæ quantitatem. Cornua prætereà longitudinis ſex vel ſeptem pedum, 250 ſuper quemlibet oculum habet, cornea duritie, ad rigidam vel placidam, anteriorem vel poſteriorem motionem

tionem & ventilationem. Hæc simul cohærent ad oculorum protectionem tempore tempestuoso, aut cum alia eum inuaserit belua inimica. Neque mirum quòd tot cornua, licet satis molesta, habeat, cum inter oculos in fronte spatium sit 15. vel 20. aut amplius pedum. Quantæ autem magnitudinis aut longitudinis, costæ & ossa eius sint, aut in quem vsum reseruata prodesse queant, etiam pellis, caro, pinguedo, inferius ostendetur.

De monstroso pisce in littore Septentrionalis Angliæ Anno M.D.XXXII. reperto.

Cap. 9.

ETsi hæc monstrosa belua pro portento ab incolis illius regionis habita sit, atque cum stupore ob insolitam magnitudinem conspecta: attamē littora Noruegiana inter Bergensium ac Nidrosiensium ora, quasi continuum domesticumq; hospitem talem beluam habent. Ideoque locum hic inter grandiores maris incolas obtinet, ea relatione, qua verè descriptus erat à quodam nobili Anglicano, sub hac forma. Proiecit in arenam apud Thinemuthum, mare nostrum hoc mense Augusto 1532. mortuam beluam molis, & magnitudinis ingentis, quæ iam magna ex parte discerpta est, remanet adhuc tamen, quantum centum ferme ingentia plaustra vix auehere poterunt. Aiunt, qui primùm beluam viderunt, & vti poterant diligenter perscripserunt, longitudinis illam fuisse 30. vlnarum, hoc est pedũ nonaginta: à ventre ad spinam dorsi (arenis immersam) patiũ esse circiter octo vel nouem vlnarum: certum non habetur. Nam 27. die Augusti ipse ibi affui, fœtente iam belua, vt vix ferri posset fœtor. Coniectant dorsum ipsius ad

ſpatium trium vlnarum eſſe in arena immerſum, quandoquidem quotidie alluitur, & operitur fluctibus arenoſis. Rictus oris longitudo ſex vlnarum & dimidiæ: mandibulæ ſeptem vlnas ac mediam continent: circuitus alicubi vlnæ vnius & dimidiæ, alicubi minus: omnino ſicut quercus grandis eſt. Triginta coſtas in lateribus habet, magna ex parte longitudinis 21 pedum, circuitu vnius pedis & dimidij: tres ventres, veluti vaſtos ſpecus: & triginta guttura, quorum quinque pręgrandia ſunt. Habet duas pinnas, vtranque quindecim pedum in longitudine: vix poterant decem boues alteram earum abſtrahere. Palato adhærebant quaſi laminæ corneæ, vna ex parte piloſæ, qualem iam vnam vides ſupra mille. Non eſt fabula Polydore, ſed res veriſſima, quanuis non omnes vnius magnitudinis. Longitudo capitis à principio vſque ad rictum, ſeptem vlnarum. De lingua variatur: maior pars cenſet ſeptem vlnarum fuiſſe longitu-

gitudine. Aiunt genitale ei fuisse prodigiosæ magnitudinis: membrũ (inquam) masculinum vir quidam cùm dilaniaret, fermè submersus fuisset, in ventrem beluæ cadens, nisi costa arrepta se sustentasset. Spatium inter oculos sex vlnas tenebat: oculi & nares tanto corpori valde impares, & quales bobus esse solent. Cauda bifurcata & serrata, latitudine septem vlnarum. In capite duo magna foramina erant, per quæ putatur beluam plurimam aquam, veluti per fistulas eiectasse. Nulli denique illi fuere dentes: vnde colligitur non fuisse balenam: nam balenis aiunt maximos esse dentes, exceptis laminis aliquot corneis, quæ in ore huius piscis erant.

De Xiphia, Monocerote, & Serra. Cap. 10.

QVia hæc belua versatur in Septẽtrionalibus aquis, meritò alijs monstrosis veniet adiungenda. Est enim Xiphia, animal nulli alteri simile, nisi in aliqua proportione ceto. Caput habet horridum, vt bubo: os

profundũ valde, veluti barathrũ immensum, quo terret & fugat inspicientes: oculos horribiles, dorsum cuneatum, vel ad gladij formam eleuatum, rostrũ mucronatum. Littora vero Septentrionalia plerunque veluti latrunculi, ac noxij hospites damna semper occurrentibus nauigia perforãdo ac submergẽdo illaturi ingrediũtur. Monoceros est monstrum marinum, habens in fronte cornu maximum, quo naues obuias penetrare possit, ac destruere, & hominũ multitudinem perdere. Sed in hoc pietas diuini numinis nauigantibus prouidit, cùm ferox sit hæc belua, tarditas sua, quam habet maximam, præuisa, timentibus eius accessum fugam concedit. Serra belua similiter marina est, ingens corpore, caput habens cristatum, durum, sicut serra dentatum: subter nauibus natans secat easdem, vt intrãte aqua mersis hominibus, eorum cadaueribus satietur. Est & aliud genus serræ, se erigens contra velificantes: quod mox 30. vel 40. stadijs peractis lassum descendit in mare. Orcarum gladio dorsotenus eleuato sæpe piscatores vulnerati, deficiunt: ita & loliginum tactu manum retrahunt stupefactam.

De modo piscandi Cetos & Balenas. Cap. 11.

QVia mira auiditate balena fertur in esum halecis, & vitulorum marinorũ, tanquam piscium cæteris omnibus pinguiorum: idcirco sæpius periclitatur in scopulis arenosis, qui maris æstu, siue fluxu, atque refluxu, quasi denudati ab aquis, immersæ beluæ exitum non concedunt, vt se recipiat ad gurgitem propinquiorem: vnde tanto cum impetu, fortitudine caudæ laborat, quòd fossa amplissima relicta, veluti in nido ligata (obstantibus vndique arenis) enatare non possit. Hoc cùm

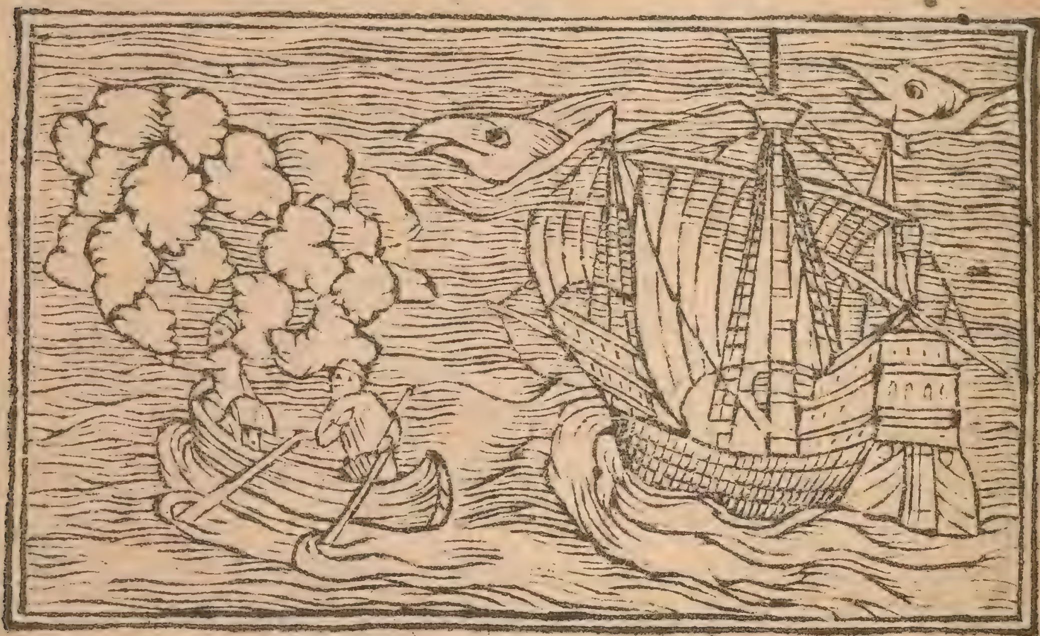

cum piscatoribus innotuerit, turmatim accurrunt, funibus atque anchoris fortissimis (ne æstus reditu euadat) intra rictum oris, atque capitis spiracula, seu branchias, bestiam hanc ligant: magnaque manu multiplicatisq; viribus eam in littus attrahunt, vel ita constringunt, vt nulla etiam magna potentia in aquas resilire valeat. Eoque casu feliciter arridente, diuisa pręda, quisque regreditur ad alias domesticas occupationes, donec iterum occurrat simillimus, vel alius optatior quæstus. Saneque in tempestatibus contingit, vt aliqua immanis belua vi inimicæ bestiæ vulnerata vel fatigata, seu cunctis viribus destituta, ventorum vi ad littus proijciatur, præda vt sit occupantibus eam. Verùm vbi dubitatur quòd illi redituræ sint vires, gladiolos, aut grandes acutissimosque tribulos sub latus quiescentis immittunt, vt sanguine impetuoso ferri motu effluente, vita destituatur. Accidit etiam, & quidem facilius, quòd

beluam in arena ad obiectum Solis profundissimè dormientem, funibus & anchoris ita firment, vt in prædam venantibus cedat.

De miro affectione Balenarum erga fœtum. Cap. 12.

BAlenæ branchias non habẽtes, fistulis spirant: quod in paucis animalibus inuenitur. Fœtus suos gestant cùm infirmantur, & inualidi sunt: & si parui sunt, eos in ora suscipiunt. Hoc idem imminente tempestate faciũt, & post tempestatem illos euomũt. Quando propter defectum aquæ fœtus impediũtur, ne matrem sequantur, mater aquam ore receptam, instar fluuij ad eos eijcit, vt sic inhærentes terræ liberet. Adultos etiam diu comitatur. Adolescũt autem celeriter, & decem annis crescunt.

De spermate Ceti, quod Ambra dicitur, & eius medicinis. Cap. 13.

CEtus humanæ propagationis more cum Balena congrediens, ob velocitatem coitus multũ sperma emittit,

emittit,& resoluit,atque sic resolutũ vulua totaliter non admittit. Spargitur amplè per mare in diuersis figuris. colorem ceruleum habentibus,magis tamen ad albedinem tendentibus,sibi inuicē conglutinatis:atq; a nautis solicitè (vt inter nauigandum in Oceano sparsum vidi) colligitur,vt medicis purgandũ vendant,qui purgatum *Ambram* vocant: eoque contra guttas & paralysin,tanquam præcipuo & pretiosissimo vnguento vtuntur. Est autem alba,& si inuenitur coloris gypsei,melior est.Sophisticatur autem cum puluere ligni aloës , & styrace, musco,& quibusdam alijs. Sed hoc agnoscitur,quia sophisticata ad molliciem facile reducitur tanquam cera, ambra verò integra non ita liquescit. Habet virtutem confortandi , valetque contra syncopin & epilepsiam.

De vsu partium Ceti. Cap. 14.

CEtis seu Balenis è mari piscatorum arte, & magno labore extractis,siue vi ventorum ac tempestatum:

aut inimicorum piſcium furia littoribus impulſis, incolæ prædam ſecuribus & aſcijs partiuntur, ita vt ex vnius balenæ, ſiue ceti carne, pinguedine, & oſsibus, 250. vel 300. plauſtra repleri poſſint. Carnem & lardum in multis & magnis vaſis, inter cæteros immenſos marinos piſces ſale condiunt: eaque pro commoditate & eſca domeſtica vtuntur, alijſque ad eum vſum vendunt in remotas orbis partes deferenda: Pinguedo, vel adeps Ceti, magna eſt in toto corpore, ſed maxima in capite circa cerebri medullam: vnde quandoque duodecim lagenæ, quarum quælibet vix ab vno homine portari poteſt, quandoque triginta, vel quandoque quadraginta huius pinguedinis plenæ (quælibet Barile Romanum magnitudine ſua ſuperans) per totidem viros fortes vix portatu idoneæ extrahuntur, eliciunturque. Vtilitas verò huius ſaginæ ea eſt, vt lampadibus infuſa, & aucta ſemper ad altaria, ſiue alia loca ſacra, tam noctu, quàm interdiu continuò lumen adminiſtret: priuato etiam vſui, ac domeſtico, quum in hyeme nulli ibidem dies ſint, plurimum deſeruiens. Oſſa præterea eius minora, defectu lignorum domeſtico foco adaptantur: imò & aliorum piſcium capita. Ex corio denique balenæ fiunt balthea, loculi, tractorij funes pro vſu campanarum, diu durantes: imò partita pelle vnius beluæ, quadraginta homines ex ea veſtiri queunt. Nautæ præcipuè vtuntur eius pinguedine ad nauium tabulas foris inungendas, ne in horrida ſiue aſperrima hyeme, glaciales aquæ nauibus ſubmergendis adhæreant, aut congelentur, quia aquarum conſtrictionem prohibet. Aurigæ etiam neceſſarium eius vſum ſibi vendicant in rotis curruum perun-

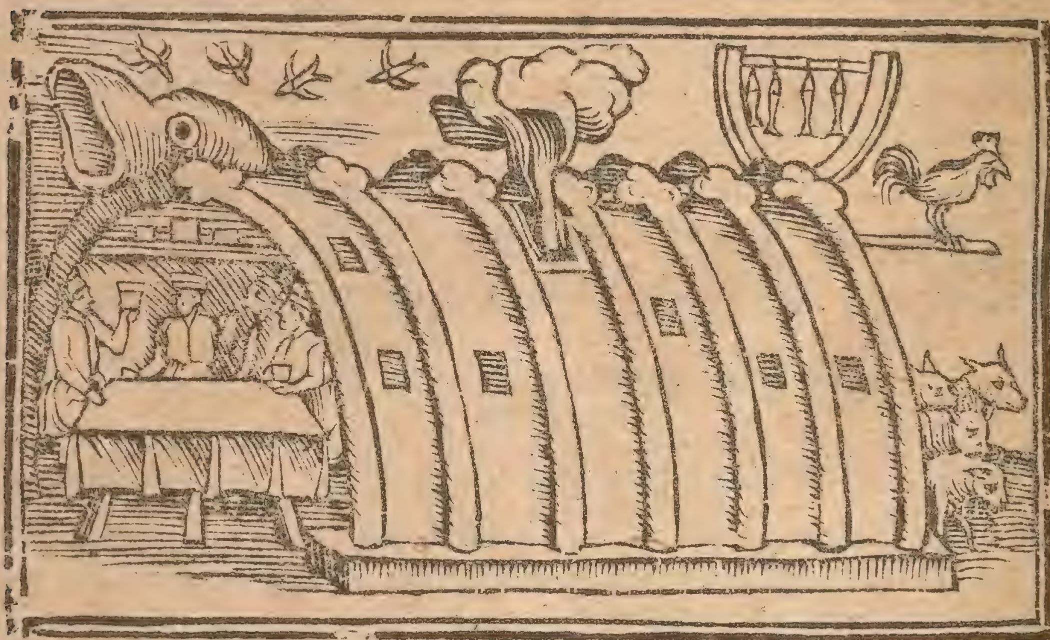
perungendis: imò & pellium præparatores, vt etiam superius dictum est de pinguedine vitulorũ marinorum.

De structuris ex ossibus Cetorum.
Cap. 15.

FActa mentione quàm maxima sint corpora Cetorum, siue Balenarum, in capite, dentibus, oculis, ore, cute, ossa locum exigunt, vt & suam inueniant declarationem: quæ talis est. Cùm vehementia frigorum in extremis partibus Septentrionis, & validæ tempestates ibidem haud sinant in altum crescere arbores, è quibus erigi possint necessariæ ædes: ideo prouida natura incolis prospexit, vt ex ingentissimis beluarum costis fabricare valeant domos, & reliqua necessaria in eisdem. His enim beluis marinis ad littora tam inimica vi aliarum bestiarum appulsis, quàm venatione hominum frequenti attractis, vt illic incolarum præda fiant, vel

putredine consumantur, certum est ex eis relinqui talia tamque vasta ossa, quòd ex his integræ habitationes, tum quoad parietes, portas, fenestras, tecta, sedilia, tum etiam quoad mensas, confici queant. Hæ enim costæ 20. 30. aut plurium pedum sunt: præterea spinæ, spondyli, atque vasti capitis bifurcata ossa haud paruam in se quantitatem habent: quæ omnia artificum industria ita ferris & limis aptantur, vt faber lignarius adhibita ferrea iunctura compendiosius nihil extruere posset.

De domibus ex erectione integrarum costarum.
Cap. 16.

Exesis igitur ac dissolutis carnibus & intestinis huius vastissimæ beluæ, sola ossa remanent in modū magnæ carinæ: quæ demum imbribus & aëre purgata, viribus hominum ad hoc vocatorum, instar domus erigitur; tum industria constituentis patroni, fenestris in culmine

mine tecti, vel lateribus beluæ collocatis, in plures & commodas habitationes diuiditur: ianuæque fiunt ex corio eiusdem beluæ, longè prius ad eum aliumq; vsum extracto, atq; ventorum asperitate indurato. Separatim etiam intra hanc carinam, quasi domũ erectam distinguuntur cameræ pro porcis & alijs animalibus, more aliarum ædium lignearum: relicto semper sub culmine huius structuræ loco pro gallis quasi horologiis, vt homines nocte (quæ ibidem hyeme continua est) ad opus excitētur. Dormiētes inter has costas non alia insomnia vident, quàm si continuè in fluctibus marinis laborarēt, aut in tempestatibus ad naufragiũ vsq; periclitarentur.

De anchoris dorso ceti impositis.

Cap. 17.

HAbet etiam cetus super coriũ suũ superficiem tanquam sabulũ, quod est iuxta littus maris: vnde plerunque eleuato dorso suo super vndas, à nauigantibus nihil aliud creditur esse quàm insula. Itaque nautæ ad illum appellunt, & super eum descendunt, inque ipsum palos figunt, naues alligant, focos pro cibis coquendis accendunt: donec tandem cetus sentiens ignem sese in profundũ mergat, atq; in eius dorso manentes, nisi funibus à naui protensis se liberare queant, submergantur. Hic cetus (vt superius de physetere & preste dictum est) aliquando fluctus haustos ita erúctat, quòd alluuie nimbosa plerunq; classem nauigantiũ deprimat: & quum in mari tempestas oritur, se super fluctus attollit, vt in his cōmotionibus ac turbinibus naues mergat. Arenas aliquando dorso sustollit, in quibus ingruente tempestate, nautæ terram se inuenisse gaudentes, anchoris demissis

falsa firmitate quiescunt, ac ignes accensos belua sentiēs, subitò commota se in aquas mergit, hominesq; cum nauibus, nisi anchoræ rumpantur, in profundum attrahit.

De Porco monstroso Oceani Germanici.

Cap. 18.

DIctum est superiùs de monstroso pisce reperto in littoribus Angliæ, cum clara descriptione totius corporis, & singulorum membrorum eius, quòd scilicet 1532. ibidem visus sit, & ab incolis in prædam raptus: nunc autem ad memoriam reducetur monstrosus ille porcus, qui 1537. posteà anno, in eodem Germanico Oceano repertus est, totusque in omnibus sui partibus portentosus visus Habuit enim porcinum caput, quartam lunæ partem in occipite, quatuor pedes draconis, duos oculos ab vtroque latere in lumbis, tertium in ventre ad vmbilicum inclinantem, atque in posterioribus caudam bifurcatam instar vsitati piscis.

De Ros-

De Rosmaro siue Morso Noruegico.
Cap. 19.

NOruegicũ littus versus loca ad Septentrionem magis vergentia, maximos ac grandes pisces elephantis magnitudine habet, qui morsi seu rosmari vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quẽ hominem in maris littore viderint, apprehendereq; poterint, in eum celerrime insiliũt, ac dente lacerant, vt in momẽto interimant. Rosmari itaq; hi pisces, siue morsi dicuntur, caput habentes bouinæ figuræ, hirsutam pellem, pilosq; spissitudine veluti culmos, vel calamos frumenti latè diffluentes. Dentibus sese ad rupiũ cacumina vsq; tanquam per scalas eleuant, vt in oculento dulcis aquæ gramine vescantur, seseque volutando mari vicissim exponant; nisi interea somno profundissimo oppressi, pendendo in rupibus dormierint: quoniam tunc

piſcatores appropinquantes quantocius poterunt, pellem à lardo ſecundum caudam ſoluunt: & in hoc, quod ſolutum eſt funes fortiſſimos mittunt, eoſque in ſcabroſis rupibus, vel propinquis arboribus firmant: ſaxis deinde funda ad caput, vt excitetur, proiectis, eum deſcendere cogunt, maiori parte pellis funibus firmatæ ſpoliatum: vnde debilitatus, exanguis ac ſemiuiuus redditur in opimam prædam, maximè propter dentes, qui pretioſi ſunt apud Scythas, Moſcos ſcilicet & Ruthenos, ac Tartaros (vti ebur apud Indos) ob duriciem, candorem, & grauitatem: qua de cauſa etiam framearum manubriis artificum excellenti induſtria accedente adaptantur. Et hoc Mechouita quoque Poloniæ hiſtoricus in ſua duplici Sarmatia atteſtatur, & Paulus Iouius poſt eum ex relatione cuiuſdam Demetrij à Magno Duce Moſcouitarum ad Clementem VII. miſſi.

De piſcibus alatis. Cap. 20.

INuenitur piſcis in mari Germanico inter Angliam & Noruegiam, qui habet duos pedes & quatuor alas: quæ mouentur flexæ ad inferiora ventris & pectoris ſui, ſicut aliarum auium alæ. Sunt autem duæ antè iuxta branchias, & duæ poſteriùs ante caudam, ſuntque alæ membranaceæ, ſpiſſæ quidem valde iuxta corpus in parte, quæ eſt loco adiutorij brachij, & tenuiores in parte anteriori alæ: & hanc diſpoſitionem habent etiam alæ poſteriores. Branchiæ autem iſtius piſcis non habent fiſſuram verſus ventrem, vel pectus pertingentem: ſed hi piſces habent branchias, quæ terminantur ſuper humeros alarum anteriorum, quatuor foraminibus quadratis: ita quòd duo ſint propinquiora capiti, & duo propin-

propinquiora alæ dextræ, similiterq́; disponuntur branchiæ in sinistro latere. Caput autem istius piscis, color, pellis, figura corporis, ac sapor carnis, est ferè sicut piscis, qui raia vocatur. Crura autem eius sunt cartilagines sine iunctura, & subtus in pedibus habet foueas, vt fortius figatur. Cauda autem eius non est vti raiæ, sed similis caudæ aliorum piscium, nisi quòd est aliquantulo longior. Deniq; ante caudam in loco dorsi, vbi stringitur solida pars corporis, quæ est post concauum ventris, habet & pinnam more aliorum piscium, valde tamen magnam respectu sui corporis. Capitur hic piscis inter raias & squatinas, vt plurimum minùs vtilis, propter steriles carnes, & exiguã pinguedinem: verùm difficillimè è profundo fune & hamo, ob resistentiam alarũ, eruitur, &c. Pisces prætereà quidam lati corporis sunt, qui quatuor pinnas habent, duas in ventre, & duas in

dorso: & hæ pinnæ quibus vtuntur, alæ vocantur: quales per omnia similes habent pisces lepores marini dicti: hi enim duas pinnas in ventre habẽt, & duas directè super eas in latere versus dorsum. Est etiam de supradictorum genere ludolatra animal marinũ, quatuor habens alas, duas in facie, & duas in dorso, quibus magna velocitate fertur in omnem, quem elegerit volueritque locum.

De Polypi. Cap. 21.

IN littoribus Noruegiæ Polypus, siue multipes animal est, fistulam in dorso habens, qua mare transmittit, eamq; modo in dextram partem, modò in sinistram transfert. Cæterùm per brachia (velut acetabulis dispersis) ac denticulatas forcipes, omne quod sibi appropinquat, inuoluit: animal carens sanguine. Quicquid comedit, aggregat in cauernis vbi manet: deinde putamina erosa carne egerit, adnatantesque pisciculos ad ea venatur:

tur: teſtas etiam & cruſtas cancrorum reſiduas eijcit. Mutatur color eius ex lapidis colore cui adhæret, maximè accedente timore ob aſpectum congri inimici ſui. Habet 4 pedes medios magnos, & in totum 8. paruum corpus, quod pedum magnitudine compenſatur: aliosq́; adumbratos pedes, ſtrictos, qui vix percipi queunt. His ſe ſuſtentat, mouetur, & tuetur, tum etiam apprehendit quicquid à ſe fuerit remotum: ſupinuſq́; adhæret ſaxis, vt vix amoueri poſsit, niſi re aliqua fœtida admota.

De crudelitate quorundam piſcium, & aliorum benignitate.

Cap. 22.

HOminem natãtem in aquis ſalſis, piſcis de genere canicularũ marinarum *Boloma* Italicè, & *Haafiſch* Noruegicè dictus, adeò auidè turmatimq́ue ex inſidijs adoritur, vt nõ tantùm morſu, ſed põdere etiam in profundum demergat, deuoretq́; teneriora membra, nares videlicet, digitos & genitalia: donec ſuperueniat raia, vt iniuriárum vindex, quæ per aquas armata naturalibus pinnis diſcurrit, ac quodam impetu demerſi hominis graſſatores abigit, eumq́ue vt enatet, pro viribus vrget: ea quoque eum cuſtodit, quatenus ſpiritu penitus extincto, poſt aliquot dies, dum mare naturaliter ſe purgat, ſurſum feratur. Cernitur illud miſerabile ſpectaculum in Noruegicis oris, quando lauãdi gratia homines, exotici videlicet nautæ, periculorum & inſidiarum ignari, è nauibus in vndas exiliunt. Latitant enim caniculæ, ſiue boloma huiuſmodi, ſub nauibus in anchoras manentibus, velut aquatici arietes, vt homines rapiant naturæ malitia ſtimulante. Verũtamen hoc periculũ vrinatores

ſtylis præacutis lineis annexis euitant, quibus arietes marinos & has caniculas interficiunt quia niſi his perfoſſi fuerint, haud recedunt. Ita ſub aquis cum eis atrox oritur dimicatio. Inguina enim hominum, & calces, omnemque candorem hæ beluæ appetunt. Huius caniculæ cutis in aſperitate, ad expoliendā ligna & oſſa, eandem naturam cum cute raiarum habet.

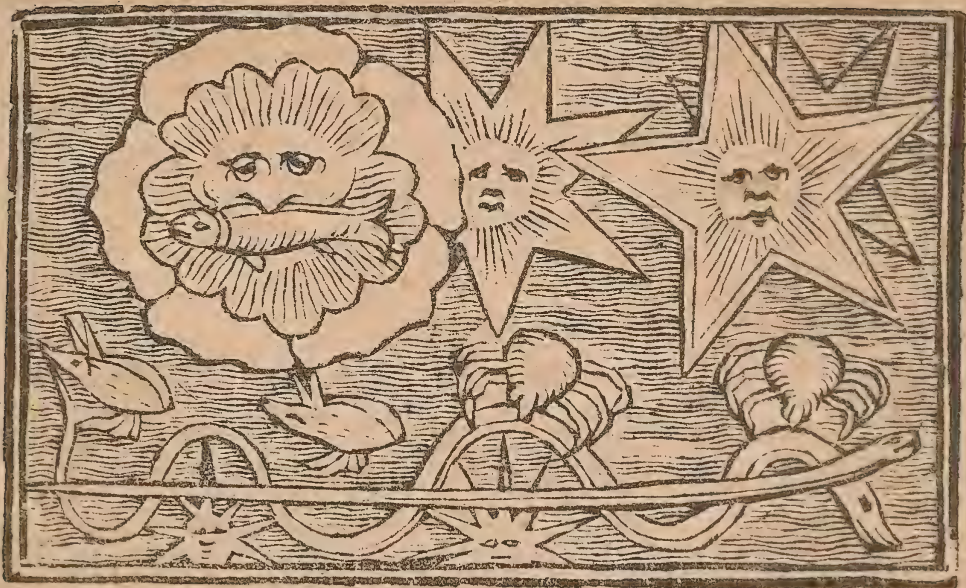
De Spongiis. Cap 23

SPongia valde multiplicata penes littora Noruegiæ, eius eſt naturæ, quod conueniat cum cæteris animantibus in motu dilatationis & contractionis. Quædam verò earum immobiles ſunt à ſaxis, & ſi abrumpantur à radicibus, recreſcunt: quędam autem ſunt mobiles de loco ad locum: & hæ in maxima copia in littoribus prædictis reperiuntur. Cibantur limo, piſciculis, & oſtreis. Viuentibus idem qui madentibus, nigricans color. Adhærent nec parte, nec totę: interſunt enim fiſtulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ, ſed ſupernè concretæ. Et ſubeſſe membranā quædam radicibus earum intelligitur. Viuere conſtat longo tempore.

De vermibus longiſſimis. Cap. 24.

EST præterea in littoribus Noruegicis vermis glauci coloris, longitudine xl. cubitorum, & amplius, vix ſpiſſitudinem infantis brachij habens: lineæ modo, ita vt eius progreſſus difficulter percipi queat, per mare ſe tranſmittit, nemini noxius, niſi humanis manibus preſſus: vnde contactu tenerrimæ cutis eius tangentes digiti intumeſcunt. Vexatus & detentus à cancris, tortuoſum curſum euadendi gratia attentat: ſed fruſtra.

Cancer

Cancer enim brachijs ſuis quaſi dēticulatis forficibus, tum etiam pedibus ita eum ſtringit, vt non ſecus ac nauis anchora demiſſa, firmetur. Hunc vermem ſæpius vidi, ab eius tactu nautarum informatione abſtinens.

De piſce quem Noruegiani Svvamfiſch appellant, & aliis quibuſdam monſtris marinis. Cap. 25.

VArietas horū piſciū, ſiue potius monſtrorū, hic inſerta eſt, ob earū mirabilē formā, ac multifariā naturæ proprietatē, cum littoribus Noruegicis inter alias beluas ſæpius appropinquant, capiunturq́; propter pinguedinem, quā habent copioſam & abundantem. Eam nanq; piſcatores, vt carnes, ſupra ignem coquendo expurgant, venduntq́; ad vſum corij inungendi, aut cauſa luminis in lampadibus, cū tenebræ cōtinuæ fuerint, cōſeruandi. Occurrit igitur in primis rotunda forma mōſtrū, Noruegico idiomate *Swamfiſch* dictū, cæteris om-

nibus marinis beluis animal gulosius: cōtinua etiā prę-da vix satiatur, stomachū distinctū non habere dicitur: vnde quicquid comedit, vertitur in sui corporis crassitudinē, vt nihil aliud videri possit, quàm vna massa pinguedinis adunata. Dilatatur, & extēditur supra modū, cūq; amplius extēdi nequeat, pisces per os facile eijcit, quoniā, vt cæteri pisces, collo caret. Os eius continuatū est ventri. Est autē adeò crassum hoc animal, quòd vrgente periculo carnē, pinguedinē, & pellē suā, vti Hericius, super caput reduplicat, & cōtrahēdo se caput abscōdat: neq; id sine sui detrimento facit, quia inimicas bestias timēs, fame vrgente se nō aperit, sed esu carniū suarū sustentatur, magis eligens in parte cōsumi, quā à beluis totaliter depredandū vorari. Scrutatur tamē vt saluetur, si periculū est sublatū. Est & aliud mōstrū marinū *Cahab* dictū, pedes paruos habens respectu magnitudi-

nis

nis corporis sui: vnũ tamen longũ, quo loco manus vtitur in omnibus mẽbris suis defendẽdis: & per ipsum ori suo cibũ porrigit, herbasq; eradicat. Habet autẽ pedes maximè cartilagineos, & formatos ad modum pedis vaccæ, aut vituli. Hoc animal natans in aqua spirat, & cũ spiritũ emittit, ad aërẽ redit aquãq; eijcit in altũ, vt delphini & balenæ. Apparet etiã huic aliud simile mõstrũ Circhos, habens cutẽ testaceã, molẽ, partim nigrã, partim rubeã, fissuras duas in pede, quæ tres digitos efficiunt. Pes dexter huius animalis valde paruus, sinister verò magnus lõgusq;: & ideo dũ ambulat totũ corpus fert super sinistrum, & aliũ post se trahit: aëre sereno absolutum incedit, cõmoto autẽ vento, nubiloq; cælo applicatur lapidibus, & immotum quiescit, ac fortiter adhæret, vt vix auelli queat. Natura hæc satis admiranda, quæ sereno tempore sana, tẽpestuoso infirma inuenitur.

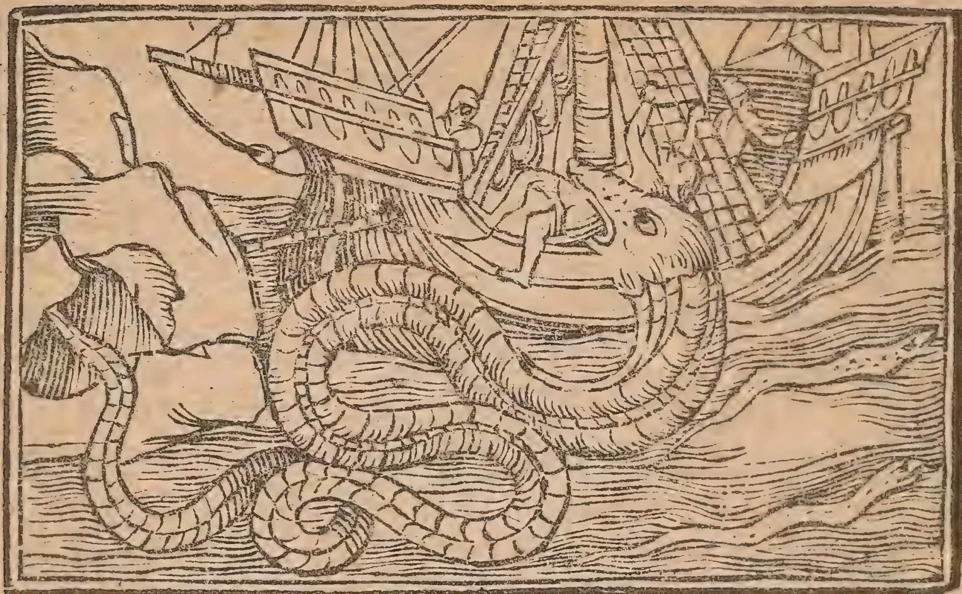
De Vacca, Vitulo, Equo, Lepore, & Mure marino. Cap. 26.

MArina Vacca monstrũ est magnũ, robustũ, iracũdũ, & iniuriosum, edẽs partũ sibi similẽ, sed non supra geminũ, vnũ tamẽ sæpius, quẽ plurimũ diligens solicitè secũ ducit, quocũq; tandẽ se per mare trãsmittit aut in terra gressus dirigit x. mẽsibus impregnatur: demũ hoc animal aliquãdo cxxx. annis, per caudæ ipsius amputationẽ probatũ est vixisse. Vitulus marinus superioribus capitulis pro parte naturę suæ demõstratus est, hoc vno pręsenti loco adiecto, quòd eo maior halecis deprædator inter aquatilia haud inueniatur. Accedit nãq; retia, in quibus halec secundũ branchias, vel aliam partẽ corporis captũ retinetur, vnũq; post aliũ deuorat, vt paucũ remaneat dependẽs. Equus marinus inter Bri-

tāniā,& Noruegiā sæpius videtur,caput habēs equinū, & hinnitū emittens, pedes autē fissos cū vngulis ad similitudinē vaccæ,tā in mari,quā in terra pastū quærēs. Raro capitur, licet ad magnitudinem bouis deueniat. Caudā deniq;,vt piscis bifurcatā habet.Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua,& rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit,fœtūq; ad mare producit, primò cæcū, & deinde oculis illuminatū . Lepus marinus varij generis esse in Oceano deprehenditur, sed captus mox ob suspicionē veneni,quocunq; saltē indicio lepori cōueniat,dimittitur. Habet aūt post caput quatuor pinnas,duas,quarū motus est secundū lōgitudinē piscis, & illæ sunt lōgæ sicut aures leporis: & duas, quarū motus est à dorso secundū ventris piscis profunditatē, quibus grauitatē capitis sui eleuat. Hic lepus in mari formidabilis,in terra vti lepusculus pauidus,timidusq; reperitur.

De magnitudine Noruegici serpentis, & aliorum. Cap. 27.

QVi naualibus exercitijs in littoribus Noruegiæ,vel mercaturæ, vel piscaturę operā nauant, conformi testimonio stupendā sanè rem asserūt,serpentē videlicet vastæ molis,ducētorū pedū, & amplius longitudine,ac xx. pedū spissitudine,in rupibus & cauernis penes oras maris Bergensiū versari:qui vitulos,agnos,porcos voraturus,ab antris solū lucido noctis tēpore in ęstate exit, vel polypos , locustas, & genera marinorū cancrorū vt deglutiat,maria transmittit. A collo deinceps depēdētes pilos cubitalis lōgitudinis habet,squamasq; acutas,atro colore,& flāmeos oculos rutilātes. Hic nauigia infestat, hominesq; se in sublime instar colūnæ erigens rapit, ac deuorat: neq; id sine portētoso spectaculo regni mutatione,

mutatione, euenire solet: nẽpe quod principes in fatum cōcedent, vel in exiliũ turbabũtur, aut bellicus tumultus e uestigio subsequetur. Est & alius miræ magnitudinis serpens in insula *Moos* dicta, diœcesis Hãmerensis: qui vt cometa orbi reliquo, sic is regni Noruegiæ mutationẽ portẽdit, prout visus est anno M.D. XXII. altè super aquas se extollens, atq; in modũ sphæræ conuoluens. Existimatus est hic serpens coniectura collecta ex longinquo visu quinquaginta fuisse cubitorum: quem expulsio Regis Christierni, atque grauis prælatorum persecutio secuta est: imò excidium patriæ demonstrauit.

De diuersitate ac vario colore serpentum. Cap. 28.

ARbitrãtur plurimi in solis regionibus calidis habitare serpentes, ob connatã frigiditatẽ eisdem animalibus inhærentẽ, tum quòd calore magis multiplicẽtur, ac citius incrementum suscipiant: sed reuera frigida

illa Europæ pars in Septẽtrione etiã pessimos habet, & nutrit serpẽtes, licet quo ad naturam veneni debiliores, quàm sint Africani. Vtcũq; se habeat huiusmodi certamen, certũ est plures, & noxios esse serpẽtes in frigidissima plaga Septentrionis, terrestres scilicet, qui acrius aquaticos persequũtur: & hi in terris manẽt ac diuersis nutrimẽtis minutarũ herbarũ, in quibus acriorẽ veneni vim cognoscunt, auidius reficiuntur, maximè in locis mõtosis productarũ: hiq; deteriores sunt in ledẽdo homines veneno suo, quàm littorales aut riparij. Serpẽtes autem ieiuni, satiatis sunt crudeliores: ita & irati, ac prouocati. Coloribus diuersis distinguuntur, nigro scilicet, cinereo, arenaceo, candido, rubeo, vario, guttis deniq; distincto. Remedijs verò cõtra serpentum venena vtũtur Aquilonares, theriaca videlicet Veneta, quæ cæteris omnibus prestãtior reputari solet, ab exoticis mercatoribus

catoribus in maxima quantitate ob quæſtum terris illis importata. Nigri coloris ſerpētes, partim aquas, partim terras inhabitāt, partim tubera in paludibus exiſtentia (Gothicè *Iuuar* dicta) partim rupes petroſas aquis cōtiguas. Hi ſerpētes de genere aquaticorū ſunt, atq; noxij exiſtunt: inter quos & Berus ſerpens aquaticus locū habet, aſtutus, nequitioſus & lethifer. Serpentes in rupibus morantes plerunq; nigri ſunt, quos vulgari gentis idiomate *Snock* appellant, quanuis etiam ibidē varij in magna multitudine reperiantur. Hi mortalibus in rupibus verſantibus, æſtate preſertim, haud parum moleſti ſunt, cum etiam veneno ſuo ſæpe homines occidant. Antra incolentes lacertæ ſunt, & hæ quoque multiplices: ſed non ita noxiæ, vt ſerpentes, attamen cauēdæ ſunt. Scytale ſerpens eſt duplicis ſpecici: vnus admiratione ſuæ pulchritudinis detinet inſpicientes, piger, paruus, & ignei veneni, ita etiam quòd ille quē lædit, ſtatim moriatur: atque *Slaa* Gothicè vocatur. Hic frigidiſsima hyeme pellem deponit, ſicuti ſtupefaciens aſpis, quæ pellē mutat. Hic etiam, veluti alij ſerpentes in hyeme latitātes, ſe recipit in viſcera terræ, à Solis videlicet ingreſſu in Libram, vſq; dum Arietis ſignū exeat: intra quē terminum ſi Solis attractu antra exierit, atq; calore haud tempeſtiuo nimis diu delectatus fuerit, niue geluq; antrum cōſtringente, moribūdus extra illud relinquitur, prout ſuperius de Hirundinibus eſt ſpecificatum. Alius *Amphisbæna* dicitur, eò quòd duo capita habeat, vnum in loco ſuo, alterum in cauda, currens ex vtroq; capite tractu corporis circulato. Hic ſolus ſerpentium frigori ſe committit, primus omnium procedens.

De habitatione ac mansione Serpentum. Cap. 29.

VIdetur (licet raró) mirum ſpectaculum in Aquilone, quomodò profundè ſub radicibus arboris betulinæ manent ſerpentes: quorum multitudo ſuo afflatu calorem in radicibus excitat, vt folia huius arboris ſemper durante hyeme viridia permaneant. Quocirca gens naturæ ſecreta ignorans, arborē ſacrā putat, quaſi magno numini conſecratam. Hyeme tamen in cauatis arboribus, vel rupibus ſerpentes latent, pro cibo ſomno vtentes: aliàs in æſtate cibus eorū herbæ, carnes, & aues ſunt, quarum pennas & plumas poſteà euomunt demum ſi poſſunt, lac & vinū, vel modicā aquā bibunt.

De pugna paſtorum contra ſerpentes Cap. 30.

SVnt & aſpides in partibus Aquilonaribus ſcabroſa cute, dura ſiccitate, cinereo colore, oculis ſcintillantibus, longitudine trium vel quatuor cubitorū, veneni acumine

acumine hominē interficiētes ante horas 4. nisi remedijs opportunis occurratur, theriaca scilicet Veneta, aut allio cū cereuisia antiqua bibito, aut succo fraxini expresso, & epoto, aut furfure more emplastri apposito. His remedijs pro se pastores, sed theriaca pro pecoribus inungēdis cū sale in circuitu tumoris vtuntur. Nam hi serpentes eleuati super pectus ad mediū cubitū incedūt, venenūq; in magna quantitate, diuersissimo colore in gutture collectū in resistētē aut obuiū hominē expuūt, ac celerrimè sub antra & saxa fugiendo se recipiunt. Hoc autem ita esse meo ipsius exemplo comprobare queo, quia ante L. annos is casus in Arosiensibus pratis mihi accidit, dum more scholarium in medio Augusti collecturus eram grana iuniperorū, quę tunc primū in Aquilone maturescunt. Sunt etiam serpētes, qui arcuato seu rotato cursu velociter mouentur, decē pedes saltando: & insuper pugnāt, strepitū vehementē inter herbas Sole siccatas facientes. Verū benignitate naturæ factum est, vt sonitu prodantur, quādo nocituri accurrūt. Venenū autem sic exputum, in vestē occurrentis multiplici colore distinctū descendit, nec anguis posteaquā venenū expuendi in hominem sibi audaciā assumpsit, apparet. Sunt etiam domestici serpentes, vt penates in Aquilonis extrema plaga reputati, qui lacte vaccino vel ouino nutriti, cū infantibus sub tectis ludunt, & plerūq; in cunis, vt fidi custodes dormire videntur: quos ledere pro piaculo existimatur. Sed hi ritus reliquię sunt veterum superstitionū, omnino suscepta Catholica fide interdicti. Si verò fulgure vel domestico incendio domus huiusmodi deletæ, aut peste grassante habitatoribus

euacuatæ fuerint, remanent serpentes in antris exustæ domus, tantoq; agmine coalescunt, vt difficultatē nouo cultori pariant, quo minus tutè cum ipsis cohabitare posit. Cernuntur etiam serpentes innumerabiles sub quercubus in æstatis initio, ducem (cui candida crista vt corona eminet) tanquam apes suū rectorem sequentes. Creduntur veterum relatione lapidem flatu suo gignere, ex aliqua venenata particula eo in loco vbi manent, inter folia producta, vel reperta.

De Thrissa pisce nuper etiam in Prussia reperto. *Cap.* 31.

QVandoquidē Itali in hunc vsq; diē se solos frui delicijs piscis persuasum habent, quem communiter Thrissam, nostræ ætatis Græci corruptè Phrissam, Romani Laccia appellant: quidā ex eo Clupeā esse opinātur, quod id genus pisciū Veneti etiamnū Chiepā nūcupent: talē etiam hoc anno in Prussia circa mare (vt vocant) recēs, eo in loco, vbi in sinū Balthicū, seu Codanū iuxta Celtē, se exonerat, videlicet circa castra *Balge*, & *LockStede* ad ducem Prussiæ pertinentia, in maxima multitudine captū esse compertū habetur Nam horum pisciū quos Pruteni *Porpel* appellāt (nomen anteà incognitū) piscator quidā duodecim millia & sexcētos, seu quod idē est, sexagenas (vti appellāt) mille octingentas, mēse Maio intra quatuordecim dies, prętet alios pisces, quorū etiā haud parua copia erat, cepit. Non est igitur quod in posterum Italia de hoc pisce, tanquā sibi soli à diuino numine cōcesso, glorietur, cū idē prorsus genus per Dei benignitatem alijs in oris quoque repertū sit.

LIBRI XXI FINIS.

OLAI

OLAI MAGNI GOTHI ARCHIEPISCOPI VPSALENSIS DE INSECTIS ANIMALIBVS.

EPITOME LIBRI XXII.

De molestissimis Culicibus extremi Aquilonis. Cap. I.

ST versus extremas Septentrionis terras & aquas, maxima molestia grādiorū culicū pręsertim in punctura, & fastidiosissimo sono, quādo in continua dierū ac noctium luce dormiendū est. Verùm ad euitandā horū molestiā, Aquilonares absynthio vtuntur, aceto peruncto, ac tosto, & fumigato, vt eo graui odore percepto aufugiant. Simili modo recedunt, quādo caput, cæteraq; mēbra decoctione absynthij asperguntur, vel rutæ, aut nigellæ, quum haberi queunt: vel atramento sutorio, permixto cum iunipero vsto & fumigato. Dormientibus autem tētoriolum ex panno lineo, vel cortice confectū necessariū est, sub quo, tanquam velamento, contra iniuriam culicum tutò dormire liceat, ac nullus omnino sonoris istis insectis aditus pateat, ne duplici malo, punctura videlicet, & fastidioso sono quiescentes molestentur.

De remediis fugandi Culices, & Cimices. Cap. 2.

PRæterea vt iumenta in pascuis à culicū muscarūue infestatione libera permaneant, iuniperorum rubos vbiq; tā in cāpis, quàm syluis abundantes, vel pineas arbores, vbi greges pascuntur, penes radices pastores incēdere solent, similiter & iuncos odoratos, ac aridas radi-

ces herbæ serpentariæ, quoniã horũ omniũ fumis mirè arcentur. Deinde ad effugandũ culices, & cimices è domibus, fit suffitus cũ minutissimis partibus pini, quæ dũ serratur, in magna multitudine colligũtur: aut cũ nigella: similiter cũ myrto sicca, & cũ sulphure, & bdellio, ac spina fœtida, tum etiã stercore vaccino. Itẽ pro eodem malo abigẽdo, aspergatur domus ex decoctione radicis lupinorum, vel nigellæ, vel absynthij, vel rutę. Cimices grauis odor rubrarũ pelliũ, quæ à Germanis *Reuschleder* appellantur, mirificè tollit: hæ autẽ à Moscouia per Bulgariã in Italiam, & Romam vęnales aduehuntur: ita & calx viua cũ sulphure mixta eos interficit. Occiduntur præterea cimices mixtura ex oleo, argento viuo, sale, aceto, & amaro pomo facta, simulq; cõtrita, decocta, ac rimis lectorũ bis vel ter immissa: sed simplicius & frequẽtius feruentissima aqua, quæ intimiùs penetrat, etiã semina vermiũ noxiorũ corrũpente. Quod verò culices tam multi frequentesq; in suppolaribus illis terris vagãtur, hanc præcipuè causam habet: quia nulli vespertiliones, qui hos, similiaq; insecta noctu depredari solent, propter continuam dierũ & noctiũ lucem, ibidem manent, neq; alię lucifugæ seu nocturnę aues: quãuis quędam à natura deputatæ culices ac muscas in escã colligentes reperiãtur. Verùm vt à putrescentibus celeriter incrementũ accipere apparent, ita & aspero flatu euanescere citò cõsueuerũt: pastu nanq; deficiente, ad cognatã putredinem pascendi euolant, atque ibi tabescũt.

De Apibus, & earum nutrimentis. *Cap. 3.*

REgiones Aquilonares vti in plurimis rebus tã necessarijs, quàm etiam superfluis, in vsum cæterarũ

nationũ

nationũ cõmunicandis, abũdant: ita & singulari naturę benignitate prouidente, maximã mellis copiam habẽt, magnãq; curã semper, & vbiq; circa apes adhibent, vt pura custodia seruẽtur, & coalescãt. Cũ autem mella de aluearijs exempta sunt, mos est gẽti tantũ nouellis apibus dimittere, quãtũ eis sufficere videtur ad hyemalem victũ, scilicet duas partes: quia in hyeme, ac principio veris, anteaquã flores apparent, ex melle contritis ficis, & vuis paßis aliunde quæsitis maximè viuũt. Sed quia res istæ exoticæ sunt, & rarò inueniũtur, mel eis pro esca præcipuè relinquitur: quod etiã minoris, quã prædicta, venditur: quanuis neceßitate vrgente, loco mellis, contusis fabis, pisis, libis ex papauere cõfectis, triticea farina mulso humectata, etiam carnibus pullorũ recenter occisorũ, in minutißimas partes confractis nutriantur.

De melle, & eius probatione. Cap. 4.

MEllis abũdantia magna est in Septẽtrionalibus terris, vt testatur Plin. fauos Septentrionales cæteros magnitudine superare, ponitq; in exẽplis octo pedũ lõgitudinis visum fauũ. Sed reuera adhuc lõgiores in Podoliæ terris Regi Polonię subiectis, reperiũtur: vbi apes propter pascuorũ vbertatem, odorẽ suauem florẽ abundantem, ac saporẽ iucundũ, maximas siccarũ terrarum foueas fauis melle plenis replẽt, ita vt immanes vrsi in tales foueas cadentes, ob nimiũ mel deuoratũ suffocentur. Et hinc est, quòd tot tantaq; nauigia Orientaliũ gẽtiũ, ceræ plena, per vniuersam Europã dispergantur: ceram quidem ad finitimas oras emittunt, verũ mel pro infinito vsu præcipuè omnigeno potu, vino deficiente, sibi in magna copia reseruant, prout superius lib. xiij. sa-

tis superq́; tractatum est. Post æstiuale igitur solstitium, vti optimũ mel (etiam per excellentiã bonũ) colligitur, ita & in illis terris sine fraude dolóve in sua puritate cõseruatur: licet vltra mare translatũ, insatiabili mercatorum auaritia adulteretur. Mella quę post solstitia colliguntur, adeò salubria sunt, vt nedũ pro sano cibo in pane, potu, & escarũ condimentis vsurpentur, sed etiam pro electissimis medicinis diligenter custodiantur; quandoquidem in Aquilonaribus terris medici rarissimi sint, sed salubris aër, escarum sana virtus, & melleus potus, optimam medicinam præstent. Hic quantò vetustior est à tempore suæ decoctionis (nempe sex vel duodecim annorum) tantò efficacior ad multorum morborum remedia adhibitus reperitur.

De Formicis. Cap. 5.

FOrmicas tam alatas, quã sine alis in multiplici specie habent terræ aquilonares: quæ maiores, & alatæ sunt, in solitudinibus ædes ex folijs capillatis pinorũ, ac insectis pectinũ modo abietũ confectas, atq; magno altóve cumulo congestas inhabitant. Has vrsi leuandi pruritus gratia in naribus impetuose molestãt, sed celeriter ab earum domibus recedunt, ne aliquas in suũ nidum cõportent, quę quandoq́; sobole multiplicata, eos à proprijs cauernis exturbare possent. Prætereà in turribus altis Ecclesiarũ, regijsq́; pomarijs sua domicilia collocant, vbi aliquando notatæ sunt euentũ abbreuiandi imperij Regũ portentoso omine præsagiuisse, quòd videlicet Reges à plebeia multitudine vel occisi, vel è regno expulsi sint. Quando autem tale aliquod portẽtum imminet, tunc tenuiores formicæ iniuria maiorũ excitatæ,

tatæ, arborem, præsertim antiquam pirũ, in qua grandiores morantur, infinita multitudine ad iniuriam illatam vlciscendam ascendunt, præliumq́; graue in ea cõmittũt: quod nullo modo anteà dirimere, licet ab vtraq; parte plurimę earum ab arboris frondibus moribundæ ruãt, quàm maiores superarint, earũq́; mansionibus potitæ sint, in animo habent. Hoc genus portenti binis in locis Vpsalæ scilicet, & Holmiæ M. D. XXI. notatũ est contigisse, quãdo Rex Danię Christiernus II. ab incolis Suetię è regnis Gothorũ ac Sueonũ expulsus est, atque omnibus fortunis spoliatus. Tales enim nullius æstimationis creaturæ per iniuriam illatam prouocatę, inuictę pro diuersis generibus detrimentorũ acceptis, ad vindictam atrociter sumendam existunt: neq; aliter quàm iratorum numinum prodigiosi nuntij, nihil boni suis prelijs annuntiantes, reputari queunt. Sunt præterea formicę rubeę, paruæ, vrina sua valde noxium pruritum excitantes: atq; hæ ab Aquilonaribus venenatæ appellantur, & in tuberibus pratorum habitant. Verum hoc genus formicarum ab alijs iam enumeratis in laborum assiduitate haud dissimile esse videtur: quoniam etiam vestigia cursus sui in duro silice relinquit.

De margaritis, & earum generatione.

Cap. 6.

NE autẽ margaritarũ delicata materia post descriptionẽ pisciũ omissa, intacta relinquatur, in primis fatendũ est, in Aquilonaribus terris quosdam esse amnes gemmiferos: quoniã hi cõchas producũt, è quarũ testis albicantes margaritæ, licet pallidæ propter aërem gelidũ, extrahuntur. Aër enim iste rori admixtus, circa me-

diu mensis Augusti in conchā descendit, causamq́; pręstat, vt quantocyus margaritæ in ea contentæ maturescant. Hæ autem ita extractæ, in ornatu ac pretio apud Septentrionales habentur, atq; vbi debito ordine collocatæ fuerint, pulchritudinē micantē obtinent: quę illustratione mangonū augetur. Et hi quoque splendidiores Orientis margaritas, seu vniones maximo numero, præsertim in vsum vel potius abusum illustriū fœminarū, imò cōmunis sortis mulierū, ad oras Aquilonarium apportant: quę talibus tanquā rarioribus gaudent ornamentis, atq; ijs in coronis, brachialibus, humeralibus, ac capitū deniq; tegumētis vtūtur. Nulla tamen mulier ibidem quantūcunq illustris, visa est vnquam margaritas, vniones, aut gēmas propter graue opprobriū euitandū, auribus apposuisse, quasi non vnicuiq; membro suū decorē & venustatē, absq; aliunde à vermibus vilissimis mutuato splēdore, artifex ipsa natura attribuisset.

FINIS.

